De Wereld om

door

jan feith

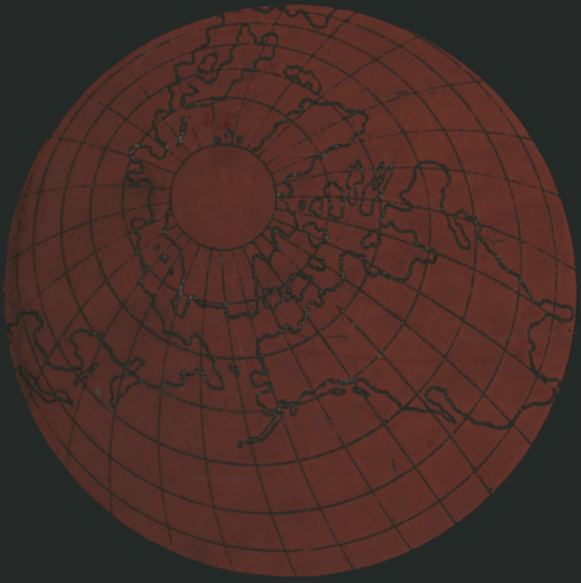

met 70 Illustraties

Amsterdam
Scheltema & Holkema's Boekhandel

DE WERELD OM.

RUSLAND.

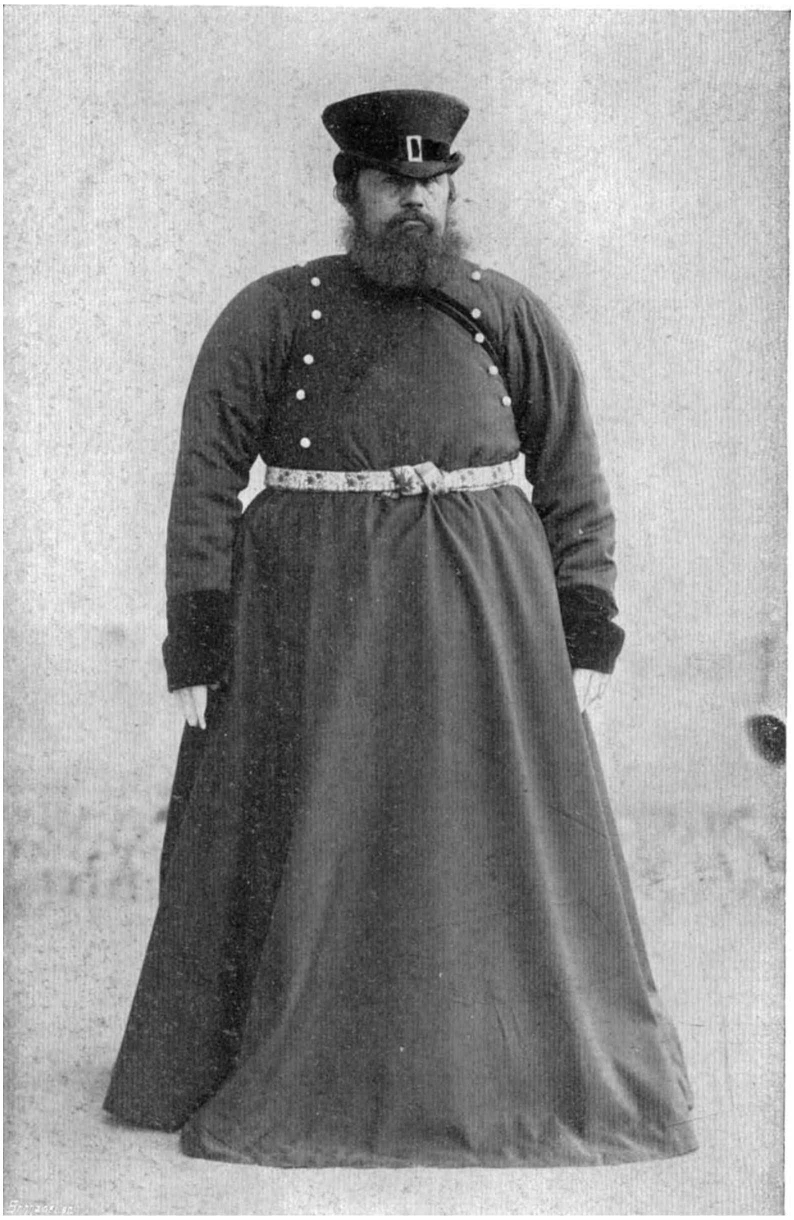

KOETSIER IN OPGEVULD LIVREI.

DE WERELD OM

DOOR

JAN FEITH

AMSTERDAM
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

AAN

CHARLES BOISSEVAIN

INHOUD.

Bladz.

Inleiding 1
Van Amsterdam naar Berlijn . , ... 7
Van Berlijn tot Warschau 15
De dag in Moskou 25
Arm Rusland 33
De menschen in den trein 41
Tusschen Europa en Azië. 50
Door Toendra en Taïga 58
In Oost-Siberië 68
Wladiwostok 76
Van Siberië naar Japan 83
Aankomst in Japan 91
Riksja-indrukken 97
Een volk in Kimono 105
In de parken 114
Avond-uitgang in Tokio 123
Japansche tempels 132
Japansche dansen 140
In een Japansche logeerkamer 151
Heilig Nikkozan 163
Aan boord van de „Nippon Maroe” 170
Scheepspraatjes 179
Het liedeke van Hawaï 189
Tusschen Hawaï en San Francisco 196
Aan den Golden Gate 205
De apotheose van San Francisco 215
In de Far West 223
Dwars door Amerika 233

	Bladz.
Amerikaansche trein-episoden	242
Chicago en Niagara	251
New-York	259
Coney-Island	269
Op Holland terug	278

LIJST DER PLATEN.

RUSLAND.

Koetsier in opgevuld livrei	tegenover	den	titel
Een van de Kreml-muren in Moskou	„	blz.	10
Kreml en Moskoubrug te Moskou	„	„	16
De Basilika in Moskou	„	„	20
Gebroken klok aan den voet van den Iwan Welikytoren in het Kreml te Moskou	„	„	28
Locomotief van den Siberischen trein	„	„	32
De Spoorweg door den Oeral	„	„	32
Door den Oeral	„	„	36
Russische treinwagen als kapel ingericht	„	„	36
Boer en Boerin	„	„	44
Treinongeluk in den Oeral	„	„	48
Trein met landverhuizers naar Siberië	„	„	48

SIBERIË.

Door de Taïga	„	„	52
Houtaankap in Siberië	„	„	52
Mongoolsche thee-karavaan	„	„	60
Thee-verpakking	„	„	60
Russische landverhuizers aan het station te Koergan	„	„	64
Irtich-brug bij Omsk	„	„	64
Irkoetsk	„	„	66
Langs het Baïkal-Meer	„	„	66
Goudmijn in Siberië	„	„	68

Goudwasscherij volgens het Vitum-stelsel . tegenover blz. 68
Boeriaten uit Oost-Siberie:
Priester . . . . „ „ 70
Vrouwen . . . . „ „ 74
Heilige . . . . „ „ 74
Krasnojarsk aan de Jenissei . . . . . . „ „ 76
Listvianitchnoé aan het Baïkalmeer . . . „ „ 76
Hoofdstraat van Kharbin . . . . „ „ 78
Gezicht op Kharbin . . . . „ „ 78
Wladiwostok aan den Gouden Hoorn . . „ „ 80

MANDSJOERIJE.

Kirgoezen-tent . . . . „ „ 81
Tsjoengoezen. . . . . „ „ 81

JAPAN.

Noenobiki-waterval bij Kobe . . . . . „ „ 84
De Sori-Hashibrug in Osaka . . . . . . „ „ 92
De Hoefijzer-brug in een der tempeltuinen van Tokio . . . . „ „ 96
Haven van Yokohama. . . . . „ „ 98
Het beschilderen van schutten . . . . . „ „ 100
Vrouwen aan den maaltijd. . . . . . . „ „ 102
Moeder met kindje in het woonvertrek . . „ „ 106
Speelgoedwinkel . . . . „ „ 108
Meisjes aan de wasch . . . . „ „ 110
Schouwburgstraat van Yokohama . . . . „ „ 112
Boeren aan het dorschen. . . . . „ „ 114
Wassenbeeldengroep van een Harakiri-terechtstelling in vroegeren tijd . . . . „ „ 116
Zingende Geisha met samiseng . . . . . „ „ 124
Grootouders . . . . „ „ 124
Worstelaars . . . . „ „ 126
Orkestje van Geisha's met fluit, kolo en vier- en driesnarige samiseng. . . . . . . „ „ 128
Groote binnenkamer van een deftige woning „ „ 130
Drakenpoort, Sjiba, te Tokio. . . . . . „ „ 132
Roodgelakte keizerlijke brug bij Nikko . . „ „ 140
Chionin-tempel te Kioto. . . . . „ „ 142
In een theehuis. . . . . „ „ 144

Waterbekken bij de Nikko-tempels . . . tegenover blz. 166
Praalgraf Iyeyasoe te Nikko . . . . . . „ „ 170

HAWAÏ EILANDEN.

Golden Beach en Diamond Head. . . . . „ „ 192
Honoloeloe, gezien van den Punch Bowl-Krater „ „ 192

AMERIKA.

De Golden Gate. Ingang van de baai van San Francisco. . . . . „ „ 208
Marketstreet in San Francisco. . . . . . „ „ 212
Sutro zwem-inrichting te San Francisco. . „ „ 214
Cliff-House aan den Stillen Oceaan bij San Francisco. . . . . „ „ 218
Afdeeling burgerwacht in San Francisco. . „ „ 220
In de Sierra Nevada. . . . . „ „ 224
Landschap in Californië. . . . . „ „ 228
In de Rocky-Mountains. . . . . „ „ 236
Brug over het Salt Lake in Oetah. . . . „ „ 240
Michigan Avenue in Chicago. . . . . . „ „ 256
Niagara-waterval . . . . „ „ 272
Straat in New-York . . . . „ „ 276

ENGELAND.

Towerbrug te Londen . . . . „ „ 284

INLEIDING.

Men houdt van reizen — of men houdt er niet van.

Ik kan mij niet voorstellen, dat een tusschending mogelijk is!

Lieden, die onderhevig zijn aan wagen- en zeeziekte, die steeds spoorweg-ongelukken en zeerampen verwàchten, verfoeien waarschijnlijk het reizen. Reizen dezulken toch, dan is dit een noodzakelijk kwaad, omdat zij zich, van hun woonplaats naar het einddoel van de reis, wel verplaatsen mòèten; de tijd, verloopend tusschen het uur van vertrek tot de minuut van aankomst, is een durende kwelling.

Doch er zijn er ook, die van het verplaatsen, òm het reizen zelf, houden. Hun klinkt de locomotieffluit als opwekkende krijgsmuziek in de ooren; het ratelen van de wielen over de wissels electriseert ze; het zachte schokken van de wagenveeren deint ze 's nachts genoegelijk in slaap; ze zitten in het gekussend coupé-hoekje als in hun luien stoel thuis, kijken, genieten, smullen van een altijd wisselend landschap, dat kleurig en grillig en levend aan hun oogen voorbij wordt gevoerd; — of de zoute zeelucht, het onvaste dek, de effenheid van zee en lucht vormen de reismotieven; de lange dagen aan-boord werken als een opwekkend genot, zoodat dit alles hun tot vreugde is. Dezulken reizen bijna alleen òm het reizen!

Beiden wacht aan het eind van de spoor- of bootreis

het nieuwe land, de vreemde stad, het andere volk. Doch voor den een is het bereiken daarvan een kwelling, welke zijn reisgenot vergalt — voor den ander is het al een deel van het reisgenot.

Zoo richt ik mij bij voorkeur tot de laatsten, omdat die, zooals ik, al van het reizen-zèlf houden. Maar ook tot de anderen wend ik me, omdat aan het eind van dagen-lange trein-ritten, van weken-lange bootreizen telkens het einddoel toch frisch en mooi en heerlijk wacht.

Evenwel tot hen, die liever thuis blijven, hun beenen uitstrekken onder de tafel en hun neus nooit buiten de deur steken, met oestertrouw elke verplaatsing als uit den booze vloekend, geef ik in gemoede den raad, zich de ergernis te besparen van het lezen van deze dagaanteekeningen van een vacantie-vagabondeerend journalist, die het er nu eens op gezet had, zijn vacantiemaanden te besteden aan een reis de wereld om.

De reis-om-de-wereld!

Het is altijd een onderwerp aan de orde geweest.

De eerste, die den ommegang volbracht, bereikte de hoogte van een volksheld, om te sterven in ketenen, wijl zijn roem hem gevaarlijk dreigde te maken.

Sedert trachtte elk groot reiziger, hetzij hij op ontdekking, gebiedsvermeerdering, of buit uit was, den weg zóó te kiezen, dat hij, één richting volgend, onverschillig van west naar oost, of van oost naar west, weer op zijn punt van uitgang terug keerde!

Toen kwam Jules Verne er de klad in brengen. Hij schreef zijn geestig boek en brandmerkte voorloopig elken wereldreiziger als een nabootser van Phileas Fogg of Passepartout!

Doch meteen riep hij de recordzucht wakker; want zijn fantastische tachtig dagen lieten de globetrotters niet met rust; en na den statigen Engelschen romanheld was er menig bona-fide-reiziger, die met grooter haast en minder verbeeldingskracht den trein met de boot en de boot weer met den trein verwisselde, om die tartende tachtig dagen tot zeventig, tot zestig, tot vijftig, eindelijk zelfs tot veertig te verminderen.

Dertig jaren nadat Jules Verne zich rustig achter zijn schrijftafel zette tot het neerschrijven van een stoute fantasie, die zijn held de reis-om-de-wereld in tachtig dagen zou doen volbrengen, is het een handigheidje, in de helft van dien tijd den tocht te volbrengen. Want de avonturen zijn er sedert-dien bij ingeschoten!

Weddenschappen, premies aan machinisten, charteren van schepen, olifantritten, brekende bruggen, Indianen-aanvallen, muiterijen, schakingen *en passant*......

Eilacie! dat die tijden voorbij zijn!

De treinen vertrekken op de minuut van de eene hoofdstad naar de andere; de aansluitende trein staat behoorlijk gereed; geduldig ligt de stoomboot in de haven te wachten; een dicht spoorwegweb biedt in het volgende werelddeel den reiziger de keus hoe hij zijn route zal kiezen; de hôtelbedienden buigen al voorkomend op de perrons, de geüniformde grooms klauteren achter den loods aan boord, geperfectioneerde transportmaatschappijen concurreeren om het vervoer van de bagage; Cook heeft in 'n wip de stoutste plannen in trein- en bootkaartjes omgezet; de chèqueboekjes vragen geen plaats in de portefeuille; zakatlassen verschijnen in miniatuur-uitgaven; woordenboekjes, reisgidsen, handwijzers

bevatten wonderen van gecondenseerde land-, volk- en taalkennis......

Een reis om de wereld?!

In deze eeuw-van-verkeer mag het niet moeielijker zijn den aardbol, op welken wij leven, òm te reizen, dan drie Amsterdamsche tramlijnen te berijden met één kaartje, recht gevend op rit, plùs overstap, èn retour.

Nu kan men dit reizen haastig volbrengen.

De dolle jacht, die een kenmerk van onzen tijd is, wil den reiziger voortdrijven in één onafgebroken tempo, van sneltreinen naar expressbooten, zoodat hem de tijd tot ademhalen haast ontbreekt.

Of men blijft rustig poozen in elke stad, lang verwijlen in elk vreemd land, en om geen maandreis maalt men wanneer het geldt het een of ander zij-uitstapje te maken.

Noch het een noch het ander leek mij begeerlijk.

Het wereldrecord van de reis-om-de-wereld is al op Nederlandschen, Franschen en Engelschen naam ingeschreven geweest; de een snoepte den ander een halven dag, een half uur af.

Wat is er de eer van? Morgen misschien verdraaien wij onzen hals om de suizende vlucht na te staren van de vlieg-torpedo, die van Berlijn naar New-York, van daar naar Tokio, en over Sjanghai naar Berlijn vliegt in twintig, in tien, in vijf dagen......

Daar is geen grens voor! En waartoe de eerzucht, met een mailpakketje de eer te deelen, de aansluiting getroffen te hebben van de snelste wereldverbindingen?

Doch ook het kalme, hoewel rustlooze zwerven van land tot land, van de eene stad naar de andere, het eene hotel in en het andere hotel uit, zou niet naar mijn smaak zijn.

Is er iets wat spoediger verveelt en vermoeit dan het vreemde? Iets dat moeilijker is dan zich het vreemde eigen maken?

Wat weten wij, Hollanders, van ons eigen land? Wat kennen wij, Amsterdammers, van ons eigen Amsterdam?

Zoo is dit bereizen van die groote, merkwaardige wereld eigenlijk een onuitvoerbare taak. En het menschenleven is ons te kort aangemeten, om den reiziger de gelegenheid te geven, àl haar geheimen, haar wonderen, haar schoonheden, ook haar gebreken, ellenden en tekortkomingen te leeren kennen door eigen aanschouwing.

Ik nu droomde van een middenweg: een maand of wat te reizen; hier een week stil, daar een paar dagen; gretig uit te kijken, terwijl de spoortreinen de werelddeelen doorreden; te genieten vanaf het scheepsdek wanneer daar van verre de nieuwe kusten, de vreemde havens opdoemden; te zwerven door een Russische stad; met eigen oogen te zien de eindeloosheid van Siberië; midden-in het wondere Japansche volksleven rond te gaan; den Stillen Oceaan te bevaren, en het blauw van zijn doorzichtig water, het smetteloos azuur daarboven te genieten; even den voet te zetten op de Hawaï-eilanden; vervolgens Amerika vóór mij te zien, en de opwekking te zoeken, die uit moest gaan van dat sterke, durvende, overmoedige volk; dan uit het roezige New-York naar Engeland; en weer terug naar huis.

Dit was een reis van tienduizenden en tienduizenden mijlen; er lagen drie werelddeelen, twee wereldzeeën, gebergten, meren, woestijnen, die dwars doortrokken moesten worden.

Het leek eindeloos, verschrikkelijk, bijna dwaas!......
Maar de spoorweggidsen wezen tot zelfs de minuten aan, de stoombootreederijen hadden overal de reclame-platen met de luxe-inrichtingen van haar schepen aangeplakt; de landen, de steden schenen in wedijver te wenken.

Neen, het was een geschikt vacantieplan, een nuttige pleiziertocht, een ontspanningsreis als een andere!......

'n Koffer gepakt met het noodige, en veel meer onnoodigs;... voor een ambtenaar geposeerd, die èn mond èn kin èn neus als „gewoon" invulde op het pas-formulier;... het hoofd vol gestampt met haastige repetitie van Moskovitische dynastieën, Siberische gruwelverhalen, Sjogoen-oorlogen, Amerikaansche oogst- en nijverheids-cijfers, maritieme algemeenheden;...... het zakboekje met blanke blaadjes in den zak;... een afscheid met meer ontroering dan getoond mocht worden......

En daar floot de Duitsche ochtend-trein zijn eigen vertrek, stoof twee wolken witten stoom vooruit, en schoof onder de hooge kap van het Centraal-Station uit, in-eens in het volle licht van zonnigen Juni-dag, alsof daar vooruit de heele wereld zoo maar voor het grijpen lag, maatloos vrij naar alle kanten.

VAN AMSTERDAM NAAR BERLIJN.

Met ietwat aanmatigende onverschilligheid treinde ik Holland en Duitschland door.

Had ik de wereldruimte in het hoofd? Was dit te bekend? Of wilde ik mijn belangstelling frisch houden voor wat straks komen moest?

Ik voelde toch, dat dit iets opzettelijks was, en een beetje aanstellerig! Want ik betrapte me telkens, wanneer ik niet kon nalaten naar buiten te kijken en die vertrouwlijke stedekens, de gezellige dorpjes, de eenzame boerderijen als schichtige snippers papier achter den warrelenden treinkolk zag wegfladderen, op de — onder alle omstandigheden — onuitstaanbare eigenwijsheid, ongeveer van: „Nu ja, dat weten we wel! Heel aardig en schilderachtig en intiem! Maar al zooveel en zoo dikwijls gezien!... Ditmaal is het wachten op wat heel anders!"

De ochtend was toen eigenlijk al voorbij vóór ik goed en wel op mijn gemak gezeten was, en na de grens sloeg het tweede ontbijt in den restauratiewagen een gat in den middag.

Mooi Holland, in rijpen zomergroei, onder de zware blanke wolken, scheen eerst met dezelfde lijnen en kleuren aan den anderen kant van de grens door te loopen. Overal het graan, hoog en vol van aar in den zwaren grond, die op de schaarsche open plekken zwart vlekken kwam; boomgaarden bogen onder hun vrachten van

dichtgroeiende blâren; lange weistrooken, op maat gesneden als de parten van een groote smakelijke groene taart, pasten precies naast elkaar; bonte buikige koeien stonden diep verzonken in het geel-bebloemde gras.

Straks was het nog Holland geweest; en nu heette dat Duitschland. Hé, waarom?... Ik moest toch eens opletten!

Er wàs wel verschil. De trein ratelde steden langs, die er al anders uitzagen: een zwart gordijn van rook dreef boven de huizen, fabrieksschoorsteenen stonden als regimenten lansen omhoog gericht. Onze treinvaart deed de uitgestrekte fabrieksterreinen daveren, waar alles zoo druk bezig was, dat niemand zich den tijd gunde op te kijken. Daarna waren het weer lange, strakke strooken bouwland, welke tot over den glooienden horizon lagen neergelegd.

En nu begon het verschil met het ochtenduitzicht wel telkens duidelijker te worden.

Dit was geen verbeelding, dat de voren, welke hier de akkers scheidden, rechter getrokken waren, verder doorliepen dan vóór de grens. Waren de straten van de dorpen nu niet strakker, de gelijke huizen van de steden niet grauwer dan aan den anderen kant van de grens?

Er stond daar een kazernegebouw, stijf en sierloos als een gevangenis, en een troep soldaten werd op de oefenplaats onberispelijk in het gelid gedrild; uit den trein kon je 't over den hoogen muur net zien.

En in-eens had ik het gevoel, dat àlles hier in het gelid gecommandeerd stond! De aardappelplanten groeiden onberispelijk in het gelid, de gestapelde hooischelven stonden wiskunstig zuiver in kolonnes opgesteld, de hoog-opgehoopte koopwaren aan de stations, de

geweldige opslagplaatsen naast de fabrieken — alles leek nu op voorbeelden uit een handboek voor rechtlijnig teekenen.

Toen kon ik mijn idée-fix niet meer kwijt raken! Het was of zelfs de wolken in de klare lucht door hetzelfde commando in rechte, onberispelijke gelederen waren gerangschikt; voorop reed de majoor en daarachter dromden de bataljons; in lange, evenwijdig optrekkende colonnes defileerden ze het blauwe paradeveld langs.

Het werd een spelletje. En als er een paar wolken uit het gelid drongen, of beneden brak een heuvelrug, een boomplok, of een dorpje de strakke commando-lijnen, dan dacht ik: „Dat ze dat maar zoo làten!"; en ik keek wat streng het portierraampje uit naar zoo'n verstoorder van de onverstoorbare symetrie.

Tot er weer een nieuwe stad was, die met lang gefluit door de locomotief werd aangekondigd. Ik herkende mooi Charlottenburg, keek van den hoogen spoordijk in de luxe-straten, die aan den voorkant pronkten met krullige praal van gipsen festoenen en bont-bebloemde balkons, als een stad in feesttooi, doch aan den achterkant, die naar onzen spoortrein gekeerd lag, een luidruchtigen schreeuwenden stoet bonte reclames vertoonden.

Met woest geratel langs breede en smalle straatspleten, die de hooge spoorbaan onbarmhartig afsneed, — overal de snelle, toch levendige kijkjes in elk van die stadsbuurten, gladde asfaltwegen, vol trams, die er geluidloos voortgleden, auto's, fietsen, die vlug en zacht naar alle kanten voortglipten — wrong zich de trein met nieuw triomfantlijk gefluit het station binnen.

Met een stevigen remschok stond hij er op de minuut

stil, op zijn bijna onafgebroken rit van Amsterdam naar Berlijn.

Toch leek dit alles nog gewoon en heel niet vreemd. Een verschil was slechts te merken in de roeziger drukte van het Friedrichstrasse-station; en de menschen spraken wel hun andere taal. Maar je voelde je nog in een zelfde soort atmosfeer. Het vreemde, het ongewone raadde je pas vaag daarachter!

Berlijn zou dan ook ditmaal geen pleisterplaats zijn.

Met de reis-om-de-wereld vooruit was het bijna een opluchting als meteen de trein naar Moskou kwam voorrijden, dat je dadelijk kon instappen, zonder onderbreking haast weer door kon rijden, Rusland tegemoet.

Nu scheen het pas te beginnen!

Nog geen half uur had de overstaptijd geduurd in Berlijn, of de conducteur floot al af. Er was veel gewuif met zakdoeken; Duitschers zijn onmatiger dan Hollanders in de uitingen van hun gevoelens. Maar ditmaal hing ik mee uit, wuifde langer dan de anderen naar drie Hollandsche vrienden, die „Goede reis" waren komen wenschen.

Het ving reeds aan te schemeren; de electrische lichtbolletjes in de coupé's begonnen al zwakjes te gloeien. Een kellner kwam waarschuwen, dat het diner gereed was.

Doch onder het uitpakken van de toilet-artikelen voor den nacht keek ik nog naar buiten, over groot Berlijn, dat zijn avondlichten juist ging aansteken. De straten schenen nog vroolijker en drukker, de winkels schitterden

EEN VAN DE KREML-MUREN IN MOSKOU.

al in fellen lichtglans; daarna volgden de buitenbuurten met de groote strakke gebouwen van fabrieken, scholen, kazernes, alle gelijkvormige lange muren van zelfden rooden steen, wat nieuw en wat te eentonig; dan de voorwijken, voller en donkerder en onaanzienlijker; eindelijk de buitenkant van de stad, groen en bont en volgegroeid, één groot aardig park van tallooze tuintjes, elk klein en precies afgeschut, pieterig-omlijste schilderijtjes van groentenbedjes, bloemperkjes en vruchtenstruikjes, en overal een zelf-getimmerd begroeid prieeltje in den hoek; in elk tuintje, hoogstens een meter of wat in het vierkant, waren er mannen en vrouwen, genoeglijke burgerluidjes, gezellig aan het tuinieren, het verzorgen van hun bloemen, planten en groenten; enkelen zaten soms al kneuterig in hun hemdsmouwen in het prieeltje achter hun pijp en koffie; met een breeden zwaai groetten zij naar onzen trein, die heel voorzichtig en langzaam door hun doolhof van prutsig geknutsel scheen te rijden, alsof 't was uit angst om zoo'n schuttinkje of haagje of prieeltje, die van alle kanten langs den spoordijk samendrongen, bij ongeluk een duw te geven.

Maar daar-voorbij werd het al ruimer; de stad stond al ver naar achter in grijze nevels, met hooge kerken en koepels en schoorsteenen, een effen silhouet tegen den rossen avondhemel; en de trein schoot nu sneller vooruit, den duisterenden avond in.

De restauratiewagen, netjes verzorgd, noodde tot het diner uit; boeketje-in-vaas en lampje met rood abat-jour stond op elk tafeltje, het linnen glansde helder, het eetgerei, telkens voor vier en twee personen gedekt, lag

daarop geschikt. De kellners gingen rond met de spijskaart; na enkele minuten werden de spijzen en dranken voorgediend.

De trein schokte soms ruw over de wisselblokken; de soep in de diepe borden, de saus in de kommen, de wijn in de glazen kabbelde dan met nijdige golfjes omhoog; doch de kellners, gewend aan hun onstandvastig bestaan, balanceerden met volle schotels en borden tusschen de tafeltjes door, lieten zich door geen onverwachten ruk van streek brengen.

Dit avondmalen was echt reis-gezellig. Buiten viel de nacht; de lichten, groen en rood, stipten als kleurige sterren langs het baanvak. Een station flitste met lange strepen geel vuur haastig voorbij. In het diepe zwarte land vonkten de vurige oogen van een seinhuis, of in vierkante vakken blokten de gele grillige ruitjes in den vormloozen gevel van een boerderij. Soms laaide een flakkerende vlam hoog in de lucht; in schroeienden gloed stroomden er de rosse en roode vlamtongen door en een zwarte kolkende rook drong met woeste schokken langs den stuipenden brand; beneden lag dan de bange bloederige kleur in vlokken over de daken van duistere gebouwen daaronder; uit lange evenwijdige rijen vensters streepte het licht naar buiten; door open deuren, waarachter een geel schijnsel brandde, schoven de donkere omtrekken van haastige mannen. Het waren fabrieken; overal in den avond vlamden de schoorsteenen hun beangstigende hooge brandfakkels; soms was het langs den zwarten horizon één onafgebroken gelid van wachtvuren, alsof er een kampeerend leger in bivak lag.

Dan had de kellner inmiddels weer een volgend gerecht

gebracht; ...ik was wel gedwongen mijn aandacht tot andere dingen te bepalen!

Aan de meeste tafeltjes zaten reizigers te eten. Een gezelschap van twee dames en twee heeren stootte de glazen vroolijk aan; drie jongelui aan een verder tafeltje rookten al hun sigaren, bogen zich, telkens luid uit-lachend, in fluisterend gesprek tot elkaar over.

Aan het tafeltje naast me zag ik iemand zitten, dien ik reeds aan het station in Berlijn bij het bagage-bureau had opgemerkt. Er zijn van die gezichten, die je dadelijk meent te kennen, of te herkennen. Dit kende ik, dacht mij. Hij keek nu naar mijn kant. Dus staarde ik weer naar buiten. Terwijl ik weer zijn kant uitkeek, meende ik zeker, dat ik hem vroeger gezien moest hebben. Toen wist ik in-eens heel zeker, dat hij een Hollander moest zijn; zijn naam schoot mij ook te binnen. Telkens keek hij naar mij. Ik begreep wel, dat hij met een zelfde raadseltje bezig was. Als onze blikken elkaar ontmoetten, keken we haastig en beleefd naar buiten, of naar de gegarneerde kalfscotelet op ons bord.

Maar terwijl we beiden, afgedineerd, een sigaar opgestoken, met ons lepeltje in ons kleintje-koffie roerden, werd het toch wat moeilijk vol te houden.

Ik geloof anders wel, dat het tot zoover ècht Hollandsch was, geheel naar onzen landaard en volkomen in den vaderlandschen vorm. Doch op hetzelfde oogenblik waren wij nu toch opgestaan, en tegelijk, wat lachend om onze stijfheid:

— „Pardon, ik meen u te herkennen. Is u niet..."

— „Ik hoorde u Hollandsch praten in Berlijn. U is..."

Toen zaten we samen aan één-en-het-zelfde tafeltje en

slurpten eendrachtiglijk onze koffie en dampten vreedzaam onze sigaar.

— „U reist naar?”

— „Wladiwostok. En u?”

— „Ook naar Wladiwostok!”

Dit was wel toevallig. In dichte nevelen omwolkte de rook van twee Hollandsche sigaren deze twee vaderlanders, bijeen gebracht op hun verre reis. Nu bleek Holland weer zoo klein en zoo gezellig; en zoo familieknus, want hij kende deze, en ik weer die.

Als ten lange leste de zorglijke oberkellner bescheiden kwam waarschuwen, dat de restauratiewagen aan het volgend station zou worden afgehaakt, had er al zooveel uitwisseling van wederzijdsche belangen en plannen, gebeur- en vertrouwlijkheden plaats gehad, dat de conducteur zich scheen te verwonderen, waarom die twee niet op één geméénschappelijk biljet van Amsterdam naar Wladiwostok reisden.

VAN BERLIJN TOT WARSCHAU

De landgenoot was een goed verteller. En had rècht van vertellen, want hij had in vele landen gereisd. Zijn laatste tocht was van Japan over Siberië naar Holland geweest; in April had hij de Trans-Siberische reis gemaakt; nu ging hij denzelfden weg terug. En hoewel een prettig doel hem ditmaal aan het eind van de terugreis dringend wachtte, was de veertiendaagsche treinrit door Europeesch en Aziatisch Rusland een tocht om niet licht over te denken.

In het vroege voorjaar had hij de bosschen en vlakten van Siberië gezien als één oneindig doodelijk-eentonig wit sneeuwkleed, gespreid over het grenslooze land; de boomen waren zonder blad, de struiken kaal en schraal, het gras en riet dor en geel; op heel de eindloos-lange reis had geen enkele bloem gekleurd, geen enkele frissche kleur had afwisseling gebracht, alles lag leeg en verlaten en uitgestorven; een schrikkelijk beeld van laten Siberischen winter.

De trein, waarin hij die veertien dagen had doorgebracht, was slecht geweest, de inrichting primitief, de slaap- en waschgelegenheid onfrisch en onvoldoende, de bediening gebrekkig; terwijl niemand van het personeel een andere taal verstond dan Russisch.

Hij vertelde verhalen over achterlijke spoorwegtoestanden en middeneeuwsche reisomstandigheden en vreemde trein-avonturen, zoodat ik nu eens zat te schudden van

ergernis, dan weer te schateren om die malligheid.

Met-dat-al kreeg ik een smakelijk voorproefje van wat ons wachtte; het was een soort cursus, in zeer algemeenen zin, voorgedragen onder het rooken van een sigaar, door iemand, die had leeren reizen, met eigen oogen had waargenomen; die belang stelde in het doen-en-laten van de menschen, wier dorpen langs zijn reisweg lagen; die met vakkennis het land, zijn akkers, zijn bosschen, zijn bewatering bekeek, en aan de kleur van de klei en de snee van den ploeg den aanstaanden oogst taxeerde; die zich, na hetgeen hij gezien en gehoord had, een oordeel had gevormd over de maatschappelijke toestanden van deze schijnbaar onbewoonde en onbewoonbare streken, over hun politiek, hun godsdienst; maar die ook te gelijk met jagersoog de vogels en het wild achter zijn treinvensters had beloerd; die, als echte Hollander, de steppenpaarden, het schaarsche vee onderweg, zoo tusschen kop en staart, gemeten en gewogen had.

Hij scheen wel een allround-reiziger, die overal geweest was en rondgekeken had. Wat me misschien wel het beste van hem beviel, was dat hij zijn Hollandsch gevoel voor kleur en lijn en harmonie behouden had. En telkens, tusschen zijn verhalen van Russischen en Siberischen jammerlijken achterstand en toekomstigen welstand, kneep hij een knipoogje, streek als een kater zijn snorren glad, zei: „Je zult dat allemaal zelf zien; en dan ben ik toch benieuwd wàt een ander er van zeggen zal!"

Zoo hield hij me oolijk in spanning — en de Trans-Siberische reis lag als een onzekere belofte vóór me.

In ruil kon ik hem al dadelijk een kleinen wederdienst bewijzen; dat was aan de Russische grens.

RUSLAND.

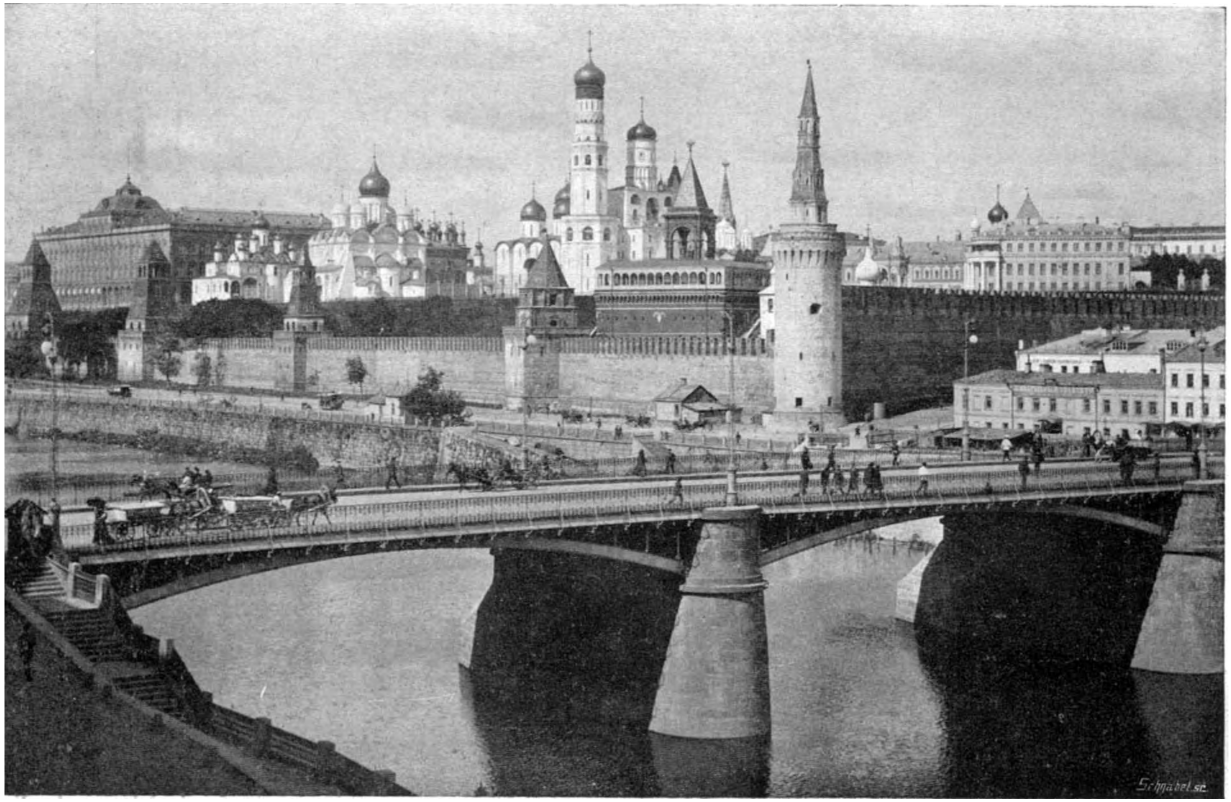

KREML EN MOSKOUBRUG TE MOSKOU.

Uit een vasten slaap werd ik gewekt door een stem, die ongeduldig snauwde:

— „Pàsj.!... pàsj!"

Ik was niet vlug genoeg bij voldoend bewustzijn, om te begrijpen, dat wij aan de Russische grens stonden, en dat men mijn paspoort verlangde. Langzaam oplevende uit de nevelen van slaap, verwonderde ik mij er vaag over, hoe de man in mijn zorgvuldig gesloten coupé-tje was binnen gekomen. Maar hij, steeds dringender en ook niet met vriendelijker nadruk „Pàsj!... pàsj!" roepend, begon aan mijn arm te trekken. Toen zat ik overeind in het treinbedje, zag den grooten kerel in zijn uniform vlak voor mij staan; het electrisch licht had hij opgedraaid, ik zag zijn zware figuur, witten kiel met gekleurde schouderlappen, leeren gordel om zijn middel gesnoerd en daarin sabel en revolver; hij droeg hooge kaplaarzen, waarover beneden de knie de uniformbroek los plooide; een lage platte pet lag diep over zijn hoofd; de groote zware soldatenmantel met glimmende knoopen en tressen, die los hing over zijn breede schouders, maakte er een geweldigen vent van. Zijn gezicht was grof en plat met spits-toegeknipten baard aan de kin, ruig-uitstaande snor boven den sterken mond; de oogen schuilden klein, maar dreigden brutaal onder zijn laag voorhoofd. Toen brabbelde hij me in-eens klaar wakker met een heelen zin in een taal, waarvan ik géén enkele lettergreep verstond. En ik begreep te gelijk, met haast uitbundige kwajongensachtige vroolijkheid, dat dit nu toch wel iets vreemde, bùitenlands, ònge-woons was!

De trein stond stil; buiten van het perron klonken andere vreemde stemmen, het was er druk met ramme-

lende wagens vol koffers. Langs de coupé-gangen repten zich de slaperige reizigers; overal schenen soortgelijke mannen, als degeen, die in mijn slaapvertrekje was binnengedrongen, ook wit-gekield en gesteveld, ook met sabel en pistool in den gordel, de menschen bang te willen maken; ze snauwden en koeterden in hun onverstaanbare taal hun bevelen, dreven ons samen, een angstige kudde, over het donkere perron in een groot, slecht-verlicht ongezellig lokaal, waar de koffers reeds op een toonbank gestapeld stonden, met de kruiers er bij. Die waren ook heel bizonder gekleed, deden eerst denken aan slagersknechten, met hun groezelig-witte kielen en de hooge lompe kaplaarzen. Bij de buitendeuren naar het perron, aan de binnendeuren, die op de wachtzaal uitkwamen, voor de ramen stonden soldaten, twee aan twee, hangerig, slordig, in grauwe uniformkielen met wat fletse kleur van schouderlappen, jonge boerenkerels, plomp en sterk van knoken, zwaar en schijn-breed in hun wijde jassen, geplant in hun reuzige vetlaarzen, en met stoere stompe handen, die vadsig het geweer vasthielden. Hun gezichten waren dom en slaperig, jonge koppen, met wat vlassig lip- en kinhaar; de neuzen geplet, breed, aan den top wat omhoog gewipt; hun voorhoofden, zonder wenkbrauwen, hingen zwaar en laag gewelfd over hun trage, onverschillige oogen. Als een van de beter geüniformden, hun sergeant of officier, voorbij kwam, rekten ze zich overeind in hun wijde soldatenkleeren, grepen het geweer beter vast. Maar wanneer er een dwalend reiziger langs hen heen wilde, op den zoek naar wachtkamer en buffet, kwamen ze met traag afwerend gebaar den doorgang versperren, zwijgend en dom, maar met hun volle breedte zoo'n deur-doorgang vullend.

Na de formaliteiten van de douane was er nog lang wachten; toen verscheen de norsche gebaarde officier, die de reizigers uit hun slaap geschrikt had met zijn wekmotief: „Pàsj!... pàsj!"; en dadelijk drongen allen om hem samen, om goed op te letten nu hij de paspoorten weer terug ging geven. De officier, slaperig en verveeld, schouderbreed en kophoog boven allen uitstekend, las met vreemden tongval de namen van de papieren, die hij in zijn hand hield. „Ja", riep er dan telkens één uit den dichten kring. En zoo kreeg elk zijn kostbaar dokument terug.

Daarna mochten we langs de soldaten, die zonder op ons te letten nu wat opzij waren gegaan, en ons één voor één, met ons papier in de hand, doorlieten.

Ik zat in de wat beter verlichte, wat gezelliger wachtkamer, wees een kellner naar een groot glas dampend vocht met citroenschijf, dat een van de reizigers met vooruitgestoken lippen te beblazen zat; blies toen zelf den heeten damp van mijn eerste glas Russische tsjai.

Dan in-eens was er mijn Hollandsche reisgenoot, die me haastig roepen kwam. Hij had zijn paspoort niet terug-gekregen, had er dus naar gevraagd, en wat hij uit het antwoord had begrepen was, dat het papier niet in orde, niet behoorlijk afgeteekend was door den Russischen vertegenwoordiger in Holland, zoodat hij per eerstvertrekkenden trein weer over de grens teruggebracht zou worden.

Ik wist het verre sympathieke doel van zijn lange moeilijke reis, wist waarom hij gehaast was, begreep zijn ellendigen toestand in een onvrij land, waar een vreemdeling geen woord van de taal verstaat, doch

waar ook de grensbeambten geen woord Fransch, Duitsch of Engelsch machtig zijn. Kon ik hem helpen?

Bij het wachten in de bagagezaal had ik een praatje gemaakt met een Duitscher, die wat Russisch sprak. Hij zat er achter zijn thee te wachten, blies evenals de andere reizigers den heeten damp weg.

Met een paar woorden had ik hem het geval verteld. Maar hij schudde van neen; met Russische beambten vièl nu eenmaal niet te redeneeren. Toen grabbelde ik een introductiebrief voor den dag, met stempel, lak en wapen, zeer officieel van uiterlijk. Nu lachte de Duitscher. Hij knikte. Kende de Russen. Ja, ja! dit was beter dan het beste betoog!

En langs soldaten met geweren, officieren met groote sabels en revolvers in den koppel, wezen ons die stempels en lakken en wapenen als met een tooverwoord den weg. In een duister kantoortje troonde een eenzaam officier, die met veel meer tressen en medailles dan de anderen behangen was.

Hij keek eerst òver den brief, keek heelemaal niet naar onzen vriendelijken Duitscher, die eerbiedig zijn woorden te stamelen stond, keek nog minder naar ons, die, geheel onder den indruk van dezen eersten Russischen almachtigen autokraat, zeer onderdanig ons vernederden. Toen keek hij minachtend naar den brief. Doch heel even scheen wel zijn strak gezicht uit de norsche plooi te komen, als het lak, het stempel, het wapen opengevouwen voor hem lagen.

Het was slechts even — doch voldoende.

Want zijn potloodje kraste twee krabbels op het straks nog ondeugdzame paspoort. En een officier kwam den buigenden Duitscher en ons twee aartsdeemoedige

RUSLAND.

DE BASILIKA IN MOSKOU.

bewoners van het kleine vrije Holland de deur al uitdringen, langs al die geweerkolven, sabels, revolvers.

De wachtzaal was reeds leeggeloopen naar den wachtenden trein. Aan de perrondeur stond een gekield, gekaplaarsd, gebaard man met norschen wrevel een groote bel te klepelen. Onze theeglazen schenen inmiddels hun grootste hitte uitgedampt te hebben, doch toen we er verlangend naar keken, snauwde de groffe stem van den belleman. En dat was zóó begrijpelijk, dat het ons in slaafsche onderwerping naar den wachtenden trein dreef.

In Rusland snauwt de een altijd den ander. Men snauwt of wòrdt gesnauwd. Dit schijnt gangbaar te zijn, en het is een gewoonte, welke vlug is geleerd. Al in Warschau kende ik 't.

Onze trein kwam er te laat aan, niet het minst als gevolg van ònze grensvertraging. Men kon hier den doorgaanden trein naar Moskou nemen en daar een dag doorbrengen om den avond van denzelfden dag den train-de-luxe te nemen; òf men kon in Warschau blijven en per volgende gelegenheid den Moskou'schen trein nemen, die scherp op den Siberischen trein heette te correspondeeren. Dit laatste scheen roekeloos; er rijdt slechts ééns per week een train-de-luxe naar het verre Oosten, alle correspondeerende treinen in Rusland stonden in slechte reputatie bij elk wien ik er naar gevraagd had; ik bracht ook liever den tijd zoek in Moskou dan in Warschau.

Doch terwijl onze trein statig het eene station in Warschau binnensukkelde, was het treintje — het còrrèspòndeerende treintje — juist per ringbaan naar het

andere stadsstation, waar onze volgende trein wachtte, vertrokken.

Er was dus haast! Groeslige kruiers in hun slagerskielen vielen al op de bagage aan, sleepten vechtend de koffers naar buiten. Er stonden wat armelijke rijtuigen voor het stationsgebouw te hunkeren; hun koetsiers op de bokken huilden en gebaarden als wilden.

Dan ratelde het gemeenste rijtuig over de gemeenste bestrating, waarvoor in mijn verste herinneringen de zwakste synoniemen niet terug te vinden zijn. Doch we rèden. Dwars door Warschau reden we. De koetsier wist, dat we naar het andere station moesten, hij gedroeg zich of er haast was; zijn snelheidspogingen dienden derhalve te worden gewaardeerd. Telkens wendde hij zich met levensgevaar op den bok om, snauwde ons eenige woordbrokken toe; doch ongelukkigerwijs verijdelde het geratel van het rijtuig, dat met sprongen over de kuilen en gaten van den weg bolderde, elk onzer pogingen om door te dringen in het taalgebied van den Tsaar aller Russen en Polen.

Toen sloeg ik op mijn beurt tot snauwen over. Ik herinnerde mij plotseling den Amsterdamschen vriend, die mij op één wandeling door de Kalverstraat Russisch had pogen te leeren. Het toepasselijk woord schoot mij te binnen.

—„Pachalst!", schreeuwde ik.

Ik wist, dat dit beteekende: „Vooruit!"

De koetsier grijnsde, en striemde de magerte van zijn paard; het rijtuig rammelde van de eene straatdeuk in de andere; de puntige kussenveeren pijnigden ons omhoog. Maar ik schreeuwde zoo snauwend mogelijk:

— „Pachalst!"

Het arme paard werd nu bewerkt met den achterkant van de zweep, en het rijtuig buitelde met dolle sprongen over de Poolsche marteling, welke men er bestrating noemt. De koetsier grinnikte met tartarengrijns bij elken snauw en voor elken kuil, waaruit paard en rijtuig weer te voorschijn kwamen; daarbij stak hij vijf vuile zwarte vingers in de lucht. Maar na elke vijf minuten kwamen er weer de vijf vingers, die omhoog werden gehouden.

De straten schenen eindeloos bij dit martelend gerammel. Een groot omhekt schaduwrijk park lag links; op de trottoirs gingen vele Poolsche Joden, meest langzaam en statig, de lange krullen langs het ernstig bleeke gelaat, de wijde kaftan om, de lange mouwen ver over de handen omlaag geslagen. Dan ratelde het rijtuig voorbij een markt vol bont gewemel van kleurig-gekleede vrouwen. Overal waren winkels met koopwaar, welke achter groote letters lag aangeprijsd; telkens als je dacht zoo'n woord te kunnen lezen, stond er een medeklinker op z'n kop, of waren er al de open-klinkers uitgevallen. Het rijtuig rende nu over een beter-bestraat, stijgend viadukt, zoodat het was alsof de stad naar links en rechts wegzonk; een kazerne, waarvoor een eskadron kozakken een woeste zwenking oefende, lag naar een kant in de diepte; toen in-eens een wijd open plein vóór een glanzend wit gebouw, volgestapeld met vreemde ronde, gekleurde koepels.

— „Pachalst!", schalde de koetsier nu zelf zijn rauwen kreet. De menschen bleven staan. Wie hààstte zich zoo! Een zwaar gewapend politieagent wenkte met zijn sabel. Maar met een geratel van ijzeren staven, rammelde het rijtuig een lange brug op, die, vol stapvoets-gaande voertuigen en langzame wandelaars, haast geen ruimte liet.

Beneden stroomde een trage, troebel-gele rivier, — de

Weichsel; daarachter lag aan een wijden bocht de stad, slordig en schilderachtig, grauw en verkleurd de oever-huizen, daarboven het klare scherpe wit van veel kerk-torens, beladen met de bonte vruchttrossen, een groot grauw perk vol witte bloemstengels en al-kleurige bloem-knoppen daarop.

— „Pachalst!", snauwde ik voor het laatst.

Doch het rijtuig kraakte al met een ruk stil. Er blokte een groot stationsgebouw. Vuile kerels vochten om de koffers, sjorden ze naar den fluitenden trein.

De koetsier stond met tartaanschen grijns in zijn zwarte handen het vrachtje na te tellen. Dat was toen net een Amsterdamsche aapjeskoetsier.

DE DAG IN MOSKOU.

Een verwarrende indruk, van verbijsterende bekoring tot schrille ontnuchtering, die dag aan Moskou gewijd!

Aankomst aan een klein, overdekt perron als van een verloren provinciestadje, en dadelijk, achter een buklaag uitgangspoortje, midden-in een groote hooge moderne stationshal......

Op straat een rij huurrijtuigjes, bemodderd en verschoten, vuile, havelooze koetsiers, schreeuwend van hun bok, — en mooie, kleine, vol-manige en lang-staartige paardjes er voor.

Een groot plein, doch als een tentoonstelling-in-wording; kleine òn-affe gebouwtjes aan den eenen, houten loodsen aan den anderen kant......

Een geweldig zware ingangspoort met kolommen en medaillons, met beelden en lofwerk en een groote groep bronzen paarden op het breede baldakijn — even een herinnering aan soortgelijke poorten in Rome, en Parijs, en Berlijn! — maar het rood en wit pleister gerookt en geroet, en daar voor en er achter een verwaarloosde rijweg......

Een verre diepe straat, als een hoofdboulevard zoo recht en breed aangelegd — maar aan weerszijden lage, slordige dorpswinkelhuizen, vervallen puien en verflooze luiken......

Grootsteedsche trams, boordevol, schokkend over de rails — en daarnaast, in galoppeerenden wedloop, lage, klein-wielige rijtuigjes met twee schichtige hittepaardjes bespannen; dames in mode-kleeren, strakke officieren in grijze uniformjassen, ook havelooze vrouwen en mannen met volle boodschapmanden, er in; op den bok de koetsier onder een plat uitgezakt hooge-hoedje, groenblauw verschoten lange jas aan, die zóó breed in de heupen uitstaat, dat, mager of dik, de heele bokzitting er mee gevuld is......

In de stad een bont mengelmoes van straatgangers; de middenweg leeg als van een te dun-bevolkte, uitgestorven stad, de trottoirs vol met menschen in Europeesch toilet, pronkend, modisch, behagelijk uitstallend hun mooie kleeren; mannen in de Russische dracht, vadsig in hun gaan, stoer maar traag, slordig in wijde kielen, plooiïge broeken en plompe kaplaarzen, alleen wat vorm en teekening door den gordel om het middel, die zoo'n kiel wat onstijf, jongensachtig doet lijken; — de vrouwen, breed, vormeloos, platte ruwe boerengezichten, wijde kleeren, die haar romp vormloos omsluiten, van het middel in korten rok afvallen, haar wijd-stappende beenen in de groote, plompe kaplaarzen zien laten......

Al die menschen groeslen grauw en vuil; ze doen onwillekeurig denken, dat zij ongewasschen moeten zijn, — maar dan in-eenen gaat een man of vrouw door de volte, een boer of boerin, zoo van het land, met de koopwaar in een groote mand op het hoofd, en die geeft dadelijk een sterke kleur aan de menigte, met het vlammend rood hemd, of den paarsen hoofddoek, of den

bonten rok, met gele en groene en blauwe en roode figuren versierd.

Of plots staan de trams stil en het volk dringt aan den straatuitgang te hoop; de mutsen gaan van de ruige koppen, de meesten knielen haastig neer en slaan tweemaal een kruis; want een vreemde optocht nadert, half galastoet van pracht-livrei-koetsier op statiekalèche, bont en verguld, half rouw-processie met grauwe verhulde nonnen en christus-achtige popen met wassen priesterkoppen, bleek hun gezichten in de donkere lijst van lange haren en volle zachte baarden, hun oogen priesterlijk omhoog in brandende dweepzucht; — een stille en roezige drom priesters en dienaars, in effen gewaden en kakelbonte livreien om den praalwagen; — daarin wiegt een stijve pop te pronk, welke ontzet door den overstelpenden rijkdom van gouden kleeren en kettingen en edelgesteenten, even één verbijsterenden indruk laat, onder het voorbijrijden, als een stuk glas, waarvan een zonnestraal de gouden vonken verblindend afslaat.

Of in-eens mondt de smalle kronkelstraat in een breed en lang plein uit, en tegelijk zijn de grauwe, verkleurde winkels verdwenen. Links reiken twee hooge, lange gebouwen met drukke versiering van bogen en kolommen en arkaden; achter breede spiegelruiten liggen kostbare weelde-voorwerpen te koop uitgestald. Aan den verren overkant dreigt een ontzaglijke muur met torens, die als een geweldige middeleeuwsche vestingbouw het geheele plein aan dien kant afdamt; van groote ruwe steenen is de muur gebouwd, de bovenkant draagt nog de kanteelen. maar de schietgaten zijn gedicht; het is geen burcht van aanval, doch een bolwerk slechts, om te weren, of af te

sluiten een geheim, dat daarachter zorgvuldig bewaard moet blijven.

En terwijl de verbazing om deze verwarde uitersten nog aarzelt tusschen de blufpracht van den bazaar en de statige kracht van hoogen eindeloozen reuzenmuur, bloeit daar aan het verre plein-eind een monsterbloem met woest uitbarstende kleuren omhoog. Dit is zóó bizaar, van zulke ongekende vorm en kleur en gril, dat slechts één indruk overweldigend zich opdringt: „Ik ben onovertroffen in schoonheid".

Doch dan langzaam gewent het oog; de kleuren scheiden zich, de bouwlijnen ontwarren zich; uit het onregelmatig conglomeraat begint men de afzonderlijke kerkgebouwen, de verschillende kapellen te herkennen; elk fragment vindt zijn eigen toren terug, men volgt de onderdeelen, de galerijen, de trappen, de overdekte gangen, die ze onderling verbinden; men onderscheidt de toegangspoorten, de vensters, de nissen; dan volgt men den opbouw der torens; één hooge, spitse, met gouden dak, staat in het midden, daaromheen vele andere, groote en kleine; deze zijn echter niet gepunt, doch dragen bolle, peervormige, uitpuilende daken, grillig, onharmonisch, met kleuren als de bonte tulbanden van Turksche sultans, reuzenvruchten met ribbels en schubben, kartels en reepen; en elk voert op den top het gouden kruis omhoog, nog in overdaad van pracht met afhangende gouden ketenen versierd.

Doch telkens, bij elk nieuw kerkfragment, dat er nauw tusschen de anderen gepast staat, bij elken nieuwen torenbouw, waarvoor nog juist een plaatsje uitgespaard schijnt, vernuchtert zich de eerste indruk van pracht.

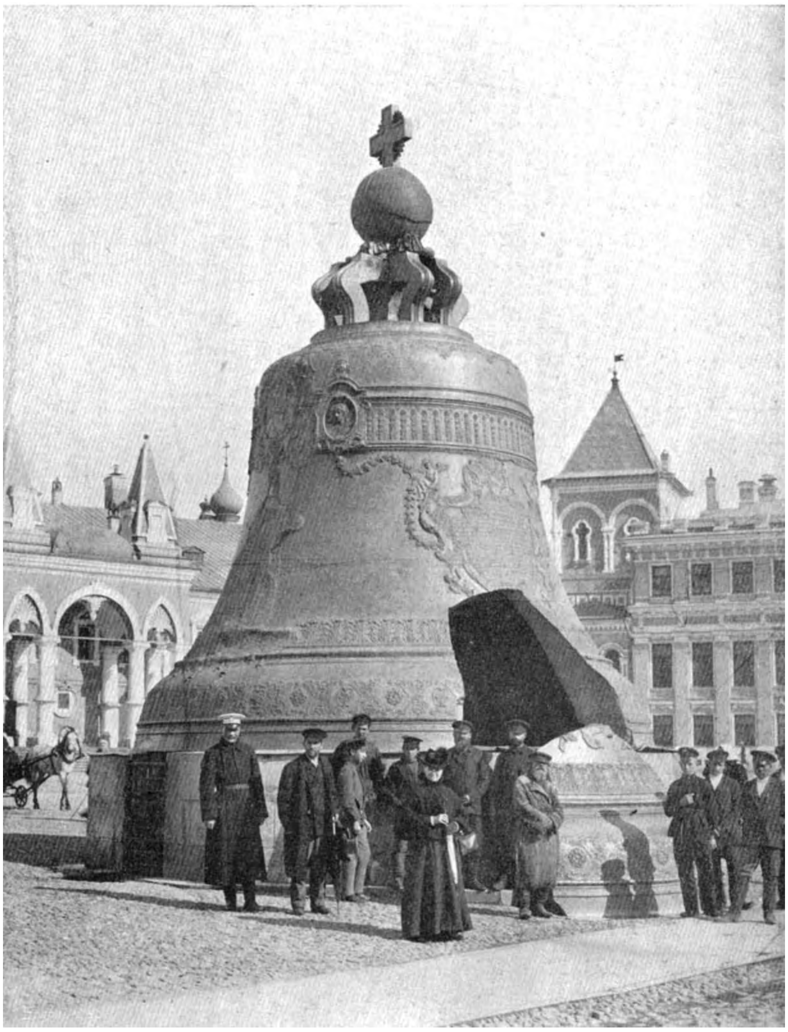

GEBROKEN KLOK AAN DEN VOET VAN DE IWAN WELIKYTOREN IN HET KREML TE MOSKOU.

Overweldigend blijft de gouden hoogte der met kettingen behangen kruizen; de gedraaide bultige koepels schreeuwen nog om het hardst hun kakelbonte kleuren van groen naast blauw, geel naast rood; doch de ornamenten komen nu elk in hun verschillende, uiteenloopende stijlen van het geheel vrij, de woeste schoonheid verblindt, vermoeit, verontrust, brokkelt uiteen.

Scheen het bij eerste impressie als een woeste droomvlam zoo beangstigend — nu, bij het ontwaken, spookt slechts na de herinnering aan een barbaarsche nachtmerrie.

Zoo was ook het Kreml — telkens bekoring en ontnuchtering.

De gids sloofde zich uit, vertelde in een Fransch-Duitsch-Russisch poespas van al de heerlijkheden en verschrikkingen van heerlijk en verschrikkelijk Moskou.

Ik wist wel, dat men dat alles behoort te bezien; en gehoorzaam bezag ik het ook.

De roode Verlosserspoort ging ik behoorlijk blootshoofds door; voor het Senaatsgebouw, dat schel-wit in de gloeiende zon blakerde, bleef ik staan; ik stond wat stil voor het grauwe Arsenaal; ik schreed langs de grimmige reeks kanonnen, die er te pronk staan; werd herinnerd aan 1812, en was niet eens gekrenkt, dat er ook Hollandsche kanonnen bij waren; het kleine Nikolaïpaleis, de Kreml-kazerne, met nog meer kanonnen er voor, zag ik; dan volgde het gebouw der Heilige Synode; achter een hekje de plaats, waar het vorig jaar grootvorst Sergius werd vermoord; eindelijk was er de reuzenklok van zooveel honderdduizend kilo's, die uit den toren naar beneden kwam vallen, bij haar val een scherf van zooveel

duizend kilo's verloor, en sedert als pièce-de-résistance dient voor het gidsengild van Moskou;... waarvan de mijne een sieraad was.

Al had hij één fout, die ik hem echter niet heb aangerekend.

Er stond midden in deze ommuurde, verbijsterende, kakel-bonte paleizenstad uit Duizend-en-één-Nacht een hooge eenzame toren; Iwan Weliky was zijn naam. De gids wees er wel heen, maar bij uitzondering zóó onverschillig en zonder eenig aanprijzend bijvoeglijk naamwoord, dat hier iets moest haperen.

En jawel, bescheiden en verontschuldigend: hij had last van duizeligheid.

Zoo klom ik alleen omhoog, wijl ik van bòven-af zien wilde, omdat ik een passie heb om torens te beklimmen, dan in eigen kleinheid van heel hoog zoo'n samengesteld wonder, dat s t a d heet, te bezien. Ik klom lang, doch kwam tot rust, omdat hier geen gids aanwees, noch verklaarde, of opsomde en aanprees; nu ik mocht vergeten, dat dit de beroemdste plek van heel Rusland is; dat keizers en koningen, veldheeren en alle grooten der wereld van hier Moskou aan hun voeten hadden gezien, om haar daarna in stumperige pogingen te gaan vergelijken met „Rome tartare", „tweede Ispahan"...... „schoon gelijk Bagdad......"

Ik stond boven.

Aan mijn voeten lag het ommuurde Kreml, een reuzenburcht hoog boven de stad; daaromheen week naar alle kanten, tot in een grijze trillende verte van boomen, Moskou.

En tegelijk was dit heele vorige beeld, dat ik van de stad had gekregen, vergeten: vuile straten, vervallen

winkels, fel-gekleurde gevels, bonkige gebouwen, overdadige kerken, het smaakloos mengsel van bouwstijlen uit alle landen en alle eeuwen, de armoede en rijkdom, al die pijnlijke contrasten, die in hun uitersten zoo barbaarsch waren...

Ik vergat het alles; want dit was overweldigend: een stad, gebouwd langs de machtige slingers van groote rivier, de breede kaden met paleizen, de krioelende straten, de ringen van boulevards en muren, het eindeloos gekoepel van honderden kerken, elk met haar vijftal torens, de kruisen en kettingen boven de tempeldaken van groen en geel, van rood en blauw, van wit en goud.

Dit was een stad, een waarachtige stàd; zóó gezien — schooner dan de werkelijkheid!

Toen, nog eenmaal, 's avonds, was er deze verwarrende tegenstelling.

De gids had me niet willen brengen naar de volksbuurten — ik wist waar Gorki zijn nachtasyls had gezien — maar het was te ver, te gevaarlijk, te onbelangrijk, zei hij. Wel bracht hij me naar het „Restaurant de Moscovie", waar in de statige hal geparfumeerde portiers, in zwarte zijden kaftans en gelakte kaplaarzen, bogen; waar de maître-de-hôtel, onberispelijk in Fransch èn frak èn smaak, de honneurs waarnam. Op den achterkant van het menu schreef hij in sierlijke letters den naam van de „Ermitage", in het Fransch en Russisch.

Dat papier hield ik elken voorbijganger voor, toen ik mijn avond nuttig wilde besteden met een van de bekendste Russische volksuitspattingen te gaan zien. Doch nu bood de stad weer een geheel ander tooneel; de straten waren slecht verlicht en bijna leeg; hier en daar vonkten

als een vurig oog de roode of blauwe lantaarns van volkseethuizen en tapperijen; slechts langs de trottoirs schuchterden wat haastige wandelaars. In het midden van de straat stond om de tien pas een politieagent, groote, gebaarde kerels, breed en sterk in hun witte uniformkielen; en telkens als ik er een aansprak, om hem mijn wegwijzer te toonen, zag ik, dat hij een revolver in de hand hield. Zoo vertoonde de heele straat een aaneengesloten gelid gewapende politiemannen, of er een opstand op uitbarsten stond.

De muziektuin lag in een aardig park, de voorstelling in de open lucht was druk bezocht; een net, kalm publiek, Europeesch gekleed, dames en heeren, veel jongelui, zat in grooten halven kring vóór het tooneel, dat als een verlichte reuzenschelp tusschen de boomen stond; er werden Russische liederen gezongen, Russisch gedanst — altijd weer gedanst en gezongen. Na een uur had ik er genoeg van.

Buiten vond ik nog altijd de lange rij schildwachten; ze hadden nu hun groote, zware soldatenmantels om, stonden onbeweeglijk, de revolvers in de hand. De trottoirs waren haast leeg. Maar telkens sloeg uit een zijstraat een wild kabaal; een troep zwaaiende, gore kerels buitelden over de straat, de enkele voorbijgangers stoven vluchtend weg. En langzaam kwamen de agenten er bij, behoedzaam als jagers, die een gevaarlijk stuk aangeschoten wild naderen, legden hun wapens aan op den tierenden hoop.

Achter het parkhek, tusschen de boomen, stond vlakbij de verlichte schelp, waaruit de wijsjes met het vlugge voettrappelen der Russische volksdansen klonken.

RUSLAND.

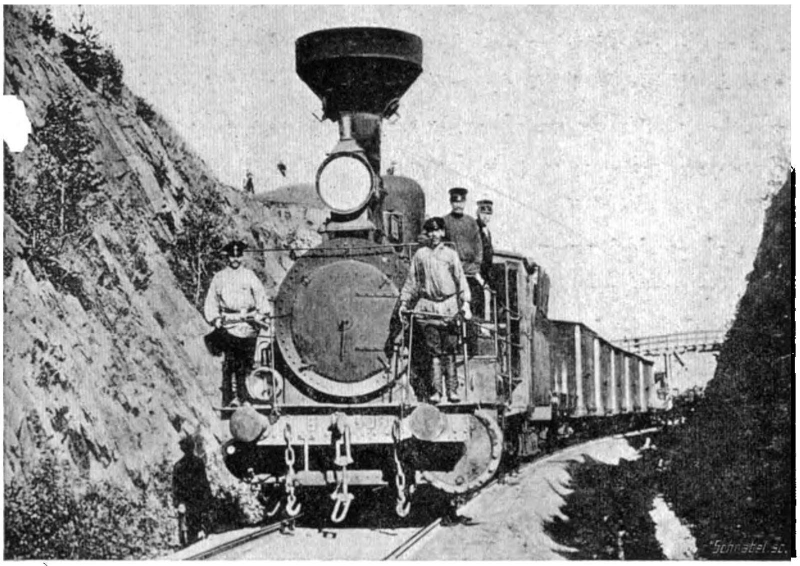

LOCOMOTIEF VAN DEN SIBERISCHEN TREIN.

DE SPOORWEG DOOR DEN OERAL.

ARM RUSLAND.

Het is kwestie van smaak, een landschap mòòi te noemen, of lèèlijk. Eigenlijk lijkt èn het een èn het ander op wijsneuzigheid!

Daar is dit Russische landschap; en het is nog al eens eentonig, vervelend, zelfs leelijk genoemd.

Ik vermeet mij niet, bij mijn cinematografische wereldaanschouwing, warm te loopen voor een tegenovergestelde meening. Doch ik zag zomersch Rusland en de barmhartige natuur had ook hier haar wondergaven niet achtergehouden.

Alles duurde misschien wat lang, en er was ook te veel van hetzelfde. Ons tegenwoordig ongedurig verlangen is naar het zoogenaamd afwisselende landschap, dat zal hebben te bestaan uit wei en akker, bosch en hei, berg en heuvel, rivier en plas; bijna volgens recept!

Wel!, ook in Rusland kan men geheel op dezelfde manier naar zijn smaak bediend worden. Alleen is alles er grooter, uitgestrekter, langduriger. De rivieren en plassen zijn er; maar het zijn reuzenrivieren en de plassen zijn binnenzeeën...; de heuvels en bergen zijn er, doch het landschap bewaart dagenlang dezelfde aarzelende glooiende lijnen en de trein ratelt minstens een dagduur tusschen dezelfde bergwanden;... bosschen zijn er, maar het is hier de maatlooze taïga, één grens-

loos groot woud, stuk werelddeel op zich zelf; ......de weiden en heiden zijn er, doch dag-in en dag-uit hijgt de trein langs de eindeloos rechte spoorlijn door de steppen; ...zelfs op de akkers wuift het graan, doch uur na uur, staan vlakten na vlakten er boordevol mee.

Alles te veel, te groot, te overweldigend!

Doch een onrecht is het, Rusland als een onbedeeld land voor te stellen.

De eerste dagen, reeds van de Duitsche grens tot Moskau, en van Moskau tot het Oeral-gebergte, stroomde de gele zee van graan. Wanneer ik opkeek uit mijn reisboeken, terwijl ik voor de portierraampjes zat te staren, onder het uitkijken bij de gezellige maaltijden in den restauratiewagen, altijd waren het de lange, naar den glooienden horizon wegkruipende gele velden. Er waren wel streken ook, waar de grond ongeploegd lag, waar een schraal, haast bloemloos gras moeilijk opgroeide, maar dan volgde weer het langzame voorbijtrekken van de eindelooze velden onder de gele korengolven.

Tot verveling konden ze me niet brengen.

Je zit ook zoo heel anders in een trein, die te gelijk je hotel en restauratie is, die je van Moskau tot Wladiwostok, door een geheel werelddeel voert, die 8000 kilometers ver, elf en een halven dag lang, je rollende woning is,... dan voor het wipje van Centraal Station naar het forensenstation vlak buiten Amsterdam, bij zee of hei. Eigenlijk was er geen verveling mogelijk, wanneer je dit onbekende landschap, dat toch wel geweldig imponeerde door zijn maatlooze ruimten, toetste aan alles wat je gelezen had over Rusland. Dat was niet zoo makkelijk, om wat ik nu voor mijn oogen zag en wat

ik er over gelezen had, met elkaar in overeenstemming te brengen. Zoo'n Samara-vlakte, welke in trage strekking, met de warme kleuren van zomerbloei, voorbij schoof, heette nu eens, in boekentaal, de „graanschuur van Europa", en lange staartcijfers stonden er bij om te bewijzen hoe groot de opbrengst geschat werd; maar in het volgende boek schokten de vreeselijkste verhalen over de hongersnooden, over de moordende verwoestingen van de scheurbuik, welke jaar-in jaar-uit, geen jaar overgeslagen, de bevolking teisterden; daarbij waren, ook in cijferreeksen, aangehaald de duizendtallen slachtoffers van deze chronische epidemiën.

Al die getallen van honger-slachtoffers in de rijkste korenstreek van Europa schenen haast ongelooflijk!

Dan keek ik met een vraag naar buiten en zag het wuivende zomersche graan, de eenzame woningen der starosten, die het land beheerden voor hun meesters, die in Petersburg, Riviera of Parijs woonden.

Ook ontdekte ik van tijd-tot-tijd de uren-ver uiteenliggende dorpjes.

Elk zoo'n dorpje scheen dan wel antwoord te geven op de vragen. Want zóó arm en vervallen als die er tusschen de onmetelijke graanvelden lagen! Het waren samenschraapsels van houten krotten, met vuile stroodaken, met gaten en kieren voor vensters en deuren; soms kuilden er slechts putten in den grond, met takken en zoden gedekt om de hitte van den zomer en de kou van den winter buiten te houden; de boeren gingen in lompen, keken traag en onderdanig op als de trein voorbij reed; en het was een beschamend menschelijk

gevoel, zooals zij met hun schroomvallige bedelaarsgebaren aarzelend een soort groet schenen te willen brengen.

Telkens in het midden van elk dier bitter-armelijke gehuchtjes bouwde zich de brutale prots omhoog van eenig steenen gebouw; dat stond daar dan trotsch en blinkend-wit, met vijf hooge torens, en elk was gekroond met een gouden koepel, de dubbelkruizen er op, de afhangende gouden kettingen daaraan.

Het scheen wel of overal deze gouden klaterpracht de rechtvaardige zon in de war had gebracht, door haar al haar straalbundels slechts daarop te doen richten.

O, neen, eentonig was 't nergens!

Treinen in Rusland rijden met een bedachtzame vaart; hetgeen heel langzaam, bijna gemoedelijk is. Steden en dorpen zijn zeldzaam, doch er ligt aan den spoorweg wel telkens een station, waarvoor een norsche, gekaplaarsde stationschef troont, die gelijk een veldmaarschalk een zwaren korten staf als teeken van waardigheid in de hand houdt.

Altijd hield de trein er stil, om redenen, die niet steeds te verklaren vielen; doch meestal had de groote, hijgende locomotief dorst, wilde zich laven aan de hooge vierkante waterreservoirs, of had honger, liet haar tender met nieuwe bonken steenkool bijvullen.

De reizigers stelden dan hun vaste vraag aan den conducteur, die makkelijk na te zeggen was:

— „Skolke minoete staait proist?"; dit uitgesproken als een plotselinge stotterzin, en ongeveer beteekenend: „hoelang blijven we hier stil?"

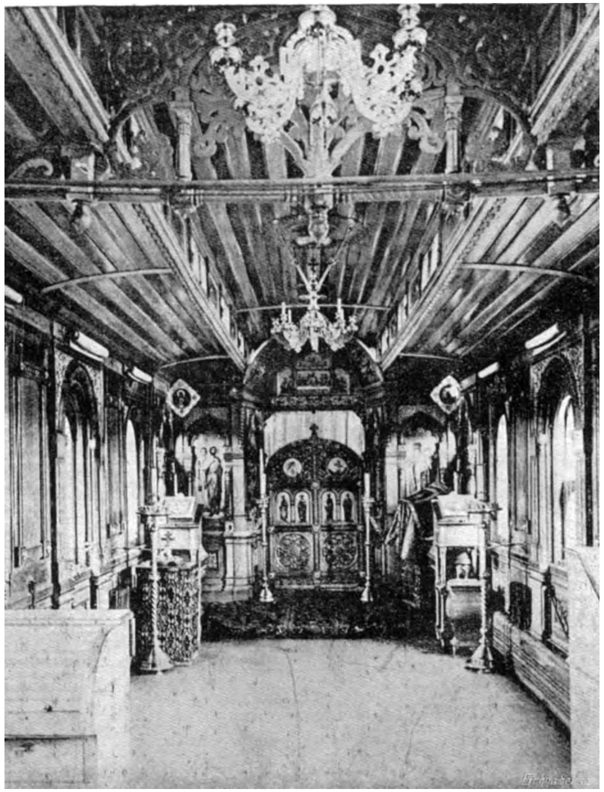

RUSSISCHE TREINWAGEN ALS KAPEL INGERICHT.

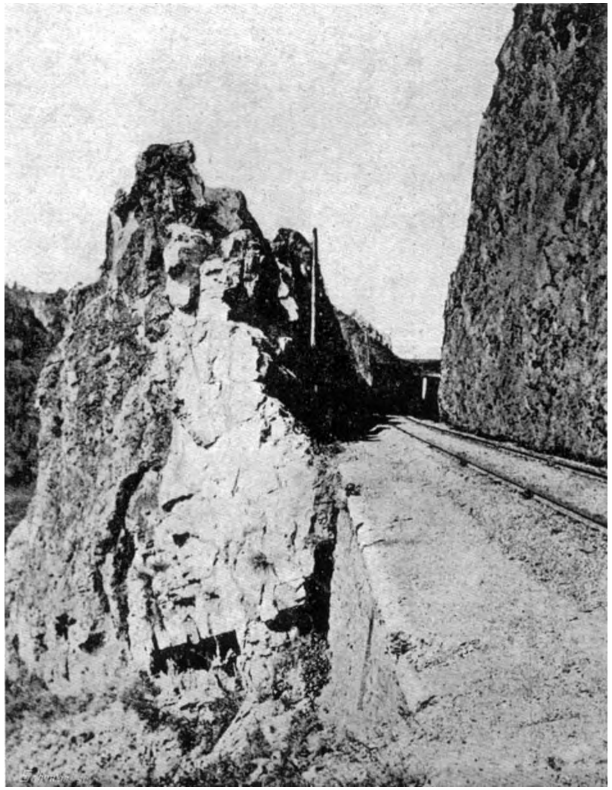

DOOR DEN OERAL.

De antwoorden waren steeds vaag, of onverstaanbaar, en in hoofdzaak ook verkeerd; de aangekondigde halte van tien minuten duurde gewoonlijk vijf, en die van vijf minuten meestal twintig.

Dit leverde echter geen ingrijpend bezwaar op; want de locomotief, die zeer luidruchtig deed in al haar uitingen, stootte met rustige tusschenpoozen een driemaal herhaald dierlijk getoeter uit, en dit was alleszins voldoende, om de reizigers weer te verzamelen voor het aanstaand vertrek.

Aan die stations was altijd wel iets te zien — al heb ik nooit zooveel vervelende eenvormigheid in bouw gezien als deze Russische stationnetjes zelf vertoonden.

De jammerlijke armoede van het gehucht kon je even van dichtbij gaan bekijken. De moejiks waren allen groote kerels, breed en zwaar, hun gezichten niet leelijk, wat ruw en grof, haast allen met dezelfde blonde slordige vlasbaarden; hun kleeren waren groffe lompen; een gelapte kiel, die afhing over de broekspijpen, die weer in de grove zware laarzen wegdoften. De vrouwen, met platte voorhoofden en het gele haar vlak naar achter gestreken, waren manachtig forsch, breed van borst en schouders, vierkant en schonkig van heupen; ze liepen blootsvoets; haar rok was groezelig en vuil; het bonte jak en de woeste kleur van hoofddoek deed slechts de grauwe huid van het gelaat nog meer uitkomen.

En als je er zoo één had gezien, of een troepje, dat gezamenlijk van den akker keerde, of heel het gezin voor zoo'n vervallen krot zat bijeen — er was altijd één ellendig ding, dat je overal weer trof, hun onverschillig

kijken. Het was geen uitdagende onverschilligheid van iemand, die je met brutale oogen aankijkt, doch een weeë, trage moedeloosheid, alsof ze moe en afgetobt en uitgevochten waren, hun sterke Russische boerenlichamen uiterlijk nog breed en groot, doch vanbinnen hol, leeg en uitgeziekt van scheurbuik en honger.

In de wachtkamer van de stationnetjes vond je ze telkens en overal zoo terug; ze schenen daar te komen, omdat het er gezellig moest zijn. Wat bonte platen hingen aan de verflooze houten wanden; schotels en schalen met szoeska stonden op den aanrecht; de groote glimmende samovar wachtte op een tafel apart, als een altijd stroomende bron; doch de wodkaflesch wachtte ook altijd onder de hand van den kastelein. De breede banken langs de wanden waren gevuld met al die arme drommels, die er de treinen kwamen zien voorbijrijden, intusschen zaten te praten, te rooken, te dutten; maar altijd terneergeslagen en lusteloos drongen ze bijeen.

En ook diezelfde onverschilligheid in de lange treinen vol landverhuizers, welke op de zijsporen stonden om onzen trein voorbij te laten; heele trossen kinderen hingen uit de deurknieren der beestenwagens, om naar dien feestelijk verlichten trein te knipoogen; maar hun ouders zagen niet eens op, en indien zij keken, was het zonder afgunst, zonder aandacht, maar met die moedelooze onverschilligheid......

Ik geloof, dat ik op die heele lange reis door Rusland en Siberië niet éénmaal heb hooren lachen, niet één lachend gestoei heb gezien!

Toch vormden die stationnetjes telkens onze verpoozing.

De kinderen, mooi en vuil, drongen met ruikertjes versche veldbloemen om ons heen, smeekten dringend hun de bloemen af te koopen: „Barin! barin!" Doch ze vochten als woeste jonge beesten om de paar kopeken, die bij ongeluk in een verkeerde hand waren terecht gekomen.

Onder den trein, waar de eetwagen stilstond, tusschen de wielen door, kwamen dadelijk een paar magere grauwe honden, schichtig en gulzig, snuffelen; groote bonte kraaien hipten met haastige sprongen achter hen aan. Dan sloeg een gegrom en gejank van honden en rauwe woorden onder den trein uit; er was een bedelaar de honden en kraaien met zijn stok komen wegranselen, om zelf de paar korsten tusschen den afval uit den treinkeuken weg te graaien.

In elke wachtkamer pronkte een altaar met bonte prenten, vol vergulde sieraden; ieder die er langs kwam sloeg haastig en schuw een dubbelkruis. Aan sommige stationnetjes stond aan het eind van het duistere perron apart een donkere treinwagen; een gele streep licht lag er 's nachts voor de half-open deur. Daar was dan een smalle houten coupé tot kerk ingericht; de breedte van den achterwand was door het altaar ingenomen; in het zachte bevende licht van de hooge kaarsen glansde het verguldsel van het overvolle altaarbouwsel, van de lijsten om de heiligenprenten. Zoo'n eenzame wagen scheen eerst leeg. Doch achter de deur, uit den donkeren hoek, steeg eensklaps de dreun van een stem. En daar lag dan een priester, in grauw gewaad, het bleeke gelaat over zijn bidstoel gebogen, een gebedenboek voor zich, zijn

gebeden te mompelen; telkens met zangerigen dreun zong de stem hetzelfde refrein:

— „Gospodin pomilui!" (Heer, erbarm u onzer!)

Dit klonk van een troostelooze verlatenheid — de klatergouden schijnpracht van het treinkerkje, de eenzame pope daarin, ook het gebed, dat hij daar opzond voor het rijke arme land.

DE MENSCHEN IN DEN TREIN.

Ons treingezelschap was niet zoo kosmopolitisch saamgebracht als ik mij had voorgesteld. Ik had gedacht, dat langs dezen betrekkelijk nog nieuwen verkeersweg, die elk jaar verkort en verbeterd wordt, alle volkeren der wereld hun twintigst-eeuwsche volksverhuizingen zouden ondernemen. Ik had vooral op een mengelmoes van nationaliteiten gehoopt, waar het vervoermiddel met zijn Franschen naam, train-de-luxe, aan iets internationaals deed denken.

De reizigers, in welker gezelschap ik mij bevond, vertegenwoordigden slechts: Duitschland, Engeland, Frankrijk, Canada, Japan, en de landgenoot en ik als Hollandsch element; de overigen waren Russen.

De internationale kwantiteit was dus middelmatig, de kwaliteit van al dezen bleef daaronder. Ik mag dit wel zeggen, meen ik. Want als Hollanders hadden wij de vereerende taak het internationalisme te bevorderen en zijn vertegenwoordigers te toetsen; wij spraken Duitsch, Fransch, Engelsch, dus waren wij de tusschenpersonen, wanneer de mogendheden toenadering zochten.

En niets eenvoudiger voor ons dan dit.

Zijn wij al in ons gewòne doen gepantserde forten, geschaalde oesters en omwikkelde mummies, daarbuiten, op de lange reis buitenslands, leggen wij pantser en

schalen en windsels af; de internationale ochtendgroet verbroedert, de wandelingetjes langs de perrons worden Berlitz-cursussen, tusschen twee gerechten aan tafel wordt meer algemeene aardrijkskunde en hedendaagsche wereldgeschiedenis afgepraat dan op het akte-examen van drie lange, bange dagen.

Doch ook geen sneller en wreeder gericht dan dit internationaal tribunaal, waarvoor elke landsman zich heeft te laten berechten, van de manier hoe hij zijn mes en vork houdt, tot den toonaard, waarin hij 's nachts te snurken ligt.

Duitschland — ik dien dit te erkennen — was ongelukkig vertegenwoordigd. Hij had zijn „Fliegende Blätter"-type tegen zich, en deed niet de minste poging het te verloochenen, at veel, en vulde het tafeltje, dat voor twee gedekt was, alleen; hij had drink-, rook- en toiletmanieren, die... of beter gezegd, hij had ze niet En omdat hij altijd maar weer, te pas en te onpas, over Russische pelsen sprak en zijn reis zich van Kharbin uitstrekte tot een ver noordelijk plaatsje, dat in mijn reisboeken in het bizonder genoemd stond als Siberische pels-stapelplaats, moest hij een bonthandelaar zijn van „Unter den Linden".

Wanneer ik evenwel belangstellend wat leeren wilde omtrent Siberische pelsdieren en Duitsche pelsdragers, deed hij koopmansachtig nuchter, alsof ik een concurrent kon zijn, die hem zijn Chabarowsksche bontjes ging afsnoepen.

De Engelschman was als Engelsch standaard-type wat onvolledig; hij was zoo kwaad niet, maar ook lang niet

aangenaam. Na veertien dagen was hij nog even stijf en bang-voor-koud-water-brand als den eersten ochtend. Wat we niet geprobeerd hebben, om hem los te krijgen!

Maar zelfs de Chineesche Bokser-opstand en het beleg van de Pekingsche gezantschappen, welke hij als officier van de Engelsche koloniale troepen scheen te hebben meegemaakt, konden hem niet verder inspireeren dan tot de droge opmerking, dat het verslag in de „Times” indertijd het minst onjuiste was geweest.

De Franschman was ook geen dankbaar rasspecimen. Hij had het zwarte haar à la brosse, de nerveuze bewegelijkheid van zijn landgenooten; doch hij scheen elke aanraking met het overige gezelschap te schuwen. De eenige, die zijn vertrouwen genoot, was de treinchef, die in het Fransch *ja* en *neen* kon zeggen, en derhalve elken ochtend, middag en avond aan een dringend verhoor werd onderworpen over de minuten van aankomst en vertrek voor de onuitsprekelijkste steppendorpen langs onzen weg.

Ik denk, dat hij te diagnotiseeren zou zijn als een trein-maniak, met ongevaarlijke, doch over-haastige reisziekteverschijnselen.

Zijn gezelschap was hij evenwel niet waard.

Ik verkoos het gele gevaar, dat in den trein vertegenwoordigd werd door twee Japanners, die vrij-uit hun eindelooze opmerkingen te bebabbelen zaten en met ietwat verwaten vrijmoedigheid zich gedroegen tegenover het kolossale rijk en zijn kolossenbewoners, die hun kranige kleinheid nog zoo pas geleden overwonnen had. De Russen zelven keken met Russische onverschilligheid

over hen heen; doch hun overmoedigheid blies zich tegenover de andere nationaliteiten graag op, en kwaterend herhaalde de een te dikwijls, dat hij honderd-zestig Russische gevangenen te bewaken had gehad. En de ander was eens aan een van de stationnetjes door een dichte troep Russische reuzen omsingeld; toen wij hem terug hadden gevonden, zagen we hem staan midden in hun kring, in drukke pantomime met een grooten, moedigen Rus; hun gebarenspel liet aan duidelijkheid niets te wenschen over, want de Rus deed het aanleggen na van een geweer en riep: „toef!", en het Japannertje grijnsde en deed of hij zijn wapen schouderde, en riep vlug: „pàn-pàn-pàn!" Het bleek een vreedzame herinnering te zijn uit den bloedigsten aller oorlogen.

Maar toen de trein tot vertrek toeterde, verstopte het gele mannetje toch zijn kleine fijne handje in een geweldigen Russischen greep.

De Canadees was een hupsch jongmensch, met lichtblauwe verschrikte oogen achter ronde brillenglazen; hij was wat over-kleurig; grappig verlegen deed hij als de kellner hem bij de koude-soep-met-ijs hardnekkig het glaasje wodka — prijs inbegrepen — voorzette. Dan kleurde hij jongensachtig-bleu over zijn blauwen knoop heen en bestelde kordaat een fleschje spuitwater. Toen ik later ook voor de wodka bedankte, omdat ik het een smakeloos drankje vond, kwam er veel toenadering van zijn kant. Doch de band werd eerst hecht, toen hij, evenals ik, zich grimmig trachtte te verzetten tegen de dagelijks verergerende trein-vadsigheid, die ons stijf en onprettig, lui en slaperig dreigde te maken. We wipten te gelijk uit den trein, zochten naar wat Siberisch erts,

BOER EN BOERIN.

kiezels of steenkoolsintels, openden den meest internationalen werpwedstrijd, welke ooit bij klassieke of moderne Olympische spelen werd vertoond.

Slechts Rusland onthield zich van deelname, keek zelfs onverschillig toe, wanneer de trein reeds aan den gang ging, terwijl Canada-versus-Holland nog om de drie laatste worpen bleven kampen.

Hij was zendeling en reisde naar het Chineesche binnenland, met zijn blauwen knoop, de ronde brilleglazen voor zijn verlegen-lachende oogen, en zijn aardig, eenvoudig jongenshart, dat hij hier misschien voor het laatst nog eens ophaalde aan een sportgrapje.

Er waren de Russen; maar die kon je op de snijtafel leggen en binnenste-buiten keeren, en opstoppen, en weer dicht-naaien, en ze zouden er weer net zoo gezeten hebben. Ze bemoeiden zich niet met het buitenlandsch element, omdat wij geen Russisch, zij geen onzer talen kenden; maar onderling bemoeiden ze zich evenmin met elkaar, omdat de een zwart haar en een diamanten dasspeld en de ander blond haar en een wrat droeg.

Zelfs twee studenten, beiden met dezelfde korte uniformjasjes aan en de studentenpetten op — alles wat Russisch was uniformde trouwens in den trein — keken strak làngs elkaar; de een was een fat met twee gepommadeerde knevelstuipjes, altijd met verliefderig-droomende oogen zijn beringde witte vingers liefkoozend, — de ander droeg een warbol, zijn jasje kreeg met den dag meer vetspatten en zijn stompe onfrissche vingers hielpen aan het diner meer dan mes en vork. Beiden stapten te gelijk in Moskau in, treinden zeven dagen lang in één zelfden trein, tot Irkoetsk in het hartje van Siberië —

doch beiden onderhielden slechts deze éene bezigheid: te doen of de ander er niet was.

Een Russische kolonelsvrouw, mèt kolonel, vormden een ander paar; dezen negeerden elkaar niet zóó opvallend. De kolonel scheen evenwel het gelukkigst wanneer hij 's morgens alleen aan het ontbijt kon verschijnen en 's avonds alleen zijn sigarettenkoker bleef leegrooken. Hij had het gezicht van een kikker en zijn stem klonk heesch en rauw van vele vermoedelijk onopgevolgde commando's. Hij droeg een lorgnet en een hoogen uniformboord; doch gaandeweg maakte hij het zich makkelijk en hechtte een stevigen, beter passenden bril op zijn platten neus, en snoerde bij het stijgen van den thermometer een telkens lager model boord om, zoodat hij in de negentig graden de verontwaardiging van de kolonelsvrouw alleszins verdiende.

De kolonel verscheen vroeg aan het ontbijt en at dan beschuiten met kaviaar; hij moffelde een eigen blikje onder zijn uniform en at haastig, met zijn kikkeroogen op de deur gericht; als zijn vrouw verscheen was het blikje weggetooverd, en geen zwart korreltje lag er op zijn bord om hem te verraden.

Een ander paar was het jonggehuwde; doch de charme van de jonge huwelijks-idylle slinkt zienderoog wanneer men in Rusland mint en huwelijksreizen onderneemt over afstanden, welke met eenige weken treingeluk vallen af te meten. De eerste dagen glunderde dit als een zonnig beeld van geluk, al bleef zelfs in deze schoonste van alle levensomstandigheden zijn gelaat te onverschillig, en al waren haar geweldige breed-schouderige manieren in strijd met onze opvattingen van jong-vrouwlijke bekoorlijkheid. Het jonge paar praatte zacht, schertste, plaagde,

kirde in de Russische taal der liefde, welke geleek op vele snelle onderdrukte niesbuitjes.

Doch bij het voortgaan van de reis, het lengen dezer lange dagen, het trage vorderen van de eindelooze afstanden, minderde dit alles zienderoog.

Wanneer men samen reist, in één trein, in denzelfden wagen, kan men zijn oogen niet in den zak steken; en helaas! hoe zag ik dit jong-echtelijke geluk verbleeken!

Al den derden dag at zij bonbons en rookte hij zijn eerste sigaret. In hoeveel zoetigheid zij, in hoeveel sigaretten hij den laatsten dag van de treinreis afleiding zochten, heb ik niet durven schatten.

Er waren behalve dezen, nog vele Russen, die ongeregeld aan de maaltijden verschenen, soms heele dagen wegbleven, zoodat wij dachten, dat zij onderweg uitgestapt waren, dan in-eens weer te voorschijn kwamen.

Eén was er, die zich de eerste dagen geheel op den achtergrond had gehouden, doch later onze beste reisgenoot werd.

Een lucifer, een geleende postzegel, of een treinschok, die ons in de smalle loopgang tegen elkaar deed botsen, vormde het aanrakingspunt; hij uitte zich daarbij in het Duitsch. De eerste dagen, wanneer we soms samen langs het perron beenden, aarzelde het gesprek over algemeenheden, nationaliteit, woonplaats, reisdoel.

Toen, heel omzichtig en geheimzinnig, kwam hij los; overdag zagen we hem bijna niet, verstopte hij zich achter de gesloten gordijnen van zijn eigen coupé; doch 's avonds zat hij in-eens aan het tafeltje van ons twee Hollanders, die om tien kopeken per domino-tje speelden, en begon in zijn moeilijk Duitsch te praten; den volgen-

den avond speelden we ons spelletje al niet meer uit; den daarop-volgenden avond zaten we al op hem te wachten.

Het werd een soort college, dat hij ons gaf; doch geen zonderlinger professor dan deze! Hij gluurde vóór zijn binnenkomen geheimzinnig door de glazen gangdeur wie er in den praatwagen bijeen waren; telkens als hij dan bij ons zat, wanneer er iemand voorbij kwam, tot zelfs bij het bedienen van de kellners, hield hij wantrouwig op, boog over het tafeltje heen, sprak zoo fluisterend, dat hij niet meer te verstaan was.

Het kleine Holland, onze vrijheidsgeschiedenis was zijn uitgangspunt geweest. Toen kwam hij op zijn eigen geboorteland, Polen; hij woonde in een hoofdstad, bekleedde daar een voorname wetenschappelijke betrekking, in verband staande met het onderwijs. Zoo kregen we eerst de kleurige geschiedenis van Polen te hooren, een overzicht van de Poolsche koningen, de Poolsche opstanden, de Poolsche oorlogen. Toen langzaam en omzichtig, met loeren en spieden onder het vertellen, sprak hij van het tegenwoordig Polen, dan ook van het tegenwoordig Rusland.

Zijn doffe oogen schitterden op, zijn zenuwachtige handen schoven over het tafeltje, en telkens moest hij zijn stem, die moeilijk het harde Duitsch sprak, remmen, wanneer hij vertelde van die eindlooze reeksen gruwelen en onderdrukkingen van zijn geknecht Polen, van dat overige onderdrukte Rusland. Dan schilderde hij het land, het volk, zijn zeden en gewoonten, de tyrannie van regeering en godsdienst, de stuipende pogingen, dan hier, dan daar, telkens herhaald, om zich vrij te vechten, om het duldlooze juk af te schudden, dat dit goede en arbeidzame en krachtige volk ter neer drukte en uit-

RUSLAND.

TREIN-ONGELUK IN DEN OERAL.

TREIN MET LANDVERHUIZERS NAAR SIBERIË.

putte, dat een rijk en vruchtbaar en onmetelijk land arm en hulpeloos en onbewoonbaar liet.

En hij vertelde van de revoluties, die haast elken dag tot in de uiterste hoeken van het te groote rijk uitbraken, en hoe eens de dag zou komen, dat land en volk zich zelf zouden worden, en hoe al die rijkjes en landen en koninkrijken en bijeengelapte vreemde staten zich weer vrij zouden vechten, tot onafhankelijke zelfstandige republieken, die samen, naar Amerikaansch voorbeeld, één Slavischen Statenbond zouden vormen...

Wanneer hij dan op zijn hevigst gloeide, en die langzame, doch geweldige geschiedenis van een revolutie, waaraan dagelijks de nieuwe, voor ons westerlingen ongelezen bladzijden worden toegevoegd, doceerde, — dan in-eens doofde hij het vuur in zijn blikkerende oogen, scheen zijn zenuwachtige handen met alle kracht in hun driftige gebaren te bedwingen, loerde schuw naar het tafeltje naast het onze of een van de onverschillige Russen zijn gefluister ook gehoord had.

TUSSCHEN EUROPA EN AZIË.

Het treinen langs den Trans-Siberischen spoorweg is niet zoo'n beproeving als men wel zou denken. De breedte tusschen de twee rails is grooter dan op Europeesche spoorlijnen, het schokken en schudden wordt daardoor verminderd; dan zijn de wagens van den train-de-luxe met alle gemakken voorzien en zoo doelmatig ingericht als men slechts wenschen kan; bovendien is de gemiddelde snelheid gering genoeg, dat men op zijn gemak het landschap kan bekijken; terwijl eindelijk de talrijke halten telkens een vertredje veroorloven.

Het eenige waaraan ik geleidelijk wennen moest — en dat deed men ten slotte *óók* — was aan de hebbelijkheden van de locomotief. De technici zullen voor reizen over lange afstanden iets dienen te bedenken, om de aanwezigheid van locomotieven te doen vergeten! In de eerste plaats was er het dreunend getoeter, dat als een olifant-trompetstoot telkens een bang opschrikkend geluid gaf; slechts moeilijk wende men daaraan, en vooral in het holst van den nacht, als het sombere zware getoeter uitbulderde, schrikte het ons wakker, of verwerkten wij het brullend getoeter tot fantastische droomgeluiden.

Onaangenamer nog waren de luchtjes, die de locomotief-schoorsteen vrijliet. Wetenschappelijk was het wellicht belangrijk om aldus onderweg te weten door

welke streek wij reden; want in de kolenprovincies stookte de machine steenkool, in de buurt van de petroleumbronnen gebruikte zij petrolie, in de boschstreken werd de tender hoog-opgeladen met houtblokken. De rook- en verbrandingsproducten, die niet buiten de treinvensters te sluiten waren, verklapten dan telkens wat de machine zoo'n dag verbrandde; de zwarte vette kolendeeltjes, de zoete petroleumwalm, of de gloeiende houtsplinters vertelden den oplettenden reiziger beter dan de uitvoerigste reisbeschrijving welke natuurrijkdommen het land, waardoor hij ging, opleverde.

De trein reed zóó langzaam en bedachtzaam, dat ik mij als in een ouwerwetschen veiligen tramwagen gezeten dacht. Toch hadden wij tweemaal een spoorweg-incident, hetgeen, èn duur van de reis, èn afstand, èn materiaal in aanmerking genomen, zeer gunstig is te noemen.

Bovendien, het waren er de incidenten naar!

Het eerste ging zelfs in hoofdzaak buiten onzen trein om.

Een goederentrein, die eenige uren vóór ons uitreed, was bij een scherpe bocht uit de rails geschoten, lag op zijn kant naast den spoordijk. Zoo'n verongelukte locomotief vertoont een hulpbehoevend gezicht. Wij kwamen er aan toen het werkvolk van het naastbij gelegen station al druk aan het werk was; de omgevallen kolos kon zoo gauw niet weggeruimd worden in dit moeilijk terrein, steil-bergachtig aan den eenen, en met een diep rivierbed aan den anderen kant. Daarom sjouwden de werkploegen stapels dwarsleggers aan, bouwden een bochtig lijntje òm den verongelukten trein heen. Onze trein had gedul-

dig te wachten tot de rails voorbij de versperring weer aan de gewone lijn pasten. Zoo heel lang duurde dit niet eens; met wat krammen en spijkers lagen de hulprails gauw op hun plaats, en krakend en hobbelend trok onze locomotief haar wagens langs den gekantelden trein, den versplinterden puinhoop goederenwagens, die er zonder beweging, weggezakt in het zand, met verdraaide wielen en verbogen assen, machteloos en hulpbehoevend, als een monster met gebroken ruggegraat, ter neer lag.

Het tweede spoorwegavontuur overkwam ons in den Oeral.

Achter twee locomotieven, die naar een walmende petroleumlamp riekten, waren wij het gebergte ingezwoegd. Het ging traag; met kuchend gehijg en erbarmelijk getrompet uit de twee toeterfluiten klommen wij het gebergte door, heel langzaam, heel langzaam.

Dit trof echter héél goed, want het uitzicht was, na de lange, onafgebroken Samaravlakte, nu vol afwisseling en heel den dag bleven wij maar uitkijken naar de bergpartijen, die van een sterke, woeste natuurpracht waren; de rotswanden met grillige lijnen kleurden ruw en kaal; bergstroompjes wrongen zich in schuimende bochten langs de bergmuren, en telkens lag er tusschen zoo'n veilig omwald dal, een glad blauw meertje.

Een kloeke dag met bergen; die leken hier volkomen ongerept; zelfs de herinnering, dat menschenhanden dezen ijzeren weg tusschen de rotsen hadden moeten uithouwen, was verdwenen; de vreeslijke wonden in de bergwanden schenen weer geheeld en in ruwen bloei brak overal de plantengroei uit.

's Avonds rondden de bergkammen in het wijkende

SIBERIË.

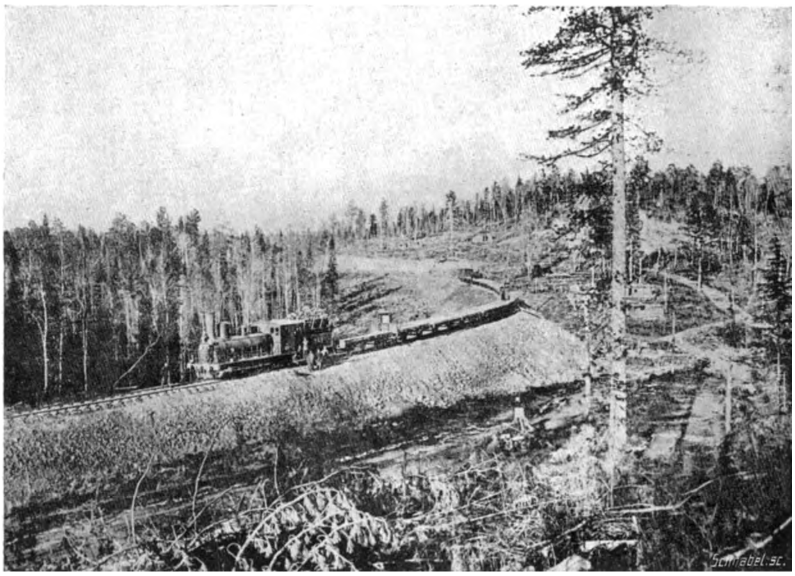

DOOR DE TAÏGA.

HOUT-KAPPEN IN SIBERIË.

licht gladder, hun ruwe randen begonnen in zachtere golflijnen te verloopen. 's Nachts ratelden de wielen in sneller vaart de rails over; het ging berg-af.

Den volgenden ochtend spoot er toen een nijdig gesis onder den wagen, zoodat de Engelsche officier, onder het scheren, na zijn stijven ochtendgroet, sprak:

— „As loopt warm".

Nadat wij ochtendtoilet hadden gemaakt en ontbeten, en eenige malen den conducteur op het sissen opmerkzaam hadden gemaakt, werd door het treinpersoneel langen krijgsraad gehouden, waarvan het eindelijk gevolg was, dat de trein stop stond. Toen werd de as van onzen wagen met veel gesis en groote dampende wolken stoom afgekoeld, en ook onderzocht; maar reeds begreep ieder wel, leek èn deskundige, dat het ding onbruikbaar was geworden. In het eerst-volgend station moest onze wagen afgehaakt worden en zouden we een anderen wagen vinden. Dus nòg wat langzamer reden we op Koergan af, het eerste groote station aan de andere zijde van de Russisch-Siberische grens.

We waren hier op de scheiding tusschen de twee werelddeelen. De plek van het trein-incident had voor ons niet beter uitgekozen kunnen zijn. Nu de trein met nog bedachtzamer vaart verder reed, had ik niets beters te doen dan uit te kijken en aan het kale, dorre landschap de herinnering te vragen van deze grens, zoo geweldig van verleden.

En terwijl de lijnen van den horizon nog flauw glooiden, achter de uitloopers van den Oeral aan, hief zich daar een eenzame heuvel ter zijde van den spoorweg; daarop een teeken, door menschenhanden gescha-

pen, een koude, effen zuil, welke er als een uitroepteeken stond. In zuchtenden gang traagde de trein er voorbij; ik kon het inschrift lezen:

Europa.

en terwijl de trein verder kroop, stak ik het hoofd uit het portierraampje en las aan den anderen kant:

Azië.

Het was de grens tusschen Europa en Azië.

Achter me lag Europa, het werelddeel, dat, hoewel naar het donkere Ereb geheeten, op zijn licht- en hoogtepunt stond van wereldbeschaving, klein wereldpart, dat te nauw leek voor al de krachten van geest en ambitie, die er zich in de laatste eeuwen ophoopten; vooruit lag Azië, het onmetelijke, achterlijke land, toch voorspellend geheeten naar het lichtende Aszu, dat zich pas den slaap der eeuwen uit de oogen wrijft, langzaam ontwakend, met aarzelende hand rondtast om zich den sluier van de oogen te trekken.

Ik was in Siberië.

Doch zoo nuchter en saai en onbelangrijk als het daar lag, moest ik met geweld van verbeelding dit onaandoenlijk uiterlijk aankleeden.

Ik had er over gelezen als van een bovengrondsche spelonk, waarheen de schuldlooze menschheid verbannen wordt als naar een hel op aarde; de eindelooze stoet gruwelverhalen probeerde ik voor mijn herinnering te laten opleven. Doch achter de vierkante lijst van het coupéraam bekeken, kon ik geen kleur, geen vorm, geen beweging er voor vinden.

Bij de natuurlijke grens, den Oeral, had ik dien indruk sterker gevoeld, de naïeve bijgeloovigheid begrepen van

slechts weinige honderden jaren geleden, hoe de menschen aan de westelijke zijde in de overtuiging leefden, dat de wereld daarachter met planken was dichtgespijkerd; hoe één enkele vermetele het gewaagd had door een kier te gluren, en met vreeslijke verhalen van monsters en cyklopen terug was gekeerd. Dan waren uit het gebergte der verschrikking de Mongolen gekomen; en alsof het de heerscharen van Beëlzebub waren geweest, vertrokken ze even onverwacht en geheimzinnig langs denzelfden weg als ze gekomen waren, slechts achterlatend één blijvenden indruk van schrik en ruw geweld. En weer lange jaren later hadden eerst enkele pelsjagers, toen de onverschrokken kozakken zich in het onbekende gebied gewaagd, trok Jermak, de kozakken-aanvoerder, voor Rusland op buit en verovering uit, van den Oeral tot de grenzen van Indië, van de Tobol tot de zee van Ochotsk, won voor Rusland-thuis al die verre, verre landen, een werelddeel op zich zelf, van den Oeral tot den Stillen Oceaan. En heette dat Siberië.

Over Siberië had ik veel gelezen en getracht me een beeld te vormen van dit vreemde, nog altijd geheimzinnige land, dat ik zien zou. Van Tolstoï, professor Thun, George Kennan, Adelrod, Georg Plechanof had ik gelezen; de verhalen der groote ballingen Leo Deutsch, Tsjernisjewski, Lawrof, Bakoenine had ik meegeleefd; ik had getracht me een voorstelling te scheppen van het ontstaan van hun terrorisme als haatuiting tegen de plompe onderdrukking van het Tsarisme, opgeschrikt door de in Rusland ingevoerde West-Europeesche nieuwere staatkundige denkbeelden.

En telkens, als somberen achtergrond voor deze dagelijks nog voorkomende, niet te onderdrukken sociale en

economische vrijheidspogingen der revolutionaire intellectueelen, gericht tegen het loome Slavische dogma, van de ruwe terugslagen van den slaapdronken kolos, die verward rondstommelde tusschen sociale en economische vraagstukken, tusschen wankelende adellijke tradities en opkomende handelsbelangen, tusschen werkstakingen en opstanden — steeds had ik dan weer terug gevonden dien schriknaam: Siberië.

Toen, aan het volgende station, waar de halte langer dan ergens te voren duurde, omdat een nieuwe wagen uit de loods gezocht en in plaats van onzen onbruikbare aangehaakt moest worden — daar aan het station vond ik in-eens de illustratie, bont en overkleurig als een schelle Russische bidprent, voor al die voorbereidende lectuur.

Het grensstation was vol landverhuizers; de perrons, de wachtkamers, de loodsen, de lange wagenritsen op de rangeerterreinen waren er vol van. De gezinnen, mannen, vrouwen, kinderen, lagen op hun zakken met goed, op de gescheurde matrassen, tusschen de povere meubeltjes te wachten; het scheen een heel volk, dat overhaast gevlucht was voor een oorlog, voor een epidemie of ramp, en nu even tot rust gekomen, in vermoeidheid daar was gelegerd.

Het waren allen boeren met hun gezinnen, die, door de regeeringsagenten uit hun hongerende woonplaatsen gehaald, in de groote beestenwagens waren gezet, menschen, meubels, mondvoorraad, en in lange treinen naar Siberië werden gevoerd, om daar te zoeken wat zij in het andere Rusland niet hadden kunnen vinden.

Op een met schildwachten afgesloten zijspoor stond een lange grauwe trein; soldaten met geweren over den

schouder liepen er langs, en op elke tree zaten er ook met het geweer tusschen de knieën. De vensters waren getralied. Maar onze trein rangeerde er langs, stond even stil, zoodat de wagens zij aan zij stonden.

En toen zag ik achter de tralies de gevangenen te voorschijn komen, twee, drie hoofden achter elk raampje; met hun handen klemden ze zich vast aan de stangen; ze keken uit, zwijgend, strak, naar onzen trein, als naar een afleiding op hun rit het eindelooze Siberië doorf

In onzen trein stonden de tafeltjes in den luxueusen eetwagen gedekt; het was lunchtijd; de kellners haastten zich met groote opgemaakte schalen.

Aan de tafeltjes zag ik onze Russische reisgenooten plaats nemen, drinken, eten; onverschillig keken ze door de salonruiten naar de vertooning daar buiten.

Er was geen van de gevangenen, die een hand uitstak, al had men uit den eenen trein den andere kunnen raken, niemand achter de tralies vroeg iets; ze keken slechts, strak en zwijgend.

Ik herinner mij niet ooit een illustratie te hebben gezien, gruwelijker passend bij het Siberische verhaal.

DOOR TOENDRA EN TAIGA.

Ik had nu een anderen wagen gekregen, een Russische, omdat de „Compagnie Int. des Wagons-Lits" slechts depôts in Moskau, Irkoetsk en Wladiwostok heeft, en op de tusschenstations geen reservewagens laat staan.

Reizen moet leerrijk zijn immers?

Zoo heb ik mijn kennis kunnen vermeerderen door een ongezochte vergelijking tusschen het reizen met een Russischen trein en met den train-de-luxe.

Het is smakeloos en opdringerig over eigen ellendetjes te zeuren; men verveelt er anderen maar mee, en eigenlijk ook zich zelf. Maar die beroerde Russische wagen!

Overdag stoof er het stof aan alle kanten door de kieren binnen, de banken waren te hoog, te smal, te hard; de lucht was doortrokken met een eigenaardig mengsel, waarvan knoflook en loog de hoofdbestanddeelen vormden. De nachten brachten verfijnde helleplagen; het tochtte er als door een zeef; op de harde bank was een kussentje gelegd, onhandelbaar als een blok hout; uit het duister naderden hoorbaar de verschrikkingen van muskieten, die giftige steken toebrachten; nog erger waren de onhoorbare aanvallen van sluipend en kruipend ongedierte.

De treinchef luisterde onverstoorbaar naar de klachten en sprak Russische woorden terug van minachting

of troost; slechts dit eene woord kwam te verstaan: *nitsjewo*, hetgeen een woord is, dat duidelijk valt te onderscheiden in elken Russischen zin; daarvan begrijpt ook elke niet-Rus de wijsgeerige beteekenis

Nitsjewo! En in berusting keek ik de week tegen, die mij scheidde van Irkoetsk, waar ons weer een Fransche wagen wachtte.

Doch deze week van Russische reisbeproeving beteekende meer dan het wijsgeerig nitsjewo. De lichte Juninachten werden wakend, de lange dagen, die nu geen luxe-verwijving boden van zachte coupé-hoekjes, breede rustbanken, weelderige gemakken, welke tot de smulling van vacantie-romannetjes verlokten, werden in strenge plichtsbetrachting doorgebracht.

Slaap eens met een kriewelenden jeuk, waartegen tien krabbende vingers een vruchteloozen strijd voeren! Lees eens luchtige lectuur, wanneer je je voelt als een boetedoende monnik in zijn nooddruftige cel!

Dus zocht ik mijn troost in de degelijkste reislectuur, of schonk al mijn aandacht aan het landschap, waar wij doorreden, alsof ik het van kilometer tot kilometer, één eindeloos panorama, in mij wilde opnemen, en elke telegraafpaal, die voorbij schoof, het camera-tikje was, dat weer een nieuw beeld voor de lens van mijn geheugen dichtknipte.

Zooals ik die lange dagen in den Russischen wagen las en uitkeek!

Eender en eender trok het landschap voorbij. De gele gelijkvormigheid van Russische graanvelden in zomerbloei lag al lang achter; de bruine en ruige ruggen van den Oeral waren al weer geëffend; nu was het de grauwe

kleur van onbevolkt, eenzaam land, waarop in de verte een enkele verspreide kudde graasde, juist stoffage genoeg om de wijde leegheid van het landschap even aan te stippen. De reisboeken leerden, dat de veeteelt hier nog een middel van bestaan opleverde, — hoewel schaarsch. Dit moest wel zoo zijn.

Aan het eind van de eentonigheid der uren was er toch telkens weer een afwisseling. Vooral de zeldzame steden langs den weg der duizenden kilometers waren als pleisterplaatsen voor de belangstelling. Doch veel aantrekkelijks boden ze niet. Ze leken te veel op elkaar; een paar breede ongeplaveide straten, die stoffig of modderig lagen, al naar het weer van den dag; de houten lage huizen aan weerskanten; de buitenbuurten, met vervallen, slecht-getimmerde huizen volgepropt; en onvoorwaardelijk in het midden de overdadige pracht van rijke, gouden kerk.

Toela, de hoofdstad van het gelijknamige Russische gouvernement, Rjalsk, het kruispunt voor de spoorwegen naar Rjasan en Koslof, waren na Moskou de twee voornaamste plaatsen. Dan Pensa, op een afstand als een Duitsche fabrieksstad, met hooge schoorsteenen, waaruit de rook zwarte gulpen stuwde. Even wandelde ik soms zoo'n stad in, doch deze was overal onbelangrijk van slordigheid. Verveloos-grauw waren al de straten, als uit één model al die straathuizen achter het planken trottoir, en eenvormig smerig de breede hoofdstraat, met diepe wagensporen en grijze kleiklonten, wanneer het droog weer was, of modderpoelen, riviertjes, moerassen wanneer het pas geregend had. En ook overal dezelfde onverschillige, zware, trage bevolking, waarvan je telkens

SIBERIË.

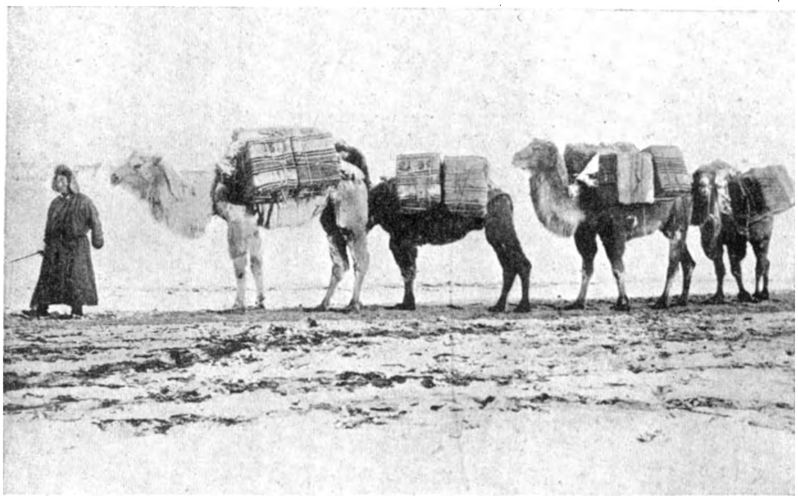

MONGOOLSCHE THEE-KARAVAAN.

THEE-VERPAKKING.

vergeefs trachtte te raden wat toch haar bestaan, haar doel, haar arbeid kon zijn.

De reisboeken lichtten mij wel uitvoerig in en ik las hoeveel bewoners er in zoo'n stad leefden, van wanneer haar bestaan dagteekende, hoe groot het regeeringsgebouw was, hoeveel kerken er stonden, wat voor handel, of bedrijf haar bevolking dreef, van welke producten van veeteelt, landbouw, mijnen, petroleum, huiden, hout, zoo'n stad de stapelplaats was. Doch vreemd genoeg, je merkte daar nooit iets van in zoo'n stad zelf; het groote plompe regeeringsgebouw, de vergulde kerkkoepels kon je altijd boven de houten huisjes zien uitsteken; overigens was er geen van deze steden, die een eigen kenmerk scheen te dragen, zoodat je achteraf, bij de herinnering, niets overhield, geen typisch geveltje, geen oud-bochtig straatje, geen vervallen waterpoortje, geen grilligen torenbouw, zelfs niet een plokje boomen, of een buitennissigheid van de natuur, om later uit je geheugen te kunnen opdiepen: dàt was die stad, zóó was dat dorp.

Ook de rivieren — anders toch, in haar bochtigen loop, met een oeverstedeke aan de kromming genesteld, het eenzaam veerhuis op den hoogen oeverkant, de ruige boschrand als spiegelbeeld in het water, als met even zoovele merkteekenen aangeduid — ook die waren hier met haar breed traag watervlak, de effen, platte oevers bijna karakterloos. Zelfs de bruggen daarover leken met haar zware steenen voetstukken, met de gelijk-bochtige bogen, als op één bestelling, naar één model geleverd.

Bijna dagelijks was er zoo'n overbrugde rivier; bij Morschansk lag er de groote ijzeren brug over de Zna, de Tobol bij Koergan, de Isjim bij Petropawlowsk, de Irtisj

bij Omsk, de Obi bij Ob, de Jenissei bij Krasnojarsk. Van al deze heb ik eigenlijk slechts één blijvenden indruk gehouden dien van de Wolga, waarop het treingeratel mijn aandacht vestigde, alsof haar brug eindeloos duurde. Het was 's morgens nog heel vroeg; diep beneden zag ik de breede statige rivier stroomen; de grijze Juninacht boog als een zilveren koepel boven den heiligen stroom der Russen — de Wolga! De oevers, de gebouwen, de stoombootjes met haar lange slepen achter zich, de groote reizigersbooten, met drie verdiepingen boven elkaar gebouwd, die van Twer tot Astrakan aan de Kaspische Zee den stroom op- en afvaren, de groote reservoirs en bassins voor petroleum en nafta, — alles lag daar diep beneden onder den lichten nacht, en van alle voorwerpen leken de omtrekken met zilverstrepen gepenseeld. Reeds spatte over den oeverheuvel een gouden straal en richtte zich dadelijk, alsof het aardsche goud het zonnegoud tot zich trok, naar een geweldige kathedraal, die hoog en grijs-wit in den dagenden dag van verre stond, en van zijn vijf ronde gouden koepels het eerst den nieuwen ochtend begroette. De stad zelf, Samara, lag nog grauw onder de grijze ochtendnevelen, die haar planken krotten zoolang mogelijk schenen bedekt te willen houden.

Alles wat daar van menschenhanden gebouwd stond op de reis door Rusland en Siberië, kon geen vreugde, geen bewondering, geen verbazing, geen ontroering, geen enkele blijvende herinnering opwekken, of het moest er een zijn van verwijtenden wrevel. Dit was alles even droefgeestig, grijs en grauw; zelfs nu, in de volle zomerkleur, verfde het grijs en grauw, grauw en grijs; van de klei der straten tot de nokken der daken.

Ook in die éène kleur strekte zich vóór mij uit de eenheid van Siberische natuur.

Want het was geen lange, onafgebroken keten van steden en dorpen, waarlangs wij gingen; doch uren- en urenlang reed de trein over de onbarmhartig rechte ijzerstrepen en vond slechts toevallig een verloren gehuchtje achter het houten stationsgebouwtje, en reed weer uren en uren, dagen en dagen langs de rechte strepen, die nergens, voor geen kuiltje of builtje, hoefden te wijken.

Toch heb ik nooit sterker indruk van grootheid van natuur ontvangen dan in de flets-groene, grijs-grauwe oneindigheid dezer Siberische steppen.

In de lange uren tusschen eerste en tweede ontbijt, tusschen lunch en avondeten zaten de reizigers te lezen of te dommelen, of heelemaal niets te doen in hun eigen coupé's. Ik zat in mijn hokje als in een bibliotheekje, met boeken om me, met de beschrijvingen van elk dezer spaarzame Russische steden, vol met technische aanteekeningen over den spoorweg, die in één onafgebroken rit van bijna twee weken anderhalf werelddeel in zijn volle breedte doorsnijdt; en ik kon slechts bewonderen, doch zonder afgunst, de dorre vlijt van de schrijvers, die het blijkbaar als hun taak hadden beschouwd, bij elke halte uit te stappen, om, naar klassiek Baedeker-voorbeeld, de leerrijke zinnen en cijfers en statistieken aan elkaar te rijgen. Dan moest ik wel van tijd tot tijd, bij het regelmatig omslaan van de pagina's, waarvan de een — de namen en cijfers uitgezonderd — bijna sprekend op de andere leek, het boek even laten zakken, om uit te kijken. Heel zoo'n ochtend, heel zoo'n middag, gister en vandaag, en morgen en overmorgen, was

er dan één zelfde landschap. Met den treindreun als eeuwige begeleiding, in de gelijkmatige, zachte schokbeweging, keek ik maar uit, zonder te zien, omdat er niets te zien kwam als de effen, statige hemel, die geen grenzen had dan waar hij op den horizon rustte, en de kleurfletse oneindigheid van steppen. Mijn loome treindommel raakte er dan geheel van geobcesseerd en alles vervaagde in een zelfde grijsgroen, grauw gevoel, onverschillig of dit eentonigheid, of verveling, of moeheid was. De schoor-kruipende uren door strekte het landschap zich uit, verloor zijn afmetingen, zijn grenzen, zijn maatverhoudingen. Zoo iets groots en gelijkvormigs kon dan geen verbeelding meer omvatten. De toendra lag als een beweeglooze oceaan in twee helften om den trein heen, scheen hem te volgen, zich aan hem vastgehecht te hebben; de trein reed er niet meer doorheen, de steppen kropen mee, gelijk voort naast het nietige locomotiefje en het ristje wagens. De groene bodem, eerst begroeid met een kort stug gras, scheen nu vervaald te raken, tot hij als één kleurloos grauw kleed lag; de lucht daarboven, in mat-blauw, vergrijsde tot een kleurloozen nevel. Dan was er niets meer, waaraan het oog, de gedachte zich kon vasthouden. Dit beeld van natuur scheen bovennatuurlijk.

En dit was wel Siberië; niet de verloren dorpen en steden, die uren ver vaneen lagen, heetten zoo, doch deze wanhopige grauwe grootheid van lucht en aarde. Het leek hopeloos er een bepaling voor te zoeken, onder één naam te vereenigen de gelijkvormigheid van vergezicht, de geluidloosheid, de oneindigheid.

De toendra lag naar alle kanten, vlak, grensloos, reusachtig, ontzagwekkend, niet onder woorden te brengen.

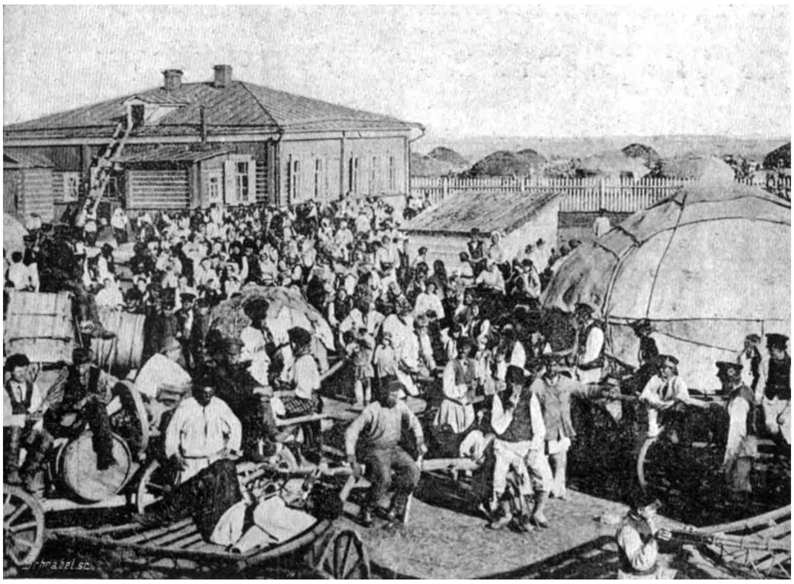

RUSSISCHE LANDVERHUIZERS AAN HET STATION TE KOERGAN.

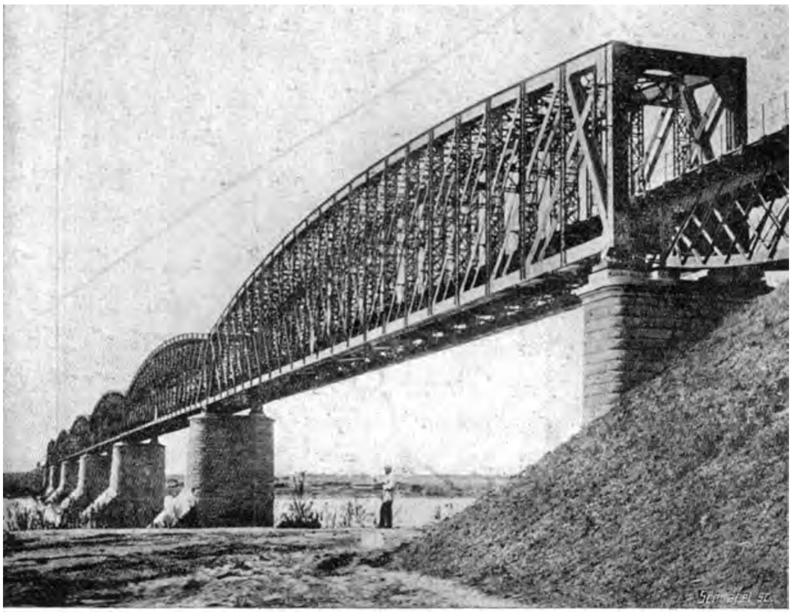

IRTICH-BRUG BIJ OMSK IN SIBERIË.

En in je eigen suffen moeheidsroes, vroeg het in verbijstering: Was dit niet méér dan een vreemd land, een onbewoond deel van de wereld? Of was dit de onbetreden, raadselachtige wereld zelve, een verloren, ondoorgrondelijke uithoek, die zijn geheim van eenzaamheid onoplosbaar en beangstigend voorhield aan ieder, die zich inspande er over te denken?

Ook den volgenden dag lag er de toendra weer even zoo; den daarop volgenden dag nog weer. Doch aan het eind van weer zoo'n dag schemerde een streep van donkerder kleur aan den horizon, en kneep zich langzaam om de onduldbare oneindigheid samen.

Ik wees er vragend een conducteur naar.

— „Taïga", gaapte slechts deze.

Tegen den avond zag ik, dat het de grens van een bosch was; doch tegelijk daalde de nacht, treuzelig en schemerig. Er was geen zon, die plotseling in purper wegdook aan de steppengrens, en aan den anderen einder bleekte geen maansikkel. De hooge hemel bleef licht, en de aarde dekte zich slechts met schemer. Een ster stond boven het bosch te beven en hoe lager de schemer viel, des te sterker vlamde haar glans, tot ze daar ten laatste stond als een paarse diamant, een woest spookachtig hemellicht, neerstralend over de eenzame taïga.

De trein reed nu door het bosch; de spoorweg klom en daalde, begon zich in langzame bochten te wenden.

Er spookte hier een zelfde leegte als over de toendra; doch deze stilte, die tusschen boomen en struiken en heesters hing, was heviger en angstiger. Meer bestemd drong zich dit gevoel van verlatenheid op. De rails

sneden twee blanke strepen door het schemerende woud, een smalle groeve in den zilvergrijzen, ruigbestruikten bodem. Tegen de nevelachtige sterrelucht staken de strakke stammen der dennen op; soms lag er een lariks omgevallen, zijn takken wrongen zich als grijpende vingers in het rond, de stronk boog als een gebroken reuzenlijf omlaag. Het vreemdst teekenden zich de berken; hun slanke stammen streepten in den nachtnevel als witte krijtlijnen; aan hun voeten groeiden de ruige struiken en varens. Ze schenen de kinderen van het stille woud, die in groote, wilde, toch beweeglooze groepen hun spel speelden.

Het was de Siberische taïga, het bijna onbetreden gebied, waarvan de langzame boomgroei dagteekende uit onbekende duizendtallen jaren. Het was of de wereld hier nog in haar eersten staat verkeerde, pas haar jongste kindsheid aanving, een trage, achterlijke jeugd, belemmerd in haar uitgroei door een onverbiddelijken winter van negen lange, grimmige maanden, die tè koud, door zijn plaatsvervanger, een woesten korten zomer, die tè heet strafte.

Wat kon er groeien of gedijen? Welke vrucht of plant wilde er oogst dragen?

Zelfs deze zomernacht kilde vochtig en guur, en het scheen, of een huiver door het woud beefde bij de herinnering aan de winterverschrikking van pas eenige weken geleden, of al sidderde voor den komenden winter, nog slechts luttele weken, en dan alweer daar.

. . . .

De enkele huidenjagers, de schaarsche woud-vellende houthakkers, de zwervende goudzoekers hadden hier en däar hun ruw spoor nagelaten, een verkoolde plek van

SIBERIË.

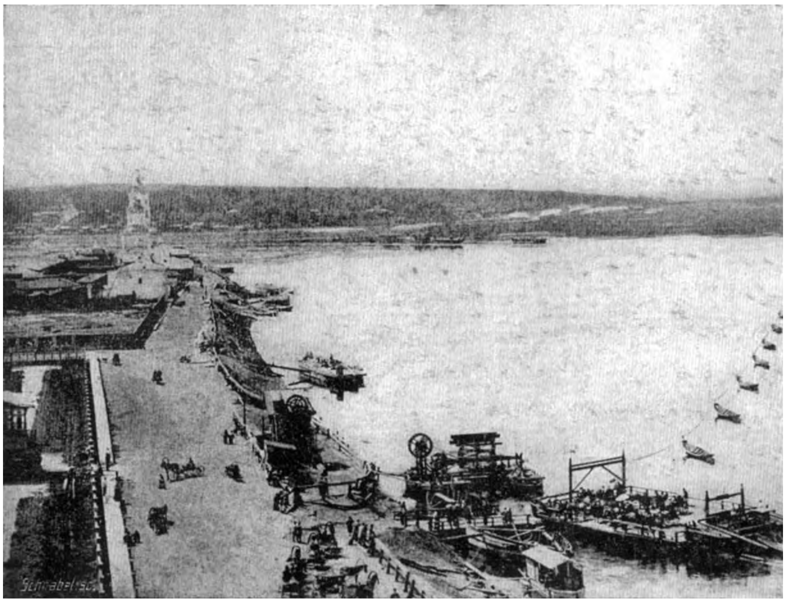

IRKOETSK.

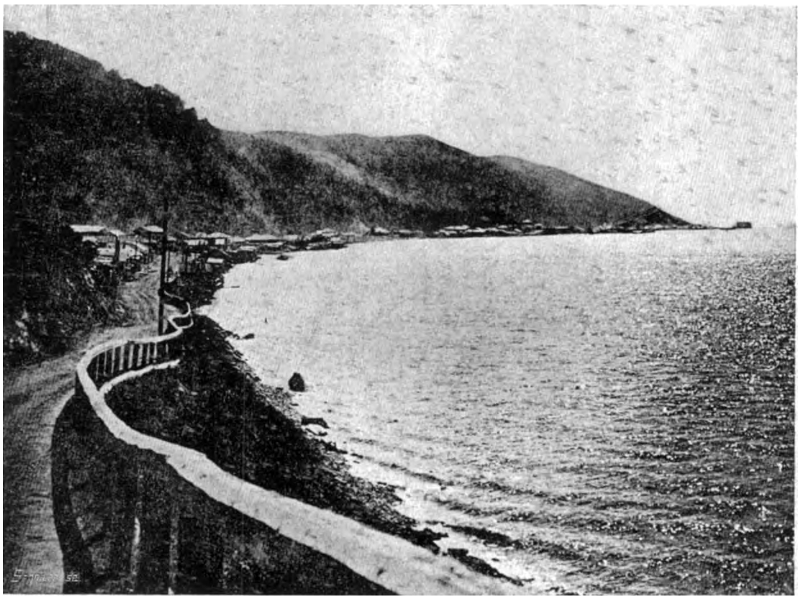

LANGS HET BAÏKALMEER.

afgebrande stamstronken, om de moeite van het omhakken te besparen. Doch zelfs de Siberische zwervers en vluchtende bannelingen meden de woeste eenzaamheid dezer ongetemde natuur, waar de bosschen, eenmaal geworteld, niet overwonnen wilden wezen.

Toen ging aan den anderen kant van het woud de zon na den korten nevelnacht op. Doch geen vogel zong haar zijn ochtendlied tegen, en geen vlinder dwarrelde uit de struiken op. De lucht verloor even haar grijsheid, bij wisselen van nacht voor dag, kleurde even teer tusschen de stammen; boven de heuvels aarzelde kort het zachte roze en blauw.

Doch in het woud zelf zag men den rooden zonnebal niet. Een droeviger beeld van woeste achterlijke natuur, van een verleden, dat wellicht nooit beter toekomst zou kennen, was niet denkbaar.

Een klemmende zwaarmoedigheid rustte zwaar over heel dit land van toendra en taïga.

Ik voelde een grenzeloos medelijden met het groote, vreeslijke land, begreep nu eerst duidelijk wat ons vaag beangstigt, wanneer wij in onze kleine, veilige, bewoonde, bebouwde, verzorgde landen dien naam uitspreken: Siberië.

IN OOST-SIBERIË.

Wij hadden al tien dagen in de trein-gevangenis gezeten — en dat werd te veel!

Het uitzicht was nu weer zóó woest en mooi, dat je er, waar je slechts wou, maar een lijst had om te denken, en 't was zóó klaar om als tentoonstellingsnummer gecatalogiseerd te worden: „berglandschap met rivier en bosch". Doch evenals op een overvolle tentoonstelling, met tè veel van zulke inzendingen, keek er niemand meer naar.

De stemming dreigde gevaarlijk te worden van baldadige verveling. De verlegen zendeling-voor-China loerde kwajongens-achtig op kattekwaad zoodra de trein slechts even stil stond; de stijve Engelsche luitenant wilde bijna, tegen alle etiquette in, bok-bok-sta-vast meedoen met de twee Japannertjes; de Russische kolonel had zijn blikje kaviaar haast leeggeschraapt, zat nu mokkend aan het ontbijt tegenover zijn vrouw, en sneed met zijn kikkersnuit het eene leelijke grimas na het andere; zelfs het jong-gehuwde Russische paar wisselde minder stille niesjes, hij rookte steeds meer sigaretten, zij at nu den eenen geconfijten dadel na den andere; ja, zèlfs, de twee Russische studenten, in hun gelijke uniform, de mooie, gepommadeerde, met de smachtende oogen, en de vuile ongewasschen smeerpoets, begonnen teekenen van

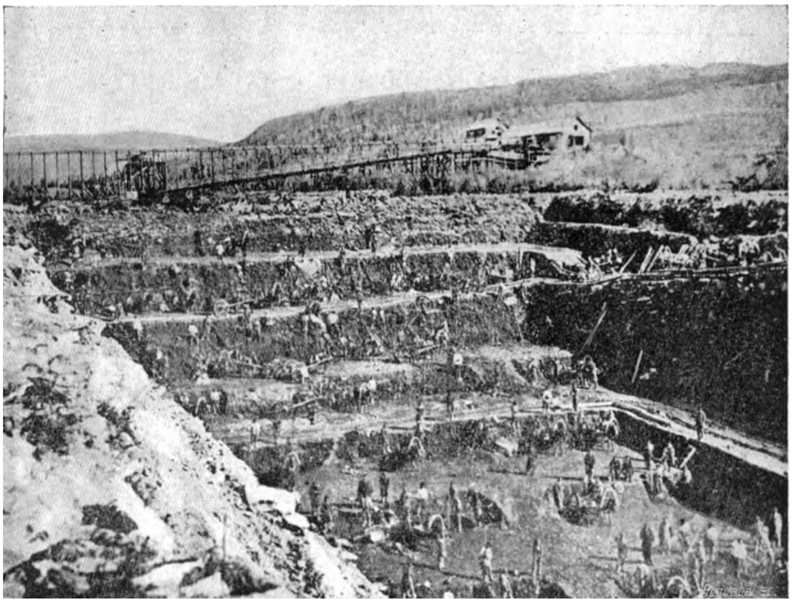

GOUDMIJN IN SIBERIË.

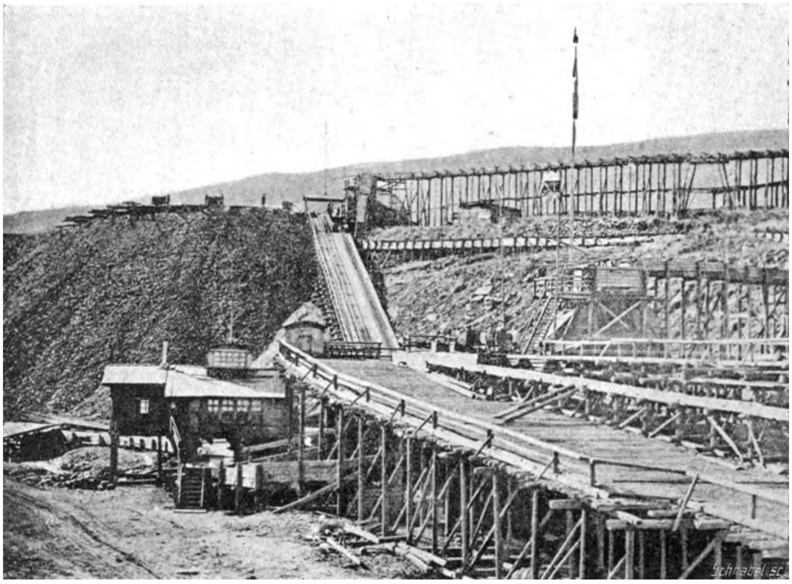

GOUDWASSCHERIJ VOLGENS HET VITUM-STELSEL.

toenadering te geven; onze Poolsche revolutionnair dreigde in dezen staat van verveling compromittant te worden...

Ook mijn landgenoot en ik raakten uitgepraat; hij keek somber tegen de ruiten van den eetwagen, alsof hij ze nu eindelijk maar aan scherven zou slaan, om naar buiten te springen en een paar heerlijke uren in de onbetreden bosschen te zwerven, of een half wild paard te vangen, op diens rug te klimmen, en met zoo'n barbaarschen kozak als makker de oneindigheid der steppen af te rossen......

Ik voelde me als een tijger, die achter zijn vergulde tralies de verlaten kermissen van Siberië werd langs gereden......

En altijd rommelde de trein onverstoorbaar voort; en de steppen bleven voorbijtrekken; en de bosschen streepten aan den horizon, kropen naderbij; en als zwakke wolkjes doemden de omtrekken van bergen op; en urenlang kronkelde het liefste van alle riviertjes naast den trein mee. Maar het was alles vergeefs; het duurde te lang; het was te groot, te veel......

Dan toeterde de locomotief langer dan gewoonlijk. Er was het wisselgerommel onder ons, het geloop van conducteurs, en buiten den trein strekten zich de vage halfontgonnen bepuinde terreinen uit, met loodsen, huisjes, uitgelegde straten, kazernes en pakhuizen, die de aanwezigheid van een groote stad aankondigden.

Irkoetsk was een uitkomst...... en alweer een teleurstelling!

Ik had uit statige cijferreeksen, in nauwkeurige statistische gegevens gelezen, hoe deze stad, in verhou-

ding, het grootste champagne-verbruik ter wereld heeft.

Dan stel je je wel zoo iets voor als een modern Sodom of Gomorra, waar de fonteinen van massief goud staan en het pompwater door Mumm wordt geleverd!

Het was echter weer een zèlfde Russische stad; een vol en vuil station, leege straten, als het tijdelijk uitgedroogde dal van een ruw riviertje, planken trottoirs langs de lage houten huizen; daarop het publiek. Ik moet erkennen, dat er sommige rijtuigen paradeerden, welker koetsiers witte handschoenen droegen, ten bewijze dat dit equipages waren, en ja, onder het publiek liepen er met voyante blousen en parasols en beveerde hoeden, die aan slechts weinige mode-jaren-terug herinnerden; ook moet ik toegeven, dat het goud er ook wel te vinden was op de koepels van een aantal kerkdaken; en dat, wat de hier zoo rijkelijk vloeiende champagne betreft, ik telkens havelooze dronkaards in het stof buitelen zag, die door de politieagenten onopgemerkt schenen te blijven. Wat gelukkig was! Want deze laatsten hielden al hun aandacht gevestigd op een ander deel van de bevolking.

Ik heb zelden zulk een verzameling ongunstige tronies bijeen gezien als hier aanwezig was, om te hoop te loopen, toen onze trein stilstond, en het overladen van onze bagage naar den gereed staanden volgenden trein begon.

Siberië zit vol gevangenen. De politieke ballingen mogen meestal sympathiek zijn, naar hun aard en uiterlijk, doch de gewone misdadigers, de moordenaars, roovers en dieven uit Rusland, staan in geen enkel opzicht in prestaties en voorkomen achter bij welk land ter wereld ook. Hebben zij hun straftijd op het balling-eiland Sachalin uitgediend, dan staan zij in Siberië nog eenige

BOERIATEN UIT OOST-SIBERIË.

PRIESTER.

VROUWEN.

jaren onder toezicht, zijn daarna vrij. Meestal blijven zij er hangen, en zoeken een bestaantje. De vele stationskruiers, handwerkslieden, bedienden en kellners in de Siberische steden hebben zulke antecedenten. Een aantal oefenen echter allerlei verdachte beroepen uit, en helpen de reputatie van spreekwoordelijke onveiligheid in dit land verhoogen. Aanrandingen, moord en doodslag, diefstallen en tal van andere misdaden zijn er nog schering en inslag.

Wanneer men dit van te voren weet, kijkt men wat bezorgd naar de gedienstigen, die zich van koffers en bagage meester maken; dan organiseeren de reizigers onderling een soort particulieren veiligheidsdienst, ten einde de Siberische politie, van welker bekwaamheid niets bekend is, bij de verdediging van de bagage, zoo noodig, ter zijde te staan.

Ik dien echter te verklaren, dat de Irkoetsksche kruier, die mij bediende, hoewel zijn uiterlijk beslist in zijn nadeel was, elk wantrouwen schitterend logenstrafte, en zelfs bedankte voor zijn dragersloon, welke beleefdheid mij aan menig idyllisch vaderlandsch station onthouden is.

In Irkoetsk heeft de bezoeker het gouvernementsgebouw, de gevangenis, den schouwburg, het stadspark aan de Angara en het archeologisch museum te gaan zien; ik geloof, dat ik hierbij niets belangrijks oversla, of het moest het vondelingengesticht zijn, dat door rijke inwoners geschonken werd, om in een dringend bestaande behoefte te voorzien.

Ik zat weer in een salon-wagen van den train-deluxe en meteen scheen mijn ontvankelijkheid voor de schoonheden van het landschap te herleven. Ik dacht

na over het verband tusschen schoonheidsindrukken en den staat, waarin de waarnemer verkeert. Want minder grimmig dan uit de verwaarloosde Russische coupé's bekeken, leek nu dit alles; zelfs het Baïkalmeer, welks winterverschrikkingen gruwelijk moeten zijn, had geen rimpel; en met fluweelen belangstelling zag ik het woeste Jablonowy-gebergte oprijzen, volgde het zig-zag klimmen van onzen zwaar-zwoegenden trein, zat sekondetjes-te-tellen bij het doorratelen van de tunnelspelonken; ook prees ik de sobere poëzie van de Russische ingenieurs, dat zij daar aan den in- en uitgang van de tunnel gebeiteld hadden:

K Welikomoe Okeanoe — „Naar den Stillen Oceaan", en *K Atlantitscheskemoe Okeanoe* — „Naar den Atlantischen Oceaan".

Dan begonnen de onbegroeide uitloopers van de gloeiende Gobi-woestijn uit het zuiden aan te kruipen. Overal langs de spoorlijn kwamen nu de witte tentenrijen van militaire kampen te zien; en ik liet, nu weer zoo behaaglijk in het deinende schommelhoekje, mijn verbeelding werken, schiep lange colonnes, die door de kale vlakten oprukten, schaarde eindelooze gelederen voetvolk, tallooze batterijen artillerie, lange legertreinen, liet ze midden op de Mandsjoerijsche vlakten, die zich daar onafzienbaar naar het zuiden uitstrekten, in slagorde uitspreiden, dan oprukken achter de pope's aan, die de vergulde heiligen-beeldjes hoog voor hen uitdroegen.

De Russische kolonel keek niet naar buiten; hij pulkte de laatste restjes uit zijn blikje kaviaar.

In Kharbin stapte een reiziger in mijn coupé, wiens eerste woord was een luidruchtig:

— „Dieu merci!"

Zijn koffers waren als een harlekijnspakje vol geplakt met alle hôtel-etiketten van de wereld. Hij begon dadelijk zijn toilet te maken; daarna liet hij, al was het ochtend, zijn bed in orde brengen, ratelde intusschen een stortvloed verontschuldigingen, dat hij mij stoorde, en in mijn tegenwoordigheid zijn slaaptoebereidselen moest maken. Hij zat toen op den rand van zijn bed, knoopte zijn bonte pyjama dicht, en zuchtte nog eens:

— „Dieu merci!"

Toen, al in zijn bed, flapte hij er in één Franschen woordenvloed de heele schandaalkroniek van Kharbin uit.

Hij had er een week voor zaken doorgebracht; het was de vreeslijkste week van zijn leven geweest; hij begreep nog niet, dat hij het er levend had afgebracht. Na den oorlog was heel Mandsjoerije één verwarring; de toestanden in het land waren overal erbarmelijk, maar wat er in Kharbin gebeurde, tartte zelfs zijn rappe beschrijving! Hij illustreerde niettemin zijn indrukken vlug: in één jaar had een landgenoot van hem twee millioen francs winst gemaakt met zijn diamanthandel; doch zijn concurrent was juist dezer dagen door een bende gemaskerde mannen, die van de straat een gang onder het huis hadden gegraven, in zijn winkel arm geplunderd. Een ander handelaar had een vermogen verdiend aan champagne, doch zijn twee laatste wagons waren onderweg blijven steken, toen leeg aangekomen. 's Avonds stroomde heel Kharbin naar het café-chantant, waar helsche bachanaliën werden gevierd tusschen tooneel en zaal; doch met de revolvers in de hand had men zijn weg van en naar huis te nemen......

Toen zuchtte hij weer zijn theatraal:

— „Dieu merci!", draaide zich lekker in het treinbedje om en sliep meteen, met een rustig snurktempo, dat zijn ongeschokten zielestaat verraadde.

's Middags verscheen hij, verzorgd, opgefrischt en vroolijk aan tafel; hij was vol Fransche beleefdheidjes, putte zich uit in verontschuldigingen, dat hij 's morgens zoo'n slaperigen indruk had gemaakt, jammerde nog even na, dat hij in die week in Kharbin geen uur had geslapen.

— „Ah! ces Russes! ces Russes!", klaagde hij; „Fransche diamanten, Fransche chanteuses en Fransche champagne, dáár voelen ze wat voor!... Maar om hun Franschen bondgenoot één rustigen nacht te gunnen, met de zekerheid, dat hij den volgenden ochtend weer levend wakker wordt, dáár denken ze niet aan".

Toch maakte nooit iemand, die nauwelijks den dood ontsnapte, een opgewekter indruk dan deze nieuwe reiziger. En toen zijn fleschje Krimsche wijn was leeggedronken, scheen hij al zijn ellenden nog slechts als een fait-divers te beschouwen.

Tot 's avonds laat zat hij te vertellen.

Hij was weer mijn slaapgenoot; en toen hij zich voor den nacht toiletteerde, in een weer kleuriger slaapuniform dan 's morgens, bleef hij nog rap doorslaan.

— „Mijn eerste rustige nacht!", zuchtte hij uit zijn bovenbedje; „weet u wel wàt het is, om nacht aan nacht met den vinger aan den trekker van je revolver te waken!... Nu zal ik slapen en zònder revolver... want dit is het land van de treinroovers!"

Toen wachtte ik nog even met het uitdraaien van het electrisch licht.

— „U zegt?"

SIBERIË.

HEILIGE BOERIAAT.

— „Operette-roovers", blageerde de Franschman, die pas het kostbare leven in Kharbin had gered. „Ik heb ze al eens ontmoet, toen ik hierheen reisde; ik ken ze; ze kennen mij, — daarom zal ik nooit lekkerder slapen dan vannacht! Kijk's — van tijd tot tijd pikken de Tsjoengoezen-stammen, die hier in de buurt wonen, een trein uit, om dien te plunderen. De vorige week deden ze hun laatsten aanval; ik zat in den trein, schrok wakker van een geweldig geratel dat op vuurwerk leek, doch later geweerschoten bleken te zijn. — „Wat is er?" riep ik — „Aanval van Tsjoengoezen!", kwam de conducteur in elk slaapcoupétje roepen, alsof het een volgend station was, dat hij moest afkondigen. Een paar aanvallers sprongen op de langzame locomotief, lieten die stoppen, de rest klauterde daarop in den bagage- en restauratiewagen, haalde wat koffers uit den trein, en den drinkvoorraad uit den wijnkelder. Vervolgens kon de trein weer doorrijden. Toen zij ver genoeg verwijderd waren, schoot het treinpersoneel een salvó in de lucht — dit was zoo de gewoonte, opdat er niet gezegd zou kunnen worden, dat hun trein zich niet verdedigd had; en toen sukkelde de locomotief weer gemoedelijk verder.

— „Maar", mopperde ik, „als ze vannacht..."

— „Niet onmogelijk", geeuwde de Franschman behagelijk.

— „En onze revolvers!", opperde ik, dapper.

Toen kwam mijn slaapgenoot nog even over het randje van zijn bed kijken, en met een knipoogje:

— „Voor het conducteurs-salvo in de lucht?... U zou toch niet ècht op die brave Tsjoengoezen willen schieten, die één keer in de week eens den koffer van een Rus komen leeghalen!"

WLADIWOSTOK.

In Wladiwostok stond ik in-eens weer op mijn eigen beenen.

Die beenen hadden stevig te staan, want boem! boem! rommelde het trein-gedreun nog in mijn hoofd door; en dadelijk boem! boem! had ik van me af te slaan.

Een kostelijke kerel, een Chineesche langstaart, in glimmend gladden rok, onder een plat-geranden hoed, waarvan de gekleurde lintjes wapperend afhingen, kwam me deftig, met langzame stapjes, te hulp, en met den belinten stok, waarop hij als in een herderspel steunde, trommelde hij met schermmeestersslag een roffel op de naakte ruggen van de kwetterende Chineezen, die mij en mijn bagage te lijf wilden.

Er was vervolgens een officier, breed en branie, die met zijn rinkelende laarzen een paar vuile schooiers op zij trapte, zich daarop verwaardigde met eenige Fransch-klinkende woorden de aanwezigheid van het hôtel, dat ik noemde, te erkennen en aan te duiden.

Toen ik er voor stond, leek het slechts weinig op een hôtel, maar toch wàs het er een; langs donkere, kale trappen sjouwden de half-naakte Chineezen de koffers heel naar boven, en slierden weer tuimelend de trappen omlaag, omdat de Russische hôtelbedienden hen niet in het gebouw vertrouwden.

SIBERIË.

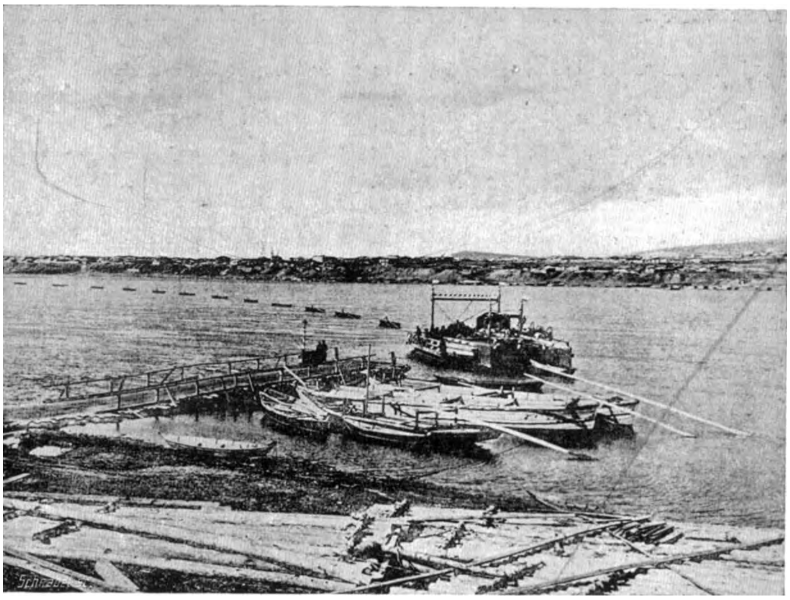

KRASNOJARSK AAN DE JENISSEI.

LISTVIANITCHNOÉ AAN HET BAÏKALMEER.

Dus moest ik op de Russen alleen vertrouwen; de sleutel paste echter niet op het slot, de schel werkte geluidloos, het bed bleef zonder lakens en dekens, het venster, dat ik openen wilde, om een zeer penetrante lucht uit te laten, wilde niet meegeven; wanneer ik op het portaal om bijstand riep, kreeg ik geen antwoord, en beneden uit het duister portiershoekje loerde een kerel, die mij onverzettelijk herinnerde aan wat ik al wist omtrent de antecedenten van Siberische dienstbaren. Sachalin lag hier ook zoo dicht bij!

En die eerste rùstige nacht op vasten bodem was ònrustiger dan treingetoeter, en wielgerommel, en railgeratel!

's Morgens heel vroeg: Boem! Boem!

Boven de stad dreunden de doffe bommende slagen van zwaar geschut; drie, vier sekonden later ploften uit de verte een paar doffe poefjes terug, eerst of het een echo was, maar omdat het geluid dan van links, dan van rechts pangde, moesten daar overal batterijen bezig zijn, die om 't hardst aan het bombardeeren waren.

Boem! Boem!

Ik dacht eerst aan oorlog!

Waarom niet? Veertien dagen waren we zonder nieuws geweest; waarom zou er aan het uiteinde van een ander werelddeel niet een onverwacht conflict zijn gerezen, dat nu met kanongeweld beslecht ging worden.

Boem! boem! dreunde het den heelen ochtend boven de stad; de kleine Mongoolsche paardjes steigerden schichtig ervan in hun tuig. Doch geen van de onverschillige Russen scheen er door bewogen; en hoewel dit nog geen bewijs was voor vredelievende of oorlogzuchtige

omstandigheden, helderde de verloopen Duitsche kellner in het „Casino” op, dat er juist een generaal voor inspectie was aangekomen.

’t Kon best onze treinkolonel zijn, die met het kikkergezicht, het leege blikje kaviaar, en de kolonelsche, die eigenlijk de baas was. Dat beloofde een lastige inspectie voor Wladiwostok te zijn!

De kanonnen bulderden vast barsch met bommend geweld; de glazen dansten op ons tafeltje.

Boem! Boem!

Wladiwostok scheen waarlijk in staat van oorlog.

In den regen kletterden de bataljons voetvolk voorbij; khaki-soldaten met één fletsen schouderlap als eenig militair aanduidingsteeken; al die zware laarzen plompten door de modderstraten.

Boem! Boem! Daar ratelden den straathoek om de rammelende batterijen; de stukrijders in verregend khaki, de glim-natte kanonnen met geutjes dikke regendruppels aan den gapenden mond van kanonloop; in galop onweerden de batterijen de steile straat op, de kanonniers met dichte oogen op hun dreunende munitiewagens. Dan trippelden de bereden soldaten op hun kleine paardjes voorbij; khaki-cavaleristen onder hun wijde jassen, die over de paardenruggen afhingen, zoodat je de vier paardenpooten en de twee bengelende ruiterkaplaarzen tegelijk onder zoo’n jas zag uitkomen.

Boem! boem! bleven de doffe slagen boven de stad bommen.

— „Ik heb er geen officieren bij gezien!”, dacht ik, want ik had goed toegekeken naar hun militair vertoon,

HOOFDSTRAAT VAN KHARBIN.

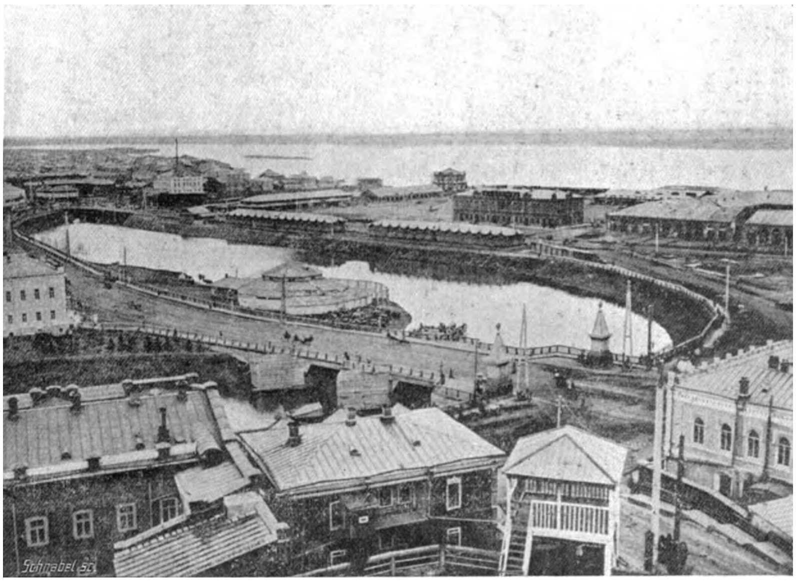

GEZICHT OP KHARBIN.

waarvan ik hield om het spektakel, dat zij vertoonden en maakten.

Maar toen de troepen al lang voorbij waren, het geschut niet meer poefde, de regenbui gedroogd was, kwamen toch ook de officieren voor den dag; kleine rijtuigjes met twee galoppeerende paardjes bespannen, een koetsier met wijde armen de teugels mennend, en in zoo'n coupétje kolossale kerels in grijze gegalonneerde uniformjassen, en telkens een heel opzichtig dametje naast hen.

Boem! Boem!

Wladiwostok was wel een militaire stad.

In de Swetlanskaja, de hoofdstraat, stonden twee, drie groote huizen, door steigers opgehouden, waardoor je van het trottoir op de onbegaanbare straat werd gedwongen; dat waren de huizen, waar een paar Japansche kogels raak hadden getroffen; het was wel een jaar of wat geleden, maar je mocht de barsten nòg zien. En ook scheen er hier-en-daar een bres in de straat te zijn geschoten, want naast een groot steenen winkelhuis lag er telkens een puinhoop achter een haastig in-een getimmerd schuttinkje; maar dat kon ook wel iets anders zijn dan juist een oorlogs-herinnering.

Toen het later op den middag werd, het weer wat bijtrok, kwamen er steeds meer geüniformden los; het werd een gezellig, druk, rumoerig gerij. Er waren daar vele café's en vele smakelijke taartjeswinkels, en overal zaten de tafeltjes vol met officieren, en allen met een of twee opzichtige dametjes, die meesnoepten met de taartjes-etende krijgslieden.

Eén officier leek zóó sprekend op een plaatje uit een oud prenteboek, waaruit ik vroeger alle uniformen van

de legers van de wereld had bekeken, dat ik zijn lange zijde-achtige bakkebaarden, die tot in zijn plombière afhingen, maar voortdurend bleef bewonderen; het waren eindelijk de Russische bakkebaarden, waarnaar ik sedert tientallen jaren had verlangd!

's Avonds lokte me het geboem-boem van muziek, benevens een aanplakbiljet met louter medeklinkers bedrukt, ergens binnen. Er was veel publiek, in jassen en broeken zooals wij ze bij ons wel van confectie dragen; er zaten ook jongelui in hel-gekleurde kielen, en dames met veel opschik en wat overdreven smaak voor scherpe kleurtegenstellingen. Terwijl het militair orkest een oorverdoovenden krijgsmarsch aanving, kwamen de officieren binnen, met rinkinkende sporen, en zaten met hun opzichtige dametjes op de beste plaatsen. In het stuk werd eenige malen geschoten, en dan klapten de menschen.

Laat 's avonds bracht mij een vriendelijke vreemdeling, die vergoelijkend heel wat vertelde van wat ik niet zag, met voorbedachte rade naar een café-chantant, waar het feest pas na middernacht aanving. Daar wemelde het van nog opzichtiger dametjes, die overvol van kleur waren, met kapsels in steenrood en stroogeel, met vurig-roode lippen en blauw-omschilderde oogen; de heele generale staf zwierde hier rond met gerinkel van sabels en sporen en medailles; de kurken knalden er als kartetsvuur — boem! boem!, al kostte de champagne dertig roebel de flesch.

's Nachts lagen de straten leeg, het middenpad dreigde als een zwart, bodemloos ravijn, de trottoirs klommen en daalden als bergpaden, en soms waren er glibberige

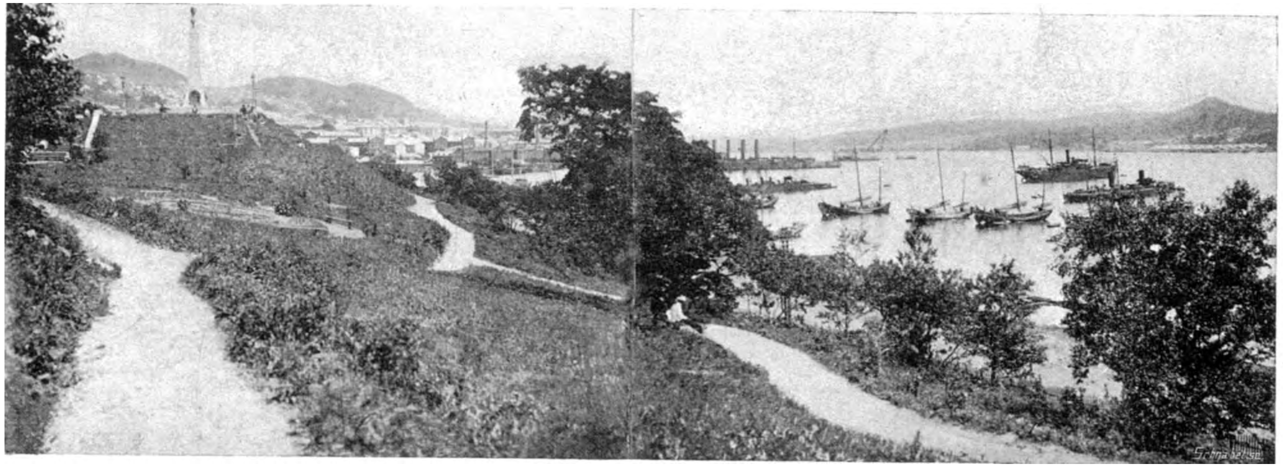

WLADIWOSTOK AAN DEN GOUDEN HOORN.

KIRGOEZEN-TENT.

TSJOENGOEZEN.

trappen, waaraan je het veege leven wel moest toevertrouwen.

Boem! boem! knalde het dan uit een zijstraat. En als mijn reizigers-nieuwsgierigheid er op af wilde, daar greep me de ander stevig bij mijn arm.

— „Ze schieten!", riep ik, „ik heb er een zien vallen en de andere holt weg!"

— „Laat 'm!", fluisterde hij, en sleepte mij haastig mee; „dat is elken avond zoo; hij is dood, of gewond, of hij schiet in zijn dronkenschap nog van zich af als we bij hem komen".

Boem! boem!......

Den tweeden nacht had ik mij niet meer in het hôtel gewaagd; er zat te veel geknal in de lucht, de kamerdeur wilde maar niet sluiten, de hôtelknechts keken te onguur, en een bloedschuwe Hollander is niet gewend met een geladen revolver onder zijn kussen te slapen.

Een lichte vroege dag ging helder boven Wladiwostok op, en ik verbaasde me, dat dit een van de mooiste steden was, die ik ooit van den waterkant gezien had.

In een sampang zeilde de Chineesche boy van mijn vriendelijken gastheer ons over den Gouden Hoorn, de breede, diepe baai, veilig tusschen de omliggende bergen gesloten, langs de werven, de kazernes, de maritieme depôts, de nieuwe reuzendokken. De huizen rustten nu, als in het vredigst oord ter wereld, tegen de groenbegroeide heuvels. Aan de kaden lagen groote booten te lossen en te laden; de stoomkranen knarsten, de goederentreinen floten, voor de loodsen wriemelden de werklui.

Achter in de baai lag één oorlogsschip, met zijn voor- en achterankers neer; op een stellage buiten boord

smeerde één vervende matroos langzaam de roode menievlakken grijs; de vier schoorsteenen waren in reparatie, het heele dek lag ontredderd; het was de „Askold", het eenig overblijfsel van de Russische vloot, nog altijd in herstelling na een oorlog, die al drie jaar achter lag. Op de kaden van de groote marinewerven slingerden wat onderzeesche booten, roestig en gedeukt; de groote dokken verder-op wachtten, nòg-niet-af, leeg, zonder werkvolk.

Dit alles toonde zich weinig oorlogzuchtig.

Er was onderscheid tusschen den geüniformden schijn en de onttakelde werkelijkheid.

Boem! boem! leek meer op knaleffekt.

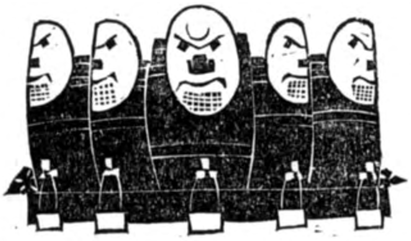

VAN SIBERIË NAAR JAPAN.

Ik had 's avonds al aan boord kunnen gaan. Overal langs de kaden dobberden de ranke Chineesche sampangs, het vierkante zeil opgeborgen, in het nauwe roefje de Chineesche schipper, slapend op zijn matje, of kokkerellend over een walmenden meelkoek, die naar knoflook moest ruiken, wilde hij eetbaar zijn. Maar zoodra een passagier langskant kwam, doken uit al de roefjes de glad-gepolijste koppen op en kwaterden hun kwakende stemmen:

— „Sjip, sierie, sjip!"

Die Chineezen waren wel brave, gemoedelijke kerels; wat ik er van gezien had in Wladiwostok, — dat soms Chineescher dan Russisch scheen — vormden zij daar het slechtste deel van de bevolking niet. Ik had me, of het dag of nacht was, wel aan zoo'n sampang en zijn schipper durven toevertrouwen, en zooveel Chineesch leert iemand in een paar dagen wel, om in hun klappenden tongval den naam van het schip, dat midden-in de baai voor anker lag, uit te spreken.

Maar 's avonds aan de duistere kaden, in de onbegaanbare straten, over de rommelige rangeerterreinen, langs de zwarte loodsen en pakhuizen, waarheen de weg naar boord voerde, slopen overal onherkenbare donkere ge-

daanten; het konden soldaten zijn, die de wacht hielden bij de opgeslagen koopmansgoederen, het konden ook van die verdachte kerels zijn, zooals er overal daags achter schuttingen en boschjes hun roes lagen uit te slapen.

En de een èn de ander leken al even gevaarlijk!

— „Vóór donker aan boord, of wachten tot het licht is", bromde zoo'n ouwe bonk, die er overdag rondscharrelde en zoowat de baas speelde, en als land-admiraal werd aangeduid. Toen ik een toespeling maakte op het spijtige van het verzuimen van een gelegenheid om in avondlijk Wladiwostok impressionistische studies te maken, gromde hij in steenkool-Engelsch:

„Laat je dan vòor mijn part mollen!"

Dus wijdde ik, in veilig gezelschap van mijn vertrouwden Wladiwostokschen gids, den nacht aan realistische studies en meldde mij eerst den volgenden ochtend aan boord.

Ik wil geen kwaad zeggen van het schip, dat ons van Siberië naar Japan bracht.

Doch ook geen goed.

Eenige tientallen jaren geleden moet de „Lyskolt" een eerste-klas-passagiersschip geweest zijn. Uit een oogpunt van chronologische scheepsbouwstudie scheen het belangrijk genoeg hierop te letten, al ware het slechts om na te gaan welken vooruitgang de scheepsbouw in deze korte spanne tijds had gemaakt.

Daarenboven bezit een schip van zùlk een leeftijd tal van eigenschappen, waarop het zich met volle recht mag laten voorstaan. Vooral een schip, dat in dèze kontreijen geregeld in de vaart is geweest!

De Japansche Zee heeft een slechten naam in drieër-

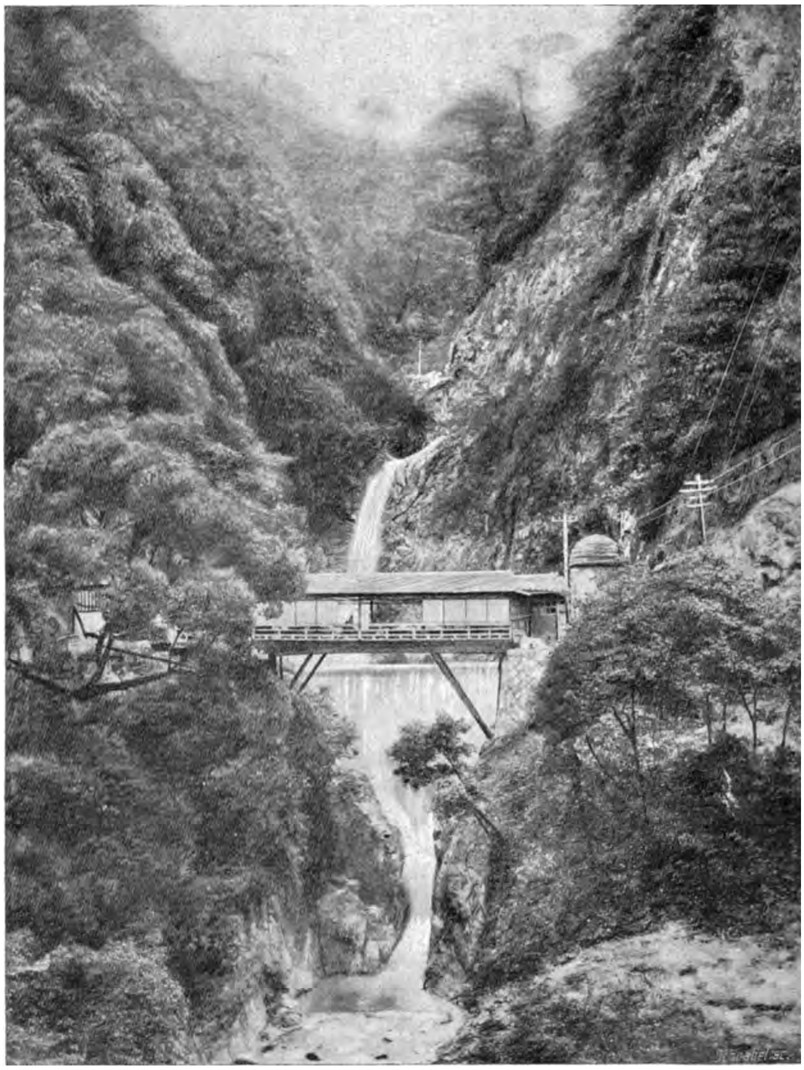

NOENOBIKI-WATERVAL BIJ KOBE.

lei opzicht. Ten eerste wat haar misten betreft; deze komen talrijk voor en zijn dicht; de scheepsdokter, die een Rus en niet geheel nuchter was, trachtte een ingewikkeld betoog voor te dragen in het Engelsch, dat hij niet geheel machtig bleek, over de toekomst en de onmetelijke rijkdommen, welke zekeren uitvinder wachtten, die een kijker hàd uitgevonden, of zòu uitvinden — dit gedeelte van het betoog was wat onhelder —, welke in staat stelde door den mist te kijken.

Ten tweede waren er de tifoens; deze zijn korte, snelopkomende, hevige wervelwinden; de zee draagt een witte streep snel naderbij, daarboven drijft de lage lucht blauw-zwart; en door een reuzenhand wordt het water even geroerd en omhoog-geschuimd, staan de golven aan alle kanten als levende bergen om het schip overeind. Gewoonlijk kan de kapitein nog wel opzij koersen en òm zoo'n gevaarlijke plek heen sturen. De verschillende keeren, dat de „Lyskolt" ze ontmoette, had de kapitein er zijn schip veilig langs weten te brengen.

En als derde gevaarlijke reputatie droeg dit vaarwater nog de herinnering aan den Russisch-Japanschen oorlog: er dreven nog altijd ontplofbare mijnen rond. Dan had dìt schip er weer een gezien, dan weer dàt. Van tijd tot tijd echter was er een vaartuig op geloopen, en, alsof het een Russisch admiraalsschip was, als een zeepbel uit elkaar gesprongen. Er waren premies uitgeloofd op het onschadelijk-maken van deze gevaarlijke dingen; en wanneer een schip er een ontdekte, werd er jacht op gemaakt als op een gevaarlijk zeemonster, joeg men er een kogel heen, om het te doen springen.

En misten, èn tifoens, èn drijvende mijnen had de „Lyskolt" in haar twintigjarige vaart weten te ontgaan.

Dat was óók wat waard; en het woog wel op tegen wat behelpen aan boord!

Mijn hut stond in verhouding tot den reeds rijpen leeftijd van het schip. Zij was niet heel groot en dat was een groot voordeel, omdat er anders meer passagiers in geborgen zouden zijn. Haar ligging was achter de kajuit en daar de kajuit het achterschip innam, was mijn slaapplaats aan het uiterste uiteinde van het schip; vlak er onder draaide de grommende schroef, de kettingen van het roer rommelden er met knarsend geruk boven. De kooi was nauw; doch alweer was dit een voordeel, omdat, wanneer het schip slingerde er niet veel ruimte zou zijn om op-en-neer geschommeld te worden, m. a. w. ik paste in de smalle kooi als in een foedraal. De lengte er van was iets te ruim berekend; doch een kussen aan het voeteneind vulde deze speling aan.

En dat deze maatoverlegging van geen ondergeschikt belang was, bleek in de twee nachten, die deze kooi mij tot slaapplaats diende. Het achtereind van het schip rees en daalde met elke speelsche golf. Men heet dit technisch: stampen. Wanneer het achterschip omhoog ging dan gromde de schroef wat luider en driftiger; daalde het achterschip, dan klonk het schroef-gezoem wat dieper en norscher. Maar, in welken toonaard ook, — grommelen bleef de schroef altijd door; de roerganger liet zijn kettingen geen minuut met rust; en het achterschip rees en daalde daarbij met vrij geregeld tempo.

's Nachts, wanneer ik pasklaar in de kooi, en wakker lag, en niet aan tifoens en drijvende mijnen wìlde denken, lag ik me zelf rekensommetjes op te geven: gesteld, dat het achterschip omhoog-gaande anderhalven meter stijgt

en zinkende weer anderhalven meter zakt, maakt per schommeling drie meter verschil, met een gemiddelde snelheid te stellen op vijftien wisselingen per minuut; de reis zou één etmaal en 15 uur, zegge 39 uren duren; per minuut 45 meter, maakt per uur 2700 meter; in 39 uren 105,300 meter, dat gaf 105 kilometer op den afstand van Wladiwostok naar Tsoeroega. Meer dan 100 kilometer, welke ik gratis aflegde! En dit op een traject waarvoor het vervoer slechts 40 roebel kostte... het diende alles gewaardeerd te worden!

En toch heb ik het nièt gewaardeerd.

Want in plaats, dat mijn rekenerijtjes mij in slaap hielpen, tegen schroef- en roer- en ander scheepsgeweld in, lag ik wakker, en bemerkte hoe..., dat..., enfin...

Ik voel volstrekt geen neiging voor zeeziekte, tenminste ik voel nooit neiging het te worden. Toch word ik het altijd weer. Telkens als het wisselvallig beroep van dagbladschrijver in een veel omwaterd land mij op het zilte water zette — waren het Levantsche reizen, koninklijke vlootrevue's, wetenschappelijke Zuiderzee-expedities, onderzeesche proefvaarten — steeds weer was ik,...... enfin, ik......

Men zou zoo zeggen, dat iemand, die te land en te water langzamerhand op eigen beenen heeft leeren staan, dusdoende ook zeebeenen moest hebben gekregen. Misschien heb ik de beenen. Maar de maag... enfin...

Er worden steeds weer voorbeelden aangehaald van ouwe gezouten zeekapiteins, die bij elke vaart er weer miserabel aan toe zijn; en er worden namen genoemd van varenslieden, welke klinken als van zeehelden, die tusschen Medemblik en Stavoren onbekwaam waren om bak-

van stuurboord te onderscheiden. Dit klinkt steeds recht troostrijk. Doch het troost niet voldoende. Bij mij......, enfin......

Zelfs kan de roeping van het schrijversvak zóó onverwoestbaar zijn, dat men in benarde oogenblikken nog op zich zelf experimenteert, en woorden, beelden, zinsvormen tracht te vinden, om aan deze zèlf-analyse letterkundigen vorm te geven. Ik vond werkelijk in deze ellendige omstandigheden, waarvan ik de bizonderheden heb te verzwijgen, dat mijn hoofd gelijk een luchtballon voelde, en omhoog wilde; doch het ankertouw, dat door mijn keel omlaag liep, zat vast aan het anker, dat in mijn binnenbinnenste houvast had; toen, langzaam-aan, begon het anker los te laten, en door mijn maag te sleepen, tot het met een plotselingen, krampachtigen ruk geheel los liet; en...... enfin!......

Onder deze voorwaarden liet dit deel van de reis een misselijke herinnering na.

Het was zeker jammer!

Want mijn laatste indruk van Wladiwostok aan de breede blauwe baai, van het wijde panorama van lichtgroene heuvels en witte huizen statig daartusschen, van het drukke gewerk aan den vollen waterkant, waar het zeil aan zeil paste, van de groote stoombooten, geankerd ver van den wal, en het kleine gewriemel van sampangs, lichters en sleepbootjes er om heen, ook de indruk van den smallen baai-ingang, die Gouden Hoorn heet, en de daarachter zich breedende Bosphorus, vol in- en uitvarende schepen, dit levend en aantrekkelijk beeld van bedrijvig verkeer en drukken handel, vervaagde al dra tot een nevelige herinnering, welke verdween achter de

mist-sluiers, ons door een stijven bries in dichte pakken tegemoet gezonden.

Toen doemde er nog even tusschen het grijs van woelig water en laag-drijvend gordijn van zware regenwolken, een brokkelig stuk rots, met kerven en krassen, en gaten en kloven, waartegen de zee golf na golf aan schuim sloeg: het vooreilandje van het reuzige Aziatische vasteland, Askold.

Dan schuilde de zon weg, de wind stak rukkender op, het begon te regenen uit een lage dikke lucht, die aan alle kanten om het schip op het water kwam rusten. En het heele dek regende leeg: zelfs de brug werd schoongeveegd, en alleen één Chineesche jongen stond er bij het roer. Hij stond er als een pagode-beeld, onbewegelijk, zijn gladgebronst gezicht, dat glom van het water, recht in de buien.

Den heelen nacht gromde de schroef, driftig hakkend boven de golfkoppen, of diep gedompeld onder de bergen water, de ankerkettingen rammelden met woeste rukken; overal kraakte en knarste het schip, of het breken ging.

Den volgenden ochtend, heel vroeg, schikte ik wakker; niet van het scheepsgeweld, maar nu van een vreemde stilte. Het schip lag vast; een breede bundel zonnestralen schoof al door het patrijspoortje langs den vloer. De schroef had haar dolle gewentel gestaakt, ook de roerkettingen rinkelden niet meer. Tegen den scheepswand kabbelde een zachte golfslag.

Toen zag ik van het dek een landschap als uit een zonnigen droom.

De „Lyskolt" was een baai binnengeloopen, waarvan het water doorzichtig blauw effende; in zachte lijnen

bouwde zich daar een komwand van dichtbegroeide donzige bergen om heen; op den vlakken oever stond een dorpje met kleine lage huisjes, en menschjes in bonte sierlijke kleeren kwamen naar het strand geloopen, en wezen met wuivende gebaren naar ons schip. Een bootje stak van een aanlegplaatsje, dat veel te klein leek, om er ons schip te doen meeren. Langs de scheepstrap klauterden wat vlugge kereltjes aan dek, met heel diepe, herhaalde buiginkjes; zwarte kleine oogjes hadden ze en lachende monden; ze droegen donkerblauwe korte mantels, versierd met een groot sierlijk rugstempel, dat een klaverblad voorstelde; en met handschoenen aan begonnen ze onze bagage aan land te brengen.

AANKOMST IN JAPAN.

Japan!

Ik wilde daaraan mijn hart nu eens ophalen!

Veertien dagen had ik in Siberische ballingschap doorgebracht — daar stond wel wat Japansche vrijheid tegenover!

Ik was in Japan. En ik voelde mij zóó vrij en blij, dat ik in vacantie-leut van geen reisboekjes noch gidsen wilde weten, en alleen maar genieten van al die heerlijkheid, die als in een vollen bloementuin naar alle kanten tierde.

Toen ben ik gaan vagabondeeren als een boemelend tentoonstellingbezoeker, die geen krant heeft gelezen, welke in zaal-nummero-zooveel hèt bezienswaardige stuk heeft ontdekt, en voor zaal-nummero-zooveel elk verblijf te ontraden meent; ik was als een bekijker zonder catalogus, die met zijn toegangskaartje ook zijn vrijheid heeft gekocht, die alle gidsen en suppoosten wegwenkt, die, overal waar het hem invalt, stil blijft staan, waar het hem goeddunkt met versnelden pas twee wanden negeert, om dan in-eens — is het gril, of toeval, of flair? — voor die eene schilderij te toeven, en daar zijn tijd, zijn omgeving, en alles te vergeten.

Want ook hier loerden portiers met een uniformpet op, die aan het station de honneurs waarnamen en per auto den gast naar het groote hôtel reden. Aan het directie-

bureau zocht men of er nog een kamer vrij was; door de hall flaneerde in evening-dress reizend Amerika, uit de eetzalen zong de zachte tafelmuziek, achter de biljartkamerschutten klosten de ballen, in de cosy-corners flirtten de jongelui, op de leestafels lagen de Engelsche kranten, de tijdschriften, de geïllustreerde bladen.

Kwam ik daarvoor in Japan?, boudeerde ik in mijn smoking.

Dus zond ik de bagage vooruit, nam slechts een handigen „hold all" mee.

„In Kobe is een waterval, die als zilver tusschen de groene struiken neertuimelt", vertelde een Japannertje in den trein.

Of mijn Japansche buurman in een theehuis prees: „De mooiste brug buigt zich over de Soemiyoshi in Osaka!"

En een ander drong vriendelijk aan: „De Daïboetsoe van Nara is de rijkste Boedha in heel Japan!"

En weer een ander verzekerde: „In de Nishi-Hongwanji-tempel van Kioto zijn de Kano-schilderijen het zuiverst bewaard!"

Of weer anderen: „Er is een spreekwoord in ons land, dat niemand het woord g r o o t s c h gebruiken zal vóóren-aleer hij de tempels in Nikko heeft gezien".

Ik ving het dankbaar op, en boog met buigingen terug voor al de buigingen, waarmee zij onder het spreken maar op-en-neer bogen.

Daar dwaalde ik in Kioto van den eenen tempel naar den anderen,...... dan hurkte ik tusschen een groep

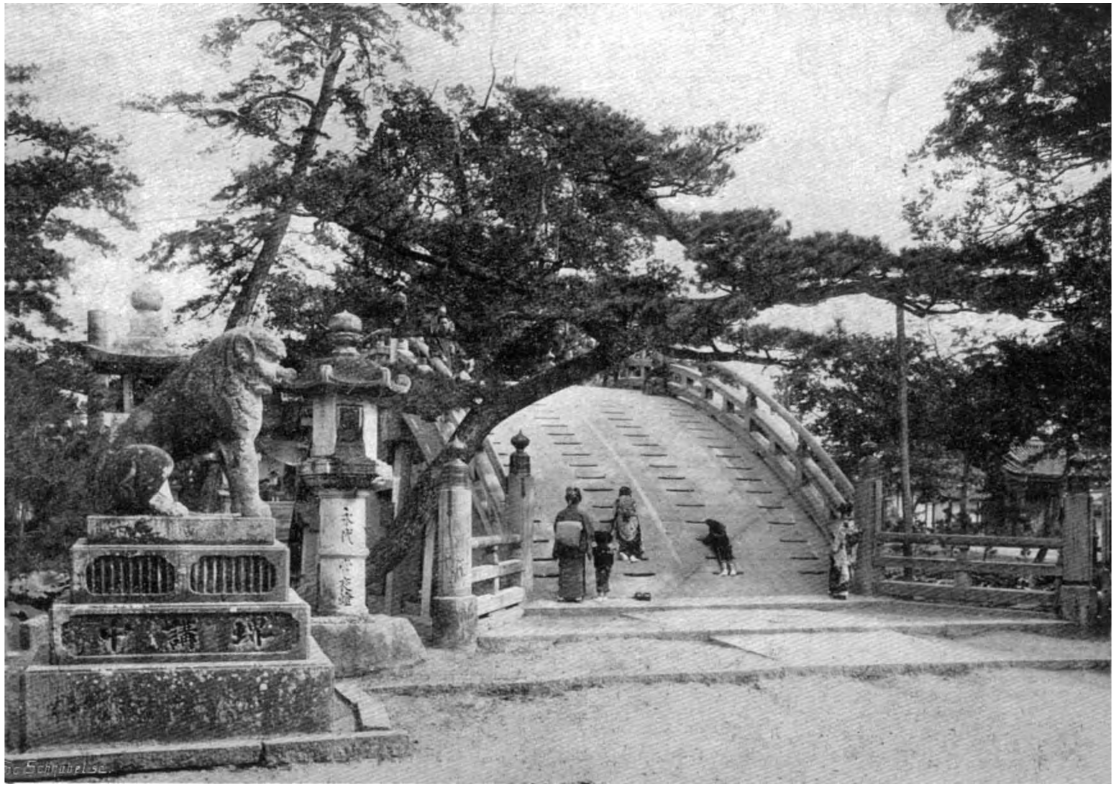

DE SORI-HASHI-BRUG IN OSAKA.

Japansche pelgrims, die de heilige dansen van de Nara-priesteressen kwamen zien,...... dan zat ik aan den voet van den Noenobiki-waterval en beduidde Kimeo, mijn kleine geisha, of ze nog zoo'n liedeke wist te neuriën...... dan winkelde ik in Osaka en trachtte al den formeelen omslag te overkomen, die noodig was eer ik den koop met den winkelier kon sluiten van den lap goud-gele zijde, waarop de leerlingen een vlucht kraanvogels in wit-en-zwart stikten,... dan zwierf ik den heelen dag van 's morgens vroeg tot den laten avond met mijn riksja-man door de parken en volksbuurten van de hoofdstak Tokio... dan verluierde ik den warmen middag aan het strand van Miyanoshita,... dan pelgrimde ik door de eeuwen-oude hooge cederlaan het bergland van heilig Nikkozan in,... dan eindelijk belandde ik in Yokohama, toerde door den buitenwijk, waar de vreemdelingen in witte steenen huizen wonen, en het, op zijn Amerikaansch, de „bluff" heeten; ik riep „Atoba" tegen mijn riksjaman en stond al aan boord van het vertrekkende schip......

Een Japansche droom is zoo ras uitgedroomd!

Het was de warme tijd; de zon kwam vroeg op en laat ging ze onder, met dagen licht en lang.

Waarom den mooien ochtend van Japan te verslapen?

's Morgens-vroeg had de dauw heel het land bepareld; vóór den middag lokte de schemer van de koele tempels; 's middags wachtte er altijd en overal een wandeling in de bergen, of er was de verpoozing in de volle vroolijke parken; 's avonds kleurden overal de lampions of het feest was; er waren de schouwburgen, de lokalen, waar de geiko's dansten, de theehuizen, waar de geisha's zongen...

Het leefde als in een heerlijken roes!

Al dadelijk ving de bekoring aan in Tsoeroega, waar de boot de passagiers uit Siberië afzette.

En geen oogenblik kwam het dan weer tot een nuchter ontwaken, van de buigende sierlijkheid der eerste Japansche sjouwerluidjes, tot de onovertrefbare heerlijkheid van de kroon van tempels op den Nikko'schen bergtop.

Waar ik zwierf, en reisde, en wandelde, en zat, en rustte, en keek, overal bleef die bekoring het land en zijn bewoners omhangen.

Eerst keek ik het havenstadje aan, de lage, aardige huisjes, de nette, kleine menschjes, de smalle, nauwe straatjes; toen zag ik naar de bergen daarachter, de groene bebloemde struiken, de grillige boomen met alkleurig blad, de blauwe lucht daarboven.

En dan zat ik aan het eind van een bergpad, dat tusschen bloemen opwaarts klom, zag neer over de breede Wakasa-baai, waarop een enkel vierkant zeil vlekte, en rondom de stille flauwe lijn streepte van zachte bergruggen, die tusschen blauw en groen even de kleur kwamen deelen van water en lucht; hier en daar schoof een boomgroep naar voren, of een fijn-gebouw steigertje van bamboe-paaltjes lag over het water vooruit, en daar stond dan een man stil over het water gebogen; bonte kindertjes liepen spelend van den groenen oever tot het eind van het smalle plankje, waar het slanke visschers-silhouet tegen het spiegelend water geteekend stond.

Het waren àndere kleuren, een andere hemel, ander water, een andere geur. Het leek alles veel bonter en toch weer zachter; de hemel scheen lager en kleiner, minder omvattend, het water vlakker en blauwer, de geur van

bloem en bloesem dreef er zoeter en voller dan dat ik mij kon herinneren.

Achter de struiken stond een luchtig gebouwtje, van hout en stroo, de muren schenen van dun papier; het was zoo klein en popperig en aardig met kleurige lampions behangen, dat het een kraampje leek, wat er maar even was neergezet, voor één dag, als voor een buitenfeest. Toen kwam er ook een klein poppetje, als in een voorstelling, van de treedjes van het open bordesje af en schoof met kleine, glijdende pasjes op mij af; het was een meisje in een los kleed, dat tot haar voeten afviel en onder de borst was vastgesnoerd met een breeden gordel, die achter op den rug met een grooten vlinderstrik uitstond; het ronde gezichtje met geblosde wangen, rood rond mondje daarin, lachte zoo, dat de oogspleetjes er klein en scheef van knepen, en twee rijen witte kleine tanden streepten vrij. Tusschen het haar, dat hoog was opgemaakt, glanzend en zwart, lag een groote roode pioenroos. In haar handen droeg zij een blaadje, waarop klein gerei van porcelein, schenkkannetje, kopjes, schoteltjes. Dat zette zij bij ons neer op het planken vloertje, dat er voor haar huisje even boven den grond uitgebouwd stond, en toen met stille lachjes, wat verlegen, maar altijd beleefd en buigend, schoof zij weer naar haar bordesje terug en schuifelde met de kleine witte voetjes onhoorbaar over de zachte vloermatten naar binnen.

Uit het schenkkannetje tuitte heel-klare thee in het fijne kopje; op een schoteltje lagen bleeke koekjes.

Dat smaakte volstrekt anders dan onze thee-en-koekjes! Doch na een heet slokje en een wrang hapje, daar slofferde dat kleine poppetje met schuifelende pasjes weer

aan, en lachte nog altijd net zoo, en boog maar telkens alsof zij wat wilde zeggen, maar niet wist wat, en zei niets, zoodat dit zeker een niet-sprekende pop was, of een waarvan het praat-mekaniek eerst opgewonden moest worden.

Waar mijn zwerflust mij slechts voerde, wachtte er weer zoo'n aardig huisje van hout en papier, met bonte lampions behangen, en overal waren er die lachende meisjes, verkleed in bonte feestpakjes, met een bloem in het glanzend-zwarte haar, die lachten, en buigend den vreemdeling binnen-noodden, en met haar waaiers koelte wuifden, en dadelijk het fijn porcelein gerei van kopjes en schoteltjes aandroegen.

Er waren dan altijd andere bezoekers, Japanners, die wel bizonder vonden, zoo'n vreemdeling wat te vertellen en ook hem uit te vragen. Ze waren nooit indringerig of onbescheiden, doch met wat Engelsch trachtten zij hun beleefde Japansche spreekwijze over te brengen en spraken met veel vriendelijke en complimenteuse zinswendingen. Anderen, die geen Engelsch spraken of verstonden, toonden zich daarom niet minder voorkomend; doch slim en dadelijk begrijpend probeerden zij mijn vragen te verstaan, en wezen met levendige, aardige gebaren, alsof zij het in de lucht voor mij teekenden, wat ik weten wilde.

En zoo kort als ik in dit aardige, mooie, heerlijke land slechts bleef, trachtte ik dus de ver-Europeeschte havenplaatsen te vermijden en de groote Amerikaansche hôtels voorbij te gaan, en te zien het Japansche leven zèlf, waarvan elke uiting, bij zoo'n vluchtigen reisindruk, mij wel even vreemd en aantrekkelijk en schoon voorkwam.

DE HOEFIJZER-BRUG IN EEN DER TEMPELTUINEN VAN TOKIO.

RIKSJA-INDRUKKEN.

Ik reisde door het land in hun Japansche treinwagentjes, die juist pas-klaar gemaakt zijn voor de Japansche kleinheid en die bij voorkeur schijnen te rijden, daar waar de oogstdragende akkers het vruchtbaarst en de natuur het mooist is.

Ik reisde ook van Kobe naar Yokohama, op een kustboot, die wel langzaam liep, maar daarentegen veilig langs de oeverlijn gleed en aan menig mooi strandstadje aânlegde, om dan een heelen middag zich naar den statigen top van den Foeji-jama te richten, maar toen uit de Sagami-zee naar het Noorden stuurde, de Tokio-baai in, tot uit den zonsondergang, die amber-geel en chrysantrose kleurde, de flitsende kade-lichtjes van Yokohama stipten.

Ik reisde ook in de Japansche wagentjes, die jinrikisha's heeten, doch kort-af riksja's worden genoemd. Een kleine sterke kerel draaft er, tusschen de twee trekboomen, voor; het wagentje, smal en hoog op twee wielen, een kap voor zon of regen er boven, ratelt de straten door, altijd in vluggen gang; de trekman met „hauw! haw!" door de volte heen, zonder vaartminderen de rechte straathoeken om, plotseling stoppen voor een bonten dreumes, die over de straat kruipt, of in-eens met een schok tegen een collega-riksja-man aan; de wagentjes

gekanteld, de twee passagiers over den grond, de beide trekkereltjes met lacherige buiginkjes tegen hun passagiers en naar elkaar.

Overal rijden die wagentjes door de straten; aan de stations, voor de hôtels, bij de schouwburgen, in de parken, voor de theehuizen, altijd staan er te wachten. En ze rijden zoo vlug en zitten zoo lui en weten zoo goed den weg, en ze zijn — in de havensteden uitgezonderd — zoo bescheiden, en hulpvaardig, en vlug-begrijpend, dat je er in Japan het loopen haast bij verleeren zou.

Geen zwijgender en bruikbaarder gidsen dan dezen. Want van tijd tot tijd had ik ook tot gezelschap, en last, zoo'n officieelen gids, dien ik door tusschenkomst van de „Japan Welcome Society", of van het hotel had toegewezen gekregen. Die onvermoeide, onuitputtelijke en onuitstaanbare helpers begonnen 's morgens-vroeg bij de Isanagi-sage en eindigden pas 's avonds-laat met een verhandeling over den Sjinto-godsdienst. Wat waren ze leerrijk en vervelend!

Maar zoo'n dravende riksjaman stond precies voor den tempel-ingang stil, en reed stapvoets de drukste volksbuurten door, en toerde door de parken, en bracht me van het koninklijk paleis tot de ommuurde zonde-stad, welke Yoshiwara heet.

Zoo kon ik het best hun steden zien, in zoo'n klein wagentje, dat door de smalle en breede straten voortratelde, tusschen het volk doorglipte, dat wachtte zoo lang je wilde, dat weer verder reed, waarheen je maar wees.

Imponeerend mooi, geweldig, zoodat het je met een schok doet stilstaan, vond ik Japan nergens. Alles klein,

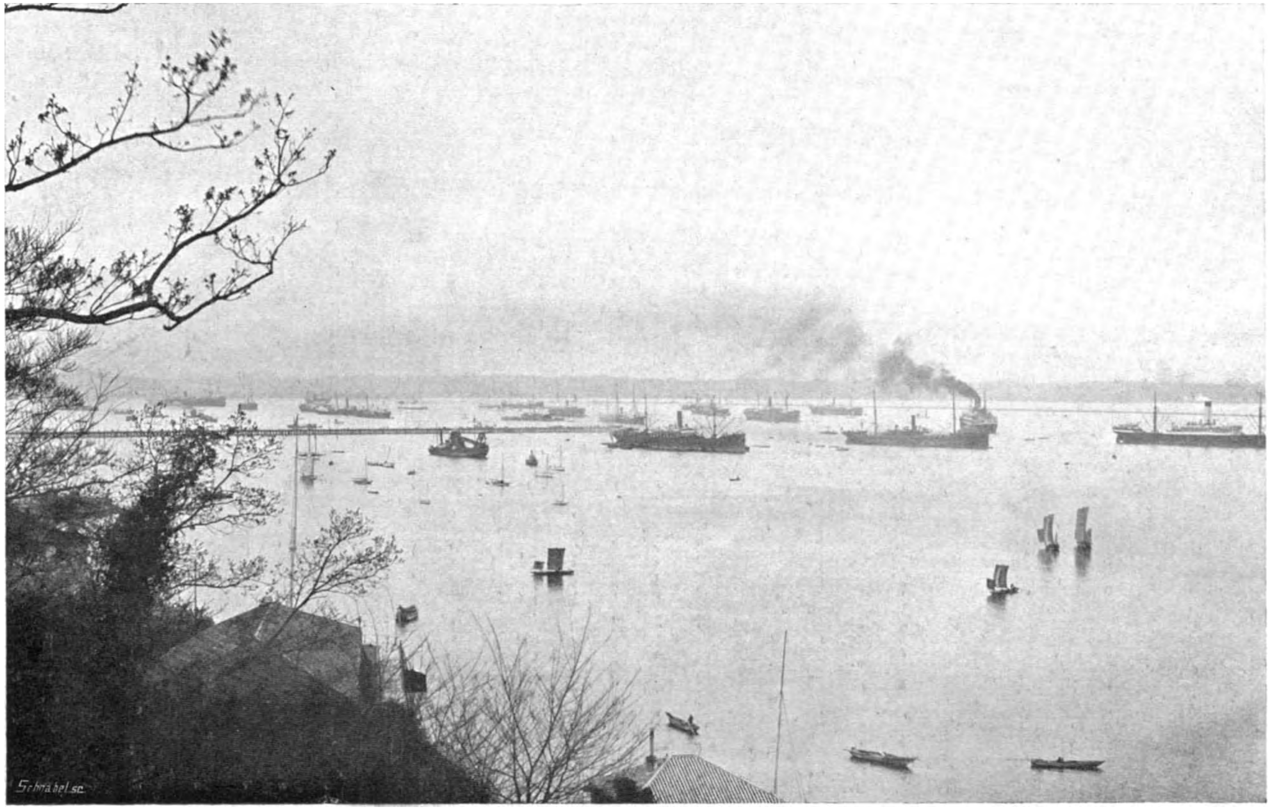

HAVEN VAN YOKOHAMA.

sober en intiem. Zoodra het groot, pompeus, indrukmakend moest toonen, was het ook leelijk.

Ik voelde die teleurstelling in Tokio, waar de hoofdstraten in de wijk van keizerlijk paleis, regeeringsgebouwen en gezantschappen recht, breed en groot zijn; doch tevens zonder eenig karakter. Om het paleis was een groot park aangelegd, ontworpen met breede wegen en uitgestrekte gazons — en dit was bepaald mislukt.

In een tempel had men een lang vertrek vol gezet, in rechte gelederen, telkens rij aan rij hooger op gebouwd, met gouden afgodsbeelden, die al te veel op elkaar leken; het was of er een leger in parade stond opgesteld, alle gelijk, de strakke handen voor de borst gevouwen, elk droeg een stijve stralenkrans achter tegen het hoofd — het deed denken aan de bergplaats van een beeldenkoopman. Terwijl één zoo'n beeld afzonderlijk ongetwijfeld mooi zou zijn geweest. En hun geweldige Boedhabeelden — waarvan er een zestien meter hoog is — al die beroemde Daïboetsoe's, in statige zittende houding, met gekruiste beenen, gaven even een verbazing, doch ontroerden mij geen oogenblik door waarlijke grootheid.

Zoo vond ik nergens in hun landschap groote lijnen. Lag er een verschiet tusschen de velden dan hief zich een verre berg, of een boomgroep, die den afstand verkorten kwam, of in den zachten dampigen nevel doezelden de verre lijnen zachtkens weg. De bergen leken er niet hoog, schenen niet ruw; zelfs hun beroemde Foeji-jama leek bijna wat gepolitoerd met zijn naar alle zijden even gladglooiende wanden, al stond hij er hoog en plechtig en recht genoeg, midden-in het vlakke land.

Ik ben er, in Tokio, bòven de stad uitgeklommen. Torens hebben de Japansche tempels niet, maar hooge

trappen voerden daar een steilen bergwand op; er was een klein bebosсht terras aangelegd met zitplaatsen. Ik kon de Japansche hoofdstad zich naar alle zijden zien uitstrekken. Doch dit was een grijze, effen stad; alle daken waren laag en met dezelfde grijze pannen bedekt; de tempeldaken niet veel hooger daartusschen; hier en daar een pruik boomen, waar de stadsparken lagen; de straten eentonig recht, elkaar snijdend met precies-gelijke hoeken; een enkele breedere hoofdstraat, die met dezelfde lage, gelijke huisjes afgezet lag. Als panorama van wereldstad was Tokio onbelangrijk en dor.

Maar dan in het kleine, sobere, intieme!

Daar scheen alles volmaakt.

Elke buurt bood dan een even aantrekkelijk beeld. Winkel, werkplaats, woonhuis, alles vormde één geheel met de straat. Het gaf al dadelijk iets vertrouwelijks, dat er nergens ruiten van afschuttend vensterglas waren, dat overal de koopwaar onder de hand van zijn maker, onder het bereik van den kooper lag. De vloer, die ter kniehoogte boven de straat uitstak, was met matten bedekt; aan een kant voerde de gang, die even laag als de straat lag, naar het achterhuis. De koopman en handwerksman zat met gekruiste beenen in zijn winkel of werkplaats, omringd van zijn zoons, knechts en leerlingen; dikwijls zag ik de huisvrouw er bij geknield. De koopwaar, het handwerk, dat binnen vervaardigd werd, hing buiten aan den gevel te kijk en te koop. En alles wat was uitgestald zag er in zijn aardige vormen, in prettige kleurtegenstellingen, met de simpele versieringsmotieven even aanlokkelijk uit.

JAPAN.

HET BESCHILDEREN VAN SCHUTTEN.

Zoo'n heele straat scheen dan een bonte kermisweg, elk huis een apart kraampje, dat er maar even zoo was gezet, om zoodra de kermis hier zou zijn afgeloopen, weggebroken, uit elkaar genomen, net zoo op een volgende kermis weer ineengezet te worden. Die bonte mengeling van winkeltjes gaf aan elke straat weer een eigen bekoring. Hier hingen de gedroogde visschen als een versieringsmotief langs den gevel; de mosselen en kreeften, frisch tusschen ijs en gras, liggen aan de straat uitgestald; daarnaast is een horloge- en brillenwinkeltje; daarop volgt een fruitwinkel, waar de zoete sterke geur boven de platgevlochten fruitmanden uitdrijft. Een theehuis grenst daaraan; de matten zijn zacht en kostbaar; een gast is er aan de straatzijde gezeten; het dien-meisje heeft het tabakskastje met vuurpotje en bamboe aschbekertje voor hem gehaald, het kopje thee en de boonmeelkoekjes zijn al neergezet. De geisha kirt haar vriendelijke, lachende gewoonheids-woordjes; de gast buigt en lacht, zegt vriendelijke dank-woordjes terug. Verder de straat-in volgt een winkel, waar bezems van gekleurd riet langs den gevel hangen; het is als een aardig gekleurd scherm. Daarnaast is het een winkel met houten klompschoentjes. Dan een broodwinkel met Japansch gebak, ronde donkere brooden, zoutlooze wafels, dunne weeke beschuiten, gesuikerde vierkante broodjes. In de werkplaats daarneven is de vader met zijn jongen aan het timmeren; aan de straat staan de heel kleine, nette, gelakte meubeltjes, kastjes en kistjes en doosjes gerangschikt. Een boekhandelaar heeft wat zacht-kleurige prenten in lijst voor zijn gevel hangen; hij zit zelf in lectuur verdiept, leest ingespannen in een oud gezellig-vergroezeld handschrift. Ach, ware dit alles slechts te lezen! Dan is er de bonte over-

daad van een kleerwinkel; de kimono's in al hun scherpfrissche kleuren hangen op een lange rij; en in de uitstalling kleuren de mooiste lappen zijde en satijn, vroolijk-bedrukte katoenen en linnen stoffen; de koopman zit zelf met een naald en draad in de hand, langzaam aan het borduren van een grooten kleurigen chrysant op brokaten lap. Daarnaast is het een winkel van regen- en zonschermen; op een hoopje liggen de bamboe-rietjes; ik kan den werkman bezig zien zooals hij het geraamte als een stralenkrans uitzet, een tweede is al met het overplakken bezig, en een jongen van nog geen tien jaar heeft een penseel beet en trekt met vaste hand de groote grillige letters, die elk van hun gebruiksvoorwerpen als met een apart precieus merkteeken van handwerk sieren. In den speelgoedwinkel er naast lijkt het op een echte pretkraam, maar de soldaten-doosjes zitten vol Japansche khaki-soldaatjes, of grimmige gepantserde zwaardvechters, en de speelpoppen zijn in bonte kimono'tjes gekleed met ronde haarkopjes, en het poppengerei is van Japansche eigenaardigheid met kopjes en pannetjes en schaaltjes, waarvan ik het gebruik nog wat dooreen war, en er hangen wapperende rood-en-gouden visschen van papier, en de vliegers zijn bont en grijnzen met breede platte gezichten. Dan is het weer een kunstsnijwerkplaats; een jongen, in zijn vlegeljaren, dien je bij ons zelfs het gereedschap niet in zijn handen zou toevertrouwen, zit er tusschen de prachtstukken van beelden en schrijnkastjes en kostelijke schutten, en graaft zonder aarzelen met zijn fijnen beitel de vallende plooien van een houten Boedha-beeldje uit.

Zoo is één winkelstraat; en die straten lijken haast alle op elkaar, en telkens doet het mij denken aan één groote

JAPAN.

VROUWEN AAN DEN MAALTIJD.

niet-eindigende kermis met lange kramerijen vol koopmoois.

Maar welk verschil tusschen zoo'n Japansche kermis — en...... elke andere!

Hun landschap is ook zoo aantrekkelijk in het kleine en sobere en intieme.

Eigenlijk lijkt het alles eerst heel opzettelijk en bedacht, en nergens schijnt de natuur er vrij gelaten. Het is als een land van louter tuinlui, en die zijn in Japan alweer van een krek ander slag dan onze harkende en perken-draaiende tuinbazen. Één gekamd paadje of een taartig bloemperk heb ik nergens gezien.

Met heel veel bedachtzaamheid zijn de tuinen aangelegd met kronkelende smalle weggetjes, die tusschen de dikke struik-toffen zich winden en kwasi-onopzettelijk naar een smal bruggetje leiden. In het water liggen wat steenen tot een grillig rots-eilandje gestapeld, de waterlelies en lotussen drijven daar statig rond; een wit-bloemige struik huift zijn takken over den waterrand. En er staan met strakke hoekige gebaren nog wat dwergdennen naar achter, en kleine lage boschjes heesters zijn overal uitgezet.

Dit alles is wat erg kunstig en zoo'n aanleg wordt meestal vlug doorwandeld. Maar het is zoo meesterlijk handig bedacht, zoo'n vijvertje met het watervalletje kromt zich zoo bochtig tusschen de rotsige oevertjes en de doorkijkjes langs de bonte struiken zijn zoo wisselend, dat het een heel park lijkt en telkens je afstand-schattend oog bedrogen wordt.

Buiten de steden zijn die tuinlui nog deugdelijker bezig geweest. Alsof ze bang waren voor perspectief en

vergezichten, en in het kleine en òmperkte slechts pleizier hadden, schijnen ze hun heele land in zoo-klein-mogelijke partjes te hebben gedeeld. Vooral in de rijststreken lijkt het op een legkaart, waar het laatste driehoekje precies past in het eenig overgebleven gaatje. Om elk rijstakkertje ligt een voethoog dijkje, en telkens op een lager plan volgt weer een akkertje. Al die rijstveldjes liggen even onder water, de rijst staat er te stoven met den voet in het water en den kop in de warme lucht. En als nu de zon blikkerend over die verdiepingen rijst-akkers kaatst, is het landschap als een groote spiegel, die aan stukken is gevallen, maar waarvan elke scherf weer zorgvuldig naast de andere werd gelegd, en alleen de barsten nog te zien komen. Tusschen de planten, in nauwe gelederen uitgezet, bukken zich de landbouwers, mannen of vrouwen niet te onderscheiden in hun wijd, los kleed, dat om het middel is opgenomen, gestolpt onder hun groote platte zonnehoeden, die ze op paddestoelen doen lijken.

Verder-op zijn het theestruiken, laag-gesnoeide heesters, rond geschoren als oud-hollandsche tuin-dwergpalmpjes, en netjes in gelijke rijen uitgezet. Of een bamboeboschje groeit er stam-aan-stam, en een heel smal kronkelig landwegje, zuinig langs de grillige akkerpartjes gepast, kromt er nauwtjes omheen.

Het is alles heel precies en pasklaar en fijntjes berekend. Maar het is zoo knap bedacht en neergezet, dat je telkens aan de een of andere oude Japansche prent moet denken, en je gelooft haast, dat ze er hier een nabootsing in natura van hebben willen vertoonen.

EEN VOLK IN KIMONO.

Een aantrekkelijke eigenschap van de Japanners heb ik gevonden de manier, waarop zij zich kleeden. Geen sierlijker en gemakkelijker dracht dan hun kimono, leek mij. Het is een wijde toga, zonder snit; over de schouders hangt hij vrij neer, tot op den voet; een band om het middel dient als sluiting en ook, om, bij het gaan, het kleed van den grond op te houden; tevens om er vorm aan te geven. Opschik is bij dit gewaad niet noodig; de hals ligt open, de wijde mouwen, die tot zakken dienen, laten hand en onderarm vrij; slechts den gordel windt men tot een lossen strik om het lijf. De smaak toont zich in de kleur van het kleed. En ook dit kost geen hoofdbreken. Want in dit land van aangeboren fijnen smaak zou nooit iemand een smakeloos gewaad kiezen, en de kimono's, die er in elke straat te kijk en te koop hangen, zijn altijd door kunstvaardige handwerkslui ontworpen.

Dan zondigt de bonte kleurmengeling, waarvoor ons gevoelig oog wel eens angstvallig huivert, in Japan nooit tegen de evenwichtswetten. De zon schijnt er zoo hard; het groen is er warm, de lucht scherp blauw, en altijd verdraagt hun mat-gele huidstint elk relief; tegen het donker, blauwachtig-glanzend haar, hun git-zwarte oogjes en het karmijn van de lippen lijkt een sterke kimonokleur zelfs gewenscht. Aan vlakke versieringbedenksels

zijn ze rijk genoeg; op effen ondergrond liggen de figuren als motieven aan die onuitputtelijke natuur ontleend; bloem, blad, vogel, vlinder laten zich styleeren, tot altijd schoone versieringen. De kleurige obi om het middel windt zich tot een grooten strik, die breed achter op den rug uitslipt. In elken kleerenwinkel lokken de mooiste lappen; men heeft slechts de kleuren saam te zoeken... Ik geloof, dat er geen Japanner is, die in staat zou wezen twee kleuren bijeen te kiezen, die niet in harmonie zijn.

De meisjes van Japan besteden wel heel veel zorg aan haar uiterlijk. Met zoo'n waarneming vergis je je niet licht! Wanneer zij nog klein zijn krijgen zij reeds een kimono-tje aan van eenvoudig linnen, met allerlei kleurige vroolijke motieven druk versierd, een bonte band om het lijfje, een kussentje van achter, een felle bloem, of een strikje in het kapseltje; en zoo lijken ze dan sprekend in miniatuur op hun kleine mama-tjes.

Bij het volwassen-worden kleeden ze zich minder drukbont; maar de strikken staan zorgvuldiger geplooid, de kleur van het rugkussen is bedachtzamer; er is blijkbaar héél veel overleg gepleegd, om een kunstig geheel saam te stellen. Toch blijven het bonte poppetjes, elk achter de uitstalkast van een grooten speelgoedwinkel weggeloopen.

Dan komen ze op ouderen leeftijd; — het is er een kleurige vrouwenschoonheid, welke wel vlug vergaat. En met wat weemoedig meegevoel zie je de oudere vrouwen in steeds strenger kleuren gaan; de kimono's worden gansch effen van kleur, de rugkussens steeds bescheidener van strik.

Eindelijk zijn ze oud; de doffe zwarte kimono wordt

JAPAN.

MOEDER MET KINDJE IN HET WOONVERTREK.

door de smalle obi achteloos om het middel bijeengehouden.

De kleur, de glans, de lijn, ze zijn voorbij... gelijk de schoonheid van haar jeugd!

Zoo op het uiterlijk, naar algemeenen indruk, lijken zij wel makkelijk te typeeren. Er heeten drie soorten te zijn: het Maleische, het Chineesche, en het Joodsche type; heel scherp zijn deze afscheidingen meestal niet; bij de meesten is van alle drie wel een kenmerk aan te wijzen, terwijl die te zamen juist het Japansche type vormen, dat, volgens strenge wetten, niet mòòi, doch zoo aantrekkelijk is. Het voorhoofd welft breed; de oogen zijn zacht, donker, vochtig; de jukbeenderen steken iets vooruit, zijn even wat rood aangetoetst, de wenkbrauwen strekken onberispelijk van buiging; de neus is meestal klein en plat; de mond met de volle roode lippen is zuiver, de tanden staan gelijk, klein en helder. De hals, zoover hij uit de over de borst gekruiste kimono te zien komt, buigt rond en gevuld; dan nog de goed-gevormde polsjes en de fijne, verzorgde handjes, die uit de wijde mouwen steken.

Het kapsel van de meisjes is al even eenvormig, d. w. z. dat er wel verschillende manieren van haar-opmaken zullen zijn, doch dat het resultaat van deze eigenaardige Japansche kunst dit is, dat de haarwrongen boven op het hoofd eenzèlfde sierlijke verhooging vormen; elk los haar moet er wel uit den booze zijn en het is merkwaardig zooals ieder haar op zijn plaats is gebracht om te zamen den glanzenden fluweeligen hoofdsier te vormen, die de grootste schoonheid der Japanschen is. Op zoo'n blauwzwart kapsel kleurt dan vurig een rood lint, door het

haar gevlochten, of een groote vlammige bloem, achter tegen den haarwrong gestoken.

Het kappen moet een nationaal vak zijn. Heb ik het wel begrepen, dan wordt de zorg voor het haar-opmaken slechts aan een vakman toevertrouwd. De gekapte schoone tracht den haardosch zoolang mogelijk in denzelfden staat te houden. Vandaar de ongemakkelijke rusthouding van Japansche meisjes, die bij het slapen geen kussen gebruiken, doch een verhoogd juk, dat zij onder den nek plaatsen, om aldus des nachts haar kapsel onberoerd te laten. Dit is ongemakkelijk. Doch verheft het niet de schoonheid tot een deugd! En ook overdag, bij het loopen op straat, toonen ze een zekere kuische gemanierdheid bij het ophouden van hun gekapte kopjes.

Het loopen is een kenmerkende eigenschap van de Japansche vrouwtjes; de zorgvuldig bewerkte haarsier zal er wel wat schuld aan hebben, want terwijl zij het hoofd onbewogen houden, vouwen zij de schouders naar voren, buigen den rug wat rond, zakken wat door in de knieën, en schuiven de voeten binnenwaarts.

Omdat wij in elk opzicht aan het tegendeel gewend zijn, valt dit vreemde gaan sterk op. Doch bij die mekanieke poppetjes, die zich zoo bont verkleeden, en zich met zoo'n overweldigenden strik behangen, en haar kopjes zoo ijdeltjes versieren, hoort het er bij!

Op die kostelijke oude Japansche kakemono's en prenten, die vol geteekend staan met zacht-kleurige schutten en schermen, hullen de teekenaars hun Japansche modellen geheel in haar wijde statiekleeden; het matte onbewogen gelaat, smal en lang, met strakke streepjes voor wenkbrauwen, oogen, neus en mond, en het fijn-verwron-

JAPAN.

SPEELGOEDWINKEL.

gen handgebaartje, lijnen slechts even en ongekleurd uit de statige valplooien van kimono-pracht.

Maar inderdaad zijn de kimono's voetvrij. De voet, geschoeid in een wit sokje, steekt onder den rand van het kleed uit, de groote teen is vrij, en tusschen den eersten en den tweeden teen loopt een fluweelen band, welke het klompje vasthoudt. De voet rust op een plat plankje, met fijn riet overvlochten, en twee vertikale plankjes er onder bouwen er een soort schraagje van. Klip-klap! klip-klap! klepperen de losse houten schoentjes als zij met langzame schuifpasjes hun witte voetjes voor elkaar schuiven.

Thuis gaan die houten klompjes al bij den ingang uit. Dan schuiven zij glijdend over de zachte vloermatten, die wel overal schijnen te glanzen van al dat gladde geschuifel.

Maar vuile voetstappen smeuren er nergens op den grond; en zoo'n schoen van ons lijkt in Japan een miserabel hulsel, dat je als vreemdeling maar zoo gauw mogelijk uittrekt waar je er binnenkomt, hetzij in hun tempelheerlijkheden, of in hun waarlijk zindelijke woningen.

De Japansche mannen zijn eigenlijk ook wel sierlijke menschjes. Maar ze zijn wat klein ter been. Zelfs in hun kimono's kun je dat te kort zien; hun romp bouwt rijzig genoeg boven hun gordel op, doch het onderstel reikt onvoldoende. Het best komt die bouw te zien bij de halfnaakte kereltjes, die er voor de riksja-karretjes draven. Die hebben een wijden kiel aan, die even beneden de heupen eindigt; de beenen zijn bloot. Het zijn wel stevige bovenbeenen, met massieven dijklomp, de knie is kantig uitgesneden, de kuit built vierkant en is hoekig gespierd,

de enkel knijpt zich fijn toe, en de voet is klein en goed gebouwd. Maar de verhouding van het been tot den romp is te klein. Dat euvel voelen zij, met hun aangeboren gevoel voor harmonie en proportie, ook zèlf wel; daarom zitten de kinderen tegenwoordig op school in banken, in plaats van gehurkt op den vloer te knielen. En ik geloof, dat de mannen hierom nog hun voorkeur voor de houtklompjes bewaren. Die zijn hoog, en beuren hen een eind van den grond op. Soms zijn er modellen bij, die ze een decimeter langer maken, zoodat de dragers er als steltenloopers mee rondscharrelen.

Zij balanceeren er handig op. Ik heb zoo'n geklompten ouden heer een tram zien natippelen, en met een wip sprong hij op het achterbordes. Een ander verloor bij het oversteken van de straat, toen hij voor een trekwagentje uitweek, een van zijn klompjes; maar handig hinkte hij naar het trottoir om daar weer op zijn twee hooge houten schragen verder te klepperen.

De Japansche mannen dragen hun toga's met minder stille gratie, daarentegen met meer gedurfden zwier dan de vrouwen. Hun dracht is niet zoo bont, ze zijn wat zuiniger met kleur, ook dragen ze van achter den grooten breeden strik niet; hun kimono trekken zij bij den gordel hooger op, en boven hun witte sokken, die tot den enkel reiken, komen hun gladde bruine beenen naakt; de armen steken ook vrijer uit de minder raadselachtige mouwzakken, en boven den gordel, waarin zij hun schrijfpapier en geldbuidel steken, komt het bovenlijf bloot.

Hun uiterlijk voorkomèn is meer afwisselend dan dat van de vrouwen, al dragen zij allen het zwarte haar kort,

JAPAN.

MEISJES AAN DE WASCH.

en al scheren zij snor en baard af. Ze zijn fijn en krachtig gebouwd; de regelmatige gezichten zijn plat, wat kleurloos, wat strak, en de oogen schuilen achter de scheeve spleten weg. Doch het is een deugdelijk type, zonder veel afwijkingen; misvormden, uitgezakten, dikken, scheeven zag ik haast nergens.

De Japansche mannen zijn geëmancipeerder dan hun vrouwen. Maar wee! de gevolgen daarvan!

In de kuststeden, waar Europeesche en Amerikaansche invloeden het meest doordrongen, zijn verschillende Japanners zich in broek en jas en vest, met boord, manchetten, dasje, schoenen, dasspeld, horlogeketting, lorgnet, haarscheiding — al die draag-dingen, welke tot òns ras behooren — gaan kleeden.

Zonder eenig medelijdend voorbehoud dienen ze, aldus toegetakeld, onbarmhartig veroordeeld te worden, als leelijke, nietige, aapachtige kereltjes.

Hun conducteurtjes, agentjes, soldaatjes zijn net een troep aardige jongens, die in kostschool-uniform zijn gestoken.

Soms zijn er, die hun kimono trouw bleven, doch het hoofd niet wilden dekken met den grooten platten zonnehoed van landbouwer en riksjaman, en toch ook niet òngedekt wilden gaan. Dan kochten ze in een klandestienen hoedenwinkel een stroohoedje, zooals wij ze dragen, of, erger nog, kozen een zwart kaasbolletje, dat wij als dop betitelen. En dit geeft een karikatuur, een malle vertooning om te spotten, hoe zulk een ontaard landskind boven zijn statigen, sierlijken kimono, die hem als een feestgewaad kleedt, zich zóó'n enormiteit op het hoofd zette; want dan valt het moeilijk uit te maken wàt

maller staat: die uitgebolde dop op het hoofd, óf zoo'n maskerade-chambercloack om de leden.

Er was elken dag weer, en overal waar ik kwam, dezelfde mooie verkleedpartij. Omdat de menschen graag op straat gaan, er altijd groepen zijn van ouders, met hun kinderen optrekkend, jonge vrouwen, met drie en vier gaand op een rij, jongens en meisjes, die vroolijk langs den weg spelen, was er altijd een bont fleurig schouwspel van al de verschillende kleuren, welke feestelijk door elkaar wemelden. Toch was dit slechts een schijnfeest, want zoo was hun gewone leven.

Maar toen heb ik ook een echt feest gezien. Dat was in Kioto, de groote oude stad in het binnenland; men vierde er de onderteekening van het verdrag met Frankrijk. In een van de parken werd 's avonds een vuurwerk afgestoken; in de groote eethuizen zat men aan deftige maaltijden op z'n Europeesch aan; op straat vierde het volk de gebeurtenis.

Dat was waarlijk feest!

De kimono's kleurden nu nog mooier dan daags; de mannen hadden zich wat bonter aangedaan. De kinderen gingen mee op straat. Aan de bruggen ritsten meer gekleurde lantaarns, voor de winkelgevels waren nog bonter lampen opgehangen; ieder feestganger droeg een lampion.

Telkens kwamen groote groepen voorbij; voorop een man met een langen stok en een reuzenlampion eraan, waarop een straatnaam geschilderd stond; zoo bleef heel zoo'n buurt op de wandeling langs het avondfeest bijeen; zelfs de kinderen hadden maar even te kijken, of hùn straatlampion nog vóór ze uitging. Zoo defileerde buurt

JAPAN.

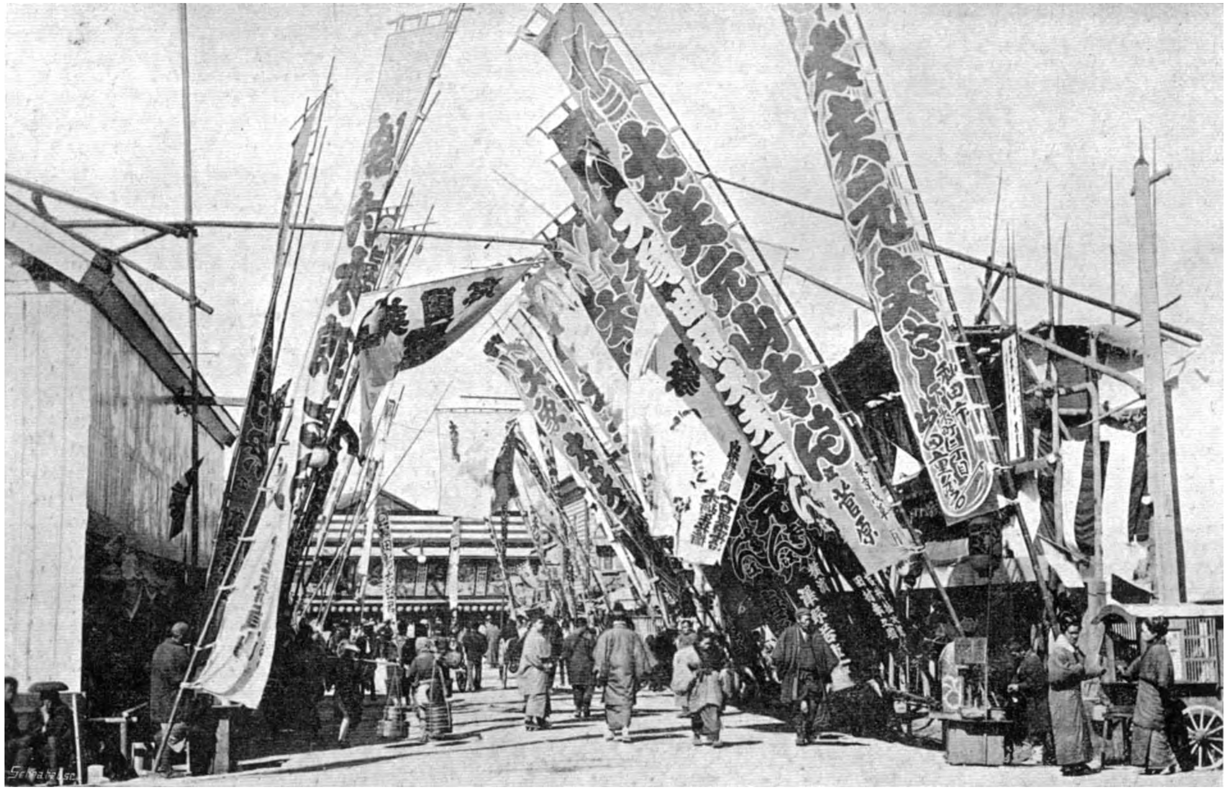

SCHOUWBURGSTRAAT VAN YOKOHAMA.

na buurt, telkens zoo'n reuzenlampion als gids voorop, en al de feestgangers in groepen er achter, elk met zijn eigen feestlampion in de hand.

Ik keek er naar van de open veranda van een theehuis aan de rivier. De straten en oevers streepten met lange bonte lichtrijen, in fijne spiralen beefde elke lampion zijn lichtje over het water. De eindelooze stoet feestgangers, één niet-onderbroken lichtstoet van aardige bonte lampions, schoof over de Yojobrug voorbij; de wisselende kleuren der kimono's wemelden verbijsterend; het geklipklap der klompjes klepperde de feestmaat.

Ik heb nooit een eenvoudiger feest gezien, dat zoo mooi uitviel van héél een volk in feestkleed.

IN DE PARKEN.

Je dacht, dat die aardig-verkleede menschjes er in de straten slechts liepen als decoratieve figuranten, meespelend in de groote kleurige pantomime. Zoo leken hun ruime parken ook op schouwplaatsen, waar de kinderen speelden, de ouderen toekeken, elk op zijn plaats, groep bij groep, geschikt door een vakman, die zorgvuldig aan het werk moest zijn geweest, om al die kleuren van kimono's zóó te groepeeren, dat het bont, en meteen goedkleurend, dat het druk en levendig, en toch alles in éénzelfden toon van harmonisch geheel bleef. Haastige bewegingen zag je niet, luide kreten klonken er niet; alles paste smaakvol bij elkaar; hun maniertjes, hun gebaren, hun buigingen, hun schuifelend loopen, het geklip-klap van hun houten schoentjes, alles was in den stijl. Er was letterlijk niets, dat niet in overeenstemming was met den opzet van de groote vertooning. Het leek of heel dit volk met de mooie kleuren, de zachte gladde gebaren, de bescheiden vormelijke gewoonten, met zijn lachen en groeten en buigen, dit uitsluitend vertoonde, om zich zelf te vermaken, en van harte vroolijk, maar zeer zorgvuldig gezamenlijk meespeelde aan het groote bonte Japansche spel.

In hun bedrijvige winkeltjes kon je ze het best bezig zien; op straat kon je de kleurige beweging bewonde-

JAPAN.

BOEREN AAN HET DORSCHEN.

ren; in de stadsparken kon je het aardigst hun ontspanning zien.

Dat waren groote tuinen met breede wegen, en overal smalle kronkelende paden; hooge dennen en ceders teekenden er hun fijne takken, en wèl-onderhouden stonden er overal de struiken, van bloesems vol; er waren ook rotspartijen bedacht, en vijvers, dichtgedekt met groote, licht-groene schelpbladeren, de lotussen en lelies daartusschen. Op de open grasvelden speelden de kinderen hun balspelen; bont-gesmukte speelgoedkraampjes schuilden onder de boomen, en overal drongen daar groepjes kinderen omheen, die naar al dat kleurigs hunkerden; en er was altijd weer een ouder, die voor zijn kindje wat speelgoed kocht.

Vol dromde het voor een tent, waaruit de eentonige dreun zeurde van een zangstem, bij het langzaam getokkel op een gitaar. Aan twee stokken hing een groot scherm voor den ingang, en telkens trok de man, die er bij stond, het omhoog; dan zag je in een soort poppenkast het malle beweeg van groote plompe poppen met grijnzende koppen en bonte lappen-lijven; maar meteen flapte het buitendoek naar beneden. Geheimzinnig lokkend bleef de zangstem daarachter doorzeuren, en joelend zong ook het lachend gejuich van de kinderen in de tent. Dit was wàt een handig middel, want al het volkje, dat buiten het voordoek bleef, wou weten wat voor mallen frats de poppen daarachter nu weer uithaalden, dat er zoo gelachen werd!

Ik ging er binnen; en voor het wisselgeld mocht ik een heel troepje van die aardige Japansche popkindertjes meenemen; 't was net een verkleede kinderpartij, al die

kleutertjes met hun zwarte kapseltjes en hun bonte hansoppen aan. Mijn riksjaman wilde ook mee; hij deed of 't was om mij uitlegging te geven, maar 't was alleen, omdat hij zelf ook zooveel van 'n poppenkast-voorstelling hield; want bij elke malligheid van de houten poppen, die statig bewogen op het neuriënd gedrens van de zangstem, grijnsde hij zijn pret kneuterig uit.

Ik zocht naar het orkest; op een stellage van bamboestokken zaten twee mannen en een ouwe vrouw. De vrouw zong, onafgebroken, de eentonige jammerende wijs; ze zong met vibreerenden neusklank; terwijl zij het geluid achter uit haar keel scheen te persen, hokte dit telkens of zij zich er in zou verslikken; doch dit hoorde zoo, want met een soort overslagtriller kwam het geluid dan weer in denzelfden benauwd-mauwenden toon te voorschijn. Dit drensde altijd maar zoo door. De eene man tokkelde op een gitaar van drie snaren aan langen greep; hij harkte over de snaren met een plat spaantje, dat hij in de rechterhand hield; de andere man sloeg twee houtblokken klappend tegen elkaar; vooral als de marionetten onrustig draaiden, of een ervan verdween, en een nieuwe kwam te voorschijn, dan klepperde hij met harden, doordringenden houtslag. Dit waren ook blijkbaar de spannende oogenblikken bij de vertooning, want tegelijk rumoerden nu de kinderen, en speelden zèlf de verrukking van lachende snoetjes en kleine klappende handjes, zoodat hùn poppenvertooning voor mij nog aardiger was dan van de lappenpoppen, die zonder ophouden bij de maat van den drensdeun zwevend langs elkaar bleven schuiven.

Soms stonden de kramen en tenten in één aaneengesloten dubbele rij.

WASSENBEELDENGROEP VAN EEN HARAKIRI-TERECHTSTELLING IN VROEGEREN TIJD.

Ik ging graag overal binnen, om er de vertooningen te zien, maar vooral te weten hoe het Japansche publiek er naar keek.

In zoo'n donkere cynematograaftent ging 't al net eender toe als bij ons; 'n hond stal 'n worst, dolle jacht van slagers, schoorsteenvegers, koks, schoonmaaksters holde er achter aan; dikke Engelsche agent sloot puffend de rij; als die dravende troep ten laatste over elkaar buitelde, klapte het publiek van pret. Omdat het donker was en de vertooning op overal elders geleek, boezemde mij dit matig belang in.

In een volgende tent was er beter te zien voor den vreemdeling, die op kijk kwam. Op een smal onversierd tooneel waren twee half-naakte, slanke jongens aan het zwaard-vechten; de een voerde een kort harakiri-mes, de ander zwaaide met twee handen hoog boven het hoofd een lang, smal, lichtgebogen zwaard. Eindeloos waren hun afwisselende standen; na elken uitval, die vlug en beslist werd ondernomen, bleven beiden in den stand even staan, dan richtten zij zich op, schoven op elkaar af, bukten, bogen, sloegen hun schijnslagen, en in eens wachtten zij weer, aan het eind van een reeks ingewikkelde bewegingen, in nieuwe houding. Het scheen er beiden schermers meer om te doen, hun lichamen in vlugge, sierlijke bochten te wenden, telkens met hun wapens ingewikkelder streken te slaan, ook hun lichamen grilliger te buigen, dan wel elkaar op de onbedekte plaatsen beslist te treffen. Het leek minder op een schermpartij van twee tukke tegenstanders, die elkaar willen verslaan, dan wel een toernooi van kunstenaars, die, eenigszins onafhankelijk van elkaar, verschillende vechtbewegingen vertoonen.

Maar toch, telkens aan het eind van zoo'n reeks standen, in staande en knielende houding uitgevoerd, mikte de een den snellen slag naar zijn tegenstander; deze, met zwaaiende stuipende gebaren, tuimelde over het tooneel, klemde in wild gebarenspel beide handen voor de denkbeeldige wond; hij scheen uitgeput te moeten neervallen, zwikte op zijn knieën door, kroop akelig wringend rond, kwam dan weer schokkend overeind, en greep met krampachtig tasten van zijn verwrongen vingers naar zijn zwaard. Dan begon het gescherm weer vanvoren-af, tot het de beurt van den ander was, getroffen te worden; en in weer heviger gebaren van pijn en woede kromp die er rond.

Tot zoo'n oogenblik, dat de getroffene zijn wapen had opgenomen en met nog ingewikkelder wendingen zijn gescherm her-begon, wachtte het publiek, om uit zijn ademlooze stilte op te waken met hartstochtelijk handgeklap.

Het schouwspel van worstelaars kon ik in tent aan tent zien. Dikwijls stond er bij de twee vechters in het midden een derde persoon, die op dezelfde drenzige wijs als in de poppenkast de worstelvertooning begeleidde.

En in één tent voerde een jonge zwaardvechter de vertooning alleen uit; een man stond er bij te zingen, met hoog vibreerend neusgeluid, slikkend en trillend of hij er in stikken ging. Het moest de ballade zijn van een jong krijger, die het alleen tegen tal van vijanden had uit te vechten; hij sloeg woedend met snelle zwiepende slagen om zich rond naar de onzichtbare aanvallers, die soms van alle kanten tegelijk op hem aanstormden; met geweldige houwen van het lange zwaaiende

zwaard velde hij ze allen, tot hij zelf gewond neerviel; dan kroop hij op zijn knieën over het tooneel, steunend en zuchtend, kreunend van vechtdrift en wondpijn. De zanger zeurde altijd maar voort, zonder de minste heffing of beweging in dit lied, en de jonge vechter herwon telkens weer zijn krachten en stond weer recht-op, en ging met houwen en slagen en stooten en steken zijn nieuwe aanvallers weer te lijf. Dit was eindeloos, het drenzig neusgetuit van den ballade-zanger en de schermstanden van den zwaardvechter.

Maar bij elken nieuwen opstand van den gewonden krijger kwam met driftig handgeklap het publiek los.

Weer verder-op was er een tuin met hek en schutting er om, maar ieder mocht er vrij in; langs de paden stonden velerlei dwergboompjes in potten; zeldzame bloemen, van heerlijke kleuren en vreemdste vormen, waren in rijen gezet; dan kwamen er kooien, waarin bonte vogels te pronk zaten.

Er waren getraliede hokken met allerlei verscheurende dieren: leeuwen, tijgers, beeren; ook met herten, apen, vogels. Bij elk hok hing een bord met uitvoerige beschrijving in het Japansch en Engelsch over de leefwijze, voeding, gewoonten en leefplaats van het dier.

En overal stonden in dichte groepen de ouders en kinderen en lazen de verklaring en bekeken vol aandacht elk beest. Wat mij hier opviel was, dat er wel zorg was besteed aan het inrichten van dezen tuin, maar dat de beesten zelf in te nauwe, kleine hokken waren opgesloten; zelfs geen schijn van vrijheid had een van deze dieren; ze waren er gehokt, getralied, gevàngen. Het meest trof mij dit bij een Japanschen haan, die in een smallen

hoogen koker van ijzergaas boven op zijn stokje te kijk zat; hij kon en mocht zich niet roeren, want achter hem hing zijn dunne pluimstaart omlaag, twee-en-een halven meter lang.

In dezen tuin was ook een lang overdekt tooneel opgeslagen, waarop wassenbeelden gegroepeerd stonden; een oude riddersage verbeeldde het, met steigerende paarden, strijdende ruiters en zwaardvechtend voetvolk; de wonden streepten bloedrood over de bleeke gezichten, overal dreigden de lange Japansche pieken en de fijne scherpe zwaarden; de ridders en voetknechten waren in kostbare Japansche gewaden en strijdrokken gekleed, de rompen in rieten kolders gesloten, de dreigende helmen, met grillige punten en bonte lappen, laag over het gelaat getrokken.

Hier stond het rijen-dik van kijkers; overal bogen zich de ouders over de kinderen en vertelden uitvoerig, met aanwijzing van elke bizonderheid, wat deze strijd en aanval uit den grooten tijd der Sjogoens beduidde. En als zoo'n vader verduidelijken wilde en grimmig nabootste den vechtersgram van een der wassenbeelden, dan kon hij met zijn strak-vertrokken gezicht precies zoo'n mom van stillen, woesten vechtlust nagrimmen.

In het Oeyenopark van Tokio, aan den kant van den grooten wit-bebloemden vijver, stonden groote glazen gebouwen met vlaggen wapperend op het dak; door de wijd-open deuren stroomden de menschen in en uit. Er waren tentoonstellingen ingericht; nijverheids-, ambachtskunst en -ontwikkeling waren er te kijk gesteld. Het was er vol; voor elke ruit, voor elke uitstalkast, voor

elke machine stonden ze met slimme, goed-afkijkende belangstelling stil, schenen met hun doordringende, oplettende verstandsoogjes stuk voor stuk te beschouwen, of ze 't door-en-door wilden begrijpen, kennen, onthouden.

Het waren lange zalen; wat er maar te bedenken viel op het gebied van nijverheid was er te zien; de machines stonden in lange glimmende vakken te ronken; overal flitsten de spoelen en zuigers.

Er was ook tentoongesteld een afdeeling van leger en vloot; modellen van oorlogsschepen, uniformen, wapens, allerlei krijgstuig, en een aparte zaal met ambulance-voorwerpen; langs de wanden hingen de photo's van de Russische oorlogsschepen, die in den laatsten oorlog gezonken en vernield, later door de Japansche ingenieurs gelicht en weer bruikbaar gemaakt waren. Bij een kanon met reuzenlangen loop was een sergeantje op het voetstuk geklommen, stond daar aan al die graag-luisterende, scherp-oplettende Japannertjes, ouders en kinderen, uitlegging te geven.

In een afzonderlijk gebouw was de kunst gerangschikt; achter glazen vitrines stonden in brons, ivoor en hout de sierlijkste voorwerpen, beelden, vazen, snuisterijen, elk van zuivere kunst. En in lange wand-vakken hingen er ook schilderijen, voortbrengsels van de nieuwe Japansche school. Maar hoe kakelbont, wat vloekende kleuren, stijve lijnen, en averechtsche perspectief-pogingen! Wel telkens, in hun onbeholpenheid, herinnerden ze aan hun prachtige oude kunst, waar de kleuren ook bont en vlak, de lijnen strak getrokken zijn, en perspectief-regelen niet bestaan; — toch, welk een onderscheid!

Overal was het vol. Maar er was nergens gedrang, nergens geschreeuw of lawaai. Overal stonden de

menschen in dichte rijen, tilden de vaders de kinderen op, om ze toch alles goed te laten zien. Voor een mooie bonte aquariumvisch stonden ze even aandachtig stil als voor de flitsende draaibank, waar de wentelende boor de dikke ijzeren platen perforeerde.

Elken dag waren die parken en tentoonstellingen, waar de toegang vrij was, even vol met al die kleine weetgrage, leergierige Japannertjes, die keken en opletten en onthielden, en hun jongste kinderen al mee namen om ze te wijzen, en uit te leggen, en te leeren.

Want al die kleine menschjes, die er zoo vroolijk en prettig rondgingen, altijd lachend, met hun snappende woordjes, in hun bonte kleurige kimono's, als een groote menigte van vroolijke, genietende, opgewekte feestluidjes, die samen met elkaar een groote, bonte voorstelling vertoonden, dat waren meteen de kleine, ijverige werkers, die geen grenzen kenden voor hun weetgier en ambitie.

AVOND-UITGANG IN TOKIO.

Een modèrnen schouwburg heb ik bezocht in Tokio.

Tokio is de nieuwe hoofdstad; het leven heet er Parijsch. En het is spijtig voor den vreemdeling, wien het niet om Parijsche vergelijkingen te doen is, dat er talrijke moderne verschijnselen zijn. Dus bezocht ik een modernen Japanschen schouwburg, waar een mòdern repertoire gespeeld werd. Er was een draaiend tooneel, electrisch voetlicht, wisselend decoratief, schuifgordijn. Doch van begin tot eind ging het er weinig Europeesch-modern toe — en dit gold voor mij als de grootste aantrekkelijkheid!

Ik vond niemand, die mij den inhoud van het vertoonde kon vertellen; doch mij dacht het wel nuttig eens te ervaren wat een westersch barbaar er met zijn tooneelervaringen, zonder hulp van anderen, van te recht zou brengen. Het viel mee! Al was er geen woord, dat ik verstond, toch bleek de handeling wel glad te volgen.

Het breede tooneel stelde een straat voor, men keek in een woning, er schoof een geisha-tje over het verhoogde kamervloertje, — dus was het een theehuis; er kwam een oude heer binnen, in Japansche dracht en met Japansche manieren, die mal genoeg deed, om geen père noble te doen vermoeden; hij legde het dadelijk met de

geisha aan, — dus was het een amoureus genre; vervolgens traden twee jongelui ten tooneele, waarvan de een zich vrijmoedig, de ander schuw toonde, toen het op het theehuis afging; de laatste bleef op een afstand toekijken, terwijl de eerste zijn weg vervolgde; zoo was de schuwe getuige van het tête-à-tête van den ouden losbol en de kleine geisha; daarbij gedroeg zich de oude heer zéér aanmatigend en het geisha-tje zéér kuisch, — dus werd dit een realistisch spel; waarop de jonge man zijn schuwheid vergat en van de straat de kamer binnen sprong, en knauwde den oude eens duchtig, — dus was dit moralistisch; daarop geschreeuw en kabaal; een sterke kleine man dook uit een achterkamer te voorschijn en keilde den jongen man de straat op, — dus de ouderdom gewroken en de overmoedige jeugd gestraft. Doch daarmee schoof het scherm dicht en was dit stuk voor goed uit, zoodat ten slotte de moraal mij toch wat averechts leek;...... tenzij ik de bedoeling misgrepen had.

Er was in mijn buurt evenwel geen van de medetoeschouwers met wien ik daarover van gedachten kon wisselen. In mijn loge was niemand, die Engelsch verstond. Al was ieder aangesprokene even min- en lach- en buigzaam, toch schoot ik er niet mee op. In het zachtzingend Japansch was er een, die mij zijn programma aanbood, een lange reep zijde-zacht papier, volgedrukt met sierlijke letterfiguren; doch ik wist schaamtevol niet eens hoe ik het houden moest. Toen was er een ander, die zich voorkomend wilde toonen en een van de schouwburgbedienden om een stoeltje voor mij uitzond. Hij begreep mijn bedoeling dus niet, en ik pas de zijne, toen het stoeltje werd aangedragen. Doch ik wilde mijn best immers doen, en bleef met de twee andere Japanners in

JAPAN.

ZINGENDE GEISHA MET SAMISENG.

GROOTOUDERS.

het lage vierkant-afgetimmerde bakje, dat onze loge voorstelde, neerhurken.

Ik keek nu naar het publiek en de zaal.

Het parterre was als een wafel verdeeld in gelijke vierkante hokjes, laag en juist ruim genoeg voor een viertal toeschouwers; dezen waren allen op den vloer gehurkt. Mannen en vrouwen zaten door elkaar; er waren ook kinderen bij, heele kleintjes, die in een hoekje te slapen lagen. Een gaanderij liep aan den binnenkant van de zaalwanden en daarop waren weer soortgelijke bakken aangebracht. Een smal pad liep langs den voorkant en de bedienden schoven er voortdurend langs om thee en sake, rookgerei en allerlei versnaperingen voor de toeschouwers neer te zetten.

Toen kwamen op het tooneel twee mannen het lange in tweeën gedeelde gordijn weer open schuiven; maar ik lette meer op de andere bizonderheden. Achter de schermen hoorde ik de muziek, die geen oogenblik gezwegen had, doch bij den aanvang van het volgend stuk met luider klank uitschoot; ik meende te onderscheiden het neuzend getuit van een fluit, het eentonig gepieng van een gitaar, het geklepper van houtblokken, en het doffe gestommel van een trom. Op het tooneel begonnen twee spelers bij een aardig ingericht kraampje met elkaar te spreken; het was grappig, zooals er een de voorwerpen, die er hingen, afhaakte en bepingelde en achteloos terzij legde, om ze toch niet te koopen; elk ding nam hij op, lei het dan weer achteloos weg. Dit was heel vermakelijk, want hij had op alles wat te zeggen, en het kwam er droog-komiek uit, en telkens gebaarde de kraampjes-koopman in steeds stijgender ongeduld. Dat wordt weer uitsmijterij!, voorspelde ik mezelf.

Ik keek intusschen naar de zaal, en hoe iedereen daar ingespannen zat te luisteren, en bij elken kwinkslag in een stil gelach los kwam, en hoe allen zich haastten om met handgeklap elken frats op het tooneel te waardeeren. De bedienden bleven zonder ophouden in de zaal bedienen, maar ze deden dit zachtjes en niet hinderlijk. Telkens stonden er toeschouwers op, schoven de zaal door om naar een andere loge te gaan, en met een aantal buigingen, over-en-weer, daar bij een kennis neer te knielen.

Van het tooneel liep een smalle planken vloer de zaal in, tot achter-aan toe. Als de komiek weer een voorwerp van de koopkraam had afgehaakt en ongekocht had weggegooid, deed hij of hij weg wilde gaan, wandelde het pad af, halverwege de zaal in; van het tooneel riep de kraampjesman hem dan na en de andere, midden-in de zaal tusschen het publiek staand, gaf zijn malle replieken. Vervolgens kwamen achter uit de zaal, alsof zij zelf toeschouwers waren, eenige andere koopers, en die gedroegen zich al even kieskeurig tegenover die in het kraampje zat. En wanneer er eindelijk geen nieuwe koopers meer uit de zaal het tooneel opgewandeld kwamen, zag ik ook een khaki agentje, met een sabeltje om, dien ik voor ècht had gehouden, met driftige stapjes het plankier opdribbelen, om den luid-lamenteerenden koopman in zijn kraampje te lijf te gaan. Dat gaf een dolle verwarde herrie op het tooneel; het ongelukkige uitstallinkje flapte in elkaar, en al de menschen zochten fluks een prulletje uit den rommel, en dan rende de heele bende het looppad af, de zaal uit. Maar het agentje zat naast den kraampjes-man tusschen den rommel en allebei toeterden om het hardst op een kinder-trompetje. De

JAPAN.

WORSTELAARS.

muziek achter de schermen kwam in fortissimo los, en het publiek klapte lang in de handen.

Het gordijn schoof weer dicht; mijn buurlui lachten mij aanmoedigend toe, omdat ik nog braaf met de laatste klappers meeklapte, en ook opzettelijk nà-lachte, om toch te toonen, dat ik mij zoo best amuseerde bij hun vertooning. Daarvan was het gevolg, dat ik er die uit de loges van links en rechts ook bij kreeg; ze kwamen buigen en lachen, en onder elkaar — al ging dit heel beleefd — werd er blijkbaar over me gesproken. Dus wilde ik mij aardig voordoen en wees naar het tooneel en trok een gezicht alsof ik de voorstelling zeer prees, en om dit nog te verduidelijken deed ik of ik een trompet voor mijn mond zette en toeterde zooals het agentje straks getoeterd had. En dit werkte zeer begrijpelijk en aanstekelijk, want daar gebaarden al die beleefde voorkomende menschjes evenzoo, en we zaten met z'n allen in een kring na te toeteren, net als we het Japansche agentje hadden zien doen.

Er klonk van buiten een verre zware bel. Ik kende geen van deze Japansche geluiden en toch was dit zóó roepend en alarmeerend, zoo ernstig en schrikwekkend, dat ik dadelijk het gevoel had, dat het een waarschuwend teeken moest zijn. Ik bemerkte te gelijk, hoe een onrust over de zaal kwam; het was wel geen algemeene angst, niemand haastte zich overeind en de meesten bleven ook op hun plaats; doch er was iets, dat allen had opgeschrikt, en zonder twijfel zeiden ze het nu tot elkaar: „Hoor! de bel!". De mannen, die achter de loge-tjes op-en-neer liepen zoolang het scherm dichtgeschoven bleef, waren

door een lage deur naar buiten gegaan; daar mijn plaats op de tweede verdieping was, volgde ik hen en stond buiten op een hooge smalle veranda, welke om het gebouw was aangebracht. De menschen spraken blijkbaar over den verren belklank; zij keken den kant uit vanwaar het beierend geluid aandrong. Daar was de hemel boven de daken brandend rood en hoog in de lucht rustte een rosse wolk.

Er was brand, en de bel, welke ik gehoord had, had een alarmsein gegeven. Beneden op straat stonden de menschen op het trottoir om over de lage huizen aan den anderen straatkant te kunnen zien, en dus naar den gloed de richting van den brand te kunnen bepalen. Jongens kwamen de straat al doorgehold, renden een zijstraat in, die recht naar de plaats van den brand scheen te leiden.

Ik wilde natuurlijk een Japanschen brand zien.

Beneden vond ik dadelijk mijn riksja-man, die wel op mij scheen te wachten als een trouwe hond; breedlachend, vriendelijk en veel buigend, alsof hij blij was mij terug te zien, stond hij dadelijk voor zijn wagentje, al weer klaar om terug te draven die eindelooze stad door, naar het verre hôtel terug. Ik wees echter naar de rosse lucht, duidde hem op het akelig beieren van de brandbel. Hij begreep dadelijk, doch aarzelde even.

— „Heel ver!", wenkte hij, ver over de huizen heen wijzend. Ik had er mijn zinnen op gezet, zoo'n brand te zien midden-in hun stad van hout en papier en lampions, en hoe die handige kereltjes zich daarbij gedragen zouden. Zoo'n paniek van brand, die heel een buurt in rep en roer brengt, de emotie van angstige buren, de herrie van nieuwsgierig publiek, het gevecht van de brandspuiten tegen zoo'n vlammende verschrikking, dat wou ik nu

ORKESTJE VAN GEISHA'S
MET FLUIT, KOTO EN VIER- EN DRIESNARIGE SAMISENG.

juist in hun land, in hun stad, in hun volle, dichte buurten eens van nabij zien.

Omdat ik kort-af beval:

— „*Fire!*",

dook de man al weg; dadelijk had hij een hulp gevonden; deze nam een touw over den schouder, en als voorspan begon hij voor het wagentje te loopen. En nu in draafvaart ratelde mijn wagentje achter de twee mannen de straat over, en bij elken straathoek stoven de menschen opzij voor hun dringend: „Hauw! haw!"

Het was ver; de rosse wolk lag heel naar achter tegen de zwarte lucht, telkens stonden er weer lange gelederen gepunte daken voor den rooden brandgloed gerijd. Doch van alle kanten klepperden de haastende klompjes der brandkijkers aan; er ratelden andere riksja's denzelfden kant uit. „Hauw! haw!" schreeuwden de dravende trekkers nu onophoudelijk; en achter de snelle vaart van elk wagentje holden tal van jongens en duwden mee, en schreeuwden ook: „Hauw! haw!" om hun haast niet te hoeven inhouden. Toch was dit geen wilde drom, en die jongens schreeuwden ook alleen maar om de trekkerels te helpen hun adem te sparen, als het al te vol werd en het wagentje moest en zou er toch snel doorheen.

Maar nu lag de brand dicht-bij; het werd zoo vol, dat we er niet meer in draf door konden. De voorlooper bleef achter bij het wagentje; mijn riksja-man drong voor-op en keek telkens bezorgd om, of ik hem wel volgde. Doch dat ging best en die kleine menschjes waren nog even beleefd en maakten, zoo goed het ging en bedaard, wat ruimte voor den vreemdeling, die naar hun brand kwam kijken; zelfs een agentje in het wit, met streng gezicht, hoekige wenkbrauwen en smal zwart snorretje langs zijn

mondhoeken neer, ging ons, barsch-roepend, voorop. Ineens stonden we bij een straathoek voor een zwarte grijze damp, die, van vlamscheuten en lantarenschijnsel doortrokken, rossig verlicht was en prikkelend naar zoeten papierbrand rook. In den walm glom het koper van een haastig zuigerend brandspuitje; langs den grond kropen naar alle kanten de dikke stuipende brandslangen, de straat lag vol groote plassen; telkens vloog een klaterende bui harde druppels omlaag; uit de slangen spoot het fonteintjes omhoog. Aan het straateind lag nog de stervende gloed van brand, doch de vlammen schenen al gesmoord. Daar stonden enkele menschen onder hun groote geoliede regenschermen, waarop het spuitend water telkens gietbuitjes trommelen kwam; een paar naakte mannen droegen dekens en huisraad naar achter.

Ik drong door tot vlak bij den brand en bij het flambouwlicht van de brandweerkereltjes, die er lustig te spuiten stonden uit de koperen slangmonden, zag ik toen de Japansche brandbezweerders, zwart-gekleede mannen met groote zwarte kappen op en in de hand stokken met grillige zwarte vanen vol witte spokige letters beschilderd. Ik herkende ze dadelijk: 's middags had ik op de tentoonstelling van schilderijen een voorstelling gezien van den grooten brand van Tokio in 1873, en hoe al de daken vol met die kerels zaten, die met hun zwarte en witte vaandels de vlammen schenen terug te willen drijven. Ze stonden hier nu op wacht, vlak vooraan, waar de brand het hevigst gewoed had, dicht naast de rookende puinhoopen, waar tien van die aardige Japansche huisjes geweest waren, en stonden er dreigend met de witte spookletters op hun zwarte vaandels den brand te bezweren. Maar tegelijk rolden de moderne

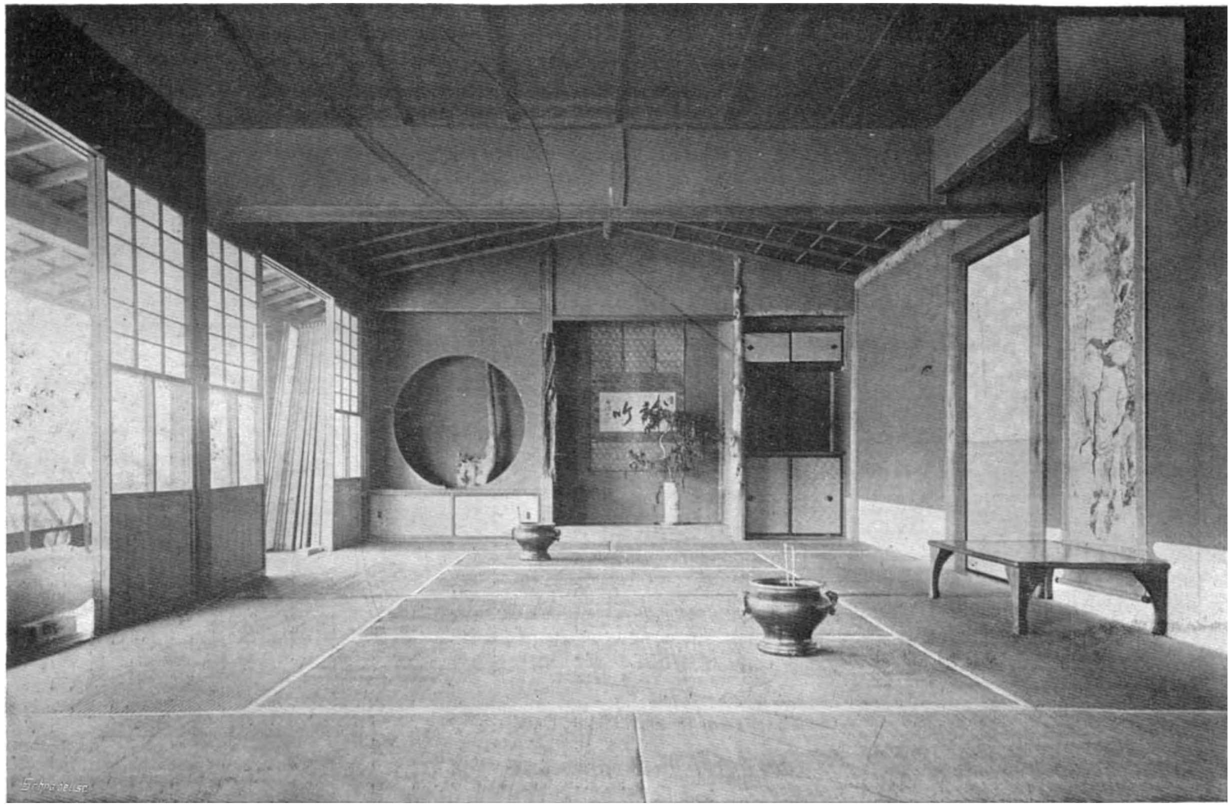

GROOTE BINNENKAMER VAN EEN DEFTIGE WONING.

brandweermannetjes hun slangen uit, langs de plaats, waar de ouwerwetsche schildwachts stonden, en bluschten uit hun allernieuwste stoombrandspuitjes, zoo vlug als ergens anders, dat gevaarlijke vlammende huizengedoetje van hout en papier en matten.

JAPANSCHE TEMPELS.

Dit is wel het schoonste sieraad, dunkt mij, van Japan — zijn tempels. Maar hoe ze te beschrijven in profane woorden?

Gelukkig, misschien, zijn er geen woorden voor!

In èlk dorp staat een tempel; in elke stad liggen de huizen, de parken om den tempel; soms, midden-in het sprookjesland verloren, ligt er als pelgrims-oord een dorp van louter tempels. Meer dan honderdduizend zijn er in Japan. Waar men komt, gaat men tempels zien. Eindelijk, moe van bewonderen, treurt men, ziek van zooveel schoonheid.

Telkens meende ik het kenmerk van hun schoonheid te onderscheiden.

Soberheid, ja! dat was hun stempel... Een groot effen, gebouw, rieten dak, vlakke matten, gladde zuilen van dof hout, heiligsel in schemerachtig binnenvertrek...

Doch dan volgde weer een reeks gansch andere tempels. O, grootheid was wel hun type! Hoog tegen den bergwand lag het statig gebouw, breede steenen trappen stegen eindloos omhoog, poorten wezen den weg, pagoden spitsten zich opwaarts; dan rustte er het reuzenbeeld van heiligen Boedha, geweldige figuur met gekruiste beenen, verheven kalmte, starenden blik, om zijn voeten open lotusbloemen als versiering van zijn grootheid.

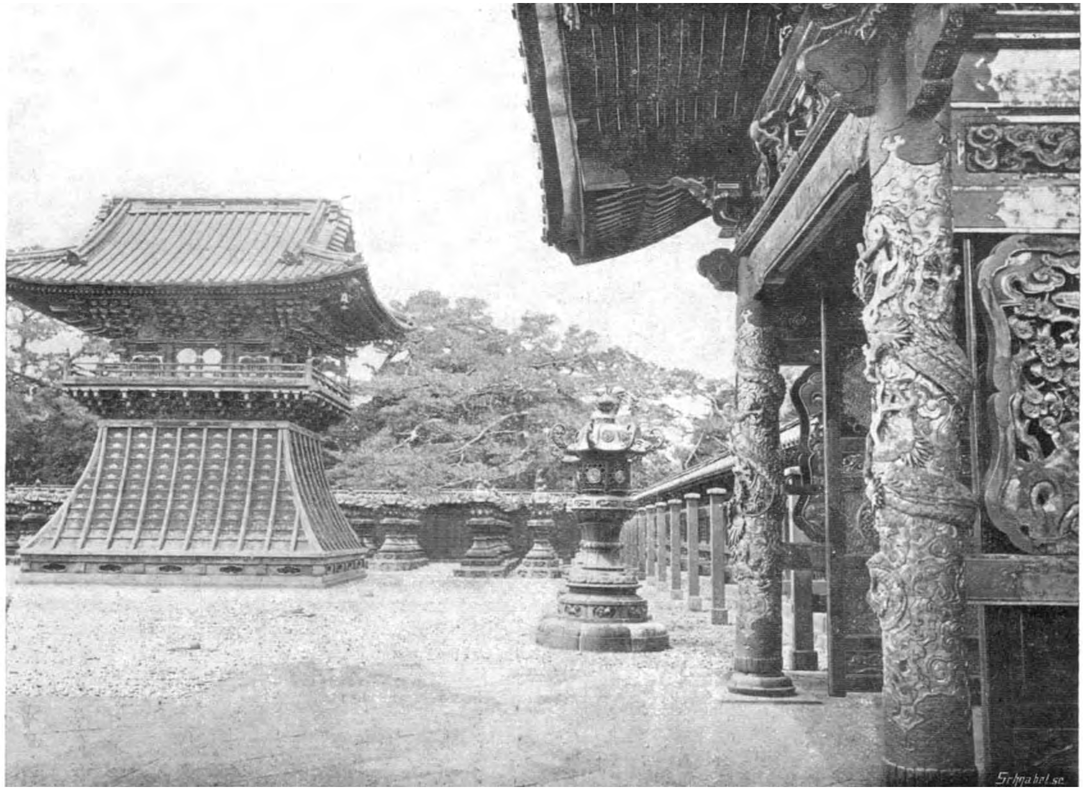

DRAKENPOORT, SHIBA, TE TOKIO.

Doch dan verhieven zich weer een klomp gebouwen, waarvan elk onderdeel wemelde van ornamenten. O, versiering was de schoonheid der tempels! Als een gestolten gewaad van louter kostbaarheden gleed, van den grilligen daknok tot den bodem, het tempelomhulsel; elke wand stond uitgesneden, kantwerk van bloemen en vogels; om de pilaren wrongen zich de rondende drakenlijven; elk steunsel stak vooruit met een grijnzenden kop; boven de ingangen hielden zich in rust de dolfijnen, de leeuwenrompen, die eindigden in hondenkoppen; een drietal apen hurkten er tezaâm, spelend met fijne gebaren; een slapend katje snorde er zijn stille ronkjes; een statige vlucht kraanvogels streek langs den wand omhoog......

Doch dan volgden weer de tempels met hun gruw'bre schrikgoden. O! door afgrijzen te ontstellen was hun oogmerk!

Onder de grillige baldakijnen stonden ter weerszijden van den tempelingang de roode reuzen op wacht; hun spieren kronkelden langs de rompen, de beenen bogen zich met woeste kracht, de gebalde vuisten dreigden als hamers, met grijpenden greep strekten zich de gespreide vingers vooruit. Overal in het rond staarden de grijnzende koppen, elk verwrongen tot een vreeselijken spotlach, elk met een anderen mom, een andere mondspleet, een gruwelijker spottrek, die als diepe litteekens heel hun koppen doorkerfden, alsof van al die demonen de huilende hoongalm dadelijk los zou tieren...

Doch dan lagen er weer de tempels verscholen, met schatten vol! O! den rijkdom wilden zij eeren!

De verweerde, bemoste gebouwen omsloten de lage halfduistere vertrekjes; de zwart-getabberde Bonzen schoven

met priesterlijke wijding de glijdende schutten even vaneen; snel drong er het licht binnen; tegen dof-gouden wanden stonden de gouden sieraden, in strakke rijen rustten op kostbare tabouretten de schrijnen van gedreven goud, daarin de schatten, schatten naar waarde en kunst......

Doch dan was er de tempel met de honderd treden, waarlangs de pelgrims op en af gingen; de heilige boom groeide in den voorhof, en de jonge paren trokken er hoopvol heen! O, het zoete bijgeloof werd er in eere gehouden!... Er stond een boom, waarvan de takken dadelijk uit den stam grillig uitgroeiden; de heele boom hing vol met reepen papier om de takjes gestrikt, en op elke strook stonden twee namen, van een bruid, van een bruigom, en aan den god het verzoek: of hij ze wat vlug met trouwen wilde helpen? Zoo'n boom-van-geliefden stond er van verre als met overvollen voorjaarsbloesem, en overal om den grilligen stam dwarrelden de oude papieren strikken als afgewaaide bloemen neer.

Doch dan hief zich wéér een tempelberg; een rivier schuimde rond zijn voet; een effen rood-gelakte brug leidde er heen, heel hoog, in een open kom tusschen de rechte hooge ceders lichtte de glanzende plek in het geluidlooze bergbosch. O! de eenzame rust was er bedoeld als het hoogste heil!

Dag-in, dag-uit zocht ik ze weer op, trachtte hun schoonheid te begrijpen. En, naar het uiterlijk, herkende ik den bouw van de Boeddha- enSjinto-tempels in hoofdtrekken wel overal. De structuur was nog dezelfde als van duizend jaren geleden, ook de plaatsing der verschil-

lende tempelgebouwen. En naar dit model lieten ze zich wel verklaren.

Het geheele complex was door een eenvoudigen muur, of een hooge schutting omgeven; er opende slechts één toegang, waarboven zich de tori-i (balkpoort) verheft. Daarachter lag eerst de voorhof. Een bedehuis, haiden, *) meestal met een gong voorzien, staat dicht bij den ingang, en een steenen pad, soms een overdekte galerij, leidt naar den hoofdtempel. Andere, kleine houten gebouwtjes, in Sjinto-stijl, liggen in den voorhof verspreid; zoo de stal van het heilige paard, de verzamelplaats, de woning der tempelpriesters, sjamoesjo **), het schathuis en het offergebouw, waar de giften worden geofferd. Een ruimte voor het uitvoeren van den Kagoera-dans en een watervat aan den ingang van de binnenruimte tot het reinigen der handen. Tot het inwendige van den tempelgrond voert een portaalhuisje, dat achter het bedehuis ligt. Kleinere tempeltjes van mindere goden staan aan weerszijden. Na nogmaals een muur of houten schutting, waarin een grootere poort is aangebracht, te zijn doorgegaan, bereikt men ten laatste den hoofdtempel, hon-den ***). Deze bestaat gewoonlijk uit twee gedeelten, een voorgedeelte, waar de papierreepen met bidspreuken zijn opgehangen, en een achtergedeelte, waar zwaard en spiegel, de teekenen van de hoofdgodheid, bewaard worden. De dakbalken steken ver naar buiten door de daklijst en kruisen elkaar; de daken zelf zijn of van eenvoudig grijze pannen, of van stroo.

In den voorhof van de Sjinto-tempels staan de lange

*) hai = aanbidden, den = tempel en paleis.

**) sjamoe = tempelbeheer, sjo = ambtsvertrek.

***) hon = hoofd.

rijen steenen lantarens; soms vindt men er den liggenden os in brons of steen als een offerande van rijke geloovigen; elders — in de landbouwende streken — is het een vossenpaar, dat met half-geopenden muil naast de steenen lantarens het heiligdom bewaakt, dat aan den rijstgod of -godin, Oegano Mitama of Inari, gewijd is; of twee geweldige leeuwen, de ama inoe of hemelhond, en de koma inoe, of Koreaansche hond, staan voor den hoofdtempel opgesteld, om de kwade geesten te verdrijven.

De Bonzen *) zitten gehurkt in het voorgedeelte. Zij zijn blootshoofds met kalen glimmenden schedel; hun kimono in zwart of donkergrijs; een zwarte hoed, met omgeslagen rand, een witte band om het hoofd, is hun ornaat. Het ambt is erfelijk; geldelijke belooning ontvangen zij niet, de geloovigen voorzien hen van rijst en visch; hun ambtsplicht schrijft hen voor het aflezen der ritualen, wat zij op de eentonige vibreerende wijze drensen, welke elk Japansch gezang kenmerkt. Geboorte en dood moet door den priester met het offeren van spijzen „gezoend" worden. Ook de algemeene openbare reinigingen, oharai, hebben onder hun toezicht plaats. Tegenwoordig belasten de Sjinto-priesters zich ook met de begrafenis, wat gedurende een tiental eeuwen door de Boedhisten-priesters geschiedde. Hun gebeden, norito, dagteekenen van duizenden jaren her; meestal hebben die betrekking op den oogst.

Het volk behoeft niet veel te bidden; de Sjinto-godsdienst kent geen zielezorgen. Het gebed is kort; de Mikado in zijn paleis bidt immers dagelijks, en zijn

*) = priesters.

gebeden hebben meer kans verhoord te worden dan de hunne!

Het algemeene voorschrift luidt: Staat 's morgens vroeg op, wascht het gelaat en de handen, spoelt den mond en reinigt het lichaam. Wendt u dan naar de provincie Yamato *), slaat twee of driemaal in de handen en buigt het hoofd ter aarde.

Daarbij kan het volgende gebed gezegd worden:

„Uit de verte vereer ik met eerbied de Ame no mi hashira en de Koemi no mi hashira, **) terwijl ik spreek: Verbetert genadig de onbewuste fouten, welke ik, zooals gij hebt gezien en gehoord, bedreven heb, en blaast de straffen weg, welke de goden mij mochten opleggen, opdat ik zoolang moge leven als de blijvende rots, en herhaalt met uw adem de gebeden, welke ik dagelijks den hemel en den verhevene breng, opdat zij mij verhooren mogen met de scherpe ooren van het snel-dravende veulen."

Van hemel en hel spreekt hun oer-godsdienst niet; om dezen prijs of straf bekommeren zich de Japanners dus niet, en ook over den moraal maken zij zich niet druk; de godsdienst is gericht op gehoorzaamheid aan de hooger-geplaatsten, aan de ouders en vóór alles aan den heerscher des lands.

Dit is alles heel eenvoudig; en ook heel eenvoudig leeft de Japanner naar deze voorschriften.

Het was belangrijk te weten hoe zij naar hun tempels

*) Yama = berg, to = poort; de Japanners duiden hiermede ook hun vaderland aan.

**) = mast des hemels en mast der aarde, beide wind-goden.

opgingen. Elken dag, op elk uur kon ik zien hoe de menschen, mannen en vrouwen, jongens en meisjes, even zoo'n tempelhof binnenkwamen, zoo van de straat, dadelijk uit hun wandel- en speelpark vandaan, om even een kort gebed te komen doen.

Dan lieten ze hun houten klompjes buiten staan aan de steile hooge tempeltrappen en klommen naar boven, om zacht over de glanzende matten te schuifelen tot vlak bij het half-duistere, schemerachtige tempelbinnenste. Daar aan den zolder hingen de groote gongs; zij grepen het touw, dat er neer hing, en luidden eenige bommende slagen om den god wakker te roepen en op hun gebed te doen letten. Even zag je ze de handen vouwen, het hoofd buigen, de lippen prevelend bewegen; daarna wierpen ze een koperstuk in het offervat en gingen weer naar buiten, de straat op, het park weer in.

Toch was zoo'n kort gebed dan heel ernstig en met volkomen overgave.

Ik heb van terzijde staan kijken naar een klein meisje in een bont opzichtig kimono-tje; ze kwam met vriendinnetjes lachend en dartel uit het speelpark; met wat moeite klom ze de steile tempeltrappen op, lachte kinderlijk om de inspanning met die hooge stappen; maar dadelijk toen zij om de aandacht van den god gegongd had, boog zich haar bebloemd hoofdje, vouwden zich de twee kleine handjes teer tezaâm, scheen dit tenger poppig figuurtje één onbewogen gebed, als een bidbeeldje zoo heilig.

Ook een vader zag ik bij een van de tempels de statige treden opgaan; zijn twee kindertjes moest hij telkens, tree voor tree, òp helpen; ze wilden zelf het dikke gong-touw trekken, en toen hij ze een-voor-een had opgetild,

rukten ze er aan, of 't een spelletje was; hij liet ze hun gang gaan, maar toen ze hun kinderhandjes vouwden kon je wel zien, dat zij toch al geleerd hadden wat eerbied was.

En ook een vader heb ik gezien in den tempel, waar het houten godsbeeeld bewaard wordt, dat de wonderdoende kracht heet te bezitten, kwalen te genezen; daartoe had men slechts het zieke of pijnlijke lichaamsdeel langs den afgod te wrijven. Het beeld stond ter zijde in den tempel als een vormlooze houtklomp — zóóvelen waren er zich reeds aan komen wrijven. Nu zag ik, terwijl ik te wachten stond, een vader aankomen; zijn kindje droeg hij op den rug. Bij het beeld nam hij het wichtje in zijn armen en voorzichtig reikte hij het vooruit, zoodat het misvormd beentje van het kind het beeld kon raken. Dit gebeurde zoo eenvoudig, alsof de vader en zijn kind er al aan gewend waren, en dagelijks naar dien houten klomp hier kwamen. Ik had eerst wat spottend gegekt om dien afschuwlijken rond-gesleten afgod, die daar vormloos te pronk zat in de stille tempelpracht. Doch ik durfde nu niet meer omkijken naar zijn glimmendhouten bol, waarlangs het misvormde kindervoetje voorzichtig gestreken werd, met wijding van innig geloof.

Buiten, vlak naast het hoofdpad van den tempelhof, waar de kraampjes met koopwaar als op een kermis stonden, kocht de vader een groote roode papier-visch, die het zieke kindje wapperend achter zich aan trok, kraaiend van pret boven-op zijns vaders rug.

JAPANSCHE DANSEN.

Voor het uitvoeren van de heilige dansen hebben de meeste tempels een afzonderlijken dansvloer. De mooiste was die van de Kiyomizoe-tempel te Kioto. Tegen den bergwand, die zoo veilig achter de stad opstond, hieven zich de tempelgronden; de tempel zelf rustte op een hoog geraamte van sterke palen, aan den bergvoet opgebouwd; de achterzijde van het gebouw lag tegen den begroeiden berg, en op den paalbouw stak het vlakke dansplankier over het diepe dal vooruit. De toppen der boomen groeiden juist zoo hoog als de vloer; en over dien groenen bladrand zag je beneden, ver naar achter, de groote oude hoofdstad liggen. Slechts zelden, bij enkele godsdienstige gelegenheden, werd er gedanst.

Ook in de andere tempels wezen de stille rondleidende Bonzen — de tempel-priesters — een voorzaal van hun tempel aan, waar de zachtste, gladste matten op den bodem lagen, en prevelden dan in het Engelsch: „Dance".

Maar nergens kon ik het dansen zelf zien.

Tot er een vriendelijke Japanner was, die heel voorkomend zei, dat er in Nara in den Sjinto-tempel altijd priesteressen bijeen waren, om haar dansen te vertoonen voor wie er slechts heen gepelgrimd kwam.

Ik wàs al op weg.

Nara lag anderhalf uur van Kioto. De treintjes in

ROODGELAKTE KEIZERLIJKE BRUG BIJ NIKKO.

Japan zijn heel klein, met kleine locomotiefjes, waarop kleine gehandschoende machinisten, en nette jongelui, die voor conducteurtje spelen; maar die treintjes rijden vlug en driest langs de smalle spoorbaantjes; en overal schijnt zoo'n spoorweg de mooiste landstreek uit te zoeken, om iemand maar altijd van het uitzicht te laten genieten. De trein liep door het Yamashirodistrict, waar de tuinen met theestruiken, in eindelooze afwisseling, aan-een-passen. Overal liggen er aardige prentige dorpjes; de Japansche boeren en boerinnen waren er bezig in hun groene tuinen; een enkele maal stapte een ploegende os langzaam het akkertje af.

Nara zelf was weer zoo'n Japansche idylle, die zich niet wil laten beschrijven; alles bonte kleur en toch alles harmonie en overal de zachte zoete lijnen van donzige bergen; langs begroeide paden de statige tempeltuinen in.

Een dicht, schemerig cederbosch stond er dadelijk achter het stadje, een lage weg slingerde zich tusschen de hooge rechte boomstammen. Het was er zoo stil en plechtig en van alle kanten kwamen er herten, heele kudden tegelijk, uit het bosch naar den weg-kant getript, en snuften nieuwsgierig wie er langs kwam. Omdat ze wel wisten, dat er bij den boschingang kraampjes terzij van het pad stonden, waar men voor een koperstuk een handvol beschuitjes kon koopen, staken ze hun natte snoetjes vooruit en kwamen met hun zachte vragende oogen bedelen om hun voedsel.

Heilige herten van Nara — zoo heeten ze. Dat stemde zoo vreedzaam, de tamme herten en reeën, die soms in dichte kudden om je heen drongen, om uit je hand hun versnapering te ontvangen. Het heele bosch leek er vol van; op de open plekken tusschen de stille boomen zag je

ze in kudden liggen, overal liepen er te grazen; en tot aan het eind van de boschlaan tripten ze vertrouwlijk mee, al die snuffende snuitjes vooruit, of de vreemdeling nog meer voor hun heilige snoepzucht bij zich had.

Daar klommen de breede steenen treden naar het verhoogde pad; het houten juk stond er boven, twee rechte balken, waarop twee naar weerskanten uitstekende dwarsbalken rustten, de tempel-tori-i; *) en links en rechts van het pad rijden zich nu de statige steenen luchters, hooge en lage, een grillig gelid, tot aan den tempelhof.

Langs de verschillende tempelgebouwtjes, zoo sober en eenvoudig, naderde ik de dansruimte.

Mijn riksja-man klapte familiaar in zijn handen en meteen dook van terzijde een priester op, die er met zijn geschoren kruin en strak onbewegelijk gelaat zelf als een glad houten afgodsbeeld uitzag. Het scheen geen bizonderheid, dat men de dansen kwam zien; er bleek zelfs een vast tarief te bestaan voor de offerande, en — eigenlijk heel huiselijk — betaalde ik vóóruit mijn paar yen (yen is ongeveer *f* 1.20) alsof het een gewone voorstelling gold, in plaats van de Kagoera, den heiligen dans der Sjinto-priesteressen van den Kasoegatempel.

De priester klepelde even met een bel, die naast hem stond, en achter een schut hoorde ik dadelijk het gefrutsel van kleeren en het zacht gefluister van stemmen. De priester was weer op zijn knieën gehurkt, ter zijde van den verhoogden dansvloer, en begon nu zachtjes zijn snarentoestel te stemmen; dit was een lange houten

*) Tori-i = tori is toegang, i = eerbied, oorspronkelijk bedoeld om den tammen vogels, duiven en hoenders een rustplaats bij den tempel te geven; ook is tori = vogel, i. voor iroe = woning.

CHIONIN-TEMPEL TE KIOTO.

plank, die vlak op den grond rustte; tien snaren waren er op houten pennen over gespannen en met zijn hand tokkelde hij langzaam, een eentonig gedempt schraal geluid te voorschijn brengend. Ik dacht eerst, dat dit het stemmen van zijn instrument was, doch reeds had hij met hortend, vibreerend keelkop-geluid een zacht-jammerenden drens ingezet, en ook schoven op den achtergrond van de galerij een drietal kind-meisjes naar voren en knielden te gelijk, statig en langzaam, elk bij een laag tafeltje, waarvan er drie op een rij stonden. Zij gingen in witte wijde gewaden met zwaar goudweefsel bestikt, heur haar hing los over den rug en boven op het hoofd droegen zij een soort kapsel van gouden krullen, die zich in tak- en bloemvorm tot een hoog ornament wrongen; haar gezichten waren geheel wit geschminkt, zelfs de lippen, wenkbrauwen en oogharen waren er onder weggeschilderd, en dit gaf haar onbewogen, strakke gezichtjes iets beeldachtigs en onlevends. Nu zij weer oprezen en met langzame, sleepende gebaren vooruit kwamen, leken het precies poppen, die opgewonden waren en waarvan het mekaniek ze nu langzaam zoo liet bewegen. De priester hakkelde zijn dreun, tegelijk met het langzaam eentonig gepieng van de snaren, schijnbaar zonder wijs noch maat, en de drie priesteressen, zorgvuldig, met gelijke wendingen, gelijk vooruit en gelijk achteruit schuiven, gelijk heffen en terzij bewegen van de armen, volbrachten haar taak met een onbewogen ernst, die, wel verre van een vertooning te zijn voor den vreemdeling, meer geleek op de toegewijde volbrenging van een verheven plicht. Zij bewogen en bogen vooruit en naar weerszijden in hare kostbare strakke gewaden, waarvan elke plooi bij hare langzame bewegingen als een strakke lijn

telkens even stil scheen te blijven; zij knielden in het wijde hulsel, waaruit soms slechts even een schuifelend voetje te zien kwam, of de kleine witte handjes uitstaken, als zij een zelfde langzaam gebaar uitvoerden, waarvoor ik ingespannen een beteekenis trachtte te raden. Doch het bleven vage zwevende wendingen; slechts bij één figuur meende ik de begrijpelijke beweging te zien van een hand welke zich om een bundel korenhalmen scheen te ronden, terwijl de andere hand met langzamen sikkelslag de halmen afsneed; daarop in twee vooruitgestoken handen droegen ze de afgesneden aren, bogen de knieën, schenen den oogst voor haar voeten plechtig uit te spreiden.

In de oude hoofdstad Kioto — door haar ligging in het binnenland geheel vrij gebleven van vreemde invloeden; geen paleizen en regeeringsgebouwen in Europeeschen stijl, geen moderne winkels, bijna geen van ons vreemdelingen, die er altijd uit den toon vallen in een zuiver Japansche omgeving — heb ik ook oude Japansche dansen gezien, zooals de klassieke plaatselijke dansscholen ze haar geiko's, de dansmeisjes, leeren.

Er was weer een hulpvaardig Japanner — een kennis even toevallig als vlot gemaakt — die er mijn aandacht op vestigde; toen ik hem mijn introductiebrieven had getoond, verwees hij me dadelijk naar iemand van invloed, die mij wel in zoo'n dansschool zou willen brengen.

En waar die Japannertjes voor een reizend vreemdeling allen even vriendelijk en buigend en lachend en overstelpend van complimentjes zijn, was ik wel dadelijk op voet van statige vertrouwelijkheid met dezen nieuwen kostelijken gids.

JAPAN.

IN EEN THEEHUIS.

's Avonds tegen tien uur zaten we elk in onzen riksja, draafden we achter elkaar naar het adres, dat hij zijn trekman uitvoerig had aangeduid. Het was weer een rit, die in scène scheen gezet; de straten met de kalme volte vertoonden zich in avondversiering; de winkels bleven gesloten achter de luiken en de groote beschilderde rolschermen; aan de lage gevels bengelden nu de groote kleurige lampions. Deze spreidden een zacht aarzelend licht over de straat, die half duister bleef; en meteen gaf het langs heel zoo'n rechte smalle huizengeul een aardige vroolijke verlichting, alsof er weer avondfeest was, lampion-illuminatie, en ook meteen scheen het weer, dat al die menschen er in hun feestpakjes te pronk liepen. Al die straten, waar we vlug doorrenden, waren haast eender, naar één groot plan van illuminatie versierd; telkens dacht je er een hossende groep feestgangers, of een muzikantentroep, of een bengaalsche verlichting te zullen zien. Doch alles bleef in een zelfden kalmen ingetoomd-feestelijken trant.

We hielden stil voor een eenvoudig, laag huis, dat er in de smalle straat naast de andere gelijke huizen paste; er bengelden lampions, rood met zwarte letterteekens, aan den gevel.

De Japanner ging me voor naar binnen. Ik moest mijn schoenen uittrekken, of beter gezegd, ik veterde ze àl uit eigen beweging los, want die gewoonte leek me al zóó goed, en hun gevlochten vloermatten lagen er overal zóó zacht, dat het bepaald ongepast, en ook zonde en jammer scheen, er met je ruwe straatschoenen over te gaan. Deze barbaarsche hebbelijkheid had ik al dadelijk afgeleerd!

In het portaal kwam een oude vrouw, in donkere wijde kimono, naar voren, vriendelijk mummelend met tande-

loozen mond, en weer met al haar buiginkjes. We moesten binnen komen en klommen een trap op; dan waren we in een laag vertrek, dat geheel leeg lag, zonder meubels, zonder versiering, alleen de zachte matten op den vloer, en in dezelfde kleur de wanden van smalle schermen, die aaneensloten. Er hing slechts een groote bolle lampion aan den zolder, effen zwart, met strakke witte banden, die het licht flauw doorlieten. Evenals mijn Japansche vriend hurkte ik neer en trachtte niet al te onbeholpen te doen in deze omgeving, waar ik zoo volslagen uit den stijl moest vallen. Er werd niet gesproken. De Japanner zat wat statig op den vloer en scheen de kussentjes, die er verspreid lagen, niet te willen gebruiken; zoo zat ik ook maar, zoo goed als het ging, met gekruiste beenen, en dacht even aan oude gymnastische oefeningen, en hoe nuttig het geweest zou zijn, de diepe-kniebuiging wat geregelder te hebben volgehouden.

Dan kwamen uit het ander vertrek, dat ook in schemerlicht lag, twee van die verkleede poppetjes in bebloemde kimono's, met wat felle bloemkleuren in hun breede glanzende kapsels, en schoven naar ons toe; en weer met lachjes en knikjes, en buiginkjes van heel haar romp, kwamen ze gelakte schoteltjes voor ons zetten, met allerlei klein sierlijk gerei van kopjes en trekpotjes en schaaltjes en kruikjes.

De Japanner had de oude vrouw gewenkt en deze knielde naast hem neer en luisterde aandachtig naar zijn uitvoerige fluisterende bevelen. Toen kwamen dadelijk weer andere meisjes binnen en bogen en knikten en lachten, en hurkten tegenover ons; elk had een instrument bij zich, de eene een soort platte gitaar (samiseng) met drie

snaren, de ander een lange platte plank, waarover dertien snaren gespannen waren (koto), terwijl de twee anderen elk een soort trommel bij zich hadden, waarvan de een onder den arm werd gesteund, en de tweede op een bamboe-onderstel rustte. Er werd nog altijd niet gesproken; maar telkens wanneer ik naar een van die geisha's (muziekmeisjes), of naar haar muziekinstrumenten keek, lachten ze dadelijk met haar lachje, dat altijd een beetje bestudeerd scheen, zoodat ze dan eigenlijk, stuk voor stuk, precies op elkaar leken, met diezelfde ronde zachte gezichtjes, de platte neusjes, de roode lipjes, die zich met een lachplooi van de kleine sterke witte tandjes wegtrokken, dezelfde oogspleetjes onder de even naar boven buigende donkere wenkbrauwen. Ja, een beetje academisch leek dit wel!

De twee meisjes, die bedienden, waren eerbiedig naast ons komen hurken; ze vulden de kopjes, hielden ons de schaaltjes met het gebak en al die vreemde ongewone versnaperingen voor; en ik, trouw naar het voorbeeld van mijn voorman, nam van dit en proefde van dat, en bedwong sterk mijn mimiek als ik het volstrekt onsmakelijk vond. Nadat ik een teugje gedronken had reikte ik het kopje aan het meisje; dat dronk er dan lip-tippend van, en reikte het kopje terug; dit ging zoo voort, tot het kopje na vele kleine over-en-weer-teugjes leeg was.

De oude vrouw was binnengekomen en knielde tegenover den ingang van het tweede vertrek. Dan waren er in-eenen weer andere meisjes, die hooge kandelaars met kaarsen langs de wanden kwamen plaatsen, om daarna bij de muziek-meisjes neer te hurken. Nu begon die van de koto de snaren te tokkelen, of ze het instrument stemde, en die van de samiseng piengde mee, de twee

anderen begonnen langzaam met doffe slagen op haar trommels te slaan, en tegelijk begon er een met zacht mauwend stemmetje allerlei langgerekte klanken te neuriën, vibreerend en klagend uitgestooten; en of ze aan het eind van den toon geen adem genoeg had, slikte ze dan haar stem weer recht; de anderen zongen mee, niet in gelijke maat, maar toch een soortgelijke wijze, even langzaam, even haperend; de trommels dreunden met doffe langzame tokjes, de twee snaarinstrumenten piengden of ze nog altijd gestemd werden. Toch was het reeds muziek. Dit klonk zonder cadans, er was geen wijs, toon, klank, noch inhoud te onderscheiden; een tempo was er evenmin en zonder merkbare verheffing of stemverandering kwamen de stootende klanken uit dit vreemde orkestje te voorschijn. Maar door dit zachte, mauwende geluid scheen toch een soort rythme te gaan, want telkens sloegen de zangeressen de handjes tegen elkaar; dit deden ze allen gelijk, en de twee trommelaarsters sloegen dan ook tegelijk twee korte doffe tokken.

Toen stonden tegen den donkeren achtergrond van het andere vertrek twee meisjes als kijkspelpoppen, zoo stijf en prachtig in haar kostelijke kleeren, dat ze zich niet schenen te kunnen of durven roeren. Maar toch langzaam bogen ze voorover, knielden in hare wijde zware kimono's, die in krakende vouwen mee plooiden, bogen het hoofd tusschen de twee, vlak op den grond uitgespreide handen. Ze strekten zich weer overeind, zacht en soepel; alleen knerpte er het zijden gekreuk van hare gewaden, die in anderen vorm nu weer omlaag lijnden; over de handen dekten de wijde mouwplooien; de onbewogen witte verfgezichtjes, met alleen de hel-roode mondsnee, en de twee gitjes van oogen, stonden er als iets vaag-levends boven.

Als de piengende snaren en het vibreerende stemmauwen zachtjes door het vertrek zeurden, bewogen zich nu ook langzaam haar dansgebaren; ze schoven vooruit en achteruit, beiden met gelijke stappen; en telkens als het rythmeerende handgeklap en doffe tromgetok dit aangaf, stonden ze even in die pose stil. Deze houdingen, hoewel haast onmerkbaar van afwisseling, beeldden telkens iets anders uit. Even stonden de strakke hoofdjes terzij gebogen, of uit de mouwplooien staken de armen stijf, met rechte pols en hand en vingers, terzij uit, of uit de mantelgolf reikte een wit-gesokt voetje, of de knieën hielden ze gebogen. Heel haar houding bleef altijd opzettelijk, maar ook altijd statig en ingehouden en voornaam; het was of zij slechts even een veranderde buiging onder haar kleed aannamen, om daardoor een nieuw samenstel van altijd weer andere plooien en lijnen aan hare wijde zware kimono's te geven.

Dan zweeg de muziek. Tegelijk schoven zij terzij en hurkten in-een, als poppen zoo onbewogen; houterig was haar levenloos beweeg nooit, want dadelijk plooiden zich de zacht-kreukende gewaden in golfval langs haar neer.

Nu de muziek na korte rust opnieuw begon, kwamen weer andere geiko's, gekleed in weer prachtiger kimono's, en schoven onhoorbaar het vertrek binnen. Zij hielden waaiers, of sluiers, of een bloem in de hand, en terwijl de voeten op dezelfde plaats bleven staan, reikten zij met langzame, wendende bewegingen de handen om zich heen, zoodat in lange rondende lijnen de zijden vouwen om haar heen bogen. Met de waaiers beschreven zij telkens sierlijker gebaren, met de sluiers strikten zij altijd weer nieuwe slingers om haar eigen stille gedaanten, en met de bloemen, voorzichtig en teer omhoog gehou-

den, teekenden zij langzame en wonderlijke figuren, welke de kimono-plooien dan met hun lijnen van glanzende zijde schenen vast te willen houden.

Zoo dansten de geiko's den heelen avond, terwijl de geisha's bij piengende snaarknapjes eindeloos de droevige eentonige muziek met mauwende klaagstemmetjes drensden.

De Japanner zat er onbewogen met gekruiste beenen en keek, zonder een blik van het schouwspel af te wenden, toe; ook de oude vrouw, gehurkt aan den anderen wand, verloor geen beweging van de dansfiguren. En ik!... ik wist in deze omgeving niet meer van verwonderen of bewonderen!

Doch voor elken dans boog zich de vriendelijke gids naar mij over, vertaalde in het Engelsch den naam van de nieuwe figuur. Het waren haast alle bloemennamen: perzik-, appel-, kersenbloesem, roos, goudenregen, chrysanth; zoo heetten de dansfiguren. Sommige dansen droegen den naam naar den oogst van graan of maïs, thee of rijst; weer andere waren tempeldansen.

Een heilige dans werd er voor het eind van den avond bewaard; de muziekinstrumenten leidden het nog klagender in. Daar stonden toen vier geiko's onbeweeglijk in de rij, en bij elken handklap van de neuriënde geisha's legden zij een deel van haar kleed af; eerst knoopten zij den breeden, zijden rugstrik los, daarna wonden zij den obi, het lange lendenlint, af, dan gleed de wijdhullende kimono als een golf omlaag, eindelijk stonden zij er slank en klein, de armen en hals en romp ontbloot, en bleven nietig en teer zoo staan, het kostelijk hulsel als een vormlooze prop kleeren povertjes aan haar voeten.

IN EEN JAPANSCHE LOGEERKAMER.

Een klein treintje reed me vliegensvlug het land door. Ik wilde naar het noordelijk gelegen Nikko, achter in de bergen van Sjimotsoeki, midden-in het land.

Het reizen ging zoo makkelijk in Japan. Elk kaartenverkoopstertje achter haar stationsloketje gaf in het Engelsch korte en besliste antwoorden; de kaartjes droegen de namen der stations in het Japansch en Engelsch; boven de perrons stonden, in beide talen, de noodige aanwijzingen; overal zorgden de vlugge stationsjongens, met hun roode dienstpetten, zonder opdringerigheid, voor de bagage; de controleurtjes aan de smalle doorgangen verstonden best de gewone vreemdelingenvragen, wezen vlug waar de gezochte trein stond; de coupé's, lang, laag en smal, met breede makkelijke banken, gaven uitzicht door groote vensters; geen kaartjes-knippende conducteurs plaagden; op alle stations noemden duidelijke borden den naam.

Je liet je met het volste vertrouwen maar treinen door dit vreemde land!

Er viel altijd en overal wat te zien; een landschap, dat telkens afwisselde, rivieren, watervallen, bergpartijen, vlakten, rijstvelden, maïsplassen, theetuinen, dorpen; en overal de bezige bevolking, mannen en vrouwen, tusschen het gewas.

Aan de stations stond de trein kort stil. Vlug kwamen de reizigers hun coupé's uit, vlug waren de nieuwe reizigers ingestapt. Was er een langere halte, dan zag je van de locomotief machinist en stoker, beiden gehandschoend, het perron afkomen, de conducteurs en de meeste reizigers haastten hun wagens uit, en in de lange waschbekkens, waarin altijd frisch water spoot, reinigden ze hun gezicht, hun handen, spoelden hun mond. Dan trokken de machine-menschjes en de conducteurtjes hun handschoenen weer aan, de reizigers klepperden op hun houten schoenen de wagens weer in, want de kleine jongens-achtige stationschef wenkte tot vertrek.

Er waren telkens rivieren, waar de weg dwars overging; de bruggen waren smal en lang en stonden met stevige steenen pijlers in het kolkende water; langs de twee oevers liepen de hooge, steile, wel-verzorgde dijken, maar weer zoo smal, dat het haast onvoldoende leek. Aan den oever lag een aardig model bootje, en een visscher, onder zijn grooten platten hoedkorf, stond in zijn wijden kiel, blootsbeens, voor-in, als het model voor zoo'n meesterplaatje van Hokoesai.

In een groot station, dat Utsoe-nomiya heette, moest ik overstappen.

En in het volgend station had ik den gril niet verder te willen treinen.

De spoorlijn liep er langs een smallen weg met hooge, rechte cederboomen; ik wist dat dit de beroemdste weg was van Japan, een pelgrimsweg, nòg in dezen tijd, en Reiheishi-kaïdo geheeten (hetgeen beteekent „Straatweg van den gezant met de dank-geschenken") naar den bode van Sjogoen Tensji, die eens van Kioto naar Nikko

reisde, om namens zijn meester den goddelijken Iyeyasoe te offeren. De weg strekte zich statig door het bergachtige landschap, waarvan heuvels en bosschen in schemerigen damp hingen. Het was, of dit me voor het eerst als iets gróóts trof in dit land van heerlijke kleinheid! En omdat het er ook zoo stil en schaduwrijk duisterde onder de eindelooze dubbelrij van rechte, hooge ceders, en aan het eind het verheven Nikko wachtte, — zoo wilde ik er de wandeling heen maken.

Aan het station gaf ik mijn handtasch ter bewaring, en in den laten middag, wat stijf na een langen treinrit, stapte ik het dorpje door, en had dadelijk de statige laan bereikt. Het was er stil als onder kerkbogen, terwijl het soms klonk, of de voetstappen weerkaatsten, zoo dicht stonden de boomstammen aan-een. Op een enkele plaats was een boom uitgevallen; de jonge, slanke ceder, in zijn plaats geplant, liet dan twee smalle bundels zonlicht binnen als door de vensters van een kathedraal. Het was er ook koel, soms zelfs kil als in een oud keldergewelf.

Het landschap naar links en rechts kwam bij enkele open plekken, waar een dwarsweg de cederlaan sneed, te zien; dit gaf dan een fijn doorkijkje naar zachten verren bergrug, met fluweelen struiken rondom geschikt, en een groote dennenboom kwam er met hoekige gebaren zijn takken tegen de blauwe lucht afteekenen.

De cederlaan was niet recht getrokken; met lange en korte bochten wond zij zich voort; soms, bij zoo'n doorkijkje, zag ik ver vooruit den boomwand met langzame bocht ombuigen, en van een hoog punt, waarheen de weg glooiend geklommen was, zag ik de laan omlaag, als een smalle wringelende slang naar de bergen kruipen.

Ik had niet gevraagd hoe ver het loopen was naar het

bedevaartoord. Ik had gedacht slechts kort van Nikko verwijderd te zijn; doch de zon was al weggezonken achter een berg, en over het straks zoo scherp-kleurige landschap steeg reeds de vochtige schemer, die dadelijk na de dag-warmte uit boomen en planten, uit struik en gras begon op te dampen; en nog altijd strekte zich de statige dubbele wand van onbewogen rechte ceders ver vooruit.

Daar stond een landbouwer ter zijde van den weg, die mij oplettend aankeek; hij was bijna geheel naakt, zijn glimmend bruine huid lag glad over zijn magere gespierde ledematen; slechts den grooten ronden hoed had hij op; hij leunde op een schoffel.

Het was een vreemd land en ik groette met mijn besten Japanschen groet:

— „*Komban wa!*" (goeden avond).

Hij boog, vormelijk, makkelijk en met verwonderlijke gratie, en sprak een langen zin, waarvan ik tot mijn schande geen woord verstond. Toch boog ik eveneens, mijn Hollandsche stijfheid veel geweld aandoend in dit land van natuurlijke gratie, en sprak een taalboek-zin:

— „*Kokawa nanto yoe tokorodes?*" (Hoe heet het hier.)

Hij boog en lachte voorkomend; dit was overbeleefd, want ik begreep, dat hij mij niet had verstaan.

Toen wees ik den weg af, vroeg slechts:

— „Nikko?"

Hij boog weer; zijn gezicht stond nu ernstig:

— „Nikko!", herhaalde hij toestemmend; en hij wees in dezelfde richting.

Ik probeerde het nog eens in het Japansch:

— „*Non doki des?*" (Hoeveel uur?)

En ditmaal scheen hij te begrijpen. Hij deed er zelfs blij om. Eerst boog hij eenige malen, lachte toen, alsof hij iets grappigs ging zeggen, en stak drie vingers omhoog, terwijl hij langzaam en duidelijk uitsprak:

— „*San*" (drie).

Drie uur moest ik nog loopen — en het werd al donker. Ik wist wel, dat het binnenland zonder eenig gevaar was voor een vreemdeling; doch het avonduur leek mij jammer voor den indruk-van-aankomst in Nikko.

Ik deed nog eens mijn uiterste best en zei met Japansche tongval-poging:

— „*Yadoya wa dotsjiro desoe?*" (Is hier een slaapgelegenheid?) Ik weet niet of hij mij ditmaal verstond; doch hij boog nog langer dan eerst, en volbracht een vormelijk gebaar, dat wij somwijlen door onze tooneelspelers in kostume-stukken zien maken wanneer zij naar de deur wijzen. Ik meende hem wel te begrijpen. Hij ging mij voor, en ik volgde hem langs een smal paadje, dat kronkelde tusschen de ondergeloopen maïs-akkertjes, waarboven de avondnevel nu uitwasemde. Toen was er een laag boschje, dat rond den voet van een rotsig bergje stond, en een overhuifd pad over, dat in de dichte struiken was uitgesneden, stonden we ineens voor een van die aardige eenvoudige huisjes, laag, open, spits dak, met blauwe bloemen volgegroeid, zooals ik er overal uit den trein tusschen de akkers en velden had gezien.

Hij boog weer diep en lachte zoo opzettelijk met zijn stillen lach, dat ik hem wel begrijpen moest. Toen trad hij uit zijn sandalen en noodigde mij binnen, zonder woorden, doch met volmaakt armgebaar: hij vroeg mij te gast!

Ik vond dit zóó'n aardig avontuur, dat ik mij geen

oogenblik bedacht en over de steenen van het voorhuis achter hem aantrad. Doch zooveel Japansche manieren kende ik wel, dat ik hem niet aanstonds volgde, toen hij het vertrek intrad. Ik had vlug mijn schoenen uitgetrokken, ging toen pas achter hem aan.

Het vertrek, waarin ik stond, was ruim en open, maar ongezellig leeg; aan den voor- en achterkant zag ik vrij naar buiten, waar het nu snel duisterde; meubels waren daar niet, er was eigenlijk niets; slechts effen matten lagen op den grond; de twee lengtemuren bestonden uit houten ramen, daarin kleine vierkante ruitjes, met geolied pepier beplakt.

Ik moest even alleen blijven, maar dadelijk kwam mijn gastheer terug; hij had een wijden kimono aangetrokken van donkerblauw katoen met lichtblauw bloempatroon er op; over zijn arm droeg hij een tweeden kimono van zwarte zijde met een enkele witte figuur opgewerkt. Hij lachte voortdurend met zijn beleefden lach en sprak telkens woorden, waarvan ik er geen verstond; doch zijn gebaren waren zoo duidelijk en eenvoudig, dat ik hem dadelijk begreep. En zonder kuren van mijn kant, bij zooveel natuurlijkheid van den zijne, liet ik hem mijn overtollige kleeren uittrekken, en schoof in de zachte, wijde plooien van het makkelijk gewaad, dat hij mij voorhield. Ik dacht er niet aan hoe ik er uitzag — ik had alleen het gevoel, hoe dit statige deftige kleed mij behoorlijk zat en als vanzelf nu ook mijn houding en gebaren wat beter zouden harmonieeren met deze omgeving, waarin alles wel sober en leeg, maar toch zoo gelijkmatig in kleur en lijn rustigde.

Hij sprak niet, maar was stilzwijgend neergehurkt; ik

deed hetzelfde. Toen hoorde ik buiten geschuifel van voeten en twee kleine figuren schoven in den schemer langs den open achterkant van het vertrek; de een droeg een groote brandende lampion van geolied papier. Ik onderscheidde een jong meisje, weer naar hetzelfde aardige modelletje, dat ik overal ontmoet had, dat ik zelfs meende te herkennen, toen ik weer het lachend gezichtje zag, in den zwaren glanzenden, onberispelijk opgemaakten haarwrong gelijst; ze droeg een lichtgroene kimono met paarse omslagen aan den blooten hals, een breeden siergordel om het middel met een bontgebloemd kussen laag op den rug. Ze boog en lachte, lachte en boog, wel tien keer achter elkaar. De andere was buiten op de veranda bezig de schuifdeuren te sluiten.

Toen die ook in het licht van de lantaarn kwam staan buigen, zag ik een oude vrouw, wat mager en ingevallen, met onderdanige oogen, en zonder lach; ze droeg een effen-donkeren kimono, zonder eenigen smuk, het kussen en lendenlint van dezelfde grijs-zwarte kleur. Ik dacht: moeder en dochter.

Nu was de leege kamer in-eens heel anders. Het gekleurde licht streepte lange figuren over de effen vloermatten en wanden, op den lagen zolder verfde zich een groote straalfiguur. Toen werden nog andere schuifdeuren uit de wanden geschoven, en zoo was dezelfde kamer in-eens gezellig geworden. Er was ook een bijvertrekje vrij-gekomen, dat iets hooger op-gebouwd stond; ik zag in een soort nis, waar een lange kakemono, met gehurkte figuur en grillige sierlijke letters beschilderd. aan den achterwand hing, en op een laag houten tafeltje van rood lakwerk rustte een kastje met bronzen versiering, twee fijne beeldjes aan weerskanten daarop, en in

een bloembakje een dwergplantje, als het verkleind model van een van die statige beschermende waaierdennen, die er overal in het land tot landschap-sier staan.

Dezelfde kamer, pas gewild van leegte, met den vallenden avondschemer, die van buiten binnendrong, was nu prettig en intiem, vol zachte warme lichtverven in het rond, langs vloer en wand en zolder, en huislijk met het zachte zorglijke bedienen van de twee vrouwen, die den maaltijd aandroegen.

Mijn gastheer en ik aten samen; de twee vrouwen brachten de schaaltjes en schoteltjes aan.

Rijst vormde het hoofdvoedsel, doch er was een gerecht, dat uit ronde gedegen koekjes bestond en eenigszins naar wrange gerst smaakte. Vleesch, brood, boter of aardappels gebruikte men blijkbaar niet. Er was een soort vischspijs, die onaangenaam proefde door het scherpe vet, waarmee gebakken was; ook smaakte alles wat er te genieten viel wel een beetje rookerig, en soms dacht ik dat er vergissingen hadden plaats gehad, zoodat suiker voor zout of zout voor suiker was gebruikt. Ook de drank, zoo smakelijk voorgediend door het lachende dochtertje, dat als met poppenspeelgoed redderde met potjes, kopjes, schoteltjes en kommetjes, kon mij niet bevallen; hij had een sterken smaak en was warm. Het ergste was echter de manier van eten, twee eetstokjes in de hand, en daarop elk hapje in evenwicht gebracht. Dit mislukte telkens.

Doch ik verdroeg alles met Japansche onbewogenheid, en telkens als mijn gastheer lachte, lachte ik ook, statig en geluidloos. Toen nam ik potlood en papier en trachtte op te schrijven hoe dit Japansche menu heette; en ik ver-

zamelde tot uitbreiding van mijn kennis de volgende woorden: soeïmono (boonensoep), sasjimi en ohiro (vischsoorten), konomono (allegaar van wortels van lotusbloemen, radijs en augurk); de drank was Sake (rijst-wijn).

Hiertoe bleef ons gesprek vrijwel beperkt. Ik trachtte nog eenige Japansche woorden te zeggen; doch als antwoord boog en lachte mijn gastheer hoffelijk; hij had mij dus niet verstaan. En ook hij sprak eenige woorden, waarvan ik met den besten wil zelfs de vage beduidenis niet thuis kon brengen; ik boog dus ook en lachte zoo vriendelijk mogelijk. Toen zei hij iets tot de twee vrouwen, die het eetgerei reeds hadden weggeruimd, en zich dadelijk verwijderden, om uit het afgeschutte bijvertrek met eenig beddegoed terug te keeren; dit werd op den grond uitgespreid, een opgevulde deken, een zijden overkleed, en een soort muskietnet van groen gaas, dat aan den wand bevestigd werd.

Toen kwam eerst de oude vrouw wat buigingen voor mij maken, toen het lachend meisje, daarna de huisheer. Ik boog terug, was er nog mee bezig, toen ik bemerkte, dat het drietal het vertrek al verlaten, en zich achter de papieren schuifdeur in het nevenvertrek had teruggetrokken.

De lantaren was mij gelaten; ik liet haar nog even branden, om, nu ik alleen was, rond te kijken in deze eigenaardige logeerkamer; ik lag lang te staren naar de wijkende strepen van het licht, die lange evenwijdige vakken teekenden, donker en licht, licht en donker, over de zacht-glanzende matten van den vloer, langs de effen wanden, waarin toch door de vierkanten gelijke ruitjes, zooveel teekening zat, tegen den zolder, waarlangs de zwarte dwarsbalkjes als ebbenhouten lijnen streepten;

ik keek naar het opgebouwde nevenvertrekje, een soort diepe kast, waarvan de deuren weggeschoven waren, en daarin de sobere eenvoud van het mahoniehouten meubeltje met de hoekplaatjes, de gedreven lade-ringen; dan daarop de twee beeldjes van speksteen, twee grijnzende godjes, en tusschen hen in het kleine sparreboompje met de takjes, de naaldjes, de schorskrasjes, zoo wonderfijn, dat het meer speelgoed dan een levend boompje leek.

Dan blies ik het walmend oliepitje, dat in de lantaren brandde, uit. In de andere kamer achter de schuifdeur was het stil; door den achterwand, waar de keuken lag, klonk niet meer het geklik van eetgerei; buiten de papierwanden, waartegen mijn bed gespreid was, bleef ook de natuur geluidloos. Een enkele muskiet gonsde zoemend boven het gaas; toen knirpte ergens het scherp getril van een krekel; een vogel begon heel in de verte te fluiten......

Zoo heerlijk als ik geslapen had, toen ik den volgenden ochtend heel vroeg wakker werd!

In het vertrek drong het licht al door de open veranda binnen; in de kamer zag ik de twee vrouwen, die met zachte schuifpasjes weer rondredderden, reeds met het eetgerei in de weer waren.

Ik was vlug op en ging naar buiten om mij te wasschen. Achter het huisje was de tuin. Die lag allerliefst in den vochtigen dauwenden vroeg-morgen. Het was slechts een heel klein oppervlak; een haag sloot hem af; dadelijk daarachter lagen de maïs-akkertjes, waarover de zon haar schuine stralen al legde. Midden-in het tuintje,

van nog geen tien meter in het vierkant, stond een rotsgroepje geknutseld, een watervalletje spatte er met schokjes langs neer; door het kleine waterbekken schoten roode dubbelgestaarte goudvisschen met de lange vinnen als in een wolk van tulle gehuld; een schildpadje kratste met hakende pooten tegen het rotseilandje van een handgrootte op. Kleine smalle paadjes kronkelden naar alle kanten, een houten bruggetje spande over het wateraanvoer-beekje; op een kunstig heuveltje stond een steenen lantaren, en verder-op, aan de wending van het pad, een groen-bemost steenen leeuw-gedrocht. Overal stonden planten en klein-geboomte uitgeplant, korte laaggroeiende waaierpalmen; aan den waterkant kleurden bossen blauwe bloempjes tusschen bleeke eivormige blaadjes; er groeiden matgele nymphaliën en taroplanten, met den sterken blauw-groenen bladglans nu de zon er van terzij over streek; stijf-bijgeknipte sierboompjes stonden er, hooge camelia's, klein-bladige eikenstruiken, wat spichtige dennen; aan een pad-eind was zelfs nog een tuinhuisje gezet, zoo klein, zoo sierlijk, dat dit nu werkelijk een kabouterhutje leek, met blauwe-regen behangen, een geheimzinnige grot-ingang, voerende naar Lilliputterland.

Na het ontbijt moest ik toen aan afscheid nemen denken.

Ik wist daar geen Japansche woorden voor te vinden; toen ik ten laatste uitgebogen was, kon ik me toch niet weerhouden in goed-Hollandsch te zeggen: „Hàrtelijk dank!" Maar mijn gastheer nam ik apart, en aarzelend vroeg ik hem: „I k o e r a d a n e?", wat bot-vertaald beteekent: „Wat kost het?" Ik schaamde mij wat voor de

vraag, ook voor den vorm, doch ik wist niet hoe ik mij anders uiten moest.

Maar die hoffelijke vormelijke boer, die overdag in z'n maïsakkertje stond te schoffelen, met zijn beenen in den modder, zijn naakte lichaam in de heete zon, dan 's avonds in zijn sober huisje kwam, zijn blauw-bebloemde kimono aantrok en als een sjogoen met gekruiste beenen in zijn effen kamer zat, met de aarzelende strepen van bonte lantaren-verven, met het geheimzinnige uitbouwtje, waarin het eenige kostbare kastje, de twee godsbeeldjes daarop en het wonderlijke dwergboompje — mijn gastheer scheen mijn Japansche vraag weer niet te begrijpen.

Hij boog diep en herhaaldelijk, lachte voorkomend.

En boog en lachte, boog en lachte, tot ik weer aan de cederlaan stond, die naar Nikko leidt.

HEILIG NIKKOZAN.

Heilig heet Nikko, midden in het bergland Sjimotsoeki, heilig Nikkozan.

Het geldt als traditie van den Sjinto-godsdienst, welke voor zijn aanbiddingen den heiligenvorm erkent, daar als pelgrim heen te gaan; het bedeoord is een plaats, waar de schoonheid van natuur en menschlijke bouwkunst in ongerept-zuiveren staat bewaard zijn. Ook dit verheft deze bedevaart tot een heiligen plicht voor den schoonheid-vereerenden Japanner.

Aldus verhaalt men de heiligheid van Nikko:

Sjodo Sjonin, die eeuwen en eeuwen terug een vroom Boedhistisch pelgrim was, dwaalde door dit oord, waar de stille, plechtige Japansche natuur onovertrefbaar schoon is. Hij had een openbaring; er verschenen hem vier wolken, elk van verschillende kleur; hij wilde den berg beklimmen en de beteekenis er van weten, doch een stroom, die rond den bergvoet schuimde, belette hem het verder gaan. Daar schuifelden van linker- en rechteroever van de rivier twee slangen naar elkaar toe, en wonden zich tot een smal voetpad, waarlangs hij den overkant kon bereiken. Nu beklom hij den berg der vier wolken en ervcer, dat vier goden daarin woonden; dus bouwde hij halverwege den berg het klooster der vier draken (Sjihonrijoeji) en bereidde zich gedurende

twintig jaar voor om den top van den Nantaizan te bestijgen; daar bouwde hij dan het klooster Sjoezenji. Doch niemand kon na hem den berg bestijgen, want winden en vlammen sloegen uit den razenden berg (Foeta Ara Yama) elkeen tegen. Tot later een ander heilig boedhist, Kobo Daishi, een pad door het bergwoud baande en de verschrikkingen van deze plaats bezwoer. Hij noemde nu den berg Nikkozan, hetgeen beteekent Berg-van-zonneglans.

Sedert werd de bestijging van den Nantaizan een der verdienstlijkste daden, welke een mensch verrichten kan; ook voor den verheven Mikado werd een brug, in rood gelakt, over de wilde Daijagawa gebouwd, en hij alleen mocht bij zijn jaarlijksch bezoek daarover gaan; een tweede brug van steen en hout was er voor de gewone pelgrims. En geslacht na geslacht, sjogoen na sjogoen, en mikado na mikado bedevaarten naar den Nikkozan.

Als Iyeyasoe, die een wijs regeerder over Nippon was, in de zeventiende eeuw stierf, werd diens lijk, volgens zijn vroom bevel, in Nikko bijgezet, waarna de opvolger Sjogoen Hidetada te zijner nagedachtenis in de kloostertuinen een praalgraf liet bouwen.

En dit mausoleum is sedert heilig Nikko geworden.

Want er is geen oord ter wereld, waar langs den steilen bergwand de ceders zoo hoog reiken, waar zoo schoon een bouwwerk bewaard wordt.

Nikko wo minai oesji wa, kekko to ioe na, zeggen de Japanners; dit beteekent: Noem nooit iets grootsch, eer gij Nikko hebt gezien.

Zelf als een pelgrim, vol eerbied, en met steeds gewijder stemming, in verbazing eerst, die groeit tot

bewondering, en dan verrukking, die tot aandoening verteedert, trok ik daar nu ter bedevaart op.

De statige uren-lange cederlaan door, diep smal pad tusschen hooge moswanden, daarover het gekronkel van wortels, en recht omhoog aan weerskanten de strakke boomen, die stam aan stam in gelederen rijen; voorbij de stramme wachters, die het pelgrimspad afzetten; dan door het dorpje Hasjiishi; en reeds klimt de cederlaan, want tusschen zijn effen stammen groeien de omtrekken van den groenen berg, en het suizend ruischen van snelstroomend water noemt den naam, Daijagawa.

Dan in-eenen ligt er een fel-roode striem van oever tot oever; op den achtergrond rijzen de drie kammen van blauw-wazigen berg, tegen den oeverkant spreiden zich de platte waaiers van het lage geboomte; en op twee voetstukken, die er in den jukvorm van tempelpoorten staan, tusschen de glinsterend natte rotsen, boven de witte schuimende golven van haastig voortglippenden bergstroom, buigt zich de keizerlijke brug, rood lak, afgezet met goud beslag.

Dadelijk aan den overkant windt zich in stijgende bocht het pad omhoog; een enkele ceder buigt zich voor den ingang voorover, scheef-gegroeid in den glooienden bergwand; maar te strakker daarachter strepen zich de andere stammen, heel de berg met de nu tot statig bosch vol-groeide cederboomen.

Langs breede treden, die zich in rechte trappen zigzag tusschen de steile boomen omhoog heffen, vangt aan de heilige tocht.

Rondom staat het roerloos woud, maar boven de stammen als pilaren, heel omhoog, de bladkronen zich tot een

zolder aaneen-sluiten; langs den glooienden wand groeien in overdaad de varens; en daartusschen stijgen steeds de eindelooze treden omhoog, steeds hooger en hooger; tot er eensklaps in een open kring van ceders de eerste Mangwanjitempels liggen; de steenen treden leiden door de stille tempelgronden, langs al die heerlijkheid van soberen bouw; voorbij klokkenhuis, watervat, voorpoort, tempelwacht, steenen lantarens, tempelgebouwtjes, klein en fijn bij elkaar gegroept. Ter zijde tusschen de stammen schemert, als in een tooververhaal, een tempelachtig paleis, waar twee prinsessen wonen, die met sprookjesnamen Kane-no-Miya en Tsoene-no-Miya heeten. Hooger stijgen de treden; ter rechterzijde statigt op een open plek tusschen de stammen weer een tempeldorp, Kwannon. En weer verder is er het vreemde bouwsel, dat evenals de ceders, even recht en hoog, opgroeit, vier in-een-gestrengelde lotusbloemen als kroon draagt, en aan elk blad een koperen klokje, die wanneer zij klepelen de booze geesten uit het woud verjagen. Dan rijst er, steeds hooger den bergwand op, een pagode, in rood en goud, waarvan elke hoogere verdieping spreidt haar schuttend gebaar over de pracht van lageren bouw. Nog hooger de steile treden op, de heilige boom, de stille nooit ritselende den; daarnaast, in een kleinen tempelbouw, het witte paard, waarbij zwart-getabberde priesters wacht houden; soms even ketst zijn hoefslag een vreemde echo in deze stilte, maar dadelijk brengen zijn wachters hem weer tot rust.

Dan effent zich een rechte vloer met platte steenen; in het schemerlicht, dat het hooge cederdak toelaat, ver-

WATERBEKKEN BIJ DE NIKKO-TEMPELS.

heft zich de sobere drielijnige tori-i, twee bemoste pilaren en in flauwen boog een derde steenen balk daarover gepast. Links en rechts strekt zich een lage muur, in vakken verdeeld, en elk vak fijn-getralied, met grillige figuren in oude verzwakte kleuren versierd.

Dan door de lage donkere poort de laatste breede treden op; daarachter een open plek, waarin van heel hoog de lichtbundels langs de ommurende stammen strepen, en aan het eind daarvan een klein gebouw, waarvan de schoonheid niet met woorden is uit te zeggen.

Van den voetsteen van het terras, waarop het rust, tot de geïncrusteerde daknokken staat het daar in eenzame stille majesteit als in een kostbaar misgewaad gehuld.

Vier korte blanke zuilen, met gouden sierbanden, een witten gordel dragen; daarover rusten de steunsels van den uitbouw, een breeden omgang erboven; en daarover komt met golvende bocht zich het huivende dak spreiden, langs de gekartelde noklijnen weer de dofgouden banden. Het is tezamen van één grootsche pracht, en tegelijk een samenstel van verbijsterende klein-versiering. Overal zijn de overvolle vakken met gekleurde bloemen en vogels uitgesneden, aan alle hoeken de uitpuilende leeuwenlijven, de windende drakenkronkels; elk stutsel is een ornament in dofgoud of ivoorwit; overal waar de schaduwen onder de grillige uitbouwen wijken, schemeren weer nieuwe siersels; op de vlakke vakken tusschen de zuilen kleurt de pracht van groote vullende boeketten, van breede spreidende bladen, vol witte en roode bloemtrossen.

En in deze overweldigende tooverrijke overdaad is er geen lijn, geen detail, dat uitspringt; alle kleur is zacht, schijnt in toon met de zachte andere kleur daarnaast;

het gele goud kaatst geen stralen, het wit werkt niet verblindend, het lak is van een doffen diepen glans.

In het midden tusschen de twee wit-en-gouden middenzuilen wijkt een deur van brons met goud beslag; een stille ruimte duistert daar achter. Nu glijdt de ontschoeide voet op zije-zachte matten, over glim-glanzende vloeren naar een raadselachtige ruimte, waaraan geen grenzen zijn van wanden of zolder, zonder ramen of deuren. Daar wemelen tusschen goud-gelakte zuilen en uitgesneden muurvakken de gouden en bronzen tempelsieraden; er staan statige gongs, geweldige vazen, rijzige flamingo's, kronkelende lotusstengels, zware lantaarns; en langs de kanten wijken grillige friesen met vluchtende hagedissen, sliertige bloemstengels, en pronkende paradijs-vogels met staarten, die heel zoo'n wand met eindelooze slingers en bochten en windingen vullen; op de fijne matten, die in evenwijdige banen naast elkaar passen, staat een lange rij siertafeltjes, vierkante koffertjes daarop, de deksels opgeslagen en daarin een verbijstering van kleine kostbare schatten. En dit alles even bont en van kleurige overdaad: witte ivoren vogellijfjes, en groene en blauwe en lila veeren; en schermen met dof-gouden fond; in grijze toetsen de zwevende Kana-schilderingen daarop; en de fel-roode lak met het goudstuifsel over-poeierd. Goud en bont en vol en bizaar — en toch, o! toch van ontroerende pracht en driemaal waard als hoogste schoonheid geheiligd te zijn!

In het vreemde glanzende schijnsel, dat van de wanden en den vloer en den zolder weerkaatst, vallen mij dan pas de onbeweeglijke figuren op van knielende pelgrims, die

in hun effen-zijden kimono's gehuld, met het voorhoofd de heilige plaats beroeren.

Aanbidden zij er de vage sage van den Nantaizan?

Of geven zij het zwijgend voorbeeld om neer te knielen voor de schoonheid van heilig Nikkozan?

Nikko wo minai oesji wa, kekko to ioe na.

AAN BOORD VAN DE „NIPPON MAROE".

Yokohama is wel het centrale punt voor een reis om de wereld. Zèlfs heer Fogg, die over Engelsch-Indië reisde, omdat de Trans-Siberische spoorweg toen nog niet bestond, embarkeerde daar, om de tweede helft van zijn reis te aanvaarden!

Behalve langs noordelijk Azië komen de wegen uit Engelsch- en Nederlandsch-Indië, langs de Chineesche kustplaatsen, ook de routes van Australië en de Philippijnen hier samen. En van Yokohama kan men langs drie verschillende wegen op Amerika aan. De kortste weg is over Vancouver, dat op Canadeesch grondgebied ligt, 4300 mijl; er gaat een directe lijn op San Francisco, wat dwars over den Stillen Oceaan een afstand van 4700 mijl bedraagt; de derde weg loopt zuidelijk, over de Hawaï-eilanden en vandaar naar San Francisco, een gezamenlijke afstand van 3400 + 2100 = 5500 mijl. Door Amerika zijn de af te leggen afstanden ongeveer even groot; Vancouver—Quebec, dwars door Canada, is 2900 mijl; San Francisco—New-York zal iets langer zijn; op een paar honderd mijl wordt niet gelet. Van de Amerikaansche oostkust tot Engeland geeft weer een gering voordeel voor de Canadian Pacific-route, welke tusschen Quebec en Liverpool slechts 2678 mijl heeft af te leggen, terwijl New-York—Plymouth, de drukste verkeersweg, 3100 mijl bedraagt.

JAPAN.

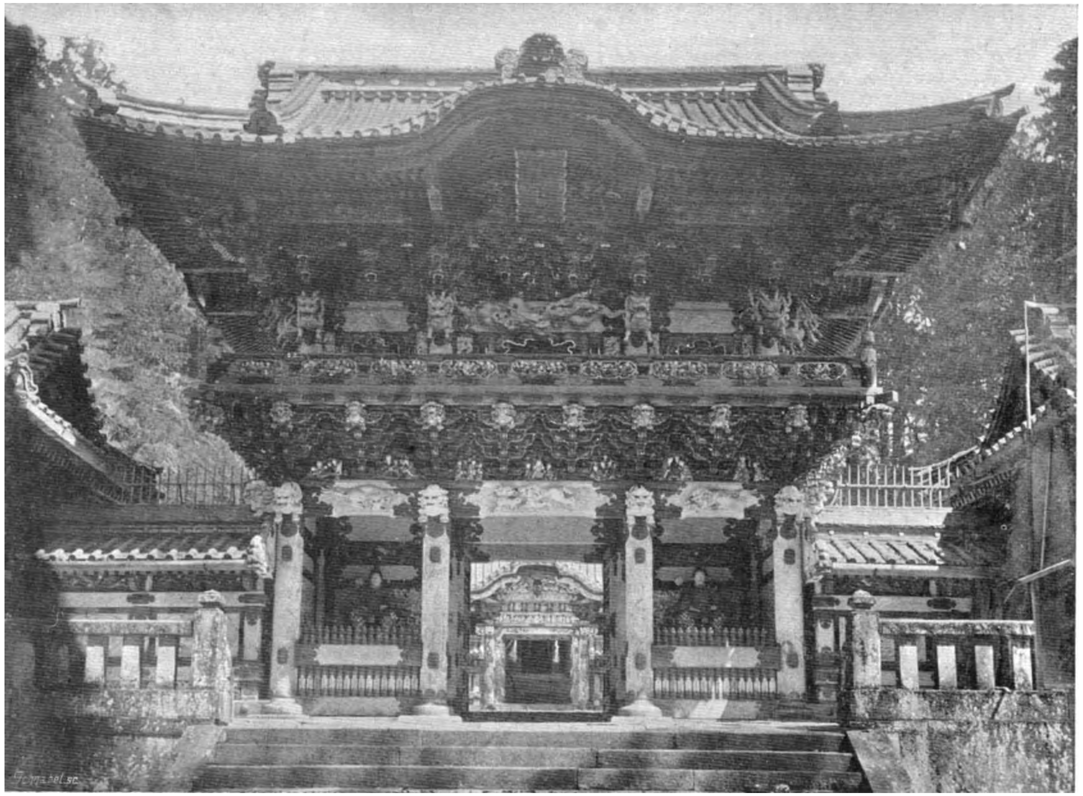

PRAALGRAF IYEYASOE TE NIKKO.

De maatschappij, welke de Liverpool—Quebec—Vancouver—Yokohama-lijn beheert, kondigt met recht aan, dat haar verbinding tusschen Europa, Amerika en Japan de kortste is; ze is tevens de snelste, daar de geregelde diensten, die van boot op spoorweg en van spoorweg op boot correspondeeren, ongeveer drie-en-twintig dagen van Liverpool tot Yokohama nemen. En degenen, wien het alleen om Japan te doen is, kunnen tegenwoordig in bijna even korten tijd over Canada als over Siberië hun reisdoel bereiken.

Ik koos echter den zuidelijken weg, omdat ik, in één rondreis door, de Hawaï-eilanden wel graag wilde zien, en omdat een reis over San Francisco en New-York mij meer aanlokte dan door Canada. Ook de scheepsgelegenheid kwam beter met het reisprogramma uit. Want voor een moderne rondreis, voor het wipje de wereld om, had ik eigenlijk wat te veel tijd besteed in Japan!

En zoo was ik passagier aan boord van de „Nippon Maroe", een dubbelschroefstoomschip van 11,000 ton, van de Japansche reederij „Toyo Kisen Kaisha".

De reederij was Japansch, doch de kapitein was een Amerikaan. De helft ongeveer van de passagiers was Japansch, de andere helft Amerikaansch. Ook van de officieren ging het om en om, de eerste-officier was Japanner, de tweede Amerikaan, de dokter was Amerikaan en de eerste machinist een Japanner. De overige bemanning was geheel Japansch, wat het scheepsvolk betreft, en Chineesch, wat het bedienden-personeel aangaat. Omdat er verder nog een paar Spanjaarden, Duitschers en Engelschen, een Belg, twee Franschen en een Zwitser aan boord waren, en een troepje Indische sjeiks

met vervaarlijke tulbanden, benevens een paar negerjongens, de reis tot Honoloeloe meemaakten, was er wel een wereldsch allegaar bijeen gebracht.

Doch dat werd al na den eersten dag geschift.

De Chineezen en sjeiks en negers bleven op het voorschip; de Japanners, zoover zij in kimono gekleed gingen, hokten onder elkaar. De overige nationaliteiten mengden zich zoo behoorlijk dooreen, dat met eenige verwondering bleek, dat er twee Franschen waren, die elkaar uit gewoonte een week lang in het Engelsch hadden toegesproken; toen bleven ze elkaar maar in de gemeenschappelijke wereldtaal toespreken, want das was eigenlijk bij het algemeen gesprek het makkelijkst.

De kapitein sprak onvervalscht Amerikaansch; daarvoor kneep hij zijn neus dicht, zonder zijn handen te gebruiken, en probeerde zoo zijn gerekte klanken er door te snauwen; hij was ònverstaanbaar; zelfs zijn landgenooten betreurden dit, want hij moest een hartelijk man zijn, die met iedereen een dagelijksch praatje trachtte te maken, en waardig de tafel presideerde en verontschuldigingen voor zijn schip bedacht, wanneer het wat te hevig slingerde op den weinig-stillen Stillen Oceaan. De kapitein hield des Zondags ook inspectie, en sprak dan wat Japansch met de Japansche bemanning, en Chineesch met de koks en tafelboys, wat Engelsch met de passagiers, en zuiver Amerikaansch met zijn stafofficieren — maar er was nooit iemand, die er wat van navertellen kon. Hij gaf ook eens een korte verklaring bij de vertooning van een reeks lichtbeelden over Japan en de Ver. Staten, doch noch Japanners noch Amerikanen herkenden zijn geographische aanduidingen. Zondagochtend leidde hij de godsdienstoefening in het groote

salon, dat dan met Amerikaansche en Japansche vlaggen behangen werd, en hij snauwde door zijn neus pagina na pagina van de gebruikelijke formulieren af. Alleen de scheepsdokter, die hem als voorzanger ter zijde stond, was daaraan gewend, en wist wanneer hij den kerkgangers het teeken moest geven om met de gezamenlijke antwoorden in te vallen.

Toch was hij zoo'n voorkomend kapitein! Want toen na den tienden dag de Hawaï-eilanden in de buurt kwamen en iedereen hem het onmogelijke kwam smeeken, om toch wat sneller vaart te maken dan de matige 325 mijl per dag, opdat wij niet 's ochtends, maar 's avonds laat op Hawaï zouden aankomen, liet hij de machines hàlve kracht draaien, om ons zóó onzen zin te geven.

Hij was een goed zeeman; want al ging het niet vlug, wat niet zijn schuld was, hij kwam precies op tijd, na zeventien gelijkvormige dagen van zee en lucht, aan den anderen kant van de grootste onzer wereldzeeën aan; en omdat er — behalve de nietige Hawaï-eilandjes — op heel dien langen weg geen stukje land, geen rotsje, geen zandkorreltje was om zijn koers naar te richten, vond ik dit — zooals trouwens èlke zeevaart — wat een kranig bedrijf.

Hij was een gelukkig zeeman bovendien, want zijn reputatie was, dat zoo lang hij al tusschen Japan en Amerika voer, hij op elke vaart naar San Francisco een dag had weten te winnen. Dat hij op zijn terugvaart dan telkens weer een dag verloor, vergat men wel-is-waar. Maar merkwaardig was dit toch wel; en de dokter, die veel geest bezat, hield eens, terwijl al de jonge Amerikaansche meisjes dicht om hem heen zaten, een ongerijmde improvisatie, dat de kapitein feitelijk een jaar

ouder was dan hij zich uitgaf, omdat hij bij zijn gouden jubileum met gemiddeld zeven jaarlijksche vaarten van Yokohama naar San Francisco, ongeveer 365 dagen zou hebben gesmokkeld. En toen de „Nippon-Maroe” op den zevenden dag na het vertrek van Japan den 180sten breedtegraad passeerde *), was het de dokter, die een „drink” voorstelde op den smokkelenden kapitein; waarop deze weer een dronk uitbracht, waarvan echter voor niemand recht verstaanbaar was op wat hij doelde, behalve dan voor een paar scherp-luisterende Amerikanen, die dadelijk „Hello” begonnen te roepen, en met wijde armen een vliegbeweging nabootsten, waaruit de anderen van het gezelschap, die met Amerikaansche gewoonten wat bekend waren, afleidden, dat de kapitein iets gezegd moest hebben over de „wide spreaded eagle”.

Na den kapitein was de dokter de populairste man aan boord. Hij gedroeg er zich dan ook naar. Voor de zieken had hij slechts weinig tijd, hetgeen in hun waarachtig belang was, zooals hij zelf spitsvondig opmerkte. Er was een Amerikaansche dame, die zich op elk uur van den dag in steeds aantrekkelijker toiletten kleedde, en de

*) De 180ste lengtegraad splitst den wereldbol in twee deelen. Bij elken graad, welke in westelijke richting wordt afgelegd, is er een verschil in zonnetijd van 4 minuten. Voor 2 × 180 of 360 graden geeft dit 360 × 4 = 1440 minuten of 24 uur. Door het kunstmiddeltje toe te passen, om, den 180sten graad passeerende een dag te verspringen, houdt men de tijdrekening in orde. Toen Magelhaen zijn eerste reis om de wereld van oost naar west volbracht, passeerde hij in September 1519 den 180sten graad; bij zijn terugkomst bemerkte hij, tot zijn niet geringen schrik, dat hij één dag ten achter was, zoodat hij en zijn scheepsvolk steeds op verkeerde dagen hadden gevast!

eenige was, die in staat bleek, den dokter bij zijn beroep te houden; zij was bij het aan-boord-gaan uit haar riksja-wagentje gevallen en had haar molligen arm gekneusd. Met Amerikaansche onpreutschheid liet zij ons allen haar arm bekijken; doch alleen de dokter mocht er aankomen, en minstens driemaal per dag had hij een langdurig onderhoud met de blonde Amerikaansche en hield dan voortdurend den arm bij het molligste gedeelte vast. Er waren eenige ziekte-gevallen onder de voorschip-passagiers, doch daar dit „vóór de brug" bleef, liet hij de behandeling aan de stewardes over. De zeezieke Japanners, die zijn hulp inriepen, bekeek hij op een afstand, omdat hij als Amerikaan één vaste diagnose had, dat elke Japanner, die naar de Ver. Staten reisde, niet beter verdiende; hij hield ook niet van het ras, zei hij, omdat geel hem een antipathieke kleur was.

Eénmaal trad hij medisch op. Een dikke vreemdeling verscheen met technisch-aangelegd hoofdverband aan tafel. Wat was dàt? vroeg iedereen. En toen fluisterde de een den ander toe, dat er in het rooksalon verjaardag was gevierd, en dat het slingerend schip er een zijn evenwicht had doen verliezen, en dat die met zijn hoofd op den tafelrand was gevallen. Gelukkig was de dokter er toevallig bij geweest. — O! zeiden de passagiers, zoo! zoo! was de dokter er bij! — Iedereen begreep toen wel, dat er gloeiend feest-gevierd moest zijn.

De dokter fungeerde aan boord ook meer om het gezelschap gedurende de lange reis wat op stemming te houden, dan het te bedokteren. Hij had kleine handjes, vooral kleine voetjes, die in witte dekschoentjes gekneld staken; hij droeg onberispelijk uitgesneden ochtend-, wandel- en diner-jasjes, en onder zijn hoogen boord een

marinestrikje, dat als een vlindertje boven het glanzend overhemd-plastron fladderde. Hij nam na tafel alle jonge meisjes beurt om beurt onder den arm en wandelde ze elk driemaal het dek af; en de oudere dames vertrouwden hem haar alles toe, wanneer hij gezellig naast haar dekstoel kwam aanschuiven, en innig de lange verhalen aanhoorde. Hij zong een aardig smachtend tenoortje, en behalve wat opera-aria's, welke voor veelvuldig gebruik geschikt waren, gaf hij alle nieuwste songs van het songrijke moderne Amerikaansche repertoire; ook kende hij malle negerliederen en breede Spaansche ballade's van de Philippijnen, en vertaalde drenzige geisha-liedekens in vrij-Amerikaansch. Maar Zondagsochtends zat hij ingetogen naast den kapitein en wist precies wanneer hij het teeken moest geven om in te vallen, en bij de gezangen zong zijn aardig smachtend tenoortje hoog boven het gemurmel van de anderen uit.

De dokter was een vurig beoefenaar en practisch voorstander van sport. Hij bezat een oud jachtgeweer en daarmede lokte hij sommigen onzer op de achterbrug, en bedacht een toestel, dat de vele leege spuitwaterfleschjes in zee wierp, en ieder die een fleschje aan scherven schoot werd statig ingeschreven op een uitvoerige lijst van prijswinners, om den laatsten dag plechtig gehuldigd te worden. Op die dokterslijst stond ten laatste elkeen, want hij wist zijn wedstrijden zoo in te richten, dat elk passagier kans had op een der tallooze Stille Oceaan-kampioenschappen.

's Morgens kreeg ieder van de passagiers, die al aan dek waren, een langen schuifstok in de hand en moest

platte houten schijven mikken naar een nummerbord, dat op de planken afgeteekend stond. Deze kamp won een zeer luidruchtig flirtje uit Philadelphia, van wie vooral de jongelui veel werk maakten, zoodat er gemompeld werd, dat een der oudere heeren met strepen-opschrijven in haar voordeel geknoeid zou hebben om aldus zelf een streepje voor te krijgen. De partij baseball won de Amerikaansche team glansrijk tegen de internationale; maar de partijen waren niet eerlijk verdeeld, omdat elk Amerikaan een verzot baseballer is, en er onder de internationalen waren, die den slagknuppel voor het eerst en zelfs ten-onderste-boven hanteerden. Doch den volgenden dag legde Amerika het weer af met touwtrekken, en dat kwam door den Spanjaard, die, naar zijn listigen aard, het eind van ons touw stiekem door een dekring had gehaald. Een hinderniswedstrijd won de Belg, die alléén bij de eindstreep aankwam, omdat alle overige nationaliteiten voor het roetvat teruggeschrokken waren. De Zwitser won den kegelwedstrijd; Bill, de Amerikaan, won het diabolospel; een Japanner won, dank zij zijn behendige en verrassende sprongen, den schermwedstrijd; en de verschillende gymkhana-races waren voor elk van de dames een. Holland won óók een wedstrijd — ik mag er mij op beroemen. Want àl de sportende heeren deden mee aan dien hardloopwedstrijd; we hadden elk een fleschje bier in de hand en aan het eind van het dek zaten de niet-sportende heeren met een kurketrekker te wachten; die hadden ons fleschje te ontkurken, leeg te drinken en wie van ons dan het eerst zijn leege fleschje weer aan het begin van het dek terugbracht, had gewonnen. Ieder koos zijn eigen partner, en de dikke oude Duitsche heer wilde wel mijn man zijn. Dat won ik ze allemaal met een

half dek voorsprong af! Want toen ik te gelijk met de anderen kwam aangerend, had de Duitscher met beproefde hand den kurketrekker op de kurk gezet; meteen plukte hij er vaardig de kurk uit, met één klokkend geluid was het fleschje al leeg, en ik kon wel stapvoets terugwandelen naar de eindstreep, terwijl de rest zich nog wanhopig zat te verslikken.

Bij dit alles was de dokter de spelleider, de wedstrijdregelaar, de kamprechter. Bij de prijsuitdeeling voerde de kapitein wel-is-waar het woord, doch de dokter moest het daarna duidelijkheidshalve nog eens over doen. Dan ontving èlke dame een zijden zakdoekje en èlke heer een paar manchetknoopen met het scheepsmonogram er op, want ieder van ons had zoo'n wedstrijd gewonnen; toen ik het knoopenpaar eerlijk wilde deelen met mijn partner mocht dit niet, maar de Duitscher gnuifde gemoedelijk en zei: „Ich hab ja doch das Bier gehabt!”

SCHEEPS-PRAATJES.

De reis van Yokohama over Honoloeloe naar San Francisco zou zeventien dagen duren. De „Nippon Maroe" maakte niet meer dan 320 tot 330 mijl per etmaal — wat geen vlugge vaart mag heeten in deze tijden van snel scheepvaartverkeer. De machines hadden er wat schuld aan; maar dan was het de tijd van de harde tegenwinden uit het oosten, welke de Amerikanen „tradewinds" noemen, omdat die hun zeilschepen in een wip van de Amerikaansche kust naar den overkant van den grooten plas blazen. Doch ons schip had er tegen-òp te tornen, en die Stille Oceaan was geen dag rustig. Het duurde een paar dagen eer het gezelschap aan de ongedurigheid van het schip gewend was. Toen konden we pas het scheepsleven op zijn beloop laten, begonnen we belang in elkaar te stellen, sloten al die menschen, uit de vier hoeken van de wereld bijeen gewaaid, zich wat meer aaneen.

Geen eenvoudiger manier om kennis en een praatje te maken dan aan boord van zoo'n oceaanboot, die op een vaart is, waarvan je van te voren weet, dat er geen onderbreking zal zijn eer den tienden dag, dat er geen afscheid zal zijn vóór weer een week later, zoodat je voor een dikke twee weken op elkaar bent aangewezen.

Aan de eettafel wees de steward den eersten dag de zitplaatsen aan, tenzij de passagiers voorkeur hadden

— „Als ieder zijn gezelschap maar waard is", vroeg ik, die geen voorkeur had voor tafelburen; ze waren mij allen even vreemd en welkom.

— „O, meneer, dat is iedereen bij ons aan boord!", oolijkte die menschenkenner terug.

Zoo zat ik naast een jong-gehuwde Amerikaansche aan den eenen kant, en naast een van een tweetal Engelsche dames aan den anderen kant; die laatste twee verwisselden elken middag van plaats, hetgeen zeer goed gezien was, om het gesprek frisch te houden. Zoo was de omgeving gedurende de maaltijden. Op het promenadedek, waar ieder rechtens zijn eigen genummerden stoel had staan, kon je gerust op een andermans eigendom gaan zitten. Zoo zat je dan naast dezen, dan naast dien. Naar gelang van den smaak koos je aldus je eigen conversatie uit. Was deze de moeite niet waard, dan stak je je neus in een boek, dat je uit de scheepsbibliotheek had geleend; of knapte een uiltje; of zocht een gelukkiger plaatsje. Als het wat grimmig was aan dek met den stijven bries, die je doornat striemde, zat je weer bijeen in de praathall, of in het bibliotheekje, en dan kwam je nu eens bij deze, dan weer naast die te zitten. En vooral waren er de hygiënische wandelingen, waaraan elkeen zich plichtmatig hield, vóór en nà elken maaltijd, in versnelden pas zooveel maal het lange dek afgestapt; tot wandelgenoot koos je, wie je het meest aanstond, vandaag den-een en morgen den-ander!

En dat gebeurde met een gezellige ongedwongenheid, die nooit over de grenzen van de goede vormen ging,

maar zich ook nooit in een nauw keurslijf van verkeerd fatsoen reeg.

Ik geloof niet, dat ik in die twee weken eenige voorkeur aan den dag heb gelegd voor den eenen mede-passagier boven den ander, noch dat de anderen mij voorkomender, of minder hupsch behandelden dan de rest.

Behalve dan mistress Olive Deware; dat was de blonde Amerikaansche met den verzwikten arm, welke (de arm) zóó mollig was, dat het flirtend scheepsdoktertje haar (hem) wel driemaal per dag onderzocht. Mistress Deware werd voor tijdverdrijf uitgeschilderd door een der Engelsche reizigsters; nadat de schilderij klaar was, zei iedereen met Amerikaansche openhartigheid, dat het op alles leek behalve op mistress Deware; daarbij had ik de onhandigheid om kritisch op te merken, dat men iemand gelijk onze mistress Deware niet als een gewoon portret mocht behandelen, doch haar in een omgeving behoorde te beelden, welke tot haar persoon paste. Daar zat ik! De dokter, die juist weer naar den verzwikten molligen arm was komen kijken, zei wat ondeugend, dat hij slechts één passende omgeving voor mistress Deware wist; en meteen drukte hij iets te hard op den verzwikten arm, zoodat zijn patiënte een klein gilletje moest laten. Ik kon echter mijn schetsboek halen, werd in het bibliotheekje gesloten, mocht er pas uit, nadat ik met bewijzen zou hebben aangetoond, hoe mistress Deware dan wèl had moeten worden uitgeschilderd. En ik ontwierp een triptiek ter eere van de dame, wier blonde haren zeer gelukkig uitvielen. Ik teekende haar eerst zooals zij in een riksja uit rijden gaat; en daarnaast teekende ik het drama van dezelfde dame, die uit het karretje buitelt; en ten derde

ontwierp ik een tragische voorstelling hoe de dame met de blonde haren ter aarde valt en boven op den riksja-man neerploft.

Dit gedurfde kunstgewrocht bezorgde mij meer lof dan het waard was, want behalve de dokter, die altijd wat sarcastisch uitviel, en nu een technische opmerking trachtte te plaatsen over de lijn, waarmede ik den gekneusden arm had aangegeven, prees iedereen om het zeerst „De triptiek van den riksja" — zooals ik het stuk heette — en mistress Deware, die zeer gevoelig was voor de zorgen, waarmede ik haar blonde kapsel had weergegeven, kwam mij beloonen met een kolossalen ketting, welke, met zijn koralen en schelpen en voorwerpjes van ivoor en speksteen, de geheele geschiedenis van den Stillen Oceaan demonstreerde.

De triptiek bracht mij ook in nadere aanraking met een der twee Engelsche reizigsters, nl. degene welke schilderde, en die, verre van ontstemd over haar artistieke mislukking, zich met mij in de kunst wierp. Zij had van Rembrandt en Paulus Potter gehoord, en schilderde zelf óók! In een reeks overvolle schetsboeken had zij met waterverf de wereld nageschilderd. Onder elke plaat stonden plaats en datum als versterkende aanduiding bijgeschreven. Het gelukkigst schenen mij haar vele studies van de Egyptische pyramiden en van den Japanschen Foeji-jama, welke wel-is-waar niet scherp van elkaar te onderscheiden vielen, doch beiden getuigenis aflegden van haar voorliefde voor den gelijkzijdigen driehoeksvorm; ik vertelde haar daarop, dat er in ons land eenige duinen stonden, die zich wel voor haar talent zouden leenen.

De andere Engelsche, die òm den dag met haar vriendin van plaats verwisselde, was savante. Ze had juist een half jaar in de Zuid-Chineesche provincies rondgereisd, en met geleerde Chineezen en wijze mandarijnen verkeerd; zij had aan tafel altijd een block-note naast zich liggen en schreef voor mij al die ingewikkelde Chineesche ideogrammen op. Maar toen ik juist waarlijk belang ging stellen in deze kunstige en vernuftige, hoewel omslachtige schrijfwijze, stapte zij al over op de Chineesche uitspraak, en deed mij voor hoe één woord, op twintig manieren uitgesproken, voor twintig paar Chineesche ooren twintig verschillende beteekenissen kan hebben. Om de proef op de som te nemen zou zij in kwakend Chineesch wat tegen onzen plechtigen tafelboy zeggen. Deze boog onderdanig en bracht haar het volgende gerecht van het menu.

— „Well! dìd you see?", vroeg ze mij. Omdat ik haar Chineesch nog zoo weinig machtig was, antwoordde ik alleen: „I sèè". Maar toen ik daarop in mijn eigen taal den jongen toesprak, haastte hij zich ook met het volgende gerecht.

Ten overvloede beloofde ze mij een verhandeling te zullen toezenden, die zij in een wetenschappelijk Magazine had geschreven over de velerlei uitspraken en beteekenissen van de woorden tsjingk, pingk en ningk in de aaneengrenzende Namhoi-, Hoksjan- en Heongsjon-districten.

Toen heb ik haar uit tegen-beleefdheid een exemplaar van het boek beloofd, waarin ik mijn reis zou beschrijven.

Aan den anderen kant zocht ik wel eens afleiding bij

de jong-gehuwde Amerikaansche; die was van een verbluffende vrijmoedigheid. Nadat ik haar ronduit verklaard had, dat ik haar uithoorde, kwam zij pas goed op dreef en vertelde me in veertien dagen meer van haar Amerikaansche leefwijze, opvattingen, wereldbeschouwing, politiek, ja, wat niet meer, dan op één boekenplank kan staan.

— „O!", begon ze toen direct met overmoedigen strijdlust, „u is uit Holland!...... dat is een brok van de oude wereld!...... dus al weer een vooroordeel te overwinnen!"

Ik protesteerde met overtuiging.

— „Goed dan!", zei ze; „maar wij worden nog altijd wat te veel belasterd aan den overkant van den Oceaan, en de oude wereld schijnt maar niet te willen toegeven, dat er nieuwe landen zouden kunnen bestaan, die haar vooruit zijn op elk gebied".

— „Bijvoorbeeld?", hield ik haar aan den gang.

En nu betoogde zij met een ijver en vuur, zoodat ik haar wel volgen moest. Maar toch dreef ik haar wel, waar ik haar hebben wilde. Haar man bemoeide zich slechts ter loops met het gesprek, hij zat naast een landgenoot en sprak druk over zaken; dus bracht ik haar op het huwelijk in Amerika. Zij lachte even, ondeugend:

— „Wilt u dat van mij hooren, of van mijn man?"

— „Juist van u", zei ik.

— „Ieder heeft zijn eigen standpunt", zei ze, „en mijn man zou u waarschijnlijk zeggen, dat hij trouwde, omdat zijn vader en grootvader getrouwd zijn, en..."

— „En omdat hij van u houdt".

— „Natuurlijk!", zei ze; „dat is in Europa toch niet anders? Maar bij ons spreekt eerst het hoofd, dan het hart. En dat is juist anders-om als bij u, is 't niet? Me

dunkt, er is nog een ànder verschil: in Europa bewijst het jonge meisje, door de gehoorzaamheid aan haar ouders, dat zij niet weet, dat ze vrij is; het is wel niet zoo sterk als in Japan, doch het scheelt niet heel veel. Haar vrijheid verkrijgt zij nooit; zij bindt zich aan haar man, dan aan haar huishouden, eindelijk wordt zij de slavin van haar kinderen. Bij ons het tegendeel. Van jongs-af is onze opvoeding op onze zelfstandigheid gericht. Ik ben een vrouw met eigen wil, en eigen doel; ik zal mijn leven inrichten zooals ik zelf wil, liefst, als 't kan, makkelijk en prettig. Daartoe had ik een man te huwen, die rijk was en van wien ik hield. Dat lukt ons niet altijd, maar wij trachten het te bereiken. Omdat wij practisch worden opgevoed, houden wij ons hoofd helder en blijven de baas over ons hart, tot wij den tijd gekomen achten het te laten spreken; dat is niet òngevoelig, maar verstandsgevoel. Daarbij worden we geholpen door onze flirtation, die de oude wereld wel heeft trachten over te nemen, doch in volstrekt verkeerden zin. Bij ons is het de eenvoudigste manier, om de proef te nemen of het verstànd, of het hàrt de baas is. We hebben daarvoor noodig wat slimheid, wat behaagzucht, wat scepticisme, minachting voor alle conventie en geen zenuwen".

— „Is dat een vast recept?", vroeg ik er tusschen door.

— „'t Is ons Amerikaansch huismiddel, en dus niet eens uitsluitend voor hartsaangelegenheden!... Ik vervolg. De flirtation is daarom nuttig, omdat man en vrouw in dit spel beiden de liefde hebben leeren kennen, zoodat de man, die daarbij het hart van zijn vrouw wint, stellig weet, dat dit in eerlijken strijd is geschied. En — blijkt 't een vergissing te zijn, dan toonen wij ons evenmin bang om daar voor uit te komen. Wanneer het huwe-

lijk niet beantwoordt aan onze verwachtingen, bijvoorbeeld: onze mannen drinken, ze zijn ongelukkig in zaken, of ze onthouden ons onze vrijheid, — wat eenvoudiger dan den koop, die niet aan de gestelde eischen voldoet, te verbreken? In de oude wereld schaamt men er zich voor, bij ons in Amerika geeft de common sens de twee partijen gelijk".

— „Wat is een gelukkig huwelijk?"

— „Als wij er van genieten èn met ons verstand èn met ons hart. — Is 't niet, Will'?", vroeg ze aan haar man. Die had toch blijkbaar geluisterd; hij zei tegen me:

— „Anderen vinden dat wat Amerikaansch om altijd over zàken te spreken, maar 't komt er, hoe je 't ook beschouwt, toch altijd weer op neer; en mijn vrouw heeft gelijk, dat het huwelijk bij ons is business with thàt!"

Daarmee tikte hij op de plaats van zijn vest, waaronder zoowel zijn hart als zijn portefeuille bedoeld kon zijn.

Dan volgde daarop weer een heel ander gesprek; want na tafel had ik als wandelgenoot een zekere heer Pickering, voluit: W. Chester Pickering, die professor was en astronomische reizen ondernam. Ik had eerst gedacht, dat hij tot de bemanning behoorde, want hij had een ruig ringbaardje, droeg een blauw zeemanspak en werd door iedereen aan boord bij zijn verkorten naam Chester-Pick genoemd. Hij was een eigenaardig man, die zich overdag zelden vertoonde en meestal 's avonds pas te voorschijn kwam. Achter zijn rug had ik al gehoord van eenige studies, welke hij uitgegeven had, en dat hij een stokpaardje bereed: de maan; en hoe hij telkens weer

naar Yokohama reisde en van Yokohama weer naar San Francisco, lièfst met de traagste booten, om maar ongestoord naar de maan te kijken. Hij leek wat op een klucht-type; maar niemand aan boord twijfelde aan zijn ernst.

Ik vond dus vrijmoedigheid, hem te vragen, of hij werkelijk voor studies reisde; toen kwam hij dadelijk op dreef en liet mij een stapel opschrijfboekjes zien, vol aanteekeningen gekrabbeld. En ook vertelde hij wat er in zijn nieuwste studie verwerkt zou worden: G. H. Darwin betoogde acht-en-twintig jaar geleden, dat de maan waarschijnlijk een stuk van de aarde is geweest, dat millioenen jaren geleden van onze planeet was afgescheurd toen de aardbol nog in den tijd van drie tot vijf uur om zijn as draaide. Professor Pickering zeide een stap verder te hebben willen gaan; hij had zich tot taak gesteld, aan te toonen, op welke plaats dit maanstuk vroeger in de aarde gepast moest hebben. En hij had vastgesteld, dat dit de Stille Oceaan moest zijn.

Zoo liep hij naast me te betoogen met die goeie ronde bleeke maan, die mee scheen te luisteren, hoog aan de lucht.

— „Hier!", zei Chester-Pick, „hier tusschen Azië en Amerika heeft het maanland als zesde werelddeel gelegen, beweer ik. Dat heeft dan gebarst en gekraak gegeven door de centrifugale kracht, en toen de aardscheur ongeveer tweeduizend mijl diep was, liet het groote middenstuk los".

Daar stond het in de lucht, en we keken er naar.

— „Het past wel niet precies meer", zei de professor voorzichtig, „maar er is voor mij geen twijfel; het is dezelfde materie, dezelfde formatie!"

De maan lachte ons leuk toe. In de maanstemming van het oogenblik vroeg ik hem wat dat beteekende.

— „Daar ben ik nog niet heelemaal zeker van", zei hij geheimzinnig, „maar als ik nu eens kon bewijzen, dat de Hawaï-eilanden net in z'n mond pasten?"

HET LIEDEKE VAN HAWAÏ.

Toen zagen we den avond van den tienden dag, nadat de vurige zonnebol al een paar uur te voren ondergedompeld was, hoe het aan den westertrans weer zwak begon te gloeien, of er aan dien zelfden kant een zons-opgang te wachten was. De hemel glansde helder in den fulpen nacht, bevend van het onmatig gestippel van al dat flonkerend diamant; een lichte hemelboog wond zich boven het schip; en daar vooruit streek een aarzelende roode glans over het water. Toen wisten we in-eens, dat daar Hawaï lag met zijn eenzame vulkaan-fakkels, die zich als een baken heffen midden-in de oneindigheid van oceaan.

Maar wat later flitsten ook scherpe witte vonken over het water van dichtbije seinlichten, en toen lag er een reeks fijne stippen op den zwarten waterrand. Dat was Oahoe wisten we; de lichten moesten van Honoloeloe zijn.

De „Nippon Maroe" vond zijn weg naar de haven; de scheepstrap hing al uit, daar klommen we met z'n allen op den steiger. Er liepen wat Amerikaansche ambtenaren, die niet naar ons omkeken; er paradeerde een neger in politieagent-uniform, en van hem wilden alle passagiers weten waar een hôtel was; daar trokken ze toen dadelijk heen.

Ik ben niet meegegaan; ik vond het te jammer om den nacht te verslapen. Want juist de heerlijkheid van dit

groepje eilanden is zijn zachte klimaat, dat bij winter of zomer, noch bij dag of nacht merkbaar wisselt. De sterren trilden zoo scherp aan den hemel, dat er van hen licht scheen af te stralen omlaag. Er was een lange leege kade, daarachter een breede stille straat. Dwarsstraten met witte huizen, waarover het electrisch licht vlakke schijnsels streek, voerden de stad door. Er lag een schemerig park tusschen de witte gebouwen; boomen met groote waaiervormige bladen stonden er hoog omheen; de paden, van hard fijn zand, bogen zich tusschen boschjes met bloeiende struiken; er groeiden vreemde donkere palmboomen op een open licht gedeelte, en groote varenbladen kartelden daar in een rand omheen. Achter de struiken klonk muziek van vroolijk-toeterend orkestje. In het park een verlichte muziektent, waarin zwarte muzikanten in witte pakken te trompetten stonden. In het licht, dat uit de tent viel, kon ik ook het publiek zien; er rij-den banken langs de paden, waarop blanke menschen zaten in witte kleeren; op de gazons lagen er ook, doch die waren donker van huidskleur. De muziek speelde vlugge en opgewekte wijsjes, naar Sousa-toonzetting, dan een opera-fragment en meteen klonk met Amerikaansch marschtempo een roffelende marsch. Toen kwam er een knappe donkere vrouw, groot en zwaar-gebouwd, met dartel gekapt haar en bloemen er in, gekleed in wit-kanten japon, met roode linten opgemaakt, in de tent staan; zij zong een langzame lange wijze, op weemoedigen toon en in een taal van louter zachte open klanken; telkens nadat ze een couplet gezongen had, klapten de menschen op het gras in de handen en riepen: „Wei! Wei!"; maar de anderen, die op de banken zaten, riepen om stilte, en dan hield het geklap dadelijk op en zong de vrouw verder.

Nadat ze vele coupletten gezongen had, daalde ze de trappen van de muziektent af, en ging overal rond. Sommigen gaven haar een geldstuk, anderen een bloem.

Toen ze bij mij kwam, vroeg ik haar wat zij gezongen had.

— „Een landslied", zei zij wat verwonderd, „bent u pas met het schip gekomen?"

— „Ja; wat is het voor een lied?"

— „De heldendaden van Kamehameha..."

— „Vertel eens verder".

— „Kamehameha sloeg zijn broeders van Maoei en Molokai. En ook die van Oahoe bij Noeoeanoe. En al onze broeders werden daar van de Pali-rotsen in zee gestort".

— „Waarom riepen de menschen: „Wei! Wei!"?"

— „Altijd als ik van het verleden zing".

— „En waarom riepen de anderen, die op de banken zaten, dat ze stil moesten zijn?"

— „Omdat er in het lied getreurd wordt, dat in de toekomst de broeders van Noeoeanoe-pali nooit terug zullen keeren".

— „Beteekent dit iets?"

— „O, u is een vreemdeling, u is geen Amerikaan;... Oahoe en Molokai en Lanai en Maoei en Kahoolawe en Hawaï zijn... Amerikaansch!"

Ze groette dan even met een lach van haar breed gebit, wit in het donkerbruine gezicht; en was al weg vóór ik haar een geldstuk had kunnen geven in ruil voor haar Hawaïaansch gezang en de toelichting daarbij.

— „Wel?", vroeg een jonge man, die opzij was geschoven, om me een plaats te geven op een van de banken, „jammerde Mona-mata weer over den ouwe Kamehameha?"

— „Ik vroeg haar wat ze gezongen had”.

— „Dat is altijd haar succesnummer; ze zingt het al negen jaar lang, tweemaal in de week, net zoolang als wij de Amerikaansche vlag in hun negerij hebben geheschen. Ze moesten wat dankbaarder zijn! Goed land, geld te verdienen, maar die luiwammesen hadden den heelen rommel laten verloopen. Nu zingt Mona-mata, omdat ze nog familie beweert te zijn van de laatste koningin Lilioeokalani, haar liedjes, en wij Amerikanen komen luisteren, omdat je hier elken avond zoo laat als je wilt lekker buiten kunt zitten; en die Sandwich-kerels roepen van tijd tot tijd „hoera”, en geven hun zangeres een bloemetje cadeau”.

— „Gevaarlijke opwinding?”

— „Pf!”, sloeg hij naar een gonzenden muskiet, „het eenige wat ze ooit gedurfd hebben is kapitein Cook doodslaan. Ze zijn net als hun beroemde vulkanen: werken niet meer, ongevaarlijk, geschikt om toeristen te trekken”.

Daarop riep hij naar Mona-mata, die weer in de muziektent stond: „Zing wat anders, wil je. Iets Amerikaansch!”

Toen speelde het orkest een schetterende inleiding, en Mona-mata zong een Amerikaanschen song, waarna de menschen op het gras weer even luid hun „Wei! Wei!” riepen.

Het concert was al lang uit; doch het meerendeel van het publiek bleef nog in het park; de menschen op het gras gingen lang-uit liggen om te slapen. Ik bleef op een bankje zitten aan een zijpad, sliep een paar uurtjes.

Toen ik wakker werd, ving het aan te kleuren tusschen de boomen; het was heel vroeg. Ik rekte mijn stijve lede-

HAWAÏ-EILANDEN.

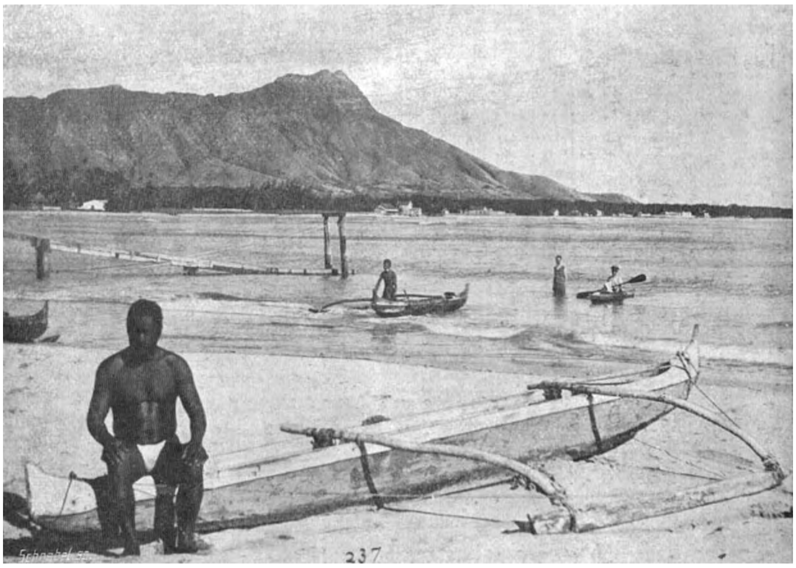

GOLDEN BEACH EN DIAMOND HEAD.

HONOLOELOE, GEZIEN VAN DEN PUNCH BOWL-KRATER.

maten uit en begon te wandelen. Het park lag aan den buitenkant van de stad; er liep een breede weg de kust langs. In den vroegen luwen ochtend ontwaakte het landschap in tropische schoonheid; de frissche dauw van zacht-koelen nacht nevelde omhoog, een zuchtend windje kwam van den zeekant aanzwieren. Kokosnootpalmen met rechte bleeke stammen en ruige breede bladhanden stonden op regelmatige afstanden; hooge waaierpalmen en dichte bossen varens groeiden er tusschen; op den achtergrond schoten dichte, warrige struiken op, om een langen lommerrijken tunnel te bouwen. Overal hingen bloemen tusschen de takken; soms scheen zoo'n struik als onder een kleurig kleed gedekt. En overal langs den kustweg lagen midden in dien overdadigen groei kleine bebloemde huisjes; een hekje met bloemslingers aan den weg, een smal paadje tusschen het korte gladde gras, dat als fluweel glansde, bonte perken met vreemde bloemen lagen tegen de struiken, en achter elk huisje, dat onder drie of vier van die veilig overhuivende palmen rustte, daalde het grasveld glooiend neer, tot waar de zee een smalle witte schuimstreep trok.

Ik wandelde de kust langs, omdat het zoo heerlijk was te loopen in den vroegen kleurigen ochtend, die zoet rook van vreemde bloemen en bloesems, waar alle boomen en struiken met vreemde stammen en bladen stonden, waar de tropische flora overal nieuwe kleuren en lijnen en vormen vertoonde, waar de lucht zoo opwekkend was, dat je met breede happen er steeds meer van wilde inhalen, waar het zoo prettig-warm was als de Hollandsche buitenavond na warmen zomerdag.

Aan het strand, waar de kustweg langs bleef loopen,

zag ik zwarte kinderen in het water plassen. De rotsige bergen stonden als twee veilige wanden ver in zee vooruit, er effende een smal strand met smetloos wit zand bestrooid; terzijde stond een badhuis; ik zag, hoe vroeg het ook was, de blanke menschen, al in zwempakje gekleed, naar het water loopen.

Vijf minuten later korrelde het warme zand onder mijn voeten, waadde ik door het blauwe vlakke water, dat met lange, verre gelederen zijn witte schuimstreepen langzaam naar de kust zond. Aan het strand lagen inlandsche kanoe's, uitgeholde boomstammen, met spitsen punt, die even boven het water uitstak; op den breeden glijdenden rug van de trage golven rustte zoo'n slanke boot. Die zwarte glimmende inlanders stonden er recht-overeind in; bij elke beurende golf wipten zij den bootspits wat omhoog en schoten bij den terugval van het water snel vooruit; 't was dan of ze òp het water stonden. Wanneer wij anderen het kunststukje probeerden na te doen, wipte het eerste-beste golfje ons de boot uit, en dan moest zoo'n zwartje helpen om ons er weer in te zetten.

Maar hoe meer je te water buitelde, hoe heerlijker het was, want de zee was doorschijnend blauw, alsof het vloeibaar glas was, en het water scheen je met wonderkracht op te heffen, zoodat je vanzelf drijven bleef.

De zon kwam al boven de Waikiki-bergen kijken en haar gouden schijnsel blakerde ver over het water. Toen zwommen de meeste zwemmers naar het strand en lieten zich vlug drogen in den zoelen wind, die over zee kwam rimpelen, en spraken af om 's avonds tegen zonsondergang weer terug te komen. En dat scheen zoo hun afspraak van elken dag; want het Waikikistrand is de beroemdste badplaats van de wereld, omdat het heele jaar

door, zomer èn winter, de zee er even vlak en even blauw en even warm is.

Boven de stad stak een steile berg op, met uitgehold topvlak; de Amerikanen spraken van de „punchbowl!”

Van daar kon je naar alle kanten de zee zien spreiden, de breede oeverstrook, waar, vlak achter het strand, de palmbladen op de maat van de zeezucht op-en-neer wuifden. De breede weg langs de rotskust slingerde als een lint om het eilandje heen. Naar den eenen kant stond een kale, rotsige bergwand, die diep onder het glasblauwe water op het witte zand rustte; dat heette Diamond Head; en aan den anderen kant stak er ook zoo'n ruwe rotswand in het stille water vooruit, de Haleiwa Kaap; en naar den noordkant keek de Kahoekoerots de oneindige watervlakte tegen. Beneden lag de stad zelf, Honoloeloe, haar witte huizen in de bebloemde tuinen, de grasveldjes glooiend tot aan zee. En de zoete, sterke geur die naar boven dreef, en de zachte zonnevlam, die recht boven het eilandje stilstond en toch niet schroeide, omdat over de zee de milde, luchtige waterwind zijn koelte aanstreek.

Dit leek wel het zorgelooze paradijs, waar alles groeït en tiert, waar de bloemen in zomer en winter uit open kelken geuren, waar de blauwe zee als een rustige wachteres naar alle kanten een oneindige grens trekt... Wanneer die Mona-mata maar niet gezongen had, eerst haar heldenlied van de drieduizend broeders, die eens van de rotsen omlaag geslingerd waren, en daarna haar Amerikaanschen tingel-tangel-song — op vereerend verlangen!

TUSSCHEN HAWAÏ EN SAN FRANCISCO.

— „Moet u met de „Maroe" mee?", vroeg de neger-tramconducteur in Haleiwa, dat aan den anderen kant van het eilandje ligt.

Ik was daar heen gewandeld, heerlijk dolend door tabaksvelden, zoo bebloemd als de perken van een plantentuin, langs boordevolle rijst- en maïs-akkers, door boschparken van kokospalmen. Een troepje zwarte gevangenen in gestreepte zebra-pakjes werkten er onder toezicht van twee bereden Amerikanen, die in hemdsmouwen, fluweelen broek, en groote vilten hoed op, durvig en leuk-branie in het zaâl zaten. Een groene heuvelreeks was ik doorgegaan, waar een gezelschap oude heeren, jeugdig in wit flanel, achter hun naakte golfstok-dragertjes aanliepen over den mooist-geaccidenteerden golfgrond, dien men zich denken kan. In het aquarium van het Kapiolani-park had ik tusschen de glazen wanden van de bassins gedwaald en daar was ik heelemaal de kluts kwijtgeraakt, want er waren bijeengebracht de wonderen, die onzichtbaar in dien Stillen Oceaan leven, en dit waren visschen zoo wonderlijk en verbijsterend van kleur, dat er geen woorden voor zijn.

Verder was ik langs de brokkelige lava-rotsen de kust gevolgd.

Het was als een droomwandeling door dit zacht-zonnig landschap, vol geur van bloemen, in schaduw van tropisch gewas, en overal het vergezicht over de rimpellooze zeevlakte.

In Haleiwa, witte bloemenhuisjes aan blauwe zee, bleek dit wondereilandje in de Stille Zee toch nuchterder dan een schoone droom.

Er was een tram!

En o! wij menschen zijn eigenlijk niet waard bij waken de heerlijkheid van den droom te beleven, want ik dacht in-eens aan mijn schip, dat straks vertrekken ging, en dat het vlugger zou gaan, wanneer ik in de electrische tram ging zitten, dan terug te wandelen.

— „Passagier van de „Maroe"?", vroeg de negerconducteur.

— „Jawel!", antwoordde ik en was niet eens verbaasd over zijn pienterigheid. Maar ik vond het toch wel een moderne wereld die aardbol van ons; zoo'n handje kleurig gruis midden-in de oneindigheid van Oceaan gestrooid, en dat er tusschen al die tropen-heerlijkheid van altijd zomerschen groei-en-bloei twee tramrails liepen, en dat je voor vijf Amerikaansche centen een braaf tramkaartje kreeg, en dat zoo'n Hawaïaansche neger, die ik me toch nog altijd was blijven denken als een wilde van een onbereikbaar Robinson Crusoe-eiland, daar in conducteurs-uniform op het trambalkon stond, en heelemaal niet verbaasd keek, dat er zoo'n Hollandsche tegenvoeter op zijn eiland was ontscheept.

— „Jawel", zei ik, zoo'n beetje ontstemd door de nuchterheid, want ik was al geploft uit de extase; een sterveling, die door een paradijs meent te dwalen en dan

in een gewonen electrischen tramwagen belandt, wordt wel tusschen uitersten geslingerd!

— „Dan mag u zich wel haasten, of de „Maroe" is weg".

— „Om zes uur vertrekken we pas", zei ik, „we rijden toch wel in een half uur naar Honoloeloe terug".

Ik haalde mijn horloge uit, en de zwarte conducteur hield er zijn dik Amerikaansch stop-watch naast. We scheelden veertig minuten!

— „Daarom, sierie!", zei hij lakoniek.

Toen begreep ik met schrik, dat ik vergeten had mijn dagelijksche veertig minuten vooruit te zetten, omdat er dien dag geen stoomfluit had gewaarschuwd, dat het middag was.

— „Kan ik 't nog halen?!", vroeg ik, volslagen uit de paradijs-stemming.

— „We kunnen hard rijden als 't moet", zei de paradijs-bewoner met conducteursknoopen. En ik voelde heel hevig, hoe de schoonste genietingen van een droomerig zwerver in bange nachtmerries kunnen ontaarden, wanneer juist die moderne beschavings-factoren er nièt waren. Ik had de eenzame smetloos-mooie Hawaï-eilanden willen zien; de transportmiddelen hadden me er in een week of wat, de halve wereld om, heengetooverd. En terwijl ik dwaalde door het heerlijkste wereld-uithoekje, dreigden de onverbiddelijke verkeerswetten, die zich aan uren en minuten en sekonden houden, mij met gevangenschap op Oahoe! Dat gaf zóó'n plotselinge schrik, dat ik hier achter zou blijven, dat ik het Hawaïsche natuurkind-in-uniform een blank muntstuk voorhield, waarop de Amerikaansche adelaar in wijdgespreide vlucht afgebeeld stond; ik zei:

— „Ik mòèt het schip halen.”

— „Alrij', sierie!”

De tram schokte van zijn plaats, schoof vooruit, schoot de rails langs.

......O, ik hèb het schip gehaald! Want Hawaïsche trams kùnnen zeer snel rijden, wanneer de almachtige dollar lokt, en blanke Europeanen hebben er dit voor, dat zoo'n befooide conducteur ze in één adem voort rent, den bruin-huidigen inboorlingen ten spijt, die er aan de tramhalten gelaten te wachten staan.

Een eiland als een droom; doch wanneer er geen nuchtere tram gereden had, zat ik misschien nòg in het paradijs!

Aan boord was wat verandering gekomen. De twee Engelsche dames bleven op het eiland achter, de een om er dialecten te bestudeeren, en terwijl wilde de andere de kraters van Hawaï schilderen; in haar schetsboek stond reeds de verzameling vrij primitieve driehoeken, welke de namen droegen van haast alle bergen van de wereld.

Ook bleven er natuurlijk een paar Japanners achter, omdat dezen niet laten kunnen — al werd er juist een klopjacht op de Japanners langs de Amerikaansche westkustplaatsen gehouden — overal te neuzen.

De Fransche dokter bleef er achter om een studie te maken van de melaatschen-kolonie op de schier onbereikbare rotsen van den Mauna-nea-krater.

Een Amerikaansche gepensionneerde kolonel met zijn vrouw en dochter, die alle drie strak van de rhumatiek trokken, bleven een jaarkuur doen, omdat het er van 1 Januari tot 31 December zomerde.

Professor Pickering bleef achter, teneinde een afzon-

derlijk deel van zijn maan-studie aan de Sandwich-eilanden te wijden: ze pasten wellicht in de mondgleuf van het maangezicht, en dat zou hij nu eens precies nameten.

In ruil hadden we er andere reizigers bij gekregen.

En dadelijk kon de dokter zijn baseball-teams versterken, en ook de andere dagelijksche sport-nummers werden plotseling uitgebreid, want Mike Shark was aan boord gekomen.

Mike was dadelijk ons aller vriend. Een breede, groote, gladgeschoren Amerikaan was 't, met een goedige onderkaak, die wel wat scheef stond, maar meteen zijn gezicht altijd in den lach hield. Mike, beroepsbokser, had juist duizend dollars op Honoloeloe verdiend, waar hij den neger-kampioen reeds in de vierde ronde zoo'n opstopper had gegeven, dat de stakkerd nòg niet was opgestaan. Mike reisde nu naar Amerika terug, voor nieuwe verbintenissen, die wachtten. In zijn gezelschap reisde zijn impresario, die veel over Mike opsneed, want Mike zelf was de bescheidenste, goedhartigste kerel, die je je bedenken kan. We kregen nu soms wat eigenaardige menu's, omdat Mike in training moest blijven; er werd op het voorschip een zeil gespannen en vol water gepompt, om Mike te laten zwemmen; en toen werd er wat verwijtend over mij gesproken, omdat ik voorzichtig bedankt had voor het plan van den impresario een Hollandsch-Amerikaanschen bokskamp aan te gaan; — Mike had reeds in zijn loopbaan tegen alle volkeren der aarde gebokst, slechts Holland uitgezonderd.

— „Kom", zei Mike met zijn scheven lachmond goedig, „'t is alleen maar om me wat lenig te houden". Teneinde

onze nationale eer te redden, beloofde ik dan hem gezelschap te houden in het geïmproviseerde zwembassin; iedereen kwam kijken. En toen hebben we allebei diep adem gehaald om te duiken, en ik ben drie sekonden langer onder gebleven dan Mike.

— „Hello!", lachte brave Mike, toen ik weder boven kwam, „I've lost".

Maar de impresario keek valsch en bedacht een andere reclame voor Mike. Daarop liet de dokter een van de ra's over het dek steken; al de dames kleedden zich weer in het wit en zaten te kijken, en twee aan twee moesten de heeren schrijlings op den balk zitten en mekaar net zoolang met een kussen meppen, tot een van de twee van den balk viel. Ieder deed zijn best. Ik ook. Na eenige gelukkige kampen, waarin ik ook den impresario als tegenstander had — hij gebruikte streken, maar ik diende hem — kwam ik dan toch tegenover Mike.

— „Hello!", lachte hij weer goedig en kwakte me driemaal het kussen op mijn hoofd; ik lachte ook maar, omdat het eigenlijk wel mal was, zoo midden in den Stillen Oceaan als een aap op een stok voor je vaderlandsche eer te vechten; maar net toen ik hem er ook een gegeven had, dook het schip in een golf — ik geloof niet dat dit aan den impresario te wijten was — en ik kwam onder den balk te hangen. Dus won Mike dit wereldkampioenschap.

Er was ook een troep Chineezen aan boord gekomen, die op het voorschip geborgen werden. Zij kookten hun eigen eten en als de wind van dien kant kwam rook het echt Chineesch. Ze sliepen bij voorkeur aan dek, al was er voldoende plaats beneden; 's avonds, tusschen de

nummers van het pianola-concert, kwamen de dames en heeren uit den salon altijd even over den rand van de brug hangen, om naar de Chineezen te zien, die elk op zijn matje te slapen lagen.

De dokter hield natuurlijk niet van Chineezen; dat kwam omdat hij geen knoflook kon verdragen, zei hij; en als goede Amerikaan sprak hij over een flinke spoelgolf, die elk schip schoon had moeten vegen, dat ooit gele of zwarte kerels naar Amerika had vervoerd. Hij gaf een van zijn geestige improvisaties over het Amerikaansche ras-vraagstuk; ieder zette na hem uitvoerig zijn meening uit-een, en elk zei dan onveranderlijk: „Als ìk president was......" En de slotsom was onvoorwaardelijk, dat er in dàt geval geen enkele Chinees, Japanees, Neger noch Europeaan meer in de Vereenigde Staten zou leven.

Daarop vroeg de dokter of we ook eens de bagage van de Chineezen wilden zien. De meeste jonge meisjes gingen natuurlijk met hem mee; omdat ik een vreemdeling was, zeide de heeren, die wel schenen te weten wat er komen zou, dat ik ook maar moest gaan kijken. We klommen langs een moeilijke ladder in het diepe voorruim, en daar stonden een zestal vreemde kisten naast elkaar, die veel op kanoe's geleken, waarvan de spitse punten waren afgekapt.

De dokter, vol grapjes, wilde de meisjes laten raden wat het wel voor vreemde dingen waren; maar die wisten dadelijk dat de Chineezen hun doodkisten meenemen. Eén was er wat spijtig, dat ze leeg waren, zoodat de dokter zich haast verontschuldigen moest, en het meisje voor een terugreis van Amerika naar China uitnoodigde, omdat er dan altijd vòlle kisten met geprepareerde

Johnny's als lading mee gingen, om in hun geboorteland te worden begraven.

— Twintig dollars vracht, en geen makkelijker passagiers!", zei de dokter, en zijn tenoortje zong sentimenteelerig voor de jonge meisjes:

> May your evening of life in serenity close
> in the isle, where the bones of our fathers repose!

Er was nog een reiziger aan boord gekomen, en die leek heel geen echte Yankee. Maar hij was er toch wel een, want hij had groote plantages op de Hawaï-eilanden en woonde in San Francisco, waar hij een van de voornaamste grond-spekulanten was; en ze zeiden aan boord, dat als het ooit tot oorlog met Japan kwam, Old Jim wel alleen voor de kosten goed bleef. Hij was een teruggetrokken man en na twee dagen lieten ze hem allemaal links liggen. Hij wandelde veel langs dek, tot 's avonds laat soms, als de heeren in de rookkajuit verwoed te drinken en pokeren zaten, en de dokter voor de dames verliefde romances bij piano-begeleiding in den salon zat te zingen. — „Zijn suikerriet staat slecht!-", spotten sommigen achter zijn rug. — „Hij cijfert over een nieuwe aardbeving in Frisco!", grinnikten de anderen. Maar verder lieten ze Old Jim met rust. 's Avonds bij de wandeling aan dek, in die heerlijke nachten, wanneer boven ons de sterren als bleeke bloemen in een veld van wit zilver bloeiden, liepen we mekaar wel eens op zij; op mijn eerste praatje had hij even kortaf gebromd. Daarna lette ik ook niet meer op hem, zelfs niet als hij op de brug naast mij stond en ook scheen te kijken naar de twee vogels, die heel de reis met ons mee gevlogen waren, over dag in breede kringen hoog om het schip vlerkten, en 's nachts kwamen rusten op den mast.

Toen in-eens, den laatsten avond vóór wij de Amerikaansche kust zouden zien, stond hij weer op de brug naast me en keek over de effen verlaten zee vooruit; en met zijn lage bromstem:

— „U heeft misschien beter oogen dan ik... Wanneer we straks den loods opnemen, zal er een lantaren op dek branden met blauw òf rood licht..."

— „Als ik 't zie zal ik u waarschuwen", zei ik. Ik dacht aan zijn grondspeculaties en hoeveel er voor hem wel te verdienen zou vallen.

— „'t Is een sein, dat ik afgesproken heb", zei hij, „mijn eenige dochter is ziek geworden, toen ik op Hawaï was; rood is kwaad, blauw een goed teeken".

Den volgenden ochtend vroeg kwam pas het loodskottertje langs-zij; er wapperde een klein blauw vlaggetje aan dek.

— „Allright", bromde Old Jim, toen ik hem waarschuwen kwam; hij stond er nog net zoo als den vorigen avond.

Maar in de herrie van het haastig redderen met koffers en bagage, toen daar in den vroegen ochtendnevel in-eens de hooge kust van Amerika boven de zee lag, was hij de eenige, die me een hand kwam geven, „omdat het straks bij het afscheidnemen zoo druk zou zijn", zei hij. Het was een stevige breede handgreep; en ik vond het wel reis-eigenaardig zoo'n Amerikaanschen dollarman van dienst te zijn geweest — al was 't dan niet eens voor een millioenen-speculatie!

AAN DEN GOLDEN GATE.

Toen ik den Oeral doortreinde en den grenssteen zag, waarop slechts geschreven stond: „Europa—Azië", was ik vol nieuwsgierige belangstelling voor het onbekende land daarachter. Toen — na Siberië, Wladiwostok en Japansche Zee — 's morgens in-eens het schip in de Tsoeroega-baai geankerd lag, was even frisch mijn verwachting naar het nieuwe onbekende land. En ook nu weer zag ik vol spanning tegemoet dit volgende onbekende werelddeel, Amerika.

Of de eene kust in mist vernevelde, op de andere kust de blakerende zon flakkerde, en of hier een blonde strook duinen een voorwal bouwde voor den roodbruinen kustwand — het was voor mij van een zèlfde bekoring, welke zich telkens even popelend openbaarde, wanneer ik na de lange reis weer het nieuwe land, de vreemde kust zag.

Reeds snelde mijn verbeelding vooruit!

En evenals bij die andere landen dacht ik ook nu weer aan héél dit land, om het in verbeelding, die altijd de werkelijkheid vooruit loopt, al dadelijk één vorm, één type te kunnen geven.

Voor Amerika als type het Westen, en als voorbeeld daarvan San Francisco! In gedachten had ik er van gemaakt een roezig spektakel-stuk, met als geschikten

affiche-naam: „San Francisco”. Als in een tooverballet had ik de bedrijven bedacht, de tooneelveranderingen met tusschenpauzen van slechts enkele jaren voor minuten, en telkens als het scherm zakte en weer opging, nieuw decoratief, nieuwe personen, stijging van de haastige handeling. Eén voor één riep ik ze nu uit mijn verbeelding als levende tafereelen terug.

In het eerste bedrijf stelt het tooneel een woeste landstreek voor, overdadigen rijkdom aan natuur-voortbrengselen, onder het weelderigst van alle klimaten van de wereld; op den achtergrond bergen, de toppen verloren in een vochtigen nevel, de voet verscholen in maagdelijke wouden; op den voorgrond een strand, waarlangs de groote blauwe wereldzee een enkele witte schuimstreep trekt; ter rechterzijde een dorpje, dat Yerba-buena (goed gras) heet, wat hutten, bewoond door enkele Mexikanen; aan den linkerkant een versterkt nederzettinkje, waar een troep jagende avonturiers huist, aangevoerd door Sutter, een Zwitser, oud-officier van de lijfwacht van Karel X. Het decoratief is prachtig, doch de handeling sleept; de personen schijnen tevreden met hun bestaan van halve wilden.

Het tweede bedrijf speelt in 1848. Mexico heeft aan de Vereenigde Staten Californië afgestaan. Een van de eerste pioniers ontdekt aan den oever van een riviertje een goud-ader. Het tooneel wordt drukker; Yerba-buena wordt San-Francisco, stad met een duizendtal inwoners. In de verte ziet men tusschen den rijken plantengroei de grijze tenten uitsteken, als paddestoelen in een groen land. Alles werkt, graaft gaten, schudt ijverig groote houten schalen met zand en water; het zijn de eerste goudzoekers; ze gaan bij kleine troepjes rond,

speurend en zoekend, ze bespieden elkaar als doodsvijanden, in de eene hand het houweel, het geweer in de andere.

Het derde bedrijf speelt in 1850, en het tooneel is weer voller dan te voren; het is de groote apotheose van het goud! Alle volkeren der aarde, alle nationaliteiten, alle standen uit de maatschappij zijn er dooreen gemengd. Telkens ziet men in de verte langs de bergwanden de eene ontredderde karavaan na de andere aankomen, in dollen haast naar het goudland; zij zijn maanden geleden uit het oosten vertrokken en komen nu aan, half uitgemoord door de Indianen en door gebrek. Aan het strand liggen honderden zeilschepen; gisteren hebben zij vrachtenvol goudkoorts-zieken aangebracht, vandaag kunnen zij niet meer vertrekken, omdat hun bemanning ook den schop ter hand heeft genomen. Honderdduizend menschen graven met krankzinnigen ijver in den grond. San Francisco is het middelpunt; daar wonen de handigsten, die het werk der anderen tot hun voordeel benutten, die de levensmiddelen en de flesschen drank met goudgewicht verkoopen. Overal razen de wildste, ergerlijkste tooneelen: woeste arbeid, plotselinge rijkdom, uitspattingen en misdaad, met het eindeloos geknal van revolvers als begeleiding.

Eenige jaren gaan voorbij en het vierde bedrijf vertoont Californië in wording, bezig na een stormachtige jeugd een krachtige staat te worden, uit zijn eerste jaren al zijn durf en overmoed, maar ook al zijn wilskracht overgehouden. Het goud speelt nog een rol, doch men zoekt het langs technische wegen; velen hebben de onzekere kansen op fortuin laten varen om dien overrijken, wachtenden grond te bebouwen; op de mijnjaren volgen

de landbouw- en handelsjaren. En de stad neemt vormen aan, de huizen verrijzen, er worden winkels, kantoren, pakhuizen, werven gebouwd; groote stoomschepen loopen de veilige, natuurlijke haven in en uit, komen er laden en lossen. De toekomst schittert schooner dan ooit, de landverhuizers blijven toestroomen, langs de haast onbegaanbare kustwegen van de eerste karavanen vliegen de treinen van de eene stad naar de andere.

Het vijfde bedrijf brengt weer een apotheose, doch een vreedzame. Den 10den Mei 1869 hebben de steeds dieper land-inwaarts dringende spoorwegen, uit Californië naar het oosten en van Chicago naar het westen, elkaar bereikt, is de directe weg gevormd tusschen den Atlantischen en den Stillen Oceaan. Heel Californië viert feest; het is een rijke staat geworden, gedijend, zwelgend in de met sprongen vooruitgaande beschaving. Het verleden wil men al vergeten! De mijnwerkers uit de eerste bedrijven zijn de groote landbouwers geworden, de landverhuizers van heinde-en-ver zijn de aanzienlijke kooplieden, reeders en nijveren. San Francisco vertoont al de heerlijkheden van rijke stad, Waar nauwelijks eenige tientallen jaren geleden het strand langs de baai lag, loopt nu een drukke straat, vol menschen en tramwagens en rijtuigen; reuzengebouwen met kantoren, hôtels, fabrieken, schouwburgen zijn verrezen; overal pleinen, squares, standbeelden, kerken en scholen; om de stad, tegen de bergen, aan den overkant der baai ontelbare villa's.

Dan overwacht het volgend bedrijf in 1906; het geheele tooneel in één minuut verwoest, verbrokkeld, vernietigd, de trotsche gebouwen als kaartenhuizen ineengestort, daken omlaag gedonderd, muren gespleten, schoorsteenen

DE GOLDEN GATE, INGANG VAN DE BAAI VAN SAN FRANSISCO.

en torens neergeslagen, en heel die jammerlijke puinhoop een zee van vlammen. San Francisco door een aardschok vergaan......

— „Elke overvaart van de „Maroe", van San Francisco naar Japan en China, en terug — en er is weer één straat nieuw opgebouwd!", zeiden ze aan boord. Dat waren natuurlijk de Amerikanen; als die zoo iets zeiden klonk 't net altijd als bluf; maar 't kwam meestal toch ongeveer zoo uit.

Terwijl het schip de Faralonnes langs gleed, Golden Gate invoer, en omboog de breede baai in, stonden alle passagiers op de brug om „de mooiste haven van de wereld te zien!"

Het waren weer de Amerikanen natuurlijk, die dat zeiden; maar ze hadden wel wéér gelijk, want dit wàs een prachtige haven. Een hooge veilige rotskust, waarheen de Stille Oceaan met rustigen breedén golfslag de schepen van alle werelddeelen scheen te dragen, de diepe ingang tusschen de rotswanden uitgespaard, dadelijk daarachter de reuzenbaai, waarvan de oevers bijna niet te volgen waren; en veilig beschut lag daar aan een bocht de stad gebouwd; beneden de kaden, pieren, opslagloodsen, hooger-op de handelswijk, eindelijk op de toppen de witte huizen tusschen het tuingroen; in de baai groote zeilschepen op statige, witte vleugels voortdrijvend, het snelle geglij van breede, hooge ferry-booten, die van den eenen oever naar den anderen schoten; overal kleine stoombootjes, en langs de aanlegsteigers de groote oceaanschepen.

— „Frisco!", groetten de Amerikanen naar de stad; want San Francisco vinden ze tegenwoordig van te

Spaanschen klank, en „Hoofdstad van het Westen", of „Koningin van den Stillen Oceaan" is hun te omslachtig.

— „Frisco!", riepen ze, en ze drongen op het dek vooraan, of ze nieuwsgierig waren, om te zien welk stadsdeel nu weer overeind gezet zou zijn.

Boven de groote witte stad, op de tien heuvelen gebouwd, aan de breede blauwe baai, ratelde het of er een onophoudelijk gerikketik van honderden ijzeren hamers neermokerde; dof grómde het zuigen van puffende locomobielen: het was als een groote fabriek, waarin met koortsachtigen haast werd voortgewerkt. Aan de kaden lagen de schepen te lossen met het reppend geknars van de stoomlieren, lange ijzeren balken zwaaiden over boord, werden op wagens gelegd, en dadelijk reden ze de stad in; andere schepen, die aan den wal gemeerd lagen, schoven razend vlug lange, zwiepende planken op hooge houtstapels; verder-op blokten vierkante bergen van steenen; heuvels zand en grint en tras stonden op lange rijen. Overal wriemelde het van werkmenschen tusschen de zwarte gevaarten van machines en stoomkranen. Langs rails, die naar alle kanten kronkelden, schoten telkens treinen aan. Locomotieven dampten weg met lange ritsen volle wagens achter zich.

Dat richtte zich alles naar de stad; door de kadestraten verdwenen ze; en daarachter schenen ze zich dadelijk te leegen, want langs de rails en de wegen schoven de geleegde wagens vlug terug, om zich weer haastig te komen vullen.

Alles scheen in overhaasting bezig aan de opstelling van het volgend bedrijf: San Francisco, nieuwe stad, mooier, rijker, sterker, gedurfder dan de pas verwoeste.

Eén jaar was slechts verloopen na den ramp; er was geen sekonde te verliezen!... Het wachten was er op!... Nog één jaar en alles moest klaar zijn!

Uit een onbeschrijflijken chaos groeide nieuw San Francisco op de puinhoopen van de verwoeste stad.

Ha! dit was wel dadelijk Amerika, zooals deze stad-inwording zich vertoonde!

Het is een aangrijpend gezicht door een verwoeste stad te gaan. Huizen en winkels en hôtels en kantoren, vol van leven en bedrijf en verkeer en handel — en in-eens donderden al die straten en pleinen vol van puin. De aardschok wrikte elk gebouw een halven slag om, en zette het toen weer recht. Het was als een onzichtbare reuzenhand, die even in de stad neerviel, zich omwentelde, en zich toen weer terugtrok. Heel San Francisco had gesidderd, en al dat nietig huizengoedje had gekraakt en was gescheurd en gesplinterd. Meteen was aan alle kanten de brand uitgeslagen; geen buis van de waterleiding, die niet in stukken lag; nergens een druppel water. Heel de stad had gebrand tot er niets meer te branden over was, omdat er nog slechts de kale muren en de ijzeren geraamten spookten.

Geen oogenblik bedacht men zich, om de stad weer op te bouwen. De overblijfsels, die nog overeind stonden, werden neergehaald; op dezelfde plaatsen sloeg het dynamiet kuilen in den bodem om er diep in den grond de ijzeren balken te drijven, rotsharde fundamenten te metselen voor de nieuwe stad. Midden-in de verwoesting, als felste herinnering aan den ramp, staat nog het rampzalig overblijfsel van het stadhuis, een hooge ronde koepel

midden tusschen de meedoogenlooze vernieling van het grootsche bouwwerk van zuilen en arkaden en baldakijnen en torens; maar de muren van den koepel zijn als een steenen mantel van zijn leden gegleden, en het ronde dak staat er nu heel hoog op het kale staketsel van ijzer geraamte.

Het is een verbijstering al die on-opgeruimde overblijfselen van de ramp te zien; geen straat, geen huis, die niet gruwelijk gehavend zijn, geen twee gebouwen, die aan elkaar passen; overal puinhoopen, muurbrokken, raamspleten, verwrongen ijzeren balken. Maar ook overal de slanke stalen peilers, die hemelhoog staan met fijne dwarsstangen daartusschen, tien, twintig stalen verdiepingen op elkaar; en terwijl boven de menschen-stipjes bezig zijn de stalen balken nog hooger te strekken, beginnen van onderaf de metselaars de muren te bouwen, twee planken schotten, waartusschen het ijzeren vlechtwerk hangt, om dan met vloeibaar beton te worden opgevuld, en zoo de muren, hard als één bonk steen, vlug omhoog te trekken. In de straten zijn diepe kuilen verzonken, scheuren spalken er nog, overal stapelt het puin. In hun overijling schijnen ze aan alle kanten tegelijk te beginnen.

In den chaos herkent men slechts moeilijk het stadsplan van de nieuwe stad, de straten breed en recht ontworpen, de dwarsstraten, die de hoofdstraten met rechte hoeken snijden, allen getrokken met passer en liniaal. Doch reeds verheffen zich aan alle kanten hooge eenzame gebouwen, een vreemd-verspreide troep huizenreuzen. Overal daartusschen gapen de vierkante stukken leege terreinen,

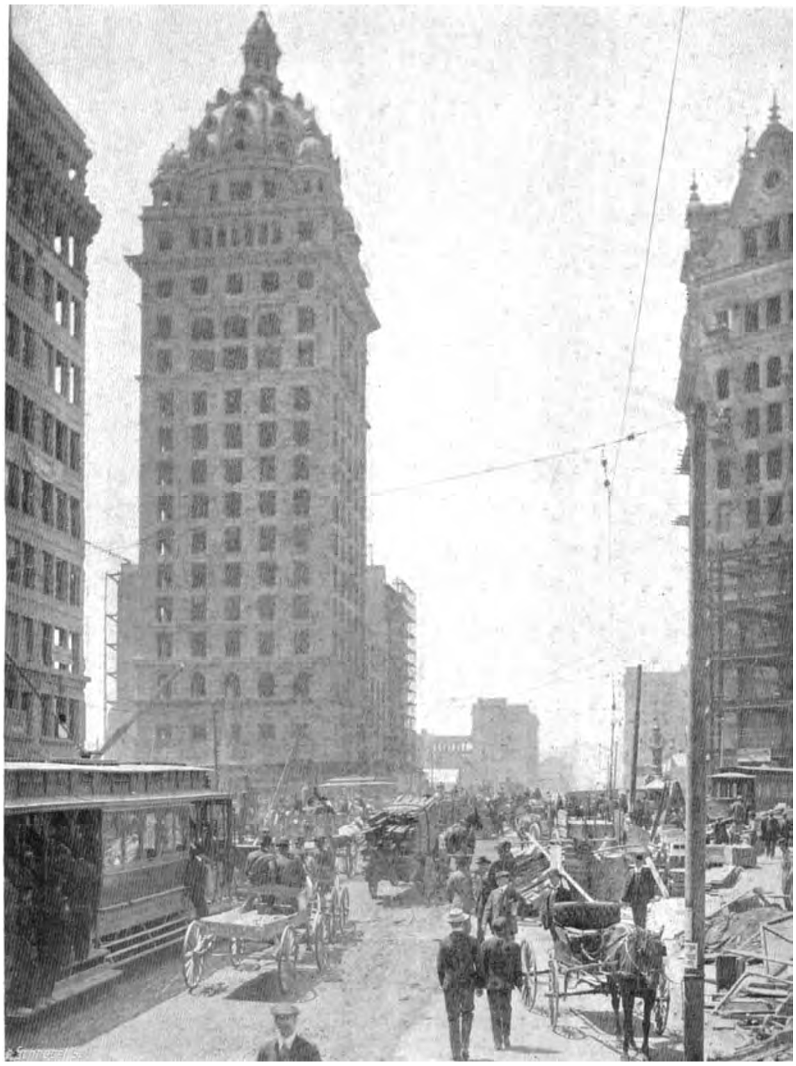

MARKETSTREET IN SAN FRANCISCO.

waarover in ruwe bergen nog het huizen-afval ligt. En lange rechte straatkanten zijn met schuttingen afgetimmerd, bonte reclames daarop; of de verwoeste terreinen liggen onafgesloten en het mooiste onkruid tiert wild en sterk en groot tusschen de steenbonken, die er dooreen liggen.

Met afgrijzen keek ik naar die verwoesting, en dacht telkens aan heel zoo'n hemelhoog huis, met trappen en portalen, kamers en zolders, schoorsteenen en daken, vensters en deuren, meubels en weeldevoorwerpen, en ook er in de menschen, in den vroegen ochtend geschud van links naar rechts en als in een draaimolen rondgewenteld, en daarna uit zijn verband gerukt, zonder stutsel of steun, als een reuzenlichaam, waarin de beenderen gekraakt zijn, met donderenden ratelslag in-een gestort.

Ik kon geen stap doen, of ik vond de sporen van de aardbeving en van den in zijn gevolgen nog schrikkelijker brand, die er na kwam. In het eene huis liep een lange spleet, die den muur van beneden tot boven als een barst kerfde; van sommige gevels waren stukken ornament gevallen, die uit een gril, bij gebrek aan tijd of geld, uit practisch nut, niet hersteld waren; andere huizen waren met planken schotten tijdelijk gedicht; een enkel huis helde sterk voorover, doch scheen geen gevaar op te leveren, zoodat ze er de kosten nog niet voor over hadden gehad het af te breken, evenmin om een proef te nemen, of het recht gevijzeld kon worden.

Toch scheen het de bluf van heel de stad, om niet te letten op wat door den aardschok ter aarde geworpen, doch wat in één jaar tijd mooier en grooter en sterker reeds weer was òpgebouwd; want splinter-nieuw ver-

hieven zich reeds overal weer de nieuwe huizen, en dit schenen hechte burchten van steen en ijzer, met honderden ramen in het vierkant, zonder overdaad en versiering, doch recht en hoekig, en hemelhoog, geweldige bouwbrokken, die er zoo breed en massief schenen neergezet, om geen nieuwen aardschok ergens vat op te geven.

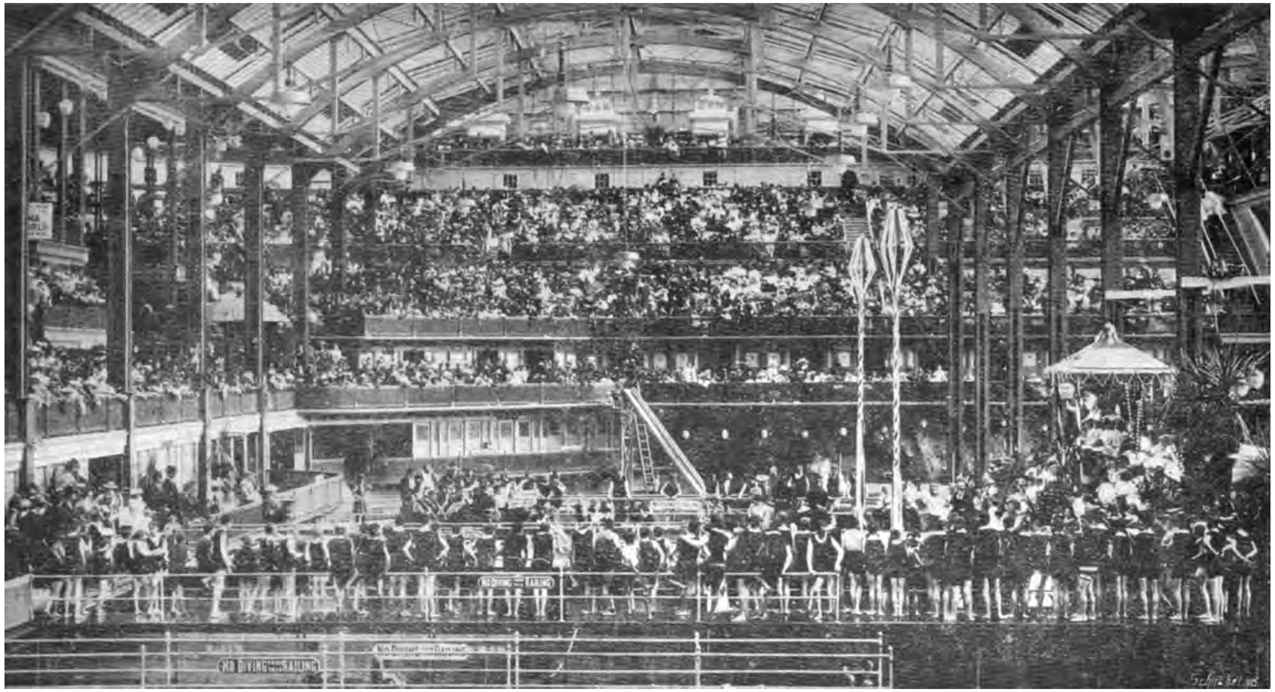

SUTRO ZWEM-INRICHTING TE SAN FRANCISCO.

DE APOTHEOSE VAN SAN FRANCISCO.

Hevig had de ramp de arme buurten van de stad geteisterd.

De groote kolossen in de handelsstad, met hun sterke buigzame geraamten van staal, met hun vlakke vakken, opgevuld met het harde beton-cement, dat uit heel zoo'n huis één brok maakt, hadden den schok het best doorstaan; hun schoorsteenen waren omlaag gevallen, ze waren deerlijk beschadigd, de vlammen, die door de liftkokers omhoog gezogen werden, hadden ze geblakerd en vernield; doch sommigen stonden er nog hoog en recht als voorbeelden voor de bouwmeesters, hoe de herbouw van de nieuwe stad ter hand zou moeten genomen worden.

In de Chineesche stad had de aardbeving vreeslijker huis gehouden.

Een van de merkwaardigheden van San Francisco vormt het stadsgedeelte, waar deze eigenaardige bevolking, afkomstig uit het Hemelsche Rijk, bijeen woont. Door de goudvelden getrokken, waren ze naar Californië gekomen; hun goedkoope werkracht, eenvoudige levensvoorwaarden en taai weerstandsvermogen hadden ze tot de voornaamste ontwikkelaars van het snel-opkomende land gemaakt. Doch Chineezen blijven Chineezen; het was een fout, die de nieuwe Californiërs hen niet konden vergeven, dat zij geen Amerikanen konden worden, doch

het beetje geld, dat zij in Amerika verdienden, in hun eigen land wilden gaan verteren. En zoo bleven het verschoppelingen, die nauwelijks op het grondgebied der Ver. Staten geduld werden.

Een zwerftocht door hun woonwijk, de Chineesche stad, kon wel een begrip geven, waarom Amerika deze langstaartige bewoners van het Hemelsche Rijk met zoo weinig onderscheiding behandelde. Het was er weerzinwekkend; nog wel tienmaal erger was het er, dan in de krotsloppen, die ik in andere, helaas! ook niet volmaakte steden kende. Het was hier een warwinkel van nauwe, versperde gangen, waar geen zon kon doordringen, waar het altijd schemerduister en vochtig moest blijven, waar de menschen in vuile poelen vol van het onnoemlijkste afval rondkropen, bijeen hokten in onderaardsche holen, waaruit een dwalm steeg van rottend hout, rookende bakolie, bedorven voedsel en...... vooral van Chineezen zelf.

De ramp, die San Francisco trof, scheen als een uitkomst te moeten worden beschouwd voor het stadsbestuur, dat nu met één slag door de natuur geholpen werd, om dezen vuilnisbelt te reinigen. Doch... de Chineesche stad gold immer als een aantrekkelijkheid voor nieuwsgierige vreemdelingen; en een Amerikaansche stad zou om niet zóóveel afstand doen van een aantrekkelijkheid, dùs een reclamemiddel, als dit. Bovendien hadden de stadsbestuurders na de ramp wel andere dingen te doen dan een nieuwe en verbeterde Chineesche wijk op te bouwen.

En uit de puinhoopen zochten de Chineezen de vermolmde, half verbrande, gebarsten en gekraakte planken bij elkaar en timmerden er hun buurten weer mee

saâm op den wrakken, rookenden vuilnishoop van hun vernielde stad van gisteren.

Ik kwam thuis met het hoofd vol indrukken van alles wat ik op dien tocht had gezien.

....En 's nachts had ik er een onrustigen droom van; het was ook àlles en overal aardbeving en brand en verwoesting en puinhoop!

Het Fairmont Hotel zelf, groot wit gebouw, als een paleis op een der hooge heuveltoppen, was nog pas kort geleden hersteld van de vlammenvernieling, welke langzaam den heuvel was komen opkruipen, van huis tot huis oversprong, eindelijk het groote gebouw op den heuveltop in lichte laaie zette. Doch de Fairmont, boven-op de ruwe puinhoopen van ontredderden heuvel met de ruïnes van heel een stad, ontving dadelijk weer zijn gasten. Een prospectus in prachtuitgaaf beschreef de verschillende zalen, opnieuw ontworpen en versierd in de fraaiste stijlen. Maar toen ik vroeg naar de eetzaal Louis XV, den grill-room, ...„o beg pardon! nog niet heelemaal voltooid na den brand". En op de hoogere verdiepingen, waar de weelderige slaapkamers lagen, rook het nog naar frisch schilderwerk; de ververs schenen amper gereed, om de herinnering weg te strijken aan den ramp.

Toen droomde ik er 's nachts van, een onrustige nare droom, of ik zelf een aardbeving meemaakte; ik voelde dat zoo sterk, dat ik mij niet kon begrijpen, toen ik wakker werd, dat dit slechts gedroomd was. Misschien zat de onrustige beweging van het schip nog in mijn bloed; ik voelde mij opnemen en weer neerploffen op de gelukkig zeer zachte matras van het bed. Ik schrok wakker

en zat overeind. Maar ik dacht er niet lang over na en sprong uit het bed. Buiten kwam juist de zon over de stad schijnen, de hopelooze ruïne, waaruit de reuzengebouwen al weer oprezen; ik kleedde mij vlug aan en ging op straat. Ik wandelde nu door de heuvelwijken; en in den vroegen ochtend, met nog weinig leven buiten, was dit als een doode stad; rechte, geasfalteerde straten, de trottoirs breed aan weerskanten, doch in plaats van de huizenrijen als straatwanden twee brokkelige, misvormde puinhoopen.

Overal tusschen de geweldige steenklompen, heele stukken gevel, trappen, pilaren, die er door elkaar gesmeten lagen, stonden houten huisjes getimmerd, drie muren, plat dak, en één groote winkelruit naar den straatkant. Dit was de handel, het bedrijf, het stadsleven, dat geen dag had kunnen stilstaan, in òverhaast den tijd niet kon afwachten tot de groote ijzeren en steenen gebouwen weer opgetrokken werden, en reeds in kleine slordige getimmerten dadelijk weer reclame stond te maken voor: Lees dit! Koop dat! Eet dit! Rook dat! Er stonden modewinkeltjes met kostbare toiletten, er waren automobielhutjes, waarin nauwelijks zoo'n luxewagen paste, er waren eethuizen met Fransche opschriften, in planken hokjes lagen goud- en zilversmidsschatten. Ik zag ook een houten tentje, van planken in elkaar gezet, met drukke reclames beschilderd; dat was het hoofdkantoor van een maatschappij tot exploitatie van een luchtschip, dat in vijf dagen van San Francisco naar Londen zou varen! Het talrijkst waren de kantoorhokjes van bouwondernemers; die schreeuwden met geluidlooze woorden in elke leege vernielde straat hun aanbiedingen.

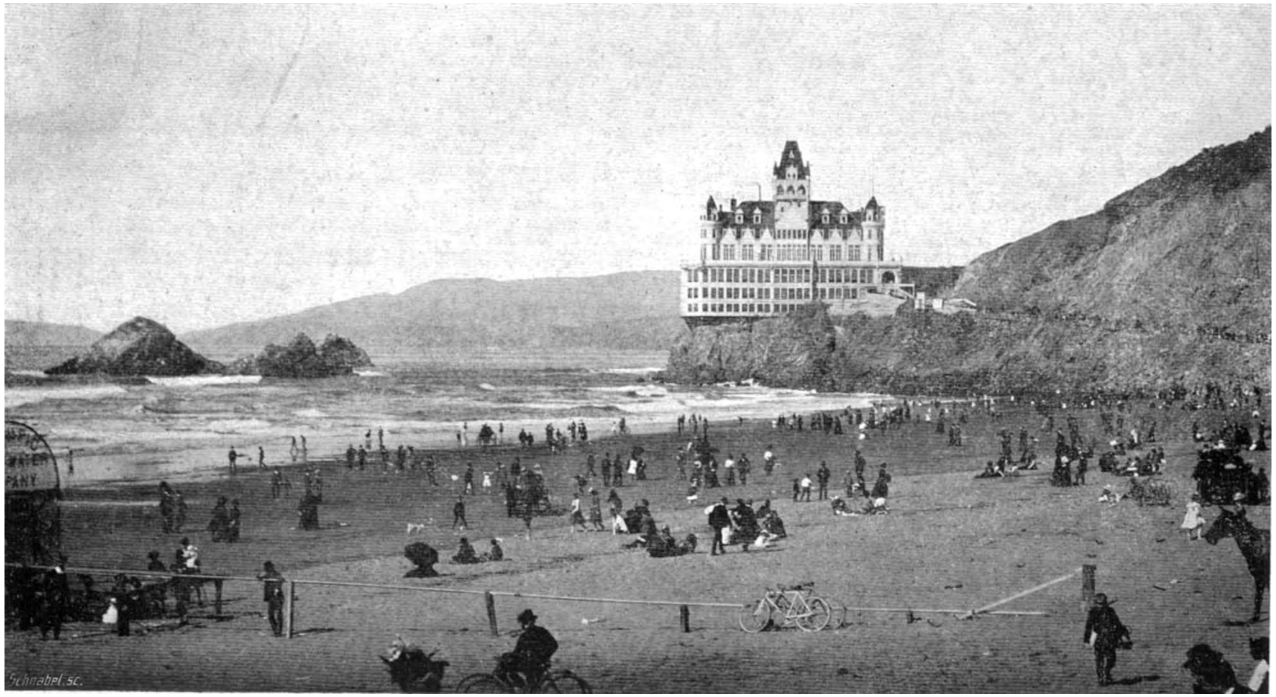

CLIFF-HOUSE AAN DEN STILLEN OCEAAN (BIJ SAN FRANCISCO).

Toen kwamen de troepen werkvolk voor den dag; het waren allen groote flinke mannen, met iets van durf in hun blauwe glinsterende oogen, met wat van sport in hun loopen, veel bewuste kracht in hun losse vrije schouders; in heer-achtige kleeren gingen ze, sigaar of pijp in den mond, vlug en levendig naar de benedenstad, waar het werk hen wachtte, het wonderwerk om in een, twee jaar weer heel die stad overeind te zetten. En ze zagen er uit, schrander, gezond, durvig werkvolk, of elk wel zoo'n reuzengebouw alleen aandurfde.

Achter de heuvels kwam ik toen aan hun stadstuin, het Golden Gate Park, waar in de dagen na de ramp de heele stad kampeeren ging. Toch wilde ik er niet om die herinnering heen, doch om een van de bekendste stadsparken van Amerika te zien. Het was licht dag geworden toen ik er door wandelde. Het moest sterk gedauwd hebben, of een laag-drijvende wolk was 's nachts over het park gestreken, want al de boomen en planten en bloemen glinsterden in ochtendlijke frischheid met myriaden lichtvonkjes oversprenkeld. Er was een verscheidenheid van boomen en heesters, zooals ik nog nergens had gezien; de meeste stonden met sterke kleuren in vollen bloei; op sommige plaatsen was het, of ik tegen een kleurigen wand aankeek, zoo dicht was alles overhangen met deze bloemversiering. Zoo'n botanicus ben ik niet, om met verstand in deze Californische natuurheerlijkheden rond te gaan, gelijk onze profesor Hugo de Vries deed. Ik zwierf er na den bangen tocht door de stadsruïnes vrij rond, en ik genoot, zooals wij bewonderend door onze Artis- en Hortuskassen flaneeren, nieuws-

gierig, telkens in verbazing voor nieuwe onbekende plantvormen; en een beetje ook voelde ik mijn stemming als op zoo'n wandeling door ons Vondelspark, waar je even uit de stadsdrukte, midden in stilte en natuur, wegschuilt.

Ik zag boomen en planten en bloemen, die ik mij wel flauw meende te herinneren, doch die hier zooveel grooter en forscher en bonter leken. Het park was betrekkelijk smal, maar lang; het strekte zich naar de zee uit; de donkerbruine, geöliede rijwegen waren breed en goed onderhouden, de voetpaden kronkelden tusschen gladgeschoren gazons en fijne heestergroepen, om dan weer onder hooge boomgroepen te verdwijnen; overal kwam weer wat anders, wat bizonders te zien; standbeelden, waarop ik de namen las van Garfield, Grant, Goethe, Schiller, nog vele anderen, omgeven door verzorgde randen van veel-kleurige lage bloemheesters, geheel bedekt met roode, blauwe, gele en witte bloemtrossen. Ik meende, dat ik sommige ervan wel eens gezien had, maar dan in een zorgvuldig gesloten kas, waar het vochtigheet was, en een tuinbaas norsch toekeek, of er nergens een tochtend gaatje open bleef, alsof elke heester in zijn pot een oud wakkel besje was, dat tegen verkoudheid beveiligd moest worden. Hier stonden al die bloemen en planten, heesters en boomen in den vrijen grond en niets scheen hen te belemmeren in den overdadigen groei, om tot volle schoonheid te komen.

De meeste gewassen droegen duidelijke naamplaatjes en mijn onschuldige onkunde werd zich bewust, dat ik hier wandelde langs de zeldzaamste exemplaren van Aloe's, Yucca's, Dracaena's, Mesembryanthemums, Sedums, Saxifraga's, Accacia's, Mimosa's, Fuchsia's, Veronica's, Gerania's, Spiraea's, Meliantha's, zóóvele varië-

NOORD-AMERIKA.

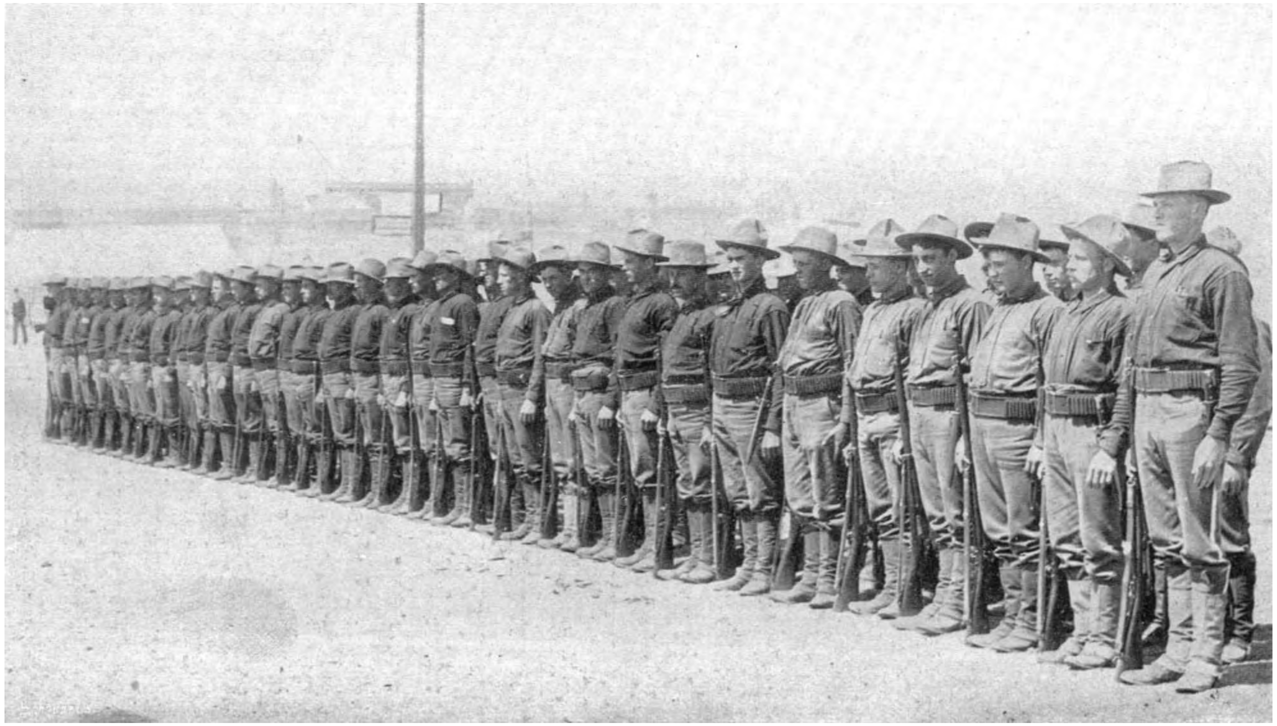

AFDEELING BURGERWACHT IN SAN FRANCISCO.

teiten, dat je eenige hoofdstukken van een handboek over exotische plantkunde met hun namen alleen zou kunnen volschrijven. Er waren ook perken met violieren, rood, paars en wit, reuzen-canna's, witte tabakspluimen, bloeiende nachtkaarsen, kruipende bamboes, doch alles in sterker kleuren, in meer verscheidenheid, in volgroeider exemplaren, dan die welke bij ons onder een zooveel guurder hemelstreek het leven moeten trachten te houden.

Ik wandelde voort, tot de stammen verder uit elkaar stonden, langs uitgebreide waterpartijen, tot mijn pad naar den top van een heuvel voerde. En in-eens had ik den oceaan weer voor mij, reusachtig, blauw, vlak, met de langzame krijtwitte schuimstreep als een scheidingslijn tusschen land en water. In de schuine zonnestralen zag ik een hoogen berg, den Mount Tamalpais, welks top uit den optrekkenden ochtendnevel trachtte vrij te komen. Naar rechts had ik een vrijen blik over de stad, ten noorden daarvan het Presidio-reservation in een groen park weggescholen.

Dan ging ik rusten aan een tafeltje van het witte Cliff-House, dat op een rots in zee vooruit gebouwd ligt. Het was nog vroeg; een verwonderde neger kwam mij bedienen. Ik zat daar rustig, terwijl vlak langs mij groote bonte zeevogels krijschend rondvlogen, en ik mij vermeide in het schouwspel aan mijn voeten; drie rotsjes staken boven het effen zeevlak uit, en heele kudden zeeleeuwen dartelden er tusschen, alsof ze daar kwamen, louter om het schouwspel te verlevendigen, in de veilige zekerheid, dat de staatswetten hun leven beschermden.

Toen, in-eens, zag ik, nu ik landwaarts mijn blik langs de heerlijke kust liet gaan, een molen, een echten Hollandschen windmolen, die met zijn vier uitstekende

wieken juist genoeg wind scheen te vangen, om er vroolijk op los te draaien!

Ik schrikte er van op. Ik wandelde hier rond als een verliefde natuurminnaar, verboemelde mijn tijd als een gezeten renteniertje, doolde door een prachtig park, rustte aan den blauwen oceaan als een droomer, die straks een sprookje wou gaan schrijven.... En daar draaide de Hollandsche molen en scheen te wenken, met haastige, driftige gebaren.

Het was wel Holland dat riep! En ik stond haastig op, sprong op een van de wagens van de stadstramlijn, die me in suizende vaart naar de stad terugvoerde.

San Francisco was nu ontwaakt. Aan alle kanten zag ik de menschen over straat zich voortreppen, alsof een zelfde jacht, een zelfde haast, een zelfde spoed allen opdreef. Trams schoten langs de eindelooslange straten, vrachtkarren ratelden, automobielen snorden voorbij. De negerjongens gilden de eerste ochtendbladen. Van de houten barakjes waren de luiken weggenomen. In de diepe kuilen, waartusschen de straten hoog uitstaken, krioelde het werk; de locomobielen rookten met witte rookstrepen; tras-machines maalden met oorverdoovend geratel het metselgruis; de stalen balken zweefden de lucht in; de fluitsignalen gilden van alle kanten....

San Francisco hijgde van werkhaast voor de apotheose van herbouwde stad, nieuw bedrijf van durf, wilskracht, vertrouwen op de toekomst, om in één jaar, op de plaats zelf, waar een onweerstaanbare natuurkracht een stad verwoest had, dezelfde stad weer op te bouwen.

IN DE FAR WEST.

— „Naar New-York?", vroeg ik den neger, die bij den ingang van den langen Pullman-wagon bij een voettree de wacht hield.

— „Right, sir", kwam zijn antwoord.

Het was een trein, die, verkort, de „Overland Limited" heette, en eerst langs de lijn van de Southern Pacific, dan van de Union Pacific, en Chicago & North Western Railway reed. Door Californië ging hij, door Nevada, Utah, Wyoming, Nebraska, Iowa en Illinois tot Chicago; vandaar heette de lijn „New-York Central" en vervolgde zijn weg door Indiana, langs het Erie-meer door Ohio en Pennsylvania naar Buffalo, en door den Staat New-York tot aan de hoofdstad.

Dat was in een bijna rechte lijn dwars Amerika door; al zei de neger: „Right, sir", of er geen 5000 kilometer en de heele nieuwe wereld tusschen lagen.

Er was aan het station geen gehaast met kaartjesnemen, geen herrie met bagage; de stationsbeambten gaven kalm en kort-af, met precies zooveel woorden als noodig waren, antwoord op de hoog-noodige vragen, welke hun gedaan werden. De reizigers, allen even bedaard en zonder trein-zenuwachtigheid, kwamen van de ferryboot, welke ze de baai van San Francisco had overgezet, het perron op. En of de een naar het eerstvolgend station een

uur ver moest, of een ander nam voor vijf dagen zijn intrek in den trein, ze vroegen bijna niet, want op de juiste plaats hing het treinbord, en ieder had precies zijn spoorweggids in het hoofd.

Er was ook geen geroep en gejacht vóór het vertrek, geen vlaggezwaai of treingebel, geen conducteursgewenk of locomotief-gefluit.

De trein vertrok om 10 uur — en om twee sekonden vóór tien uur bergden de treinnegers de voettreetjes in den wagen, en twee sekonden later schoof de trein zachtjes van het perron weg, en nam dadelijk zijn vaart, en schoot meteen de rails langs, twee lange rechte strepen naar het oosten toe.

Je was er wel dadelijk thuis in zoo'n omgeving van bereisde, rustige, gewone menschen. Ieder had zijn eigen plaats; daar zette je de handbagage neer, maakte het je meteen makkelijk. De jassen gingen uit. Achteraan was de rookwagen; de pijp werd gestopt. Je wandelde de lange wagons door en keek zoo eens rond wie de medereizigers waren. In den laatsten wagen waren de meesten gaan zitten; de helft was als rookzaaltje ingericht, de andere helft, met breede vensters aan drie kanten en makkelijke stoelen in het rond, heette de uitkijkwagen. Aan het eind was een balkon, overdekt, met afgesloten zijwanden, doch naar achteren open; daar stonden kleine krukjes. En de meesten zochten er hun plaatsje om in de open lucht hun ochtendpijpje te rooken, meteen uit te kijken over het naar achter weg-vluchtende landschap.

Dit was weer heerlijk reizen! De snelheid was prettig; er was geen steunend gehijg van een locomotief, die je zelf buiten adem brengt, geen gerammel van wissels, die

AMERIKA.

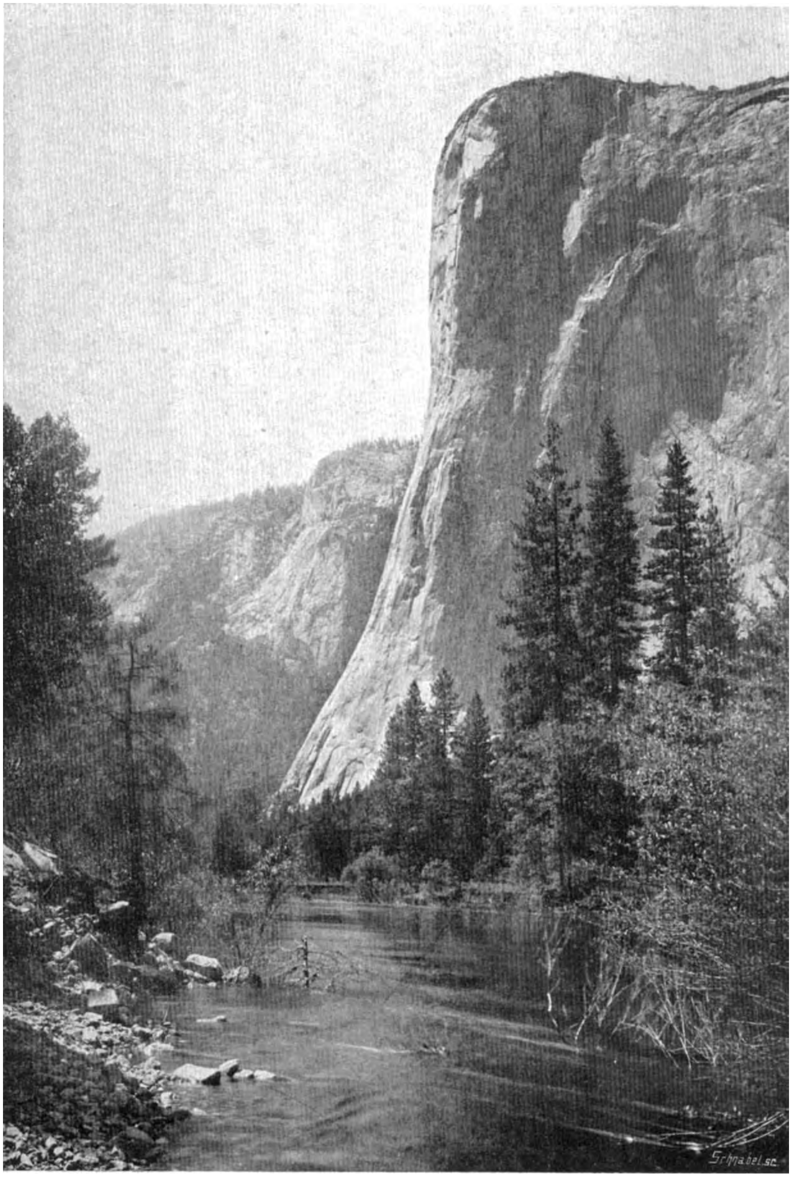

IN DE SIERRA NEVADA.

je zenuwen opschrikken. Het rijden was haast geruischloos, het wiegen van de zware wagens, tusschen de geweldige veeren opgehangen, was niet vermoeiend; op het open balkon was er altijd frissche lucht. En het uitkijken! Heel dit landschap leek één voorbeeld van wat de menschlijke energie kan bereiken door van een ruw stuk aardbol een bewoonbaar, vruchtbaar, rijk land te maken. De afstanden waren onafzienbaar, niet te omvatten met de verbeelding; er waren bosschen en eenzame vlakten, knoestige bergen en uitgestrekte meren... Maar overal scheen het landschap zijn toekomst te gemoet te lachen. Waar de trein ook langs spoedde, had je het gevoel, dat je gevoerd werd door een wereld, waar de wording van land en steden de uiting was van den wil van heel een volk, dat slàgen moest en àlles kon tot stand brengen, waarop het zich toelegde.

De reizigers zelf waren wel de kinderen van dit land, en meteen degenen, die er meester over waren. De meesten schenen bewoners van het Westen; zij waren jong en onontbolsterd, wat ruw, wat vrij. Maar welk een eenvoudige, makkelijke, wilskrachtige menschen! Ze hadden iets zelf-ingenomens over zich, je zou zeggen wat blufferigs; doch dat kwam er altijd zoo onbewust en onopzettelijk uit en het was ook nooit om zich zelf te verheerlijken, wel om hun Amerikanisme weer een òpduw te geven, zoo, dat het je niet kon hinderen. Het waren harde kerels, groot en bonkig en sterk, met koppen uit hout gesneden; bruine, strakke huid; geen haartje op hun stroef gezicht, zoodat je bij elk hunner de smalle, wat gevoellooze lippen, de sterke klemkaken, de rechte zelden ontspannende wenkbrauwen kon zien. Vooral hun

oogopslag trof je als iets heel bizonders, als een raseigenaardigheid, als iets Amerikaansch. Ze hadden lichte oogen, soms bijna kleurloos, maar daar schitterde een oogvonk in, zoo doordringend en sterk, zoo hard en schrander, dat ieder, stuk voor stuk, wel een kerel moest zijn!

Hoe meer de trein naar het Oosten vorderde, en de reizigers wisselden, werden ze wel wat anders; ik zou niet willen zeggen beschaafder, niet fijner gemanierd,... wel meer omslachtig. Die spraken ook met uitvoeriger zinnen, en hun taalklank was niet zoo kort-af, minder gestooten en stroef. Maar hun algemeen Yankee-type bleef even klaar als de scherpe blauwe lucht.

— „Hello!", was hun stopwoord; en daarmee brachten ze je ook dadelijk in hun vrije, onvormelijke, frissche stemming. Je hoefde geen kennis te maken. Waarvoor die omslag? „Hello!", riepen ze naar je; en met een vrijmoedigheid, die je toch geen oogenblik brutaal voorkwâm, begonnen ze hun praatje.

Zoo'n gesprek had met bijna elk hunner, telkens weer hetzelfde verloop; en als het type even zuiver was als zijn klare glinsterende oogopslag, dan was dat gesprek wel ècht Amerikaansch. Eerst: Waarheen je reisde? Dan: Wat je al van Amerika had gezien? Eindelijk: Wat je indruk was?

Had je een min gunstige opmerking, dan weerlegden ze je zakelijk; was je meening gunstig, dan trachtten ze je toch een nog sterker indruk te geven.

— „Hello!", riepen ze, „he is a stranger!" 't Was alsof ze daarmede een wachtwoord rondgaven. En dadelijk was het gesprek algemeen; de een vulde den ander aan, en kort-af, zoo wàs 't, vertelden ze over al die reuzenwerken van hun bovenmenschelijken arbeid. Praktijk en

resultaat! dat scheen wel hetgeen, waarop voor hen alles aankwam. En leuk-blufferig, zonder verheerlijking, maar ook zonder schroom om alles hèt grootst, hèt mooist, hèt rijkst te noemen, lieten ze daar voor me hun land voorbij trekken; de grootste perzikken in hun Californië, de knapste spoorwegbouw door hun Rocky Mountains, de langste brug over hun Salt Lake, de drukste handel in hun Chicago, de grootste waterval bij hun Niagara, de snelste trein in hun staat New-York, de grootste huizen, de langste straten, de uitgebreidste veekudden, de rijkste oogsten, de beste......

Durf, moed, overtuiging, practische kennis, weerstand, aanpassing, voortvarendheid, geldzucht, dat waren de motieven, waarmede elk gesprek gekruid was.

O, het leek blufferig! Maar Amerikaansche bluff is zoo heel wat anders dan ons bluf.

— „Wie Amerika wil zien, moet hier in het Verre Westen reizen", zeiden ze. „Eén dag in den trein en je begrijpt wat ons land is".

Nu waren dit allemaal lieden uit deze Westelijke streken. Dat zei ik dus.

— „Neen, neen", riepen ze al. „De rest is ook wel Amerikaansch, maar ze zijn daar al weer zooveel verder; Je moet het juist zien wòrden. Elk jaar komen hier minstens honderd nieuwe steden bij".

— „Hoe gaat dat?", vroeg ik in één nieuwsgierige vraagbui.

— „Geldmaking. Kapitaal op aandeelen. Winstgevende fondsenbelegging".

Ik wilde de gelegenheid niet verzuimen, zoo'n nieuwgestichte Amerikaansche stad te zien.

— „Niets makkelijker dan dat!", grinnikten mijn Amerikaansche vrienden, „ze schieten als paddestoelen uit den grond".

— „Waar?", vroeg ik, opzettelijk naïef.

— „Overal langs den spoorweg. Telkens als er een stuk dubbel spoor loopt, om de treinen elkaar voorbij te laten rijden, is er een wisselwachtershuisje".

— „Dat heb ik gezien", zei ik, om te toonen, dat ik goed uitgekeken had.

— „Bij elk wachtershuisje staat een bord, en een naam er op".

— „Jawel", zei ik, want ik herinnerde mij, hoe ik begonnen was de nieuwste Amerikaansche aardrijkskunde te studeeren door braaf al die namen op te schrijven; doch hoe ik er maar weer mee opgehouden was.

— „Well", grinnikten ze, „dat zijn de nieuwste steden!"

Bij een van die borden stopte onze trein toen, omdat het sein er onveilig stond; een lange goederentrein kwam ons van den anderen kant tegemoet rijden. Hij was nog niet in zicht; wij konden zoolang uitstappen.

Op het bord stond in duidelijke letters het woord „Zola" geschreven; het bord stond troostloos alleen in een eenzame vlakte. Doch aan den anderen kant van den trein vond ik een laag houten huisje. Daarin een man in blauw-gestreept boezeroen, opgestroopte mouwen, een ouwen vilthoed op, gezeten voor een telegraaftoestel.

— „Is dit Zola?", vroeg ik.

Ik was niet zeker of hij kwaad zou worden, omdat het er wel wat van had, of ik hem voor den gek kwam houden. Maar hij keek niet eens op, knikte kalm van ja.

— „Waar is de... hm... stad?", vroeg ik verder.

LANDSCHAP IN CALIFORNIË.

De man strekte zijn gespierden bruinen arm uit, een arm, die vroeger in de mijnen wel een houweel gehanteerd moest hebben; hij maakte daarmee een wijzend gebaar naar buiten, dat niet zonder eenvoudige grootheid was; en zei kort-af:

— „Nog niet ingewijd".

Het scheen moeilijk hem aan het praten te krijgen. Ik dacht anders, dat zoo iets iemand welkom moest zijn, die in z'n eentje op de uitgestorven hoogvlakten van de Farwest stationstelegrafist was. Maar hij wijdde zijn aandacht aan zijn telegraaftoestel. Toch antwoordde hij op mijn vragen, al deed hij het, of hij zelf een telegram dicteerde. En zoo vernam ik over Zola, nieuwste stadstichting van den staat Nevada, dat de palen voor het electrische licht links van het stationgebouwtje lagen, de buizen voor de waterleiding rechts, de rails voor de tram er achter.

— „En de menschen?", vroeg ik; want ik begreep nog altijd niet hoe zoo'n nieuwe Amerikaansche stad ontstond.

— „Wel", telegrafeerde de ander achter zijn tikkerend toestel; „de kranten adverteerden, dat Zola gesticht was: prachtige ligging, vruchtbaar land, goede irrigatie, beste verbinding naar oost en west. Maar op het laatste oogenblik was er een moeilijkheid gerezen tusschen de maatschappij, die Zola stichtte, en den staat, en dus moest de stationschef den eersten trein met aanstaande burgers van Zola afseinen".

— „Wat nu?", vroeg ik nog.

Toen werd hij wat ongeduldig.

— „Kom over een half jaar terug", zei hij; „dan zitten we hier met 10,000 menschen".

Dat werd onverschillig gezegd. de man scheen niet eens te willen schertsen.

Waarvan moesten ze leven? Waar zouden ze wonen? Vanwaar zouden ze komen? Wie zou de eerste willen zijn?

Dat vroeg ik me verbaasd af. De goederentrein, waarvoor we wisselen moesten, was nog niet in zicht. Dus wandelde ik het stationsgebouwtje om. En daar vond ik den eersten burger van Zola. Tegen het loodsje was nog een keet van planken getimmerd; met behoorlijk groote letters stond er op geschilderd: „Zola-saloon-pool". Ik ging er als nauwgezet ontdekkingsreiziger binnen. Naast den ingang was een hooge toonbank, waarachter een kerel stond, een reus van een vent, met ruigen rossen ringbaard en geschoren bovenlip; zijn armen waren bloot en zijn rood baaien hemd lag open over zijn borst. Hij had den bouw van een worstelaar; een ouwe breedgerande dop drukte diep op zijn hoofd en een stormriem liep nog langs zijn ooren en kaken; doch niet zoo diep stond de hoed over zijn oogen gedrukt, of een lang litteeken kwam even te zien, vermoedelijk een herinnering aan den slag met een flesch, opgeloopen bij de vereffening van een of andere onbetaalde rekening. Benieuwd, wat de klant daarbij opgeloopen heeft!, dacht ik.

In het midden van het planken vertrekje stond een groot zwaar biljart, met gescheurd en verschoten laken; daar dichtbij een ouwe kachel met krukken er om heen. Achterin het vertrek een soort bed, een hoop paardedekens, met leeren tuig, een beduimeld kaartspel op een tafeltje er bij. Tegen het slecht getimmerde houten beschot wat reclameplaten voor dranken, en twee

groote oleografieën van Roosevelt en Washington.

Dat was het eerste huis en de eerste burger van Zola.

We hebben samen een glas van het een of ander gedronken op elkaars gezondheid, en wat gepraat over de toekomst. En daarna heb ik een nauwkeurige aanduiding op mijn reiskaart gemaakt, dat Zola bestaat en waar het precies ligt.

Als ik er ooit weer langs kom, ga ik zeker achter het stationsgebouw kijken, of er al een groot hôtel staat, en of de rooie reus al millionnair is geworden.

Ik moest weer in mijn trein, want de zware lange goederentrein kwam aangedaverd; zonder eenige waarschuwing reed onze locomotief het vrije spoor op. En de trein vervolgde weer zijn onafgebroken dolle vaart door het gloeiend geblakerde landschap, over de vlakten, tusschen de bergen, soms langs een dor ravijn, waarin een uitgedroogd rivierbed lag.

Bij elke wisselplaats, waar wij nu ratelend langs vlogen, stonden nog borden. Soms lagen daar wat houten huizen om verspreid. De conducteur kwam hun namen afroepen als het iets meer beteekende dan een handje-vol. En dat waren meestal namen, die reeds klank hadden in de jonge geschiedenis van het ras groeiende land. Het waren namen van bekende mijnen, van landontginnings-maatschappijen, of van jonge uitgestrekte cultuur-ondernemingen. En overal stonden de groote borden met schreeuwende reclamewoorden langs de spoorbaan, om de wonderen van het land te verkondigen, en ieder, die het lezen wilde, over te halen er de nieuwe steden te stichten.

— „Reno", riep de neger. Het was of dit een museum

was en hij de gids, die het gezelschap den weg wees.

— „Generaal Reno, gesneuveld in den slag bij South Mountain; belangrijke stad van Nevada, met staats-universiteit en mijncentrum, waar reeds voor zes honderd millioen dollars aan goud te voorschijn is gebracht...... Hazèn, belangrijk station van de United-States-Ontginnings-Maatschappij, vruchtbaar gemaakt door de verlegging van de Truckee River, waardoor de vruchtbaarste vallei van het Westen is ontstaan... Humboldt, vroeger aan een van de grootste meren van de United States, nu schoonste natuur-tafereelen, genaamd „Oase van de woestijn"... Stonehouse, bekendste punt van de Overland-route, waar vroeger de oude weg naar het Westen langs ging... Salt Lake, zoutste meer van de wereld... Salt Lake-brug, langste brug van de wereld"...

Zoo ging het maar door. Het eigenaardige was, dat de man het met overtuiging zei, zoodat hij het vervelende miste van andere museumgidsen, die hun dreuntje afdraaien. En eigenaardig was ook, dat de reizigers aanmoedigend knikten, en hem dadelijk verbeterden of aanvulden, wanneer hij in eenig opzicht te kort schoot.

— „Is dat alles nu werkelijk in de overtrèffende wijze?", vroeg ik aan een van mijn reisgenooten. We zaten met z'n zessen op het open achterbalkon van den trein, jassen uit, genoeglijk in hemdsmouwen, sigaar in den mond, een cocktail voor ons.

— „O, meneer de vreemdeling!", lachte hij dadelijk, „u bent niet de eerste die dat vraagt, en het is niet de eerste keer, dat ze ons Amerikanen dat verwijten. Het is waar, dat er overal op de wereld wel goede dingen zullen bestaan, maar bij ons in Amerika komen wij er voor uit, omdat we dat allemaal zèlf tot stand hebben gebracht".

DWARS DOOR AMERIKA.

Het was opvallend zoo goed als mijn Amerikaansche medereizigers op de hoogte waren, en op elke vraag, die ik hen deed, een frisch en uitvoerig antwoord wisten te geven. Geen grooter genoegen kon ik ze blijkbaar doen, dan daar mijn verwondering over uitspreken. Het scheen een ambitie voor hen te zijn, den vreemdeling in hun midden te toonen, dat ze van alles degelijk af wisten; zoo'n beetje maakte het den indruk van een burgerscholier, die er pas een moeilijke repetitie ingestampt heeft, en in-eens de kraan van zijn geleerdheid wijd opendraait. Het opvallendst was daarbij hun voorliefde voor cijfers; daarmee drukten ze alles uit: jaartallen, getallen van inwoners, getallen van oppervlakten, getallen van kosten, getallen van oogstramingen, getallen van vermogens. Soms leek het een vergadering van een statistische vereeniging, zooals zij met de duizenden argumenteerden. Zij brachten alles daartoe terug; en hun waardeering van wat wij het wezen der dingen plegen te noemen, ging zoover als het in een getal viel uit te drukken. Het scheen daarom ook dikwijls alsof een aantal indrukken glad buiten hen omgingen: hun hersens werkten als een rekenmachine, die nooit stilstaat, hun hart als een motor, die slechts voor den geregelden bloedsomloop heeft te zorgen. En meteen was dat hart

ruim en sterk en vol gezondheid, en de hersens pakten schrander en onkieskeurig alles aan, om het dan als een rekensom op te lossen!

In elk van hun gesprekken kwam er iets van die onaandoenlijkheid, nuchterheid, gevoelloosheid te voorschijn; maar ook hun onbevangen oordeel, hun pootige wilskracht, hun breedheid bleek dan telkens. En het landschap, van het verre opkomende westen, tot het verre overvolle oosten, scheen wel het tastbaar voorbeeld te vertoonen van hun Amerikaansche kloekheid.

Als onze trein dag en nacht verder snelde, door bergen en bosschen, langs weiden en prairiën, langs rivieren en meren, langs steden en boerderijen, dan kreeg je wel een indruk van hetgeen ze zich tot taak hadden gesteld, van wat ze wilden bereiken en wat ze al bereikt hàdden. En dan begreep je, dat voor hen het wezen der dingen toch wèl een kern had, al was het een andere dan je er zelf achter zocht. Want in bijna al die bergen boorden zich hun machines, om er de ertsen en metalen te zoeken, haast al dat land werd bebouwd en beploegd, om er den vruchtdragenden oogst aan te onttrekken. En dan langzamerhand werd het wel van een diepere beteekenis wat je in hun eindeloos afwisselend landschap opmerkte.

Het eerste belangrijke station op den langen weg naar het oosten was Sacramento; daarna volgde de trein de heuvels naar Auburn en Colfax. Dit waren de streken voor den wonderbaarlijken Californischen ooftbouw. Aan de stations kocht je er perzikken als vuisten!

De weg begon te stijgen en langs den loop van de American-rivier klom de trein de Sierras in; elke bocht van den weg bood een nieuw gezicht. Doch de bodem-

bouwing hield langzamerhand op, en dit scheen als een ergernis op die berekenende Amerikanen te werken. Want de hooge bergen, die er als wachters stonden, en die de neger-bediende als Kaap Horn en Emigrant Gap kwam noemen, vertelden hoe de eerste trekkers in dit land van jeugdig verleden op den verren zwerftocht naar het Westen hierlangs hun weg genomen hadden.

Dan begon de nacht te vallen; over de opgestapelde bergkammen kwam het rosse avondlicht de vreemdste kleuren strijken. En na een haastige nacht, waarin je die Amerikaansche jacht in elken zuigerslag van de locomotieven, en elken wielstoot over de rails meevoelde, was je al weer op den uitkijkpost present, en daar zaten stellig al weer een paar Amerikanen, die zakelijk overlegden op wat voor manier zoo'n vlakte, die de Woestijn van Nevada heet, gedraineerd zou kunnen worden. Den langen ochtend door stoof de trein de hooglanden over, en 's middags rende hij door een vlak zandig land, waarvan de bodem met een fijne witte sneeuw bedekt lag. „Het is zout", werd mij gezegd. En meteen kwam de zwarte treinjongen afroepen: „Great Salt Lake;... brug van dertig mijl lengte;... modernste wonder van spoorwegtechniek;... kostte vier jaar onafgebroken arbeid". Ik was al gewend aan den reclametoon. Het was hier immers àlles beter! en grooter! en langer! en duurder dan elders! En het was ook hun zwak immers dit telkens te willen hooren?

Na Ogden schoot de sneltrein de Salt Lake vallei door; twee grommende locomotieven trokken de vier wagens; en bijna zonder vaartminderen klom onze trein het tweede hooge gebergte in, dat als een lange wal, dwars

door Amerika, van noord naar zuid loopt. De zwarte treinjongen bleef de namen afroepen, want elk van die geweldige bergkolossen had zijn eigen naam. Door Weber Canon schoven we het gebergte in, toen door Devils Gate ging het al hooger en hooger. Soms was het of de overmoedige ingenieurs den spoorweg aan de loodrechte bergwanden hadden opgehangen. Heel beneden lag een smal riviertje in het nauwe dal; de trein zig-zagde langs de bergwindingen, tot vlak bij den top; hooge slanke viaducten reikten over de afgronden heen, droegen den trein van den eenen bergwand naar den tegenoverliggenden. De treinjongen sprak de bergnamen uit alsof hij gevoel had voor hun geweldigheid. Pulpit Rock, Great Eastern, Giants Teapot, Hanging Rock, Castle Rock. En steeds sleepte het locomotievenpaar met hijgende ademstooten, die als haastige slagen klonken tusschen de nauwe bergwanden, onzen trein hooger de Rocky Mountains in.

Het was een somber, grootsch landschap, een opeenhooping van rotsmassa's, opgebouwd uit ruwen steen, berg na berg, steeds weer nieuwe kale toppen; soms een brokkelig ravijn, waardoor zich geruischloos een mager stroompje wrong.

Dit was wel het oord, waar de stoute verbeelding de verhalen kon laten opleven van roekelooze bergtochten, gevaarlijke jachten, fantastische avonturen; van dichtbij gezien, uit den trein, die langzaam tegen de ruwe wanden van de steenen kolossen opkroop, verloor dit berglandschap niets van dien verbeeldingsvorm. Sterker en woester, overweldigender en grootscher dan deze drommen van bergreuzen, die te zamen de Rocky Mountains vormen, kon je je niets voorstellen. Het was een

AMERIKA.

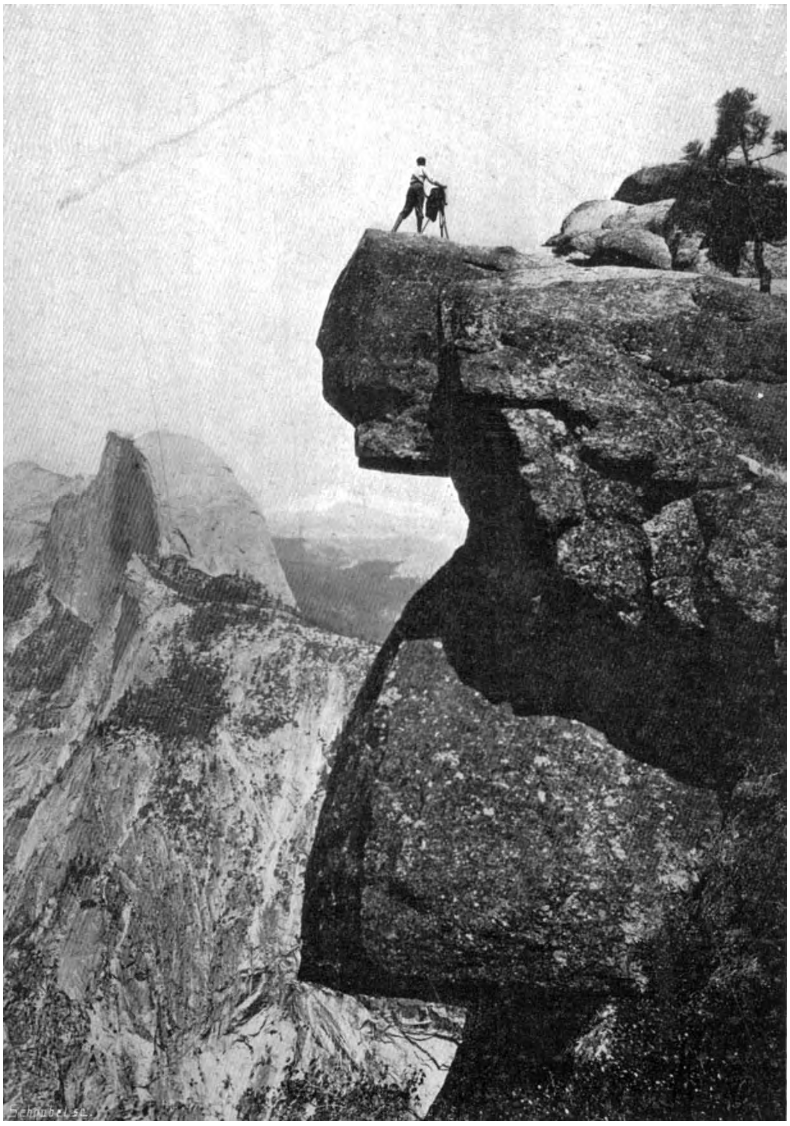

IN DE ROCKY-MOUNTAINS.

beeld, dat voortdurend de aandacht, de zenuwen gespannen hield. Hier had een schijnbaar zwak riviertje zich een doortocht gegraven door rotswanden van honderden meters dikte, daar verhieven zich in het midden van een ondoordringbaar woud de reuzenpyramiden van steen; dan hing er juist in evenwicht een geweldig rotsblok boven een duisteren afgrond, elk oogenblik dreigend op den trein te storten; doch al sedert eeuwen hing het daar te dreigen en hinderde niemand.

Het scheen een omgeving voor een wereld van monsters, even geweldig en reusachtig als die natuurverschijnselen zelf. En natuurlijk was er toen weer dadelijk één uit ons praathoekje, die Darwin aanhaalde — een Amerikaan! zei hij — die de fabelen van vroeger, waarmee men kinderen naar bed joeg, als waarheid had bewezen; en die de moderne paleontologisten aanhaalde — Amerikanen waren 't! zei hij weer — die in deze bergwanden de geraamten terug vonden van dinosauriërs, monsters met een kleinen kop op een vijftien meter langen hals geplant, met een lichaam van reuzenafmetingen, groote pantserplaten op den rug, een geweldigen staart, met stekels beplant; en van andere dieren, welke op reuzen-buideldieren leken; van mammouthen, grooter en woester en behaarder dan de grootste olifanten; van nog andere monsters met geweldige koppen, waarop drie horens dreigden en die eindigden als een vogelbek.

— „Dat waren pas Amerikaansche monsters!", zei ik toen, om ze het complimentje te gunnen. Maar ze lachten vroolijk en wat luidruchtig, en een mikte een boksslag op mijn vest, en toen hij opmerkte, dat ik geen „greenhorn" was, zeiden ze allemaal:

— „No, he is 'nt".

Daarop vertelde er een van 'n voorwereldlijk monster, dat in het museum van Chicago bewaard wordt; en we hadden het er een tijdje over wat voor gezicht wij zouden zetten als zoo'n ongedierte, dat toch rechtens thuis hoorde in deze geweldige natuur, in-eens te voorschijn zou schuiven achter een rotswand of uit zoo'n gapende rotskloof.

— „Wat voor gezicht zou hij trekken?", vroeg ik; maar niemand durfde dit mimisch benaderen.

— „Er zou geld mee te maken zijn", zei er een. En toen praatten ze tot het donker-worden over het vermogen, dat zoo'n toevallig overlevend vóór-ijstijdperk-gedierte vertegenwoordigen zou.

Ik geloof, dat ze al een Iguanodon-maatschappij-op-aandeelen bij mekaar hadden gebracht, toen ik nog altijd verzonken zat in bewondering van het sombere berglandschap. Een zelfde gevoel, dat ik noch in de steppen en wouden van Siberië, noch op de eeuwig-bewogen onafzienbare vlakten van den Stillen Oceaan van mij had kunnen zetten, greep mij ook hier weer aan: hoe doodsch elk beeld van natuur zich vertoont, wanneer het zonder levend wezen is, door geen mensch of dier bevolkt wordt.

Den volgenden ochtend kartelden de laatste bergen al ver naar het westen in een blauwig waas achter ons; de weg daalde scherp; de trein wilde met dolle vaart zijn tragen klimgang inhalen. Er lagen al weer wat hutten en houten huisjes, een enkel bebouwd akkertje streek tegen de uitloopers van het gebergte. Ik kon weer vrij ademhalen, alsof het gewicht van die geweldige bergmassa's dit belet had. In toomlooze vaart roetsjten we de hooglanden van Wyoming door. Het waren lange einde-

looze vlakten van groen gras, en hard blauw de lucht daarboven; een enkele herder met zijn kudden schapen, een eenzame cowboy, strakke silhouetten van den mensch en het dier als zijn eenig gezelschap, stonden scherp afgeteekend tegen den verren achtergrond van bergen.

De zwarte gids kwam vertellen, dat wij hier 5000 voet hoog waren.

— „Hoogste spoorweg van de wereld", mompelde ik zachtjes; maar ze hadden het toch gehoord, konden er ook wel tegen.

— „Pas op!", dreigden ze kwasi, „anders leveren we je uit aan de Indianen".

En in-eens gaf dat weer een nieuwe emotie. Indianen! En ik: of die nog te zien waren?

— „Jawel", antwoordden ze, met hun korten lach, die eerst wat stroef had geschenen, maar nu telkens onformeel, leutig, met een ruwe eigenaardige pret achter hun sterk gebit loskwam, als ze den vreemdeling weer wat zouden wijzen.

De treinboy had onvermoeid de namen afgeroepen van een aantal forten, die hier vroeger gestaan hadden, herinneringsnamen van veertig en vijftig jaar terug, toen de groote Indianen-oorlogen met de blanken uit het oosten hier in Wyoming en Nebraska uitgevochten werden.

— „Julesburg", roep hij, „aanval op Fort Sedgwick in 1867". De trein stond stil.

— „Come along, stranger!", kwam een van mijn Amerikanen me roepen; hij trok zijn jas niet aan, en zijn hemdsmouwen opgestroopt, de pijp tusschen zijn tanden, liep hij het stationsplankier af. Achter op het perron stond een vervallen troep menschen, mannen, vrouwen,

kinderen, havenlooze groep, dicht opeen gedrongen, of ze koud, of schuw, of bang waren.

— „Daar zijn ze!", zei de Amerikaan, en hij liep er voorbij, of hij een werfsergeant was, die zijn troep rekruten inspecteerde.

Waren dàt Indianen?

Ik keek deze roode kinderen der Amerikaansche prairiën verbaasder aan dan zij mij.

Indianen!... En wij, die nog zoo'n jeugdherinnering vasthouden aan Woensdag- en Zaterdagmiddagen als scalpjagers de duinen in op den zoek naar roodhuiden, Apachen en Comanchen.

Waren dit dus èchte Indianen?

Ik zocht naar de fiere pluimen, naar de tomahawks, de neusringen, de geschilderde gezichten, de slobkousen met franje, naar...

Ik vond niets ervan. Het was een armelijk troepje stakkerds, een bedelaarstroep, zieke hoestvrouwen en onnoozele suffe manskerels.

En dit waren de zoons van den Bruinen Bison, het Listige Luipaard, den Vliegenden Voet. Zooals de Roodhuid er op verloor, in werkelijkheid gezien te worden!

Ik vroeg een paar jonge slungels of ze met pijl en boog, die zij bij zich hadden, konden schieten.

— „Money!", zei hun heesche keelstem.

Toen zij den dollar zagen, kwam er wat leven in hun schrale weggetrokken gezichten; zij namen hun pijl en boog en legden aan op de deur van een loodsje, dat er aan het perron stond. Doch hoe pover, deze meer dan onhandige schutters te zien mikken en... missen!

Den derden dag was het landschap weer geheel veran-

BRUG OVER HET SALT LAKE IN OETAHI.

derd. Nebraska en Iowa heetten deze staten; doch de groote Missouri-stroom omvatte heel het land met één naam: de Missouri-vlakte.

Het waren de grenslooze akkers, één gele vlakte van wuivend graan, waar nu juist de groote oogst-manoeuvres werden gehouden; tallooze regimenten, toegerust met het modernste oorlogstuig, trokken de slagvelden over; heel zoo'n graanstreek was bezet door gelederen maaimachines, elk met acht paarden er voor, en al die batterijen trokken gelijk vooruit; onverbiddelijk, geen halm die overeind bleef, werd heel het graanleger, zoover het oog reikte, ter aarde gelegd.

Daarachter volgden geweldige stoommachines, met pijpen en raderen en vliegwielen en kettingen; ze gromden langs de millioenen verslagen halmen en trokken er in rechte strepen breede, onafzienbaar lange strooken door; overal liepen de oogst-soldaten rond en bonden tot zware bundels de onthoofde halmen samen; dicht achter de machines haastten zij zich om het korenbloed, den stroom van gele graankorrels, op te vangen in de gapende zakken. Dan kwamen nog achteraan de lange rijen wagens, om hoog te worden opgeladen met al die volle puilende zakken, de buit na den grooten gewonnen slag.

Als de trein dagen en nachtenlang zoo voortgesneld was, en overal lag daar het overdadige land, en het kloeke ras vocht overal om de gunsten van de natuur, dan kwam steeds sterker een bewonderend gevoel mij doordringen voor dat volk, met zijn stroeve oogen, zijn hart, dat rusteloos klopte, om al die wonderen sneller te verwezenlijken.

Dan leek deze rit in woeste snelle vaart, dwars door hun land van belofte, op een zegetocht.

AMERIKAANSCHE TREIN-EPISODEN.

Van een paar trein-incidenten op de reis dwars door de Vereenigde Staten moet ik vertellen.

Het waren er wel de incidenten naar, maar ik ben daar heel blij om, want op een Amerikaansch spoorweg-ongeluk was ik onder weg even weinig gesteld als op welk ander ook!

Toch waren die paar spoorwegervaringen wel typisch Amerikaansch, en zij gaven een sprekende illustratie voor dit reistraject.

De eerste was met farmer Ruf' uit Carson in de Far West. Dat was een dikke zware vent, met een rond en glad-gespannen gezicht, een kop als een café-chantant-komiek. Hij had iets gezelligs, breeds, makkelijks; de heele trein noemde hem Ruf', en mepte hem telkens op zijn stevigen rug. Dat vond hij opperbest en iedereen heette bij hem „old man". Ruf' vertelde, dat hij meer vee had dan hij tellen kon, dat zijn grasland net zoo groot was als de helft van het vaderland van den „stranger", en dat zijn inspectie hem altijd een maand in het zadel hield; toch inspecteerde hij zijn estate twaalf keer per jaar. O, Ruf' vertelde nog veel meer. Maar ik wil alleen maar vertellen, hoe bij een van de tusschenstations Ruf' per ongeluk achterbleef. We merkten het pas een half uur verder aan zijn jas, die hij voor de warmte had uitgetrokken, en er nog alleenig hing. Het was wel de ruiten

jas van Ruf', maar Ruf' zelf was uitgestapt, en had hem achtergelaten. Niemand vond het geval bizonder, toen ik het als ernstig opnam. En een paar uur later zat Ruf' er trouwens weer op zijn zelfde plaatsje, even dik en zwaar, een versche sigaar in zijn ronde glad-gespannen gezicht. Daar begreep ik toch niets van. Maar Ruf' vertelde, dat zijn sigaren op waren geweest, en dat hij aan het buffet wat nieuwe had gekocht; toen hij op het perron terugkwam, reed de trein net weg. Dat gebeurde wel meer! knipoogde hij; en bij hen in Amerika zorgden de maatschappijen dan graag voor hun klanten. „Ik ben Ruf'," had hij tegen den stationschef gezegd, en hij wou zijn jas terughebben. „Toen kon ik kiezen: òf laten seinen, dat ze mijn jas in het eerstvolgend station afgaven, òf dat ik zelf mijn jas achterna reisde. Omdat ik toch denzelfden kant op moest, zei ik: „dan gaat Ruf' zijn jas na". Er stond al een locomotief klaar, en Fast Jack zette er wat vaart achter, en zoo had ik jullie binnen het uur al ingehaald, maar omdat er vooruit geseind was, waar op mijn locomotief gewacht moest worden, heb ik nog een kwartier achter mijn jas aangeboemeld".

Ik keek misschien wat verbaasd; en vroeg: „Doen ze dat alleen voor Ruf'?"

— „Wel nee, old man!", zei hij, „als je maar betaalt; want jou tien dollar zijn hier even goed als de mijne!"

Onderweg kwam ik in kennis met een Amerikaansch student, wiens naam ik maar niet zal noemen; hij zou zich achteraf kunnen schamen. Want toen hij twee stations vóór Chicago onzen trein binnen stommelde, bleek hij een stevig stuk in zijn kraag te hebben. Dat maakte nu wel, dat hij in zijn soort een type werd, toen hij, meer

met dronkemansche dan met Amerikaansche vrijmoedigheid bij iedereen een leuterpraatje had trachten op te zetten, en ten laatste ook bij mij kwam zitten.

— „En wat b-ben jij voor 'n k-kerel?", vroeg hij hakkelend.

Ik zei iets over zijn dasje dat scheef zat, en dat vond hij zoo allemachtig hartelijk, dat ik niet meer van hem af kon. Zoo'n aangeschoten student in Amerika is al net eender, èn als student èn als opgemonterd jongmensch, als bij ons; al boezemde deze mij wel meer belang in als Amerikaansch specimen. In verband met den staat, waarin hij verkeerde, was hij wel een belangwekkend sujet. Eerstens toen hij ontdekte, dat ik geen Amerikaan was; hij ontroerde dusdanig, dat hij me in Chicago te logeeren vroeg; maar toen ik beleefd bedankte en vertelde, dat ik doorreisde en mij tevreden moest stellen met den oppervlakkigen indruk, welken hij en zijn landgenooten en passant op mij maakten, stortte hij zijn overvol hart uit en zei dat alleen een vreemdeling hem kon begrijpen en dat hij met me mee naar Europa wou reizen.

— „Ze zijn h-hier", zwetste hij, „zéér, zéér eigenaardig voor mij; ik zeg eigenaardig om de z-zachtste uitdrukking te gebruiken... Er is niemand, die hier wat vr-vroolijkheid kan verdragen. En pas op h-honderd mijl van Chicago heb ik een w-waarachtigen vriend w-wonen;... dien moet je ook leeren k-kennen;... hij is oppasser van de g-golfclub. Daar reis ik tegenwoordig elken dag heen, en hij leert me de f-fore-hand-drives; en we l-lunchen samen in de golfclub;... en dan moet ik weer naar huis terug, anders is er n-niemand om op het huis te passen, want mijn oude heer is voor zaken op

reis... Ken je mijn oude niet?... Heb je n-nooit van 'm gehoord?... Hij is de voornaamste aandeelhouder van de spoorwegmaatschappij, waarmee we nu rijden... Daarom reis ik altijd om hem pleizier te doen met deze l-lijn... Maar hij heeft me 'n poets gebakken, want al die verdomde n-negers van de buffetten hebben mijn signalement gekregen en mogen me niets te drinken geven als ik van de g-golfclub thuis kom... En als ik den heelen ochtend gegolfd heb, dan heb ik dorst, en dan wil ik wel wat drinken onder het naar huis rijden... Wacht, ik zal je laten zien hoe ze me in het vrije Amerika b-behandelen"...

Hij riep naar den trein-bediende, een groote kalme neger, in wit linnen pak en vergulde uniformknoopen op zijn jasje.

— „Tommy! ik heb d-dorst en mijn vriend ook; die is apart hierheen gekomen, omdat hij van jou c-cocktails heeft gehoord. B-breng ons nu twee Manhattan".

De neger stond verlegen, en zijn oogen rolden van links naar rechts.

— „U weet, sir", zei hij beleefd; „dat het Tommy verboden is..."

— „Wil je ons dan d-dorst laten l-lijden!", brulde de student.

De neger wist geen raad.

— „M'neer weet wel...", begon hij.

Maar de student sprong op hem af en sloeg hem. Toen pakte ik den jongeheer in zijn kraag en kreeg hem op zijn stoel, en paaide hem, dat het voor ons eigen bestwil was, om niet te drinken in zoo'n warmte.

Toen zat hij jammerlijk te snikken en riep zonder ophouden:

— „Amerika is voor goed g-gecompromitteerd... de sterren en strepen zijn b-bezoedeld"...

Eindelijk hebben we hem wat tot bedaren gebracht met een glas water... want dàt mocht hem wel geschonken worden in den trein, waarvan zijn vader de voornaamste aandeelhouder was.

Van Council-Bluffs aan de Missouri-rivier liep de lijn met dubbel spoor naar het oosten. Daarvóór was het enkel spoor. Dit was wel te merken geweest.

Reeds den tweeden dag, in de Rocky Mountains, hadden we een vreemd-stillen nacht gehad; ik sliep onrustig, want er was telkens iets wat ik meende te missen; toen ik 's morgens vroeg wakker werd, merkte ik, dat ik niet heen en weer werd geschommeld, omdat de trein stil stond, en terwijl ik naar buiten keek, meende ik hetzelfde landschap te herkennen van den vorigen avond.

— „Lijken de uitzichten hier zoo op elkaar?", vroeg ik aan mijn buurman van de waschtafel.

— „Nee", zei die, „we hebben hier den heelen nacht stil gestaan, om te wachten op het wegruimen van een verongelukten trein".

We hadden acht uur verloren. Nu moest ik eens opletten, zeiden ze allemaal tot den vreemdeling, want nu ging onze trein op z'n Amerikaansch het verschil inhalen. En ik lette op. Dat was in den beginne volstrekt geen genoegen! We kwamen uit het berglandschap en de spoorweg daalde vrij sterk; met razende vaart ratelden we de bergen langs, rammelden de bruggen over, renden de lange rechte streepen van de hoogvlakten af. De trein schokte wel niet heviger, maar wanneer je achter op het bordes zat, zag je het schichtig voorbij-rukken van tele-

graafpalen en wegseinen. Nadat we een paar uur voortgeraasd hadden, moesten we lang stilhouden aan een hoofdstation, en daar hoorden we, dat de dienst zóó in de war was, dat er voorzichtig verder gereden moest worden, om ongelukken te voorkomen; de enkele lijn was overvol met personen- en goederen-treinen, en onze trein zou van station tot station bevelen moeten afwachten. Zoo reden wij dan weer een eind met toomlooze snelheid, en dan moesten we weer langzaam achter een voortrein aantragen, en soms konden we lang en geduldig bij een onveilig sein blijven stoppen.

Zoo kwam van zelf het gesprek op de trein-veiligheid. En dat ging weer ècht Amerikaansch, want in den salonwagen waren de conducteur en de seinwachter ook van het gezelschap, en die gaven een technische uiteenzetting van hun veiligheidsvoorschriften en blokstelsels. Maar een van de anderen, die het even goed scheen te weten, sprak ze vlak tegen, en spotte:

— „Er is geen enkele machinist, die zich aan het blokstelsel houdt!"

— „Nu, nu!", susten de twee technici, „dàt is wel wat overdreven!" Doch de hoofdzaak gaven ze toe. Want toen bleek trouwens, dat de seinwachter, die voortdurend meereed, tot taak had, bij elke stopplaats van onzen trein met een vlag of lantaren terug te loopen, om een mogelijk achter ons aan rijdenden trein tegen te houden.

Ik vond dit een post van groot vertrouwen, en die twee dagen, dat we voortdurend nog zooveel uur op ons rijplan ten achter bleven, keek ik 's avonds ook maar mee van het achter-balkon, of er langs den zwarten horizon achter ons geen lichtbundel streek, die de verre komst van een trein aankondigde. Eenmaal 's avonds-laat, toen ik er

nog met een troepje Amerikanen zat na te praten, ontdekten we het verre klimmende licht, dansend tegen de wolken; en niet lang daarna stopte onze trein midden-op de lijn.

Toen zaten die zenuwlooze Yankees waarachtig te wedden binnen hoeveel minuten de andere trein ons ingehaald zou hebben! Maar ik ging den seinwachter zoeken, die zijn krant zat te lezen in den rookwagen. En die las kalm zijn kolom door, en kwam toen naar achter en schoot een vuurpijl af, die statig in den stillen nacht omhoog stoof. En niet lang daarna bleef het verre zoeklicht aan den zwarten hemelwand stil staan.

Dien heelen nacht had ik rust noch lust, om in mijn nauwe bedje in den slaapwagen te kruipen; en samen met wat plakkers waakte ik dien stillen angstigen prairienacht door, met het spookachtige zoeklicht, dan dichtbij, dan ver achter ons.

— „Well!", stelden ze me gerust, „jullie vreemdelingen zijn op spoorweggebied wat achter. Wij maken minder omslag..."

— „Maar meer ongelukken!", bromde ik.

— „Dat is waar!", gaven ze grif toe, „en toch winnen we het ook op dat gebied van jullie. Want bij een spoorwegongeluk in Europa breek je armen en beenen, en bij ons blijft er geen splinter van je over... You see the point?"

Nog een avontuur trof ik; dat was in den nachttrein tusschen Buffalo en New-York. Onze Pullman-wagen was vol; de gordijnen voor de slaapplaatsen waren gesloten, alle boven- en beneden-bedden waren ingenomen. Toen, midden-in den nacht, werd het heele slapend

reisgezelschap opgeschrikt door een stem, die zenuwachtig bleef gillen:

— „Zijn er blanken in den wagen!... Help me!"

Alle gordijnen schoven open; er werd van verschillende kanten geroepen: „Ja, ja! Wat is er? Wie roept om hulp?"

Er was een drukke groep midden-in den wagen; wij allemaal er heen, en op den rand van haar bed zat een vrouw, bleek, opgewonden. Ze had een revolver in haar hand en riep driftig:

— „Ik had hem moeten neerschieten!... That dirty dog!"

Maar die om haar stonden, hielden haar tegen en een zei er droog:

— „Don't be a fool!... Doe dat ding weg, en vertel kalm wat er gebeurd is".

Toen vertelde ze zoo'n echt Amerikaansch treinverhaal, hoe ze wakker was geworden door een hand, die voorzichtig langs haar hals voelde. Niet zeker of ze gedroomd had, was ze wakker gebleven, en niet lang daarna had ze het gordijn zien bewegen en was er weer een hand gekomen, die over haar deken had rondgetast. Toen had ze het electrisch lichtje in haar slaapplaats opgedraaid, om af te wachten, of de aanrander terug zou komen en te zien wie het was; maar eer zij haar revolver uit haar reistasch had kunnen te voorschijn halen, was het gordijn weer op een kier open gegaan. Dan had zij iemand gezien, die zich haastig verwijderde, toen had zij om hulp geroepen.

Twee van de reizigers zochten dadelijk den trein door, en meteen waren ze al terug met den neger, die in onzen wagen dienst deed; ze hadden hem slapend gevonden in

het voorste gedeelte. Ik dacht dat de kerel gelyncht zou worden, want een paar reizigers pakten hem al bij zijn keel. Maar de man hield zich flink, en riep zóó eenvoudig zijn onschuld, dat een paar van de andere reizigers hem bevrijdden. Toen waren er twee partijen, die beiden kalm tegen elkaar stonden te betoogen. De neger zag grauw onder zijn zwarte huid. Maar de dame kreeg een toeval en moest bijgebracht worden. En dit deed in-eens de kansen ten gunste van den neger stijgen. Ik geloof, dat de man verloren zou zijn geweest, als zij kalm was gebleven. Maar nu ze de macht over haar zenuwen kwijt raakte, verspeelde ze ook de sympathie van haar partij.

— „U had dadelijk raak moeten schieten!", zei een oude heer tegen haar; „dat was een behoorlijk bewijs tègen hem geweest. Nu huilt u, en dat is een bewijs tegen ù!"

— „She is nervous!", zeiden de andere Amerikanen; en dat schenen ze haar bepaald kwalijk te nemen.

CHICAGO EN NIAGARA.

Chicago is een waarachtige Amerikaansche stad. Wanneer je Chicago gezien hebt, kun je ook ongeveer weten hoe de andere steden er moeten uitzien; het is zoo wat een modèl geworden.

In 1871 heeft er een groote brand gewoed, welke in vijf dagen 1700 huizen vernielde. „De grootste brand van de wereld!", roemden de Chicago-ers; — dat was eer San Francisco ze overtroffen heeft!

Vóór den brand was de stad wat nauw, de straten te smal, de publieke gebouwen te klein, de pleinen te zuinig. De brand bracht uitkomst. Chicago werd weer overeind gezet, en de spekulanten droegen wel zorg, dat de opbouw van de stad zoo practisch en voordeelig mogelijk geschiedde. In plaats van de houten gebouwen rezen de huizenblokken omhoog van tientallen verdiepingen; de straten werden breed uitgelegd, recht getrokken; het stadhuis, de Board of Trade, het Auditorium werden zoo kolossaal gebouwd, dat zij vooràl alles op dit gebied overtreffen zouden. De nieuwe stad nam een vlucht, zooals zelfs de durvigste fantast niet had kunnen voorspellen! En van een stad, die vijftig jaar geleden nog niet op de wereldkaart voorkwam, en vóór den brand haar inwoners met 300,000 telde, wist zij in dertig jaar twee millioen nieuwe inwoners te trekken. Nu komen er

jaarlijks nog 100,000 bij. En die Amerikaansche wonderstad bluft al op haar grootste bebouwde oppervlakte van 550 vierkante kilometer, op de meer dan dertig spoorwegmaatschappijen, waarvan zij het middelpunt vormt, op de 600 kilometer tramnet, op haar 500 banken, haar 700 kerken... op haar grootste schouwburgen... haar rijkste hôtels...

De vreemdelingen, die de stad willen komen zien, kijken naar de Beurs, waar de grootste graanspeculaties ter wereld plaats hebben, naar het Auditorium, een gebouw, waarvan de omvang niet meer te schatten valt, naar de slachtplaatsen, waar 25,000 menschen werken om jaarlijks acht millioen varkens, drie millioen schapen en twee millioen runderen te slachten. Ze kènden dit alles eigenlijk reeds uit kranten, verhalen, boeken.

Ze kijken, en verbazen zich even, en... voelen zich teleurgesteld. Want eigenlijk valt aan zoo'n Amerikaansche stad niets te zièn; en het is alleen het wèten, dat dit gebouw zich nog zóóveel meter hooger uitstrekt dan zijn buurman, dat de hoofdstraat 35 kilometer lang is, dat de vierkante meter grond 10,000 gulden opbrengt, dat de jaarlijksche handelsomzet vijf milliard bedraagt, — welke de belangstelling kunnen prikkelen. Of men zou in een reeks moment-opnamen moeten vastleggen hoe zoo'n Amerikaansche stad van nog geen menschenleeftijd oud, elken dag grooter groeit, zich uitbreidt, in omvang zwelt.

Chicago is wel het beste type van Amerikaansche stad. De onbegrensde mogelijkheid viert hier haar triomfen. Er staat een huiskolos van 50 meter lengte en 25 meter breedte met twintig verdiepingen, die midden-in den winter gebouwd werd, en met een snelheid van ge-

middeld drie verdiepingen per dag omhoog schoot.

En Chicago is ook wel de echte Amerikaansche stad, omdat... ongeveer de helft van haar inwoners van vreemde nationaliteit zijn.

Al die overmoedige Amerikaansche elementen, al die vreemde troepen, op elkaar losgelaten in den woesten levensstrijd, dreigen tot de hevigste botsingen aanleiding te geven. Maar de stad is nog jong, en groot, en elastisch genoeg om wat buitensporigheden te verdragen. Het is nog een kampplaats, waar de overwinnaar toegejuicht wordt zonder dat men vraagt hoe hij zijn overwinning heeft bevochten. Want „business is business", klinkt wel typisch Chicagoosch; en daarna „go ahead!" In deze roezige omgeving, waar alle inwoners van gelijke kom-af zijn, hier werden bijeengebracht door een zelfde gulzige begeerte naar geld, is de rijkste de meest geëerde. Ze hebben allen dezelfde kans in het dobbelspel, de rijke vleeschmillionnair en de arme drommel, die langs de straten sjofelt: het verschil tusschen beiden is, dat de een met veine heeft gedobbeld, de ander niet.

Waar de kans zoo'n groote rol speelt, daar liggen de uitersten tusschen geluk en ongeluk wel heel ver.

Maar ook dit zië je niet op een wandeling door Chicago; je raadt, en gist en vermoedt het. Zoo op het oog is het één groote gelijke massa, die rusteloos door de straten jaagt. De winkels zijn er om te koopen, de restaurants om te eten, de huizen om te werken of te slapen, de trams om te rijden. Er wordt nergens gelanterfant, gesloft, noch getreuzeld. Het gaat alles in snel tempo; het is of iedereen gehaast is, zooals een troep menschen, die vóór de dreigende bui binnen willen zijn. Voor de

vrachtwagens hangen de zware paarden met al hun gewicht in het tuig, de trams suizen over de rails, de auto's glippen overal door, in de straten zijn er slechts menschen, die hard loopen; de meesten hebben zelfs een eigenaardig-snellen looppas aangenomen. Er hangt iets in de lucht dat opwekt, aanspoort, voortdrijft. En toch maakt dit straatbeeld, zoo overvol en rustloos en roezend als het er uitziet, nooit een zenuwachtigen indruk, want er schijnt een doel en een wil, die in één richting stuwen. Dat kun je zoo aflezen van hun effen gezichten, die stroef en onbewogen staan, doch met tinteling in de lichte kleur van hun oogen schranderen; dat kun je zien aan den achteloozen, durvigen uitzwaai van hun armen, aan het breede, bewuste strekken van hun schouders.

— „Go ahead!", en ze vechten er wel niet om met hun armen, maar die hebben ze toch altijd klaar, om het Geluk aan te pakken waar het zich biedt; de oogen recht vooruit onder hun strak, sterk voorhoofd, om fluks toe te kijken, waar het lokt; de tred veerkrachtig en snel om bij de eersten te zijn, als het gevonden wordt.

Ik heb gevraagd waaraan Chicago haar eerste plaats onder de Amerikaansche steden te danken had. Ik kreeg tot antwoord, dat haar ligging zoo bij uitstek gunstig is, in het hart van de Vereenigde Staten, met een breed front aan de groote binnenzee, het Michiganmeer, met een omgeving, waarvan de vruchtbaarheid onuitputtelijk is. Dat was het begin van haar snellen groei. En eenmaal in opkomst, trok Chicago als een magneet; zooals bij een Beursfonds, dat sterk stijgende is, wierp alles wat gokte zich op de Chicago'sche speculatie.

Maar ze lachten me kort-af toe als ik, verbijsterd van dien rustloozen roes, even rustte aan zoo'n hooge toonbank, en hun hoog spel onsoliede vond.

— „Hello, stranger!", zeiden ze, „Chicago is nog maar een prul; ze hebben nu tweehonderd millioen dollar bijeengebracht, om vlak-bij een nieuwe stad aan het meer te bouwen. Als je er met een tram heenrijdt, kun je de paaltjes tusschen de duinen zien staan; en kom dan eens over tien jaar naar ons nieuwe Chicago kijken!"

— „De grootste waterval van de wereld!", zeggen de Amerikanen van hun Niagara Falls. Er valt niet tegen te redeneeren, dat ze weer gelijk hebben. Of de natuur er wat verminkt is, of het een kijkspul is geworden, dat komt er minder op aan.

Wat drommel! als je wat te zien hebt, laat je het zien, en als het wat waard is laat je er voor betalen!

Van Buffalo loopen er zooveel treinen heen als je maar wilt. 's Zondags extra treinen. Aparte treinen voor de provincie. Ze hebben er eens driehonderdduizend menschen op één Zondag heen gebracht, 's morgens van huis, wie weet hoe ver weg, 's avonds weer terug.

Ik had ook een Zondag uitgekozen, omdat voor de Amerikanen zelf de „falls" nog altijd een uitgangetje beteekenen; — zooals voor ons Muiderberg. Dus vond ik deze gelegenheid geschikt, om den Amerikaan op z'n Zondagsch te zien. De treinen waren alle boordevol, maar ik geloof toch, dat iedereen een plaats kreeg. In de lange wagens konden wel een honderdtal menschen, en elke trein was meestal tien wagens lang.

Zoo makkelijk als het bij ons is in zoo'n Zondagschen trein, de menschen stuk voor stuk aan te wijzen, elk naar

zijn buurt, naar zijn beroep, naar zijn aard en manieren, al naar zijn doen en laten, zoo moeilijk scheen dit hier. Ik wist wel, dat de Amerikaansche werkman er 's Zondags altijd op uit gaat en dat hij dan goed voor den dag komt; maar dit degelijk gezelschap van flinke, knapgekleede, vrije, makkelijk-zich-bewegende mannen, en flinke, gezonde, vroolijke, en toch ingetogen vrouwen, moest ik hoofd voor hoofd afkijken; en ik bleef even wijs met mijn personenstudie. Want dit Amerikaansche rastype scheen wel overal gelijk, of hij voorop de locomotief, of in zijn winkel stond, achter z'n kantoorloketje, of in de duurste restauratie aan zijn tafeltje zat. Er waren ook kinderen bij, die vroolijk deden, niet te luidruchtig; ze zagen er gezond uit, goed doorvoed, waren gekleed in knap-zittende kleeren.

Ik zag ze later in Niagara, bij de watervallen, in het park, op de gazons, in de restauraties, overal in groote troepen. En al wilde ik liever ook hier niet vergelijken, toch viel mij op, dat er nergens misbruik werd gemaakt van sterken drank, dat mannen en vrouwen en kinderen zoo degelijk en met goeden smaak gekleed waren, hoe netjes zij er uitzagen, hoe prettig en eenvoudig zij den uitgangs-middag doorbrachten met rondwandelen, kijken, rusten; dan, als het middag- of avond-etenstijd werd, in de restauraties gingen en daar niet zuinig maar overvloedig van de verschillende spijzen bestelden. Het geld scheen ze niet veel te kommeren. Ze moesten er hard voor werken, maar gaven het ook graag uit; en dan wilden zij er het pleizier voor hebben.

Maar de Niagara-falls wilde ik zien, en het was mijn schuld niet, dat ik telkens en overal meer moest

MICHIGAN AVENUE IN CHICAGO.

letten op de bewoners dan op het land zelf. Want zelfs hun waterval, die veel indrukwekkender is dan alle foto's en alle illustraties en alle beschrijvingen, van Chateaubriand af, kunnen doen vermoeden, geeft geen ongestoorden indruk van natuurwonder. Er zijn groote hôtels, die boven de boomen uitsteken; er zijn terrassen en trappen aangelegd, om de watervallen van opzij, links, rechts, van boven en beneden te kunnen bekijken; er zijn twee slanke, hooge bruggen, die over de rivier spannen, en den horizon naar een kant afsluiten; er zijn aan den Canadeeschen oever villa'tjes met smakelijke tuintjes, die een breeden, vroolijken buitenweg vormen; er zijn ook vlakke fabrieksmuren met lange rijen vierkante vensters en strakke hooge schoorsteenpijpen tegen de rotswanden van het diepe rivierbed gebouwd; en er zijn overal reclameborden aangebracht voor auto-ritten langs de beide oevers, voor stoomboottochtjes tot bij het neer-morselende water, voor souvenirwinkels, en voor liften, die naar beneden voeren, om langs tunnelgangen tot onder den waterval te komen...

Het is een echt pretje zoo'n Zondagsuitstapje naar de Falls.

...Maar het is toch ook een overweldigend stuk natuur, als het je lukt je even los te maken van de omgeving, en je ziet van den hoogen Canadeeschen oever den hoogen horizon als een vlakke waterstreep, die in-eens in tweeën breekt, en recht omlaag slaat, en zóó diep te pletter valt, dat het water aan gruis stuift, en de reuzenwolk van grijs stof langzaam boven den waterloei uitstijgt.

Toch is er van de Amerikanen, die er komen, niet één, die voor zich zelf niet heeft nagerekend, dat daar zeven-

tien millioen paardekrachten nutteloos verspild worden. Als uitstapje vinden ze het aardig, en voor toeristen beschouwen ze het wel als een geschikt lokmiddel; — maar wat een motor zou er aan het werk gezet kunnen worden, die het aardige door het nuttige verving!

NEW-YORK.

Omdat in Amerika alles zoo practisch is ingericht, schijnt er niets eenvoudiger dan een stad als New-York vlug te bezien, en er den algemeen indruk van te ontvangen.

Zoo'n Amerikaansche stad heeft zoo heelemaal niets van onze oude Europeesche steden; men heeft er niet te zoeken naar het stadstype, dat bij ons twee steden, als bijvoorbeeld Leiden en Haarlem, glad verschillend van elkaar maakt. Heel Amerika is eigenlijk nog zoo jong, en welke geschiedenis zou er wel in de steenen van zijn steden bewaard moeten blijven? Geen kerken of torens, gebouwen of poorten, pleinen of straten, waarvan elke gevel een stukje herinnering vasthoudt aan lang-voorbijen roem of lijden!

Alles is er nieuw en gelijkvormig, recht en hoekig, hoog, breed, vierkant en...... gróót, o, heel gróót!

Zoo is er niets, dat minder voorstudie vraagt dan het bekijken van een stad als New-York. De stad is in wigvorm gebouwd; dat is haar eenige onregelmatigheid; en Broadway is de eenige straat, welke niet langs een lineaal is getrokken; dat is de voornaamste eigenaardigheid.

Ik heb er getreind en getramd, getuft en geloopen, tot ik tenminste deze hoofdstad van haar eenen uithoek tot

den anderen gezien had. Het waren avenues zonder eind, straten ontelbaar; en uit dit alles hield ik slechts één indruk, doch dien behield ik dan wel heel sterk, dat het gróót was.

Langs de twee breede rivierarmen strekten zich de kaden uit. Die waren òvervol met bedrijf, werkkracht, rijkdom. In de straten waren het de kantoren en winkels, gehuisvest in de reusachtige steenen bouwwerken, waarin wijde ingangspoorten gapen en ruime hallen zijn uitgespaard, waar de liften op een lange rij staan; dan, naar het hart van de stad, werden de winkels talrijker, schenen de gebouwen rijker versierd, de „bars" protsten pompeuser; eindelijk Madison Square, waar Broadway en de 5th Avenue elkaar snijden, het middelpunt van de stad. En dit hoofdpunt is niet aangegeven door een koninklijk paleis, ook niet door een museum, geen kerk, geen station, geen schouwburg — in New-York staat er een groep hôtels, bestemd voor reizigers, die in Amerika nog altijd talrijker neerstrijken dan in eenig ander werelddeel, maar ook bevolkt door Amerikanen, en niet het minst door New-Yorkers zelf, die er de weelde, de gemakken, de zorgeloosheid komen zoeken, welke ze in een eigen woning vaak moeten missen.

Dat is de stad.

De straat is ruim, met breede voetpaden. In het midden de electrische trams, de vrachtwagens, de auto's, doch weinig équipages of rijtuigjes van huurkoetsiers. Het is er zoo vol, dat de trams slechts langzaam vooruit komen, maar in lange rijen vlak achter elkaar staan, tot er weer wat schot komt, om dan snel vooruit te schieten, tot er weer een opstopping hort. Op de voet-

paden de haastige menschen, bijna allen gelijk gekleed, netjes, degelijk; maar zonder uniformen; geen militairen, geen winkel-uniformen, bijna geen dienstpakjes. Zelfs de vrouwen gaan er onopzichtig en haastig; en wanneer zij er wellicht loopen om te winkelen, dan hebben zij blijkbaar één winkel op het oog. Er wordt niet geflaneerd. Het publiek is wat stug, wat strak, en zoo heel vroolijk lijken ze geen van allen, wanneer ze zwijgend en haastig den kortsten weg zoeken, elk naar zijn eigen doel.

Het vlùgst is New-York te zien — in Amerika ben je zelf voortdurend in haast, wil je alles in-eens zien, zoek je opzèttelijk naar den haastigsten indruk — per kijkauto. Die worden er apart voor gebouwd. Ze rijden net hard genoeg om volgens het dollar-tarief in zooveel uur de heele stad te vertoonen. Het zijn groote wagens met het onderstel van een vrachtkar; op breede banken, die achter elkaar zijn opgebouwd, is er voor honderd menschen plaats; er is altijd wel een honderdtal bij elkaar te krijgen, of onderweg stapt er nog wel eentje bij om het laatste open plaatsje te vullen. Voor- en achterop staat een conducteur, of eigenlijk is hij niet wat wij onder conducteur verstaan, want hij heeft net zoo'n degelijk fantasiepak aan als zijn reizigers, en vooral heel achteloos laat hij de dollars in zijn broekzak glijden. Het zijn óók Amerikanen, die zich dùs op z'n Amerikaansch gedragen, wanneer zij van den voor- en achterkant door een groote spreektrompet New-York verklaren.

Dit is wel wat anders dan zelf een stad rond-snuffelen, den weg te vinden met den vinger op den zorgvuldig

bestudeerden plattegrond, overal de ontdekkingen te doen van vooraf-beloofde belangrijkheid. In Amerika leveren ze 'm dat in een honderdste van den tijd, die voor zulk een ouwerwetsch stadsbekijken noodig zou zijn! Om negen uur 's morgens toetert de „sight-seeing-auto" van het Central Station weg, om twaalf uur toetert hij voor de City Hall stil. Dan is héél New-York vertoond. En van het gezelschap wordt verwacht, dat het New-York dan ook kènt.

In dien tusschentijd heb je Madison Square gezien en door het Park getoeterd, je bent langs de 5th Avenue en Windsor Hôtel gesleept, voorbij de kaden en door Wall-street geroetsjt; de Beurs, de U. S. sub-treasury, het gebouw der douanen, het postkantoor zijn je aangewezen; voor het Stadhuis, het Paleis van Justitie, de Bibliotheek, de Opera, het Metropolitan Museum, de Academie van Schoone Kunsten, het Columbian College heeft de auto even gestapvoet; door Batterypark, over de Suspension brug, langs Broadway en 5th Avenue is hij getuft......

Boe, boe! toetert de hoorn van den chauffeur; precies om twaalf remt hij met een ruk, en iedereen stapt uit.

Nu kennen we immers New-York!

We weten dan wel, dat we in New-York dit idée moeten laten varen, om een stad naar haar geschiedenis te beoordeelen, te willen zoeken naar belangrijke herinneringen, neergelegd in oude historische bouwwerken, te vragen naar monumenten, welke spreken van het verleden. In zoo'n stad *is* alles. En het eenige wat aan de verbeeldingskracht wordt overgelaten is de toekomst, wat het *zal* zijn.

En zoo hebben we met z'n honderden vol aandacht naar de roepstem van onzen Amerikaanschen conducteur geluisterd, die ons in holle woordstooten alle groote maatschappijen, handelsvennootschappen, banken, verzekeringskantoren, financieele lichamen van Wallstreet heeft opgenoemd, mèt de namen van hun directeuren en commissarissen, hun stamkapitalen en hun laatste dividenden; we hebben ook precies gehoord hoeveel goud er in de kelders van den nationalen spaarpot ligt; we hebben, bijna zonder ontroering, aangehoord, hoeveel waarden er per dag aan de Beurs worden omgezet, hoeveel duizenden postambtenaars het postkantoor bevolken; ook dat de St. Patrick's Kathedraal drie-en-een-half millioen dollar heeft gekost, en hoeveel de brandpremie bedraagt voor de nationale kunstverzameling; vervolgens hoeveel het minimum inkomen van een New-Yorksch équipage-bezitter moet bedragen; en het holst heeft zijn stem door de trompet geroepen, toen we voor de paleizen van 5th Avenue, stuk voor stuk draalden, omdat daar de eene milliardair buurman-aan-buurman naast den anderen milliardair woont.

Dit was allemaal zoo Amerikaansch gróót, dat je elk détail belachelijk onbelangrijk ging vinden, en dat het je onmogelijk nietig voorkwam, om vooreerst je zelf weer tot de proportie terug te brengen van je eigen nuchter Hollandsch ik.

Want elk détail was een onderdeel van het groote, en door elke bijzonderheid groeide de grootte, van den Broadway-agent, die er als een rekenmachine stond en elk huisnummer dadelijk herleidde tot het juiste blok tusschen de juiste dwarsstraten, — tot den tramconduc-

teur, die geen tijd tot antwoord geven had op je vraag of je in de goede tram, alleen even neen schudde, wanneer je in de verkeerde zat.

Zoo'n skyscraper, uit zijn omgeving van straatbreedte en reuzenbuurlui gehaald, was als grootheids-détail vooral het verbazen waard; al was het vreemd, dat er in elke straat van die kolossen stonden, als kerktorens zoo hoog, met ramen, waarbij het ging duizelen onder het tellen, en dat ze daar volstrekt niet opvielen. Er is een gebouw, dat als een wig op den hoek van twee scherp-hoekige straten omhoog staat; je telt twintig hooge verdiepingen. Maar verder-op roest er al die prachtige Amerikaansche werk-haast om een gebouw, dat zijn voltooiing nadert en dat reeds tot de veertigste verdieping gevorderd is!

In zoo'n reuzenhuis merk je ook uit de onderdeelen de grootheid van het geheel; er staan tien liftkokers op een rij. Altijd dringt het er vol van menschen. De eerste lifts zijn voor de vijf laagste verdiepingen, de volgende brengen de menschen naar de hoogere verdiepingen, waarvan zij er telkens vijf bedienen. Er is geen tijd om te vragen; floep! schiet de lift al weg, eer je zoo'n kwieken kwajongen hebt kunnen vragen op welke verdieping kantoor no. 8892 is gelegen. Vragen? Er hangen immers overal duidelijke borden; daarop staat, dat van 8000 tot 9000 door den negenden lift worden bediend. Bij het vlug instappen zeg je slechts het verdiepingsnummer. Het kleine hokje staat vol met menschen; de ijzeren hekken klappen dicht, terwijl nog anderen zich haasten. Daar zuigt de lift omhoog; het is een glijdende zwevende beweging, alsof de ophaal

van je eigen longen je omhoog drijft; met bliksemsnel geflakker vlieg je al de lagere verdiepingen voorbij, die telkens even met een vlugge streep geel licht het kokerdonker komen snijden. En meteen houdt de lift al stil, zonder schok of ruk, met een plotseling geluidloos en gevoelloos afbreken van zijn vaart; het ijzeren hek rammelt al open. Vlug er uit! want de anderen dringen op, en in den gang staan er weer volgenden te wachten. Dan ben je al torenhoog gestegen boven de stad uit; maar het is als de gewone corridor van een gebouw, waar je zoo van de straat inliep; eindelooze gangen strekken zich uit, en ter weerszijden rijen de kantoordeuren tegenover elkaar, met duidelijke nummers. Je stapt nummer voor nummer langs, alsof het een lange eenvormige straat was, tot er eindelijk het nummer is dat je zocht. Dàn pas weet je, dat je aan den anderen kant van het gebouw bent terecht gekomen, en dat ook daar een gelid liften op een rij staat, zoodat je vier minuten had kunnen uitsparen door dien anderen lift te nemen.

Op den zoek naar minder verbijsterende grootheden dwaal je dan rond over straat. Natuurlijk wandel je een paar van hun „bars" in. Daar is het ook altijd vol; omdat er in alle straten, om de zooveel huizen, het kopergeglim en de reclame-brutaliteit van die bars lokt, lijkt dat wel wat bedenkelijk en verwonder je je even, dat ze daar den tijd voor hebben! Maar het drinken gaat er alweer haastig. De Amerikaan gaat zijn „bar" niet binnen om te zitten, te praten, of wat te gebruiken; hij gaat er in, omdat hij dorst heeft, behoefte om te drinken; hij gaat niet zitten, omdat er geen stoelen zijn; hij leunt met zijn armen

op de hooge toonbank; en in één slok, wanneer zijn haast groot is, of in twee en drie, slaat hij zijn glas naar binnen.

Dit is niet altijd sterke drank. Want als er veel „bars" zijn, dan zijn er nog meer gelegenheden, waar ice-creams te drinken zijn. En o, die Amerikaansche ice-creams in Augustus, als de gloeiende stad een oven is, en overal lokt dan door de open deuren van de straat het verraderlijk kopergeglim van glanzende toonbanken, van eindelooze kraantjes, waaruit de zoetste en koelste snoeperijen stroomen!

Maar als je in elke straat de bars en ice-cream-counters in overdadigheid terugvindt, grijpt je zelfs op dit gebied het groote weer aan, sta je, snoepend van je glas, uit te rekenen wat heel New-York op zoo'n dag wel door zijn groote keelgat jaagt.

Toen ben ik in Central Park nog détails gaan zoeken. En eindelijk waren daar de rijwegen leeg, de wandelpaden schaars bevolkt, de grasvelden slechts hier-en-daar door wat on-Amerikaansche crocquetters bespeeld; zelfs op elk bankje, welke er in de schaduw der heesters stonden, was altijd volop ruimte. Boven de boomen kwamen de witte gevels uit van de milliardairshuizen van de 5th Avenue; aan alle kanten hoorde je langs den buitenkant het stadsgeroes, dat met geen galm, geen klank, geen geluid is na te bootsen, maar dat van verre gromt als het woedend gezoem om een bijenkorf. Het was zoo roepend, zoo dringend, dat het onhoudbaar werd in het leege park, waar een enkel oud afgewerkt stadsmannetje, met watjes in z'n ooren, omdat het stadsrumoer hem misschien in

zijn jonge werkjaren doof had geraasd, aan het paadjes harken was.

In het drukste middaguur was er opstopping op de breede Broadway; de menschen vochten hun weg door de dichte menigte, die op de trottoirs bleef stremmen. Hoog tegen den gevel van een dagbladgebouw was een bord bevestigd, waarop telkens een wit electrisch bolletje kwam gloeien. Er stond in groote letters een verklaring bij en ik las de namen van twee sportclubs, die elkaar in Montreal bestreden; de eene was een Canadeesche, de andere een New-Yorksche manschap. En terwijl de wedstrijd duizend mijlen ver gespeeld werd, kon Broadway hier elken slag, elken vang, elk punt van de eene en de andere partij volgen. Want het electrisch bolletje van den New-Yorker-slagman gloeide tweemaal en heel Broadway was één galm van geestdrift, maar toen gloeide het bolletje van den werpman van Canada en dat was het doodvonnis voor den eerste; en heel Broadway gromde van teleurstelling.

Het was niet te schatten hoeveel duizenden daar te kijken stonden, doch een eindelooze stroom haastmenschen drong er op de twee trottoirs onophoudelijk doorheen, en die hadden bijna den tijd niet, op te kijken naar de gloeiende cijfers tegen den muur, die den stand van den wedstrijd aangaven, en ze vochten nijdig hun weg door de belemmering.

Uit een breede zijstraat kwam toen een dichte troep aan met borden en vlaggen, waarop in groote letters allerlei uitroepen geschilderd stonden. De menschen liepen kalm, zonder schreeuwen of zingen, met vluggen pas, en het geschuifel van hun voeten steeg even nog luider op

dan de uitroepen voor den baseball-wedstrijd in Montreal. Maar nadat ze in Broadway afsloegen, losten ze toch dadelijk op tusschen de anderen; slechts hier en daar stak nog zoo'n bord boven de menschen uit, alsof het de een of andere reclame was.

Toen kwam een bende kleine straatjongens in wijde broeken, aan bretels over hun gescheurd hemd opgehouden, met schelle stemmen de avond-uitgaven van de kranten venten. Ze vochten tusschen de menschen door, gillend het nieuws van den dag: New-York had drie punten voorsprong op Canada!... En een auto met sight-seeërs was op Washington Square tegen een tram gebotst... En de telegraafbeambten waren in staking gegaan... En die trokken in een optocht van vijfduizend menschen door de stad...

CONEY-ISLAND.

't Was een smoor-heete dag geweest en toen het avond werd, bleef de benauwde warmte hangen in de straten. Al die huizen stonden nu als muren omhoog, zoo zwaar en zoo récht, dat het een gevangenis-gevoel gaf, een drukkende last, te ellendiger omdat deze stad zoo veel voller en nauwer scheen dan andere, omdat de huizen er zooveel dichter aaneen sloten, de verdiepingen zich altijd maar weer hooger bouwden. Soms was het als flonkerde er een rist sterren; maar dan waren het de heel hooge vonkjes van verlichte ramen, haast zoo hoog als de hemel zelf.

Beneden op straat schreeuwden de voorthollende krantenjongens hun bulletins. „Twee honderd ongelukken door de warmte!", riep de eene krant. „Drie honderd!", telde een concurrent.

Het scheen wel of die tusschen de hooge straatmuren gestikt moesten zijn.

Toen had ik zelf een wanhopig verlangen om uit de stad vrij te komen. Tegen een berghoogen huizenmuur vlamden telkens de letters op van een reclame: „Openlucht-restaurant". In een ruime hall stonden de getraliede deuren van een liftenrij. De verste liften waren voor het restaurant. De kleine kamertjes zweefden vlug omhoog; een lange zucht, en ik was boven. Er lag een tuin met grindpaadjes en perken; overal stonden er sier-

lijk-gedekte tafeltjes met kleine gekleurde lampjes tusschen het servies; naar achter was een priëel, waarin rood-gerokte muzikanten een zachte wijs streken. De meeste tafeltjes waren reeds bezet. Ik zag dames en heeren in zomerkleeren zitten; kellners haastten zich over 't knerpend grind. Ik koos een tafeltje aan den buitenrand van het tuinpad; het was een terras, want er liep een zwaar gedreven hek langs. Toen ik daar overheen keek, zag ik in een zwarte diepe kuil, maatloos duister, doch overal het flikkerend gestip van ontelbare lichtjes; een sterrenhemel omlaag! Lange lichte strepen groefden door de zwarte massa, werden weer gekruist door andere, verloren zich eindelijk naar achter.

Het was New-York dat beneden lag. De lage, roezende stem van de reuzenstad gromde van heel laag; maar ook een zachte windzucht kwam van heel ver aanstrijken, waar de rivier en de zee achter de zwarte huismuren moesten liggen.

Dit was toch wel vrije lucht! We zaten op het platte dak van zoo'n Amerikaansch reuzenhuis, dertig verdiepingen hoog; winkels en kantoren, pakhuizen en magazijnen, salons en woonkamers lagen onder ons, tusschen onzen tuin en de straat. Het kiezel knerpte, de bloemperken waren vol frissche kleur, de zachte, luwe wind deed even de blaadjes ritselen van het prieeltje, waarin de roodrokken hun zachte wijsjes streken. Dat was haast buiten-genoegen in het midden van stadsdrukte.

Voor den verderen avond had ik genoeg van de stad. Door de nog even volle straten roesde hetzelfde drukke, haastende leven, nog jachtender in het schelle schijnsel van de witte en paarse lichtbollen. De gezichten

vlekten nu wit, de gebaren striemden hoekig en scherp tegen de zwarte schaduwen.

Een dichte drom klom de breede trappen van een viaduct op naar de wijde laag-overdekte ruimten van station. Dadelijk schokten de electrische treinen weg, dicht achter elkaar, in woeste vaart, met rukken de railsbochten om; het weeë, steeds loeiender gehuil van snelle luchtverplaatsing. Huizenhoog lag de spoorweg boven de straten. Dan was er een lange duistere brug over de Eastriver. Aan den anderen oever wachtte een even volle roezende stad, maar met kleiner huizen, en nauwer straten, en ook sommige open vakken, die nog onbebouwd lagen.

Elke tram was boordevol; alle plaatsen binnen waren bezet, op de balkons stonden de menschen op elkaar gedrukt; de conducteurs vochten om wat ruimte wanneer bij de korte halten nog meer menschen binnendrongen.

Dit ging alles naar Coney-Island. Na een warmen dag van stadsgezwoeg, nu naar de pretstad aan het zeestrand! En vlak achter elkaar, tramtrein na tramtrein, elk van drie overvolle wagens, schoten ze van het Broadway station, over de Suspensionbrug, dwars door Brooklyn, naar het strand.

In den avond stond het feest van Coney-Island als met lichtende lijnen tegen de donkere zee en de duistere lucht. Een hooge slanke toren stak er zijn lichtstreepen bovenuit; lager teekenden zich de huizenomtrekken, alle in witte en gele lichtlijnen, elke streep stond met een lichte kras tegen den donkeren avond gelijnd.

Het was de geïllumineerde stad van louter feest; maar van Amerikaansche pret. Alles was er weer even groot en

kolossaal, overbluffend en reclame-druk. De kijktenten waren groote schouwburgen, de snoepgelegenheden reuzen-zalen, de pretkramen dorpen met straten en pleinen. En dit alles werd overstroomd met pleziermakend New-York. De middenstraat was vol menschen; door de breede tentpoorten drongen ze met drommen in en uit. Door de volte toeterden de auto's, op dikke wielen groote bakken met banken en de menschen nauw opeen, om even de verlichte reuzenkermis rondgereden te worden.

Wat ze hier hadden bedacht was ook al weer geweldig; zelfs in de pret hadden ze het gróótste weten te bereiken. En ik, nog blijkbaar niet genoeg onder den indruk van het overtreffende in alles wat ze tot stand brachten, moest me zelfs door hun kermis laten overbluffen.

Ik was er alleen; — en dat is kwaad pretmaken. Dus keek ik maar wat kritischer toe. Doch zelfs daar was hun kermis tegen bestand. Want elk van hun reuzenvoorstellingen was in haar soort onovertrefbaar. Met reclame-magneten werd je van den eenen kant naar den anderen getrokken, van de eene tent werd je naar de volgende gekaatst, van de eene verbazing tuimelde je in de andere. En met hun Amerikaanschen durf hadden ze kijkdingen weten te bedenken, waartegen je nuchterheid geen stand hield.

Er was een tent, met groote open bogen, waardoor je vrij binnen kon zien; er stonden verschillende stoombrandspuiten ten toon gesteld en stallen met paarden, daarboven opgehangen hun tuig. Een ruime schouwburgzaal lag er achter met breed open tooneel; een orkest speelde muziek. Een heele straat leefde achter het voetlicht; de menschen haastten zich, riepen, liepen, zaten,

AMERIKA.

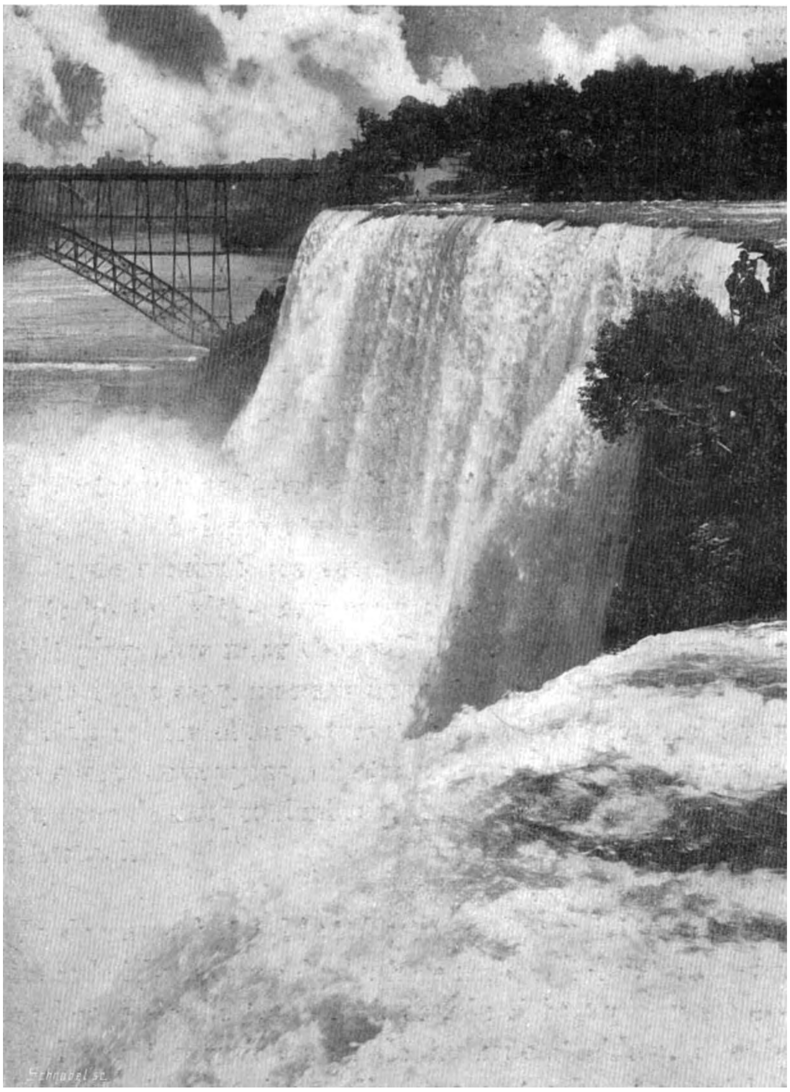

NIAGARA-WATERVAL.

praatten, kochten, vochten; dan sloeg er eensklaps een ruit aan scherven, een vlam streek door het gat, sprong met kronkels omhoog; meteen stond heel de tooneelstraat vol vlammen en rook; de menschen gilden en jammerden; de moedigsten sprongen toe ter redding. Dan veranderde het tooneel; het was nu een brandweerstal; de alarmklok klepelde, de paarden draafden uit de stallen, stonden onder hun tuig, de brandwachts sprongen op de wagens; dan holden de spuiten naar buiten, de paarden galoppeerden; de huizen, de pleinen, de straten schoven voorbij. Daar was weer de plaats van den brand. De vlammen sloegen nu hoog op. Voor de bovenramen wrongen zich gillende vrouwen en kinderen. De brandwachts klommen door rook en vlammen naar boven; beneden hielden de anderen de springzeilen gereed. Toen sprongen de menschen omlaag.

De muziek speelde fanfares voor elke redding; en het publiek juichte mee; — al was het slechts een voorstelling!

In een tent daarnaast ging ik binnen met wat kalmfeestende Amerikanen, mannen en vrouwen uit den werkmansstand, met sterke, eenvoudige manieren; in een klein wagentje op rails werden we gezet. Daar schoten we pijlsnel in een duistere gang omlaag. Buiten lag de zee met al het gespiraal van de honderdduizend feest-lichtjes; het wagentje roetsjte er voorbij. Dan waren we door een grot in een vreemd landschap gekomen; goudzoekers arbeidden er aan een beekje, bezig met hun werk. Het wagentje vloog al verder; dit waren de prairiën; een cowboy zat te paard en legde zijn geweer aan op een geweldigen buffel, die hem afwachtte met gebogen kop. Het wagentje snelde voort; we waren in de bergen, rotswan-

den, diepe kloven, tuimelend water. Het wagentje rende verder; een troep Indianen in oorlogsuitrusting lag er gekampeerd; ze hielden hun pijl-en-boog gericht, sommigen raakten ons haast aan met hun korte bijlen. En ineens was het wagentje al op de plaats van vertrek, verblindde ons weer het helle licht, wisten we dat onze dolle roetsjtocht slechts een voorstelling was geweest!

Daarnaast lag de sprookjesreis. Een voertuigje als een schelp gebouwd, conducteurs als gnomen verkleed. En daar doken we pijlsnel omlaag, en schoten tegen de steilste hellingen op; en overal flitsten langs ons de wonderlijkste sprookjes-bedenksels. Zoo vreemd was 't soms, dat je er wel zou willen stil houden in den diamanten-tuin, of tusschen de gloeibloemen; maar de schelp gleed altijd maar berg-op en berg-af; en dan werd het zoo sprookjes-griezelig, dat de snelle vaart je heelemaal in den waan hield van echten sprookjes-schrik, reuzen, geesten en monsters. Tot pardoes! de tooverschelp een duistere spelonk te gemoet rende; je kon nog net zien, dat het de open-gesperde kaken waren van een reusachtigen draak.

Maar eer je in zijn maag was aangekomen, stond het wagentje al weer stil, wist je in-eens, dat het maar een voorstelling was geweest!

In de schiettenten schoot je op wilde beesten, die zóó natuurlijk-levend waren nagemaakt, dat je blij was een repeteer-geweer aan je schouder te hebben en er in het snelste tempo al je vijf schoten op losbrandde, tot zoo'n leeuw of beer zijn muil opensperde en zijn grommend gebrom het bewijs gaf, dat hij eindelijk op de doodelijke plaats getroffen was.

Tusschen je voeten kronkelden de dwergrailsjes van een dwergtreintje, dat wagentjes voorttrok waarin net één persoon paste; dat floot en zuigerde en stoomde als zoo'n echte Amerikaansche reuzenlocomotief, en vlug glipte het weg.

Hoog boven je hoofd flitsten lange glimstreepen rond; acht, negen, tien gladde vischlijven schoten achter elkaar; als ze moe gewenteld waren en langzamer rondvlogen, herkende je den bouw van torpedo; in elke boot zaten menschen, die hoog boven al dien verlichten kermispret razend rondzwierden.

Over de zee strekte zich een groot plankier uit, en daar reden de feesters op rolschaatsen.

Van een hoogen toren kwamen de platte schuitjes omlaag vallen en schoten in een witte schuimgolf voort over de lange baan, die tusschen de gebouwen gleed.

Aan alle kanten riepen door roepers harde, holle stemmen van de tentschreeuwers; er schetterde overal getetter van muziek; stoomfluiten gierden; schoten knalden; van overal spoot het feestrumoer.

Maar aan het straat-einde was het heel stil. Door een dolle overdaad van lichte kleurbogen kwam je daar binnen.

Er was een groot wit gebouw, gelijkend op een Oostersch paleis. Elke zuil was een reuzen-figuur, die met zijn gebogen armen het hooge baldakijn torste; over de breede trappen liepen de menschen op en af. Dit heette Droomland. En daar was alles bijeen gebracht wat zich bij waken laat droomen. Al de volkeren der wereld liepen er in hun eigen drachten rond; er was een kudde olifanten; kameelen en dromedarissen drentelden er met

menschen op hun rug; kinderen zaten op bont-getuigde dwergponnies. Geheimzinnige gordijnen hingen zwaar voor toovertenten. Er waren bosschen en bergen, spelonken en kraters. Een grot donkerde er; boven den ingang stond in vurige letters: De Hel. In een bootje zat ik met twee stevige Amerikaansche heeren, elk met hun vrouw bij zich. Ze zaten er wat te stijf; want bij zoo'n vertooning hoort ginnegapperij, maar zij keken bedaard en onderzoekend de omgeving aan. Het bootje dreef door een smalle goot, die met wijde bocht in het rond liep; overal waarlangs wij kwamen, stonden ruwe rotsen gebouwd, daartusschen keken we op vlammige voorstellingen van reuzenduivels, die vluchtende menschen narenden, en ook akelige vertooningen van vlammende holen, waarheen de gevangen lieden werden gedreven. Toen hadden we op ons zelf te letten, want het bootje had zijn vaart versneld, de bochten werden nauwer, zoodat wij in steeds nauwer cirkels op het middelpunt afdreven; de vaart werd al doller, in het nauwe kanaaltje vielen stroomversnellingen. Toen in-eens begon het bootje als een tol rond te draaien, in een kolk naar het cirkelmidden, en schoot meteen in gapende duisternis omlaag. Dan vlogen we steil neer, tot we het bootje voelden uitloopen. Toen lag het stil. Een geweldige toeterende stem riep uit de zwarte ruimte: „Kom binnen!" Daar gloorde zacht rood licht langs een hoogen stam; doch het bewoog, en tegelijk zagen we, dat het een reuzenbeen was, waarvan de dij zich in de duistere hoogte verloor; een ruige staart kwispelde langs ons heen. Toen bekkende een scheurend rumoer los. Stemmen gilden, lachschaters hoonden, de tartstem riep ons altijd vooruit. Iets schuifelends kroop over den

STRAAT IN NEW-YORK.

grond, eerst was het onzichtbaar, toen in een zwakken lichtglimp, wrong zich een dik schubbig slangenlijf, dat langs onze voeten schuurde. Dan werd het weer zóó duister, dat wij tastend vooruit moesten. De tartende stem zweeg, doch we liepen nu af op den klank van rammelende kettingen.

En in-eens was er weer vol-op licht en muziek en stemgejoel. We waren weer buiten. Ik was er werkelijk blij om; maar de twee Amerikanen met hun vrouwen overlegden even, gingen toen weer met hun vieren naar het tourniquet terug, wilden dien helletocht nog eens meemaken.

Zelfs hun Amerikaansche kermisgrappen kwamen je Amerikaansch groot en gedurfd en geslaagd voor!

OP HOLLAND TERUG.

Of New-York een mooie stad is?

Zeker!

Het is zelfs een prachtige stad, indien grootheid van afmetingen een factor kan zijn, om een schoonheidsvorm te scheppen.

Doch voor zoo iets moet je het geheel trachten te overzien.

Wanneer de Atlantische boot van de steigers aan den Hoboken-oever afvaart, eerst den Hudson afzakt, dan over de verbreede rivier, nadat de East-river er zich is komen bijvoegen, de zee tegemoet gaat, dan niet vooruit kijken naar de groote wachteres, het in deze omgeving eigenlijk petieterig kleine Vrijheidsbeeld, „dat de wereld verlicht", noch naar de vage omtrekken van het Gouverneurseiland, — doch achteruit, waar de geheele breedte van horizon wordt ingenomen door de stad, New-York, een wèreldstad zoo!

Ja, dit is mooi, evengoed als de hopelooze steppen van Siberië mooi waren, als de maatlooze Stille Oceaancirkel, als de prairiën van West-Amerika dit waren, mooi, omdat dit waarlijk groot is!

Ik zag daar de stad aan de splitsing van twee stroomen, welke als door een wig vaneen gescheiden werden; rechts hing boven het water van de East-river

de Brooklynbrug, een ragfijn kantwerk, wonder kunststuk, alsof het een stuk kinderspeelgoed was, aan twee draden opgehangen over een lengte van twee kilometer, terwijl de honderdduizenden er dag en nacht in onafgebroken stroom over trekken. Op het watervlak van den Hudson de ranke stoombootjes als vlugge watervliegen vooruitschietend, de groote zuigerende ferrybooten als groote insecten daartusschen. In het midden de stad, in de hoogte de sterke, rechte massa's van kantoren en fabrieken, van banken en winkels, al die machtige merkteekens van het Amerikanisme, die er in een reuzen-kudde als de laatste geweldige uitkijkers stonden, daar neergezet om van alle kanten de wereld te overzien. En nog hooger daarboven een trage, alles langzaam overspreidende wolk van rook, die opstijgt als de hijgende adem van de werkstad.

Ik heb daar dan voor mijn oogen de hoofdstad van de Nieuwe Wereld, het hamerend hart van de Vereenigde Staten. En zooals dit beeld zich nu laat omvatten met één blik, is het pràchtig: stad van reuzenhuizen, reuzen-afmetingen, stad van reuzenwil.

Dan ligt aan den anderen kant de zee, een nevelige, mistige zee, waaraan volstrekt geen vorm te bekennen is; haar oppervlak is onbewogen en als het voorschip van de groote Lloydboot er door heen snijdt, splijt het water zich met loome traagheid van-een. De lucht wil zich ook niet laten zien; er is niet eens een afscheiding tusschen deze twee oneindigheden; en de mistige nevel, die eigenlijk al om ons is, schijnt als een vage, vormlooze stof, drijvend waar hij omhoog hangt, en rustend waar het water is, altijd voor het schip te blijven wijken.

Achteruit is dan alles nog vorm, wel zonder sterke strakke omlijnen; doch de heele stadsbonk ligt er nog boven water uit, laatste kern van het groote, geweldige land, van een werelddeel.

En vooruit?...

Want vooruit zou je al weer willen zien, dwars door het raadsel van mist heen, omdat daar nog eens, en nu voor het laatst, een werelddeel wacht, nu, wonder-warm gevoel, het eigen land!

En met dien raadselachtigen nevel voor den boeg denk je daar heel sterk aan, en met langzame genieting, dat het nu niet meer àchter je ligt, je land, zooals op dien langen tocht de vreemde vluchtende gedachte je onverzettelijk bij-bleef; maar dat je nu slechts vóóruit hebt te denken. Het is weer zoo nieuw en zoo frisch, dat je dat nu tegemoet gaat, en elke dag je daar dichter bij brengt, dat je van al de reis-emoties deze toch als de eenige waarachtige gaat beschouwen.

Heel dat stuk aardbol, dat je rondgecirkeld bent, de kleurrijke indrukken van Europa, en Azië, en Japan, en Stillen Oceaan, en Amerika komen je nu als iets onwezenlijks voor, als een vluchtige vertooning van landschappen, steden, volkeren, waarvan slechts één oogenblik werkelijkheid was: het vertrek.

En nu, dat achter het grijze nevelscherm wéér de werkelijkheid te wachten ligt: de terugkomst!

De „Kronprinz” is een snelle boot, die gemiddeld 500 zeemijl per etmaal aflegt, en dus in zes dagen Plymouth zal bereiken. Maar er zijn passagiers, die mopperen, om-

dat het nòg wel sneller kan; en werkelijk blijkt het, dat er een staking onder de stokers in Bremen is uitgebroken, en dat de vuren nu gestookt worden door ongeoefenden. Dit zal het schip bijna een halven dag schelen op den overtocht van Amerika naar Europa. En als ik mij verbaas, dat het gewone steenkool-bijgooien zóó'n belangrijke voorwaarde is voor de scheepssnelheid, is er een van de technische officieren, die mij mee omlaag neemt naar de machinekamer, om mij te laten zien wat stoken beteekent.

Dat is een tocht als een hellevaart! Want het schip zelf is zóó groot en mooi, met breede gangen en ruime dekken, met salons en trappen, met eetzalen en halls, met weeldeversieringen en zorgelijke bediening, zoodat je het idée s c h i p al dadelijk kwijt bent, en je je in een weelderig hôtel ergens gelogeerd denkt. Maar dan voert de ingenieur je de lange gangen door en de trappen af, lager dan al de passagiersverdiepingen; door ijzeren deuren, die midden-in het schip een soort van gepantserde gevangenis afsluiten, kom je in de machineruimten; onder je voeten, door den vloer van ijzeren stangen, zie je het snelle geflits van blinkende dingen, die met lange zuchtende armslagen omlaag en omhoog springen; in diepe ronde deksels kruipen zij weg, en bliksemsnel schieten ze omhoog, alsof het een woeste uitval naar je is; steile gladde trapjes voeren naar heel diep; en daar gaat de tocht langs vreeslijke raderen, die geluidloos rondsuizen, een blinkenden cirkel met hun wentelende glimspaken trekkend; overal drijven lange stangen zware metalen stoothamers vooruit; en juist hun gladde geluidloosheid, met niets dan het zachte slurpende geluid van de vette olie, die overal neerdruipt, maakt er iets

geheimzinnig-angstigs van. Daar is dan weer een laag ijzer deurtje, waar je bukkend door moet kruipen, en dadelijk slaat je een vette benauwde stikkens-zware hitte tegen; langs een hoogen zwarten ketelwand, zóó heet, dat je zoover mogelijk terugdeinst tegen het ijzeren beschot, moet je nog verder. En dan sta je in een half lichte rumoer-ruimte, waar vuile kerels, met onherkenbaar zwarte spookgezichten, en groote vuile plekken op hun naakte lijven, voor de woeste hitte van de rondopen haarddeuren werken; met lange stangen wroeten zij in die vlamkuilen, tot een vurige vonkenregen vooruit stuift, en over den vloer rondspat. Overal staan groote zwarte hoopen steenkool op den grond en zonder rusten scheppen zij, als gravers in de aard, hun schoppen er in, en zwaaien schep na schep in die blakerende vlammuilen. Dan kleppert met mokerend geluid de haarddeur dicht; maar dadelijk rammelt er daarnaast weer een open; en zonder ophouden scheppen de schoppen het zwarte gruis er in. Hoe vlugger ze werken, hoe dieper ze elken hap steenkool in den vuurhaard gooien, hoe handiger ze met hun stangen de gloeihitte onder den ketel weten uit te spreiden, des te grooter hitte geven de haarden, te meer stoom leveren de ketels, en te sneller loopt het schip.

Toen ik weer boven op dek kwam, na eerst het morspak te hebben uitgetrokken en mij van rook en gruis en olie gereinigd te hebben, was er wandelconcert op het open tweede dek. De muziekkapel speelde een uitvoerig programma, en de passagiers wandelden het lange dek af, of het Kurpromenade was in een Duitsche badplaats. In den rooksalon hadden eenige ondernemende Amerikanen een algemeen potspel in elkaar gezet met vijftig

dollars als winst op de vaart van het schip. Bij den uitslag was er weer algemeen gemopper, dat er niet harder gestoomd werd; en een lawaaiig heer, die met Duitsch accent Engelsch sprak, en nog andere raseigenaardigheden vertoonde, vertelde met zijn sigaar in duur bandje tusschen zijn tanden, van de staking, en van het geluier van die beunhazen in de stookplaatsen, die hem een halven dag deden missen.

Zoo'n schip heeft zulke geweldige afmetingen, dat je in één week aan boord nauwelijks georiënteerd raakt. En van je mede-passagiers zijn het alleen je tafelburen, met wie je in nauwere aanraking komt. Aan de andere tafels zie je wel op hun vaste plaatsen de andere menschen plaats nemen; je telt het vierhonderdtal aanzittenden in de eerste-klas-eetzaal; in de schrijf- en lees- en muziek-salons herken je dezen en genen; bij de wandelingen aan dek treffen je langzamerhand wat bekende gezichten; en 's avonds in den rooksalon en in het Wiener Café merk je, dat er een paar vaste tafeltjes gevormd zijn. Overigens is dit een groote, vreemde maatschappij. Dan zijn er de honderden tweede-klas-passagiers, die het achterschip bevolken. Dan het heele voorschip met zijn zevenhonderd derde-klas-passagiers. En ook zie je dagelijks nieuw personeel voor salon- en tafelbediening, voor hut-onderhoud, baden, barbieren, toilet-zorgen; telkens ontmoet je weer andere matrozen, die aan dek bezig zijn; en het verwondert je niet eens wanneer je hoort, dat de bemanning uit zeshonderd koppen bestaat. Het is een heel dorp op zoo'n reuzenschip, met een bevolking, welke voor luttele dagen

bij elkaar is gebracht, die elkaar niet kent, over-en-weer vreemd blijft, nauwelijks belang in elkaar stelt.

Dit is wel het treffendst voor wat de derde-klas-passagiers aangaat. Die zijn op het voorschip gehuisvest; overdag leven ze op het dek van dit schipgedeelte. Van de hooge verschansing, die het promenadedek afsluit, kun je omlaag kijken als in een kuil, En daar zie je dan beneden, hoe al die armoe op-een hokt en zoo'n heelen dag maar troostloos zit uit te staren over de groote zwijgende zee. Deze zijn zulke beklagenswaardige menschen, omdat de meesten landverhuizers zijn, die naar hun vaderland in Europa terugkeeren, omdat zij in Amerika ook niet geslaagd zijn. Op de heenreis, naar Amerika toe, was er nog altijd hoop, die hen ophield; ze waren wel arm, en mislukt, en ontmoedigd uit hun vaderland vertrokken; doch het nieuwe vaderland liet weer alles verwachten met zijn loknaam Amerika. Als zij daar echter ook mislukten, en nog meer verarmden, en allen moed verloren hadden, dan is hun laatste tocht naar het vaderland terug. Maar dan is ook alle fut, en kracht, en moed er uit. Zoo'n troep huiswaarts keerende landverhuizers, ouwe mannen, vermoeide vrouwen, onverschillige jong-kerels, en uit-gezwakte kinderen daar als een groezelige hoop op het voorschip bij elkaar te zien zitten, is het ellendigste wat er te bedenken is, omdat je weet, dat zelfs het laatste schijntje hoop hun ontnomen werd. Dat is dan zoo'n restje menschelijk uitschot, dat je medelijden je in opstand brengt tegen de promenade-concerten en de weelde der salons en de smulpartijen aan tafel. Maar zelfs wanneer je gevoel zich door hun ellende zou laten verteederen, dan zijn er de zware hekken, welke de verschillende klassen van elkaar scheiden, en er is ook

ENGELAND.

TOWERBRUG TE LONDEN.

nog een bordje, net als in „Artis", waarop geschreven staat: dat het ten strengste verboden is, voorwerpen naar de derde-klas-passagiers te werpen.

... ...

Maar nu vlug!

De wereldreis-jacht schijnt mij nu pas onweerstaanbaar te worden, omdat ik sneller vooruit wil, vooruit, vlug, vlug! en omdat er op de Oceaan-wijdte geen stip is om je snelheid naar te bepalen.

Gisteren knetterde den heelen dag dat wondere marconigraaf-toestelletje met harde, droge knappen in het hutje midden-op het bovenste dek. De beambte had op 500 mijlen van Malin Head directe verbinding met de Engelsche kust gekregen; hij zat den heelen dag en nacht door te seinen. En daar vliegt ook mijn telegram van spoedige aankomst met droge, harde vonkslagen de lucht in.

Den volgenden ochtend staat in de verte een eenzame vuurtoren; een zwerm rustlooze meeuwen wiekt er om heen; het is de Eddystone-lichttoren. Dan kleurt de schemerlijn van verre kust in bruin en groen; het zijn de rotsen van Engelsche Zuidkust met de mollige tapijten van glooiende grasvelden overspreid.

Een heel klein loods-bootje, twee mensch-stipjes met rukjes aan riempjes als lucifers, wriemelt heel beneden langs den loodrechten scheepswand.

Dan komt de kust al dichter bij, en aan een ruime baai komen de witte huizen tusschen de boomen uitkijken; er davert het geboem van schijfschietende oorlogsschepen; overal strijken de rookstreepen langs het water van naar alle kanten wegglijdende booten.

Een klein pieterig stoombarkasje komt beneden tegen

ons schip meeren. De koffers schuiven over boord; het orkest schettert een koraal, dat breed galmt over het water. Er wordt gewuifd; heel de verschansing langs is een gevlek van hoofden, van wuivende handen.

Vooruit ligt Plymouth, een zuidelijke, zonnige stad, met slanke weerschijnen van witte gebouwen over blauw, helder water.

Een afzonderlijke trein staat klaar. In één haast door rijdt het van Plymouth naar Londen; door weer een heel ander landschap, weer andere huizen, weer andere wegen, andere weiden, andere glooiingen van bergen, een overrijk land, vol fruit, vol groenten, vol rijp graan, en met zwaar vee, en overal verzorgde dorpen, en witte, vroolijke steden, en een helder, gezond, welvarend slag menschen; al weer zoo'n gezegend part van die groote, mooie, rijke wereld.

Dan komt er een grijze damp stijgen boven een kronkelende rivier, omboord met boomdotjes en witte frissche landhuisjes; elke minuut schijnt de damp dichter te worden; nu komen er de schoorsteenpijpen uitsteken; hooge gebouwen, torens en koepels beginnen zich af te teekenen; de heele horizon groeit er nu langzamerhand vol van.

Het is Londen.

Maar vlug, vlug!

In Liverpoolstation stopt de trein voor het eerst na zijn toomlooze vaart; het is de snelste rit geweest van de heele reis, in vijf uur Zuid-Engeland door. En ik vind die haast niet eens jammer, want het is nu immers zoo dichtbij!

Maar nog is er Londen; en ik kruis met mijn rijtuig

de stad door, om den tijd te dooden tot de avondtrein naar Harwich vertrekt.

Ik poog niet eens deze geweldige massa in mijn hersens op te nemen, in een paar uur te verwerken! En ik vind het een troost, dat andere en kundiger beschrijvers dan ik dit niet hebben aangedurfd, dat zelfs een Sir Walter Besant, een van de ijverigste geschiedschrijvers, twee-en-dertig jaar van zijn leven besteedde, om de geschiedenis van Londen te schrijven, en bij zijn dood een onvoltooid werk moest achterlaten. Deze stad met haar 91 openbare parken, 275 spoorwegstations, 350 publieke vermakelijkheden, met haar 16,000 politie-agenten, met haar gebouwen als het Parlement, Westminster Abbey, Tower, St. Pauls Kathedraal, Britsch Museum, Victoria en Albert Museum, London Bridge, met haar paleizen, clubgebouwen, schilderijen-verzamelingen; — Londen schijnt nu geen stad, om even de kennismaking, tusschen twee treinen in, te gaan vernieuwen.

Maar toch, nu ik er doorreed aan het eind van een wereldreis, het hoofd zoo vol indrukken van andere wereldsteden, toen sloeg het me toch met zijn verpletterende overmacht. En Londen met al zijn huizen, paleizen, fabrieken, kerken, straten, pleinen, parken, zijn reusachtig, onmetelijk verkeer, zijn geroes en geraas, kwam me voor als de samenvoeging op deze ééne plek van duizenden, van millioenen gedachten, saamgevoegd tot Eén, een onmetelijke niet te omvangen menschelijke poging, belichaamd in steen en ijzer, in rook en stof. En in die reuzenstad werd ik herinnerd, hoe een denker Londen aldus typeerde: dat er geen steen van gevormd werd of een mensch had over het maken van dien steen moeten nadenken.

's Morgens heel vroeg; en in het grauwe licht van komenden dag al aan dek.

De rosse zon traagt boven een verre flauwe lijn van nevel.

Maar dit is reeds lànd, zijn bleeke streep zoo teer en fijn boven het water getrokken.

Dan duidelijker het blonde duin, de witte schuimlijn tegen het strand.

Nu klimt de zon hooger; tegen de troebel grauwe kleur van zee teekenen zich de strakke steenen hoofden van den Waterweg; de ijzeren geraamten der bakens, met de flauw-gele lichtjes, die schijnen te dooven in den wordenden dag.

Daarachter de lange dijk, zoo Hollandsch recht en ruig begroeid met het sterk-stugge gras; beneden de frisch-groene weiden, met enkele wegschuilende boerderijen, het geel van hun hooischelven, het vroolijk rood gepan van hun daakjes.

Over het water de slanke rustige ribbels, die tusschen de wijde oevers in glinsterende gelederen voorwaarts komen.

En boven dit alles de zware witte wolken, die langzaam wegdrijven voor de gloriëende zon, om een maatloos blauw veld vrij te laten, dat als een veilig dak boven mijn kleine lieve land ligt.

Dan vooruit, op den aanlegsteiger, heel klein nog, het wuivend gewapper van een zakdoek; en dat......

Dat is voor mij, voor mij!

EINDE.